

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NATALIE ZAHLE

TIL MINDE

1827 · 1852 · 1927

C. A. REITZELS FORLAG · MCMXXVII

NATALIE ZAHLE

TIL MINDE

1827 · 1852 · 1927

K Ø B E N H A V N

C. A. REITZELS FORLAG

1927

*Udgivet med Understøttelse
af Carlsbergfondet*

*

FORORD

Dette Skrift udsendes i Anledning af Hundredeaarsdagen for Natalie Zahles Fødsel d. 11. Juni 1827 og i Anledning af, at hendes Skole har bestaaet i 75 Aar.

Det indeholder hverken Frøken Zahles eller Skolens egentlige Historie, fordi dette Emne er behandlet i mindre, selvstændige Skrifter af Ingeborg Simesen og Carla Thelin, i større Afhandlinger f. Eks. Johannes Steenstrup: »Den danske Kvindes Historie« og først og fremmest Bogen »Natalie Zahle«, der udkom 1914. Vi har imidlertid søgt at supplere disse Arbejder, dels ved et historisk Afsnit, der handler om Frøken Zahle og hendes nærmeste Medarbejdere, hvis Biografier ikke er givet tidligere, og om Afdelinger af Skolen, hvis selvstændige Historie heller ikke er offentliggjort før, dels ved mindre, faglige Afhandlinger, der som Udsnit belyser Skolens nuværende Liv, og endelig ved en Fortegnelse over alle de Lærere, der i Aarenes Løb har undervist i den gamle Skole.

Idet vi bringer vor Tak til Direktionen af Carlsbergfondet, der har ydet Støtte til Udgivelsen af dette Skrift, og til alle, der har givet deres Arbejde dertil, er det vort Haab, at det maa naa sit Maal, at udfylde Billedet af Natalie Zahle og hendes Værk.

Januar 1927

I Bestyrelsen af N. Zahles Skole:

MARTHA STEINTHAL

OTTO ZAHLE   BETTY PAULLI   KAREN BAGGE

THEODORA LØNBORG   L. N. HVIDT

FRA SKOLENS HISTORIE

NATALIE ZAHLE

Af
EDVARD LEHMANN

Den, som engang har været under hendes store Blik, glemmer aldrig disse Øjne. Lyse og aabne, faste og milde, — ikke som skiftende Udtryk, men alt paa een Gang: Viljen og Kærligheden talte samtidigt ud af dem.

Der var Tro i dem; derfor lærte man at tro paa hende og paa det, hun troede paa. »Hvorpaa støtter De Deres Haab om, at Deres Planer vil lykkes?« spurgte L. N. Hvidt hende, da hun foran sin første Begyndelse bad om hans Kaution. »I Grunden ene og alene paa min store Lyst og Trang og Tro paa det, jeg har i Sinde.« »Ja, saa gaar jeg med,« sagde han, og Papirerne kom i Orden. — Nu staar de begge to i Ørstedsparken.

Hendes Blik har dengang endnu ikke haft den Myndighed og Magt, det senere fik. Da blev det, som saa hun tværs igennem Mennesker; — dengang var det vel snarere saadan, at man kunde se, hvad der boede i hende. Portrættet fra 27 Aars Alderen, som med Rette er sat foran i Bogen »N. Zahles Skole« af Henriette Skram, viser os en fintfølede, yndefuldt bøjet ung Kvinde, snarere forsagt end modig; drømmende, eftertænksomt skuende fremad mod det Liv, der ligger foran hende. Der er næsten noget sydlandsk over den mørkhaarede, alvorfulde Kvinde, hvad man mindst skulde tro, naar man blot kendte hendes Fysiognomi fra de senere Aar.

I dette var rolig Fasthed og afklaret Kraft det herskende Præg. Portrættet fra 40 Aarenes Slutning er maalbevidst Energi. En hærdet, nordisk Kvinde. Blikket er sikkert, Munden sluttet; Ansigtet virker stort og bydende. Det er Kampens og Sejrens Tid. Senere breder sig Mildhed og Glæde over Udtrykket; den Harmoni, der bestandig havde adlet hendes Væsen, aabenbarer sig tydeligere og taler gennem den Værdighed, hvori Damen og Kvinden forenede sig uløseligt hos hende.

Hun vilde i alt det menneskelige, — det menneskelige var Magten og Skønheden i hende selv.

Hun fødtes i et landligt Præstehjem. Det var i Assens Præstegaard ved Horsens, og hendes Talesprog blev grundlagt med jysk Tonefald. Barndommens Erindringør er dog først knyttede til Hvedstrup ved Roskilde, hvorhen Faderen nogle faa Aar senere forflyttedes. I Gaard og Have, Mark og Vang kunde den kække lille Pige, der satte sin Ære i ikke at staa tilbage for Drengene, tumle sig med sin Broder og de andre Børn. Hun lever blandt Gaardens trofaste Folk, blandt Husdyr og Blomster, Frugt og Sæd, omgivet af Naturens Gaver og Menneskers naturlige Liv og Virken. Hun havde samme frugtbare Glæde af dette Barneliv som andre Præstegaardsbørn; men Hjemmet var ikke den umiddelbare, smilende Lykke som den, man er vant til at tænke sig paa disse Steder i de gamle, gode Tider.

Det var et alvorsmærket, sorgprøvet Hjem: »Kun een Gang har jeg set min Moder uden Krykke.« Hun havde sat sin Førlighed til ved Natalies Fødsel og blev sit Liv igennem et Menneske, der led mange Smerter og altid maatte hjælpes. Hun bar sit Kors, og alle bar det med hende. Hengiven Gudsfrygt gjorde hende stærk og mild, »stille og dulmende«, og Lykken var Smil gennem Taarer, hos hende som hos Mand og Børn. Det var den Alvor, som tidligt lærte Barnet, at Velsignelse er mere end Lykke, — eller den sande Lykke. »Det var dette inderlige Samliv, der omgav os med en Atmosfære af øm og lykkelig Kærlighed, som gjorde vort Barndomshjem til et Paradis, og som har staaet for mig som mit skønneste Sjæleeje i Tiden derefter.«

Saa lidende Moderen var, beholdt hun dog sin Virkekraft, og hendes stærke Karakter holdt den oppe til det sidste. Hun styrede Hus og Gaard med sikker Haand fra sin Sygestol. Alt var i Orden, og alle i Arbejde; intet fattedes og alting gjordes. Det er vel efter hende, Datteren havde det. Men hun fik mere af hende end dette: Hun lærte den sande Opdragelsens Kunst. »Naar hun sad paa sin Plads, rede til at tage imod os i Sorg og Glæde, Taarer og Jubel, beredt til at høre om alle vore Oplevelser i Have, Mark, Stald og Lade, og altid retvendende os paa saa stille og fin en Maade, mærkede vi aldrig til noget, der hed Opdragelse, men gik dog altid opdragne bort igen.«

Faderen, Sofus Zahle, var aabenbart en Overgangsskikkelse mellem

gammel og ny Præstetid. Jagtlysten, trods nogen Blicher'sk Landsbypræst, var han nær kommen i Fortræd engang, fordi han fik Ram paa en Hare, just som Gudstjenesten skulde begynde, og i grøn Jægerfrakke med blanke Knapper red han til Herregaardsjagter. Men Digter var han ogsaa og var blevet prisbelønnet for et Digt til Lutherfesten. Hans kønne Vers røber dog ikke nogen dybere Indflydelse fra Tidens store poetiske Opsving, men minder snarere om den samtidige Præstedigter Boye. Muligt har hans præstelige Virksomhed været i samme Stil; Datteren »ved ikke, om han var Præst i vor Tids Forstand.« Mod Slutningen af sit Liv kaldtes han til Slotspræst i København, men virkede kun ganske kort i dette Kald. Han døde i 1837, et Par Maaneder efter, at hans Hustru var gaaet bort.

Den lille Pige stod nu, 10 Aar gammel, forældreløs i Verden — hendes Broder gik paa Herlufsholm, og hun selv kom da i Huset hos venlige gamle Bedsteforældre, som boede i København. Det blev tre fredlyste Barneaar, som hun mindedes med Taknemlighed. Sin Skolegang fik hun i »Døtreskolen«. Det var en for den Tid god Pigeskole, hvor hun fra første Begyndelse lærte Tysk og Fransk paa een Gang, — en Metode, som Natalie Zahle hurtigst muligt fik afskaffet i sin egen Skole. Efter Bedstemoderens Død 1839 blev hun sat i Huset hos Professor Eschricht, et af Hovedstadens ansete Hjem, — men for hende intet Hjem. Den tysktalende Husfrue, en i og for sig betydelig Dame, opdrog Barnet efter tysk Metode, med strenge Principper og krænkende Haardhed, men opnaaede kun at gøre hende »tavs og utilgængelig, tung og frygtsom, stundom sløv;« saaledes gik hun blandt dem »som en fremmed og viste ofte Bitterhed og Trods, hvor de havde ventet Hengivenhed og Taknemlighed.«

Hun, som var vant fra sit Hjem til at opdrages uden at mærke Opdragelse! Var det en Prøvelse, som var udset til hende, for at hun skulde indse Modsætningen og blive en Nedbryder af den gamle Opdragelses kolde og falske Principper? Skulde hun hærdes til haardere Kampe? Skulde hun lære det, hun lærte deraf: at vinde den, der havde kuert hende, at glemme Bitterheden og byde Venskab i Steden? Kort før sin Død skrev den gamle Frue til hende: »Hvor lykkeligt, om jeg kunde flytte ind til dig, finde Ro og Hvile i din Bolig og dø der; det vilde være saare velgørende.«

Landlige Ophold blev atter hendes Lykke — og nu hendes Lise —

da hun efter afsluttet Skolegang og Konfirmation 1842 kom ud for at tjene sit Brød. Først hos en Onkel i Barrit Præstegaard ved Horsens, hvor hun saa smaat begyndte at læse med Børn; men Alvor blev det dog først med Undervisningen i Bjerre Mølle der paa Egnen, hvor hun fra Maj 1843 fik Plads som egentlig Huslærerinde. Her skulde nu den 16-aarige Pige forsøge sig frem, prøve hvad det vil sige at have Undervisningens Ansvar; og hun følte det dybt, pligtro og samvittighedsfuld som hun var. Dybest følte hun sin Ukyndighed. Hvad havde hun i Grunden lært, som hun kunde bygge paa? Alt maatte hun saa at sige lære forfra under Beredelsen til disse Timer. Intet Overblik, ingen Vejledning havde hun faaet, heller ikke i Bøgers Brug, og gode Lærebøger fandtes knap. Hvad havde hun ud af alle de mange Sprogtimer, hun havde faaet, nu da det gjaldt helt andre Ting ved Siden af Sprogene? Historie, Religion? Hun kunde knap læse i Bibelen. Haandgerning maatte Tjenestepigen hjælpe hende med. Her, under denne usigelige Møje, gryede hendes Plan: engang at komme til at oplære Lærerinder for at spare dem det samme Besvær, at oprette en »Førhindringsanstalt for daarlige Lærerinder«. Men her gjorde hun ogsaa sine første pædagogiske Fund. Det mundtlige Ords Betydning gaar op for hende: Fortællen eller blot Oplæsning, og hun faar med de velvillige Forældres Minde sin »Onsdagstanke« virkeliggjort: at have en Dag midt i Ugen, helt anvendt til Haandarbejde med Oplæsning under Arbejdet. Ogsaa et vist Friluftsskoleliv drev hun med Eleverne, — spæde Begyndelser til en senere Pædagogik. I Nyborg, hvor hun fik sin næste Plads, gik det raskere fra Haanden, og Natalie Zahle begyndte at »gælde for noget«. Livet oplevedes, Ungdommens Følelser vakt, ogsaa Tidens stærke Strøm af national Begejstring naar til hende. — Det var i 48; Soldaterne trak gennem Nyborg, og alle Hænder fik travlt med at tjene Fædrelandet. Da hun i 1849 vender tilbage til København, er det ikke længer blot Pligtfølelse, men Virkelyst, ja Daadlyst, som fylder hende. Hun øjner nu et Maal og stiller sig fuldt i dets Tjeneste.

Først maatte der dog læres noget. Der var en ganske lille Formue at tære paa. Den brugtes til et Par Læreaar paa en »Højere Dannelsesanstalt for Damer«, og da dette viste sig utilstrækkeligt, til frie Studier under privat Manuduktion. Samtidig gav hun Timer i sin fordums Skole og mærkede nu, at der i de faa Aars Mellemliv var kommet Gæring i Skolelivet med nye Fag (Naturfag) og nye Metoder (Frøbels). I disse

Aar falder ogsaa en ivrig Læsen af pædagogiske Værker, om hvilke Frøken Zahles egne Optegnelser intet nærmere meddeler, men som dog med Kendskab til Tiden og hendes egne, snart fremtrædende Skoletanker nogenlunde lader sig ane. Ja, hun tjente tilmed for en stor Del sit Brød i disse Aar ved at undervise i Pædagogik, og senere satte disse Studier Frugt i hendes Pædagogiktimer paa Privatlærerindeskolen.

Endnu var dog intet sket, som havde kunnet føre væsentligt ud over hævdvunden Levevis og Tænkemaade i god og gammeldags Stil. Men det skulde komme nu. En Kursuskammerat, Ulrikke Rosing, førte sin Veninde til Vartov Kirke og aabnede hendes Øre for Grundtvigs Forkyndelse og dermed ikke blot til et fordybet og mere personligt kristeligt Liv, men ogsaa til den øvrige Indflydelse, som udgik fra den mægtige Livsfornyelse.

I alt blev disse Studieaar vel nok mere gærende end lærende. Hun indrømmer selv, at hun ikke drev paa sine egentlige Lærefag med synderlig Flid, og da hun i Aaret 1851 tager Institutbestyrerindeeksamen med Tysk som Hovedfag, dertil Dansk, Historie, Geografi og Pædagogik, var det, til Skuffelse for hendes Omgivelser, kun med et godt, men ikke straalende Resultat.

Oftē talte Frøken Zahle skæmtfuldt om sin første Begyndelse i selvstændig Virksomhed. Det begyndte nemlig med — slet ingenting. En Lejlighed paa Puf og Møbler paa Kredit, og et helt Aar igennem halvanden Elev samt to Børn, som var Sagen uvedkommende. Thi det skulde ikke være Barneskole; Lærerindeuddannelse skulde det være. Men det blev Barneskole alligevel. Formaaende Mænd havde den flinke unge Kvinde i Erindring fra Institutbestyrerindeeksamen og havde særligt bemærket de selvstændige Ideer, hun dør havde fremsat. En skønne Dag overdrog en saadan Komité hende et Antal Børn at undervise efter hendes egne Ideer, Resten af den Skole (Frøken Foersoms), hvori de havde gaaet, fulgte med. Nu var der hele halvtreds. Der skaffedes større Lejlighed i Kronprinsensgade, og Aaret efter øgedes Skolen yderligere. »Dannekvindeskolen«, oprettet af den dygtige Skolemand, Professor Mariboe, og bestyret af Frøken Susette Dalgas, blev ophævet ved disses Giftermaal og overgik i Frøken Zahles Skole.

De Foersomske Børn havde været daarligt nok oplærte og maatte tages i Skole forfra; med Susette Dalgas' Elever var snarere det modsatte

Tilfældet. Det var lykkedes denne sjælsfine Kvinde at forene disse Børn og unge Piger — de fleste fra Byens bedste Familier — til et frit blomstrende Samliv, hvor Undervisningen uden ydre Ordenstvang gled af sig selv, baaren af indre Tilskyndelser og begejstret Interesse. At optage en saadan Elite i en allerede bestaaende Skole var en glædelig Begivenhed, men ogsaa en noget betænkelig Sag, da jo det større Institut ikke med bedste Vilje kunde indrette sig som en Venindeflok, og den unge Bestyrerinde tilmed lagde megen Vægt paa en fast Skoleorden. Det gik da i Begyndelsen heller ikke uden Vanskeligheder og en vis Modstand fra de nyindkomnes Side. Men her viste Natalie Zahle hurtigt sin Forstaaelse og det, der altid blev hendes Storhed: sin Evne til at drage Lære af, hvad der fra først af var hende fremmed og overraskende. Henriette Skram, den mest udprægede og vel ogsaa mest oppositionelle i den nye Flok, blev besejret af disse Evner og fra nu af Bindeledet mellem de to Børnegrupper. Naar man ved, hvad hun kom til at betyde for Frøken Zahle og hendes Virksomhed et langt Menneskeliv igennem, vil man forstaa, hvilket Blik der har udvalgt hende til denne Fortrolighed, og hvilken sjælelig Visdom der hører til at føre en pinlig Spænding til en saadan Udgang. Det bredere Udbytte blev, at Aanden fra Susette Dalgas' Skole gik over i det nye Institut, saa vidt et saadant frit personligt Liv lader sig forene med en Skoleorden, der er anlagt paa at bære langt større og mere sammensatte Forhold.

Skolen var forbundet med et Pensionat for unge Piger, som efterhaanden fyldte alle Ejendommens disponible Rum. Det gjaldt at finde større Lejlighed, og denne blev funden i det Hus, der længe og i egentligste Forstand blev denne Skoles Hjem, og dermed den danske Pigeskoles Højborg: den gamle, smukke Ejendom ved Gammel Strand, der endnu staar med sine røde Sten og store Vinduer som en af denne Bydels karakteristiske Bygninger.

Det Skoleliv, som førtes her, var idel og glædelig Vækst, men en stille Vækst, hvilende i sig selv og helt igennem baaret af den Aand og Vilje, der udgik fra den styrende og skabende Personlighed. I hende boede der en dobbelt Kraft: en, der drog til sig, modtagende, forstaaende, og en, der forplantede sig til andre, besjælende og berigende, ofte begejstrende, men altid evnende at sætte dem i Gang, i Arbejde, nej, i ivrigt optaget, selvhengivende og glædefyldt Medarbejden paa den fælles Sag. Thi saaledes blev det. Man skal tilbage til Pestalozzis Yfverdun for at finde

en Skoleaand, der i den Grad har sammensmeltet Mesterens Tanke med Svendenes Gerning; hvor det hele nyskabte Værk blev forstaaet og udført af alle, som droges ind deri; som alle gav deres Bidrag og supple-rede hinanden. Ja skønnere end paa hint berømte Sted. Thi her er ingen Rivalitetens Strid, og det er ikke barnlig Naivitet, men en klog og myndig Styrerhaand, der raader.

At nævne Navnene i denne Kreds af Venner og Veninder — nej, først Veninderne — er for dem, der kender eller kendte dem, at fremkalde Erindringen om Virksomheder, ja Livsværker, der er for omfattende til at kunne omtales kort. De er skildrede i Bogen »Natalie Zahle« og navnlig i Mindeskriftet »N. Zahles Skole«: Henriette Skram, Historiker af Fag og Overbevisning, dertil særdeles kyndig i Engelsk; Hansine Gerdtzen, den fint forstaaende Lærerinde i Fransk og senere Frøken Zahles højre Haand i Skolens Administration; Anna Hjort, den kraftige og styredygtige, der drev paa Regning og Dansk og tumlede med Gymnastikken, da den toges op; Louise Stremme, der skabte Skolens Skrivekunst, saa den kunde kendes gennem to Generationer — for blot at nævne de vigtigste fra det ældste Slægtled.

I Lærernes faste Stab stod længe Teologen V. Christensen, senere Præst i Rønne, som en trofast Ven; en bred og barnlig Natur, der helt gik ind i Skolens Aand og Tone. En anden Teolog, Gjerløff, stod Frøken Zahle personligt nær og vandt alle Børnenes Hjerter, men satte maaske mindre Spor med selve sin Undervisning. De var ikke fremragende ved Kundskaber nogen af dem, men for Frøken Zahles pædagogiske Takt betød dette mindre end deres Evne til at faa noget ud af Timerne. Et ganske ejendommeligt Eksempel paa et saadant pædagogisk Talent uden egentligt Herredømme over Faget, var Engelsklæreren Listov, som ikke blot var en aldeles udmærket Lærer i Sproget, men endogsaa skabte et System af Lærebøger, der fik Betydning for hele Landets Undervisning, — og dog var hans Kundskaber i Engelsk til en Begyndelse temmelig svage og blev aldrig, hvad man kunde kalde filologiske. Men Maribo havde trods dette dog kreeret ham som Lærer, og Frøken Zahle gjorde god Brug af ham og holdt længe Haanden over ham, indtil hans Egensindighed gjorde Samarbejdet umuligt. Ogsaa den meget anvendte Professor Rasmussen, der havde vundet sig et Navn som Dansk-lærer, skulde nutildags have vanskeligt ved at hævde sin Grammatik og sine berømte Ordforklaringer for en videnskabelig Domstol; men han

var livfuld, ja ildfuld, og han interesserede Børnene og gjorde Faget gældende for dem, baade Modersmaalet selv og den hjemlige Litteratur.

Den kloge Bestyrerinde forstod at skatte alle slige Kræfter; men hun forstod ogsaa at drage den udmærkede Fagdygtighed til sig, hvor dette krævedes. Naturfagene fik hos hende saa dygtige Repræsentanter som Botanikeren Vaupell og Anatomen Knud Valløe, der tog Zoologien op; Geografen Løffler, som tjente sine Sporer just paa denne Skoles Lærestole, førend han besteg Universitetets. Kommer nu dertil en saa kraftig og veltalende Historielærer som Jens Nørregaard, den senere Højskolemand, og saa fine Fortolkere af Litteraturen som Digterne Christian Richardt, Gotfred Rode og Topsøe, og hører man endelig, at Henrik Rung var Skolens Syngemester, saa har man her, allerede gennem disse Navne, et Billede af det Kræfternes Spil, som drev dette Skoleliv op til dets første Højde. Men den egentlige Stab, ja selve Organismen, udgjordes dog af Lærerinderne; Lærerne var efter Sagens Natur mindre fast knyttede til Skolen og jo i Reglen blot for en Tid af deres Liv.

Som *Lærer* havde Natalie Zahle den Fordel — hvad hun selv ansaa for en Mangel — at være utilstrækkeligt oplært i sin tidlige Ungdom. Hun blev derved tvungen til selv at erhverve sig nødvendig Kundskab og finde sine egne Veje. Thi hvad der gælder for Jævnmaalet af en Lærerstand, at en omhyggelig Oplæring og Indøvelse er den uundværlige Betingelse for en heldig Undervisning, det gælder ikke for den banebrydende Natur. Den ægges snarere af de Mangler, den føler ved sine Forudsætninger; den tvinges til større Selvstændighed og til Brud med den herskende Tradition. Fra Klagen over sit eget til Kritikken over de andre — alle de store Pædagoger har maattet træde denne Smertens Vej, fra Comenius til Rousseau, Pestalozzi og Grundtvig.

Disse første Lærerindeaar, hvor den unge Natalie hemmeligt maatte lære sine Lektier om Aftenen, førend hun kunde undervise i dem om Morgen, grundlagde den Forberedelsens Alvor i hende, som hun bevarede til det sidste. Hun erfarede derunder, at til en virkelig levende Undervisning hører en bestandigt fornyet Sagkundskab, en stadig Fordybelse i Emnet. Hun adskilte sig derved heldigt fra den lærde Faglærerstand, som gennem en langvarig og yderst møjsommelig Universitetsuddannelse er blevet saa overudrustede med Kundskab, at de be-
tragter sig som forsynede for Livstid; men hun hævdede sig endnu højere

over de Lærere, der slaar sig til Ro med et Minimum og mener, de kan klare sig Livet igennem med Dilettantisme.

Hun var altid en grundig Læser, fordybet i sin Læsning og bearbejdende det Stof, hun tog ind. Man kan se det paa hendes Bøger, indstregede som de er og kommenterede; selv i sin høje Alder læste hun med Blyanten i Haanden. Hun gjorde flittige Excerpter, mest af det, hun vilde anvende i Undervisningen; blandt hendes Papirer findes et udførligt Referat af Walter Scotts »Heart of Midlothian«, som hun havde lagt til Grund for en Foredragsrække paa Skolen.

Fra Tid til anden kunde hun kaste sig over en enkelt Interesse og lade sig optage fuldt af denne: »Frams« Ishavsfærd f. Eks. Hun læste da alt optænkeligt derom, havde Billeder og Kort deraf paa Væggene, talte med alle derom og bragte Emnet paa Bane i Undervisningen paa tværs af alle Pensa. Det var Fornylsestrangen, der rørte sig i hende; Virkelighedssansen vilde mættes, Grundigheden øves.

Ikke mindst mærker man denne Tilegnelsens Grundighed og Stoffets Bearbejdelse ved at blade i hendes Bibel og de Bibelværker, hvori hun søgte Oplysning. De vidner om, i hvilken Grad hendes Religionsundervisning er grundlagt paa en Bibelrealisme, der søger at gøre alting virkeligt og haandgribeligt. Hendes Indstregninger og Marginalnoter er aldeles overvejende historiske og geografiske, stundom med en Detailsans, der røber Autodidakten, men som dog tillige vidner om den bestandige Trang til at beherske Stoffet. Den Kristendomsforklaring og -Forkyndelse, som udgjorde Hovedindholdet af hendes Religionsundervisning, antog derved en vis Karakter af, hvad man vilde kalde »Bibellæsning«. Der skulde være Stof deri; det skulde handle om noget, og der skulde læres ordentligt. Men dette Stof var organisk optaget i hendes Personlighed, og Undervisningen fik sin Betydning og virkelige Magt, ikke blot ved den Varme, hvormed den blev givet, men ogsaa ved den Opfattelse og Erfaring, som laa bag. Saare skøn skal ogsaa hendes Brug af den danske Psalmeskat have været. Alt lykkedes, saalænge hun var i Kontakt med sine Elever og kunde fornemme deres indre Deltagelse. Stødte hun paa Kulde eller Tvivl hos enkelte, hemmede dette hendes Frimodighed ved denne hjertelige og plastiske Fremlæggelse af det kristelige Livsindhold. Som et egentligt »Skolefag« behandlede hun ikke Religionen, og hun satte efterhaanden igennem, at den ved Aarsprøverne ikke blev gjort til Genstand for den sædvanlige Eksamination.

Hun var rodfæstet i gammel Guds frygt — Præstegaardens Arv — og hendes Religiositet havde en bred Menneskevenlighed over sig. Man har sin Kristentro for at bruge den til noget og til Gavn for andre; den er et Talent, som ikke skal graves i Jorden, men forrentes i daglig Virkelighed. Saa vil alting lykkes, og man vil blive lykkelig. Men det skal være Alvor, og det koster. Under en Eksamination skyder hun pludselig ind: »Og ved du saa, hvad Paulus *ellers* siger til Timotheus? Han siger: Derfor, lid du ondt som en god Kristi Stridsmand.« — Hun mødtes med det grundtvigske Livssyn i Kravet om det menneskeliges Ret i det kristelige, men ikke i dets lyriske Optimisme og letvundne Friheder. At Walter Scotts »Heart of Midlothian« (»Fængselet i Edinburgh«), Puritanismens Yndlingsbog, var hende saa kær, at hun maatte gennemgaa den udførligt for Eleverne, betegner Sindets Retning. Ogsaa den franske reformerte Kristendom med dens ejendommelige Forening af kristelig Alvor og fin Humanisme gjorde dybt Indtryk paa hende, da hun under sit første Ophold i Paris færdedes i den Monod'ske Kreds. »Jeg tror aldrig, jeg har levet saa fromt som i de Dage,« sagde hun engang.

Frøken Zahle underviste gerne, navnlig i yngre Aar, i forskellige Fag og var teknisk interesseret i dem alle, enten det var Skrivning eller Geografi. I Skrivning forvandlede hun det mekaniske Jaskeri eller Slid til en Opgave, der krævede Tænkning og Opmærksomhed og skabte Arbejdsglæde. Ved Geografi i Smaaklasserne afskaffer hun Lærebogen og fortæller om Egne, hun har besøgt, om Norge, hvor hun elskede at rejse, om Sæter, Fjeld og Fjord, Tømmerflødning, Karriolkørsel, Multebær og Rømmegrød. (H. Skram: Frøken Zahle som ung Lærerinde, »Vor Ungdom« 1913).

Men sit egentlige Undervisningsfelt havde hun fundet i Modersmaalet. Alle Vidnesbyrd forener sig om at fremhæve hendes Betydning paa dette Omraade, det lykkelige Greb, hun havde paa at gøre Emnet paa een Gang sagligt og personligt. Blandt disse Lovord er der særlig Grund til at fremhæve, hvad tidligere Elever, som har indlagt sig stor Fortjeneste af Modersmaalets Røgt og Studium, udtaler om denne deres Ungdoms Undervisning. »Hun var en Dansklærer uden Lige,« siger Frøken Ida Falbe-Hansen, »det sander enhver, som har været hendes Elev. Jeg føler Trang til at aflægge det Vidnesbyrd, at har jeg udrettet noget ved min Undervisning, da skyldes det hende.« (»Bog og Naal« Jan. 1914). Og Fru Lis Jacobsen har i sin Skildring af Undervisningen givet følgende

Billede: »Hun underviste os i Dansk, og i de tre Aar, vi var hendes Elever, lærte hun os den vanskelige Kunst, som kun faa tilegner sig: at læse og forstaa. For første Gang opløste Sprogets kompakte Glosemasse sig i Enkeltheder. Man saa, at hvert Ord havde en Mening. Jeg husker hendes Gennemgang af et Digt om Foraarets Komme . . . . Var det ikke, som Blomsterne spirede frem af Sneen for ens Øje? Saa man ikke Solen skinne og Knopperne briste? Mærkede man ikke Vaarbruddet? Nye Tanker, nye Følelser vældede frem. Man forstod, at et Digt er mere end en nøgen Beretning. Saaledes fremelskede hun i os — uden at vi vidste det — Beundring for dansk Sprog og Digtning . . . . Men gennem denne helt nye Maade at læse paa, kunde det ikke undgaas, at man opdagede, at der var Ord, der var tomme, intet gav en. Saaledes vakte Frøken Zahle ikke blot Beundringsfølelse hos Eleven, men ogsaa kritisk Sans.« (»Tilskueren« 1913).

Man mærker af denne Beskrivelse — som af H. Skrams udførlige Redegørelse (N. Z. S. 147 ff.), at Hovedvægten her — som i Religionsundervisningen — blev lagt paa selve det litterære Værk, paa Forstaaelsen, Optagelsen af, hvad der stod deri, for da at lade Forfatteren selv fremstige deraf.

Og mange var de store Skikkelser i vor Digtning, som paa denne Vis steg frem. Det var Indholds- og Personlighedspædagogik. Men ikke i vag Entusiasme. Det var grundig Gennemgang, hvor ogsaa den litterære Form kom til sin Ret. Hun havde en vis Forkærlighed for Formens Mestre: for Heiberg og Paludan-Müller, — den sidste vel tillige for hans alvorsfulde, moraliserende Holdning. Derimod traadte Oehlenschläger noget tilbage for hende, skønt hun gerne fortabte sig i Nordens Oldtidsaand og lod den lyde gennem Sagalæsning og Grundtvigs Genskabelse.

Som i dette saaledes i al anden Undervisning. Hun brugte ikke stærke Ord og fremtrædende Virkemidler. Der var — især i ældre Aar — noget sagte og behersket over hendes Foredrag, som gjorde Ordene troværdige og indtrængende, støttede af den bløde og dybtliggende, udtryksfulde Stemme. Hendes »levende Ord« var dog ikke først og fremmest Enetalens, som let gaar Ørene forbi, men netop det, man har Taleevnen til: Samtalen. »Hendes Evne til at samtale var enestaaende,« siger en anden taknemlig Lærling (Elisabeth Bondesen, »Tilskueren« 1913). »Hun ejede Redskabet dertil i en sjælden smuk Stemme og i noget, der er endnu sjældnere: en udmærket Behandling af Modersmaalet, klare, rammende

Udtryk for det, hun vilde sige, skønt hun talte fuldkommen naturligt. Men hun blev ofte, ligesom drevet af en indre Magt, tvungen ind paa det Emne, der opfyldte hende selv, og derfor kunde det hænde, at man havnede saare langt fra det, man var kommen for at tale om, at man blot maatte lytte, skønt intet kunde være hende mere fremmed end det docerende og Lysten til at høre sig selv tale.«

Hjælpe midlet i Barnets Haand blev under Danskundervisningen længe Hammerichs »Danske Læsestykker«, der særligt maatte tiltale hende ved sin historisk-nationale Karakter og sit litteraturhistoriske Anlæg. Aabenbart er den blevet grundigt brugt med en hel Del Krav til Børnene, — hun skal engang have udtalt, at enten maatte Børnene komme til at elske eller hade denne Bog.

Den egentlige Aktivitet fra Børnenes Side kom dog naturligt i dette Fag til at ligge paa den danske Stil. Om denne udtalte Frøken Zahle sig smukt i en Artikel, (»Bog og Naal« 1901) hvor hun særlig skildrer sin Undervisning i de 3 Skoleaar fra 12—15 (»mine personlige Yndlingsundervisningsaar«) og beretter enkelte Episoder fra sine egne Oplevelser, som har Interesse som Karakteristik. »I min grønne Ungdom,« skriver hun, »havde jeg i en Vidnesbyrdbog nok saa flot og selvsikker skrevet om et Barn: »Hun har meget svært ved at udtrykke sig, saavel mundtligt som skriftligt.« En Tid efter kom Moderen venlig op til mig og talte om sit Barns Vidnesbyrd i Almindelighed og mit i Særdeleshed. »De tager fejl med Hensyn til hendes Evne til at udtrykke sig mundtligt,« sagde Moderen. »De skulde høre, hvordan hun kan fortælle Kokkepigen, hvad De har fortalt eller hvad hun ellers har lært, medens denne vasker op. Og De skulde høre, hvor Kokkepigen kan fortælle igen.« Jeg sad som fastnaglet i Forbavselse og Eftertanke. En anden Gang viste en Moder mig et Brev, som et Barn havde skrevet til sin Fader, der var paa Rejse, et Barn, der netop blev udpeget som fattig paa Tanker og uden Lyst til at gøre sig Umage med sin Stil. Brevet var yderst fornøjeligt, men noget springende og med en Del Stavefejl. Man havde paa Skolen øjensynligt gjort for meget ud af begge Dele ved Stilen og derved betaget Barnet sin Frimodighed. Disse og lignende Tildragelser blev mig Tugtemestre til den *Varsomhed*, hvormed det gælder at omgaas Børn, særlig i denne Alder, naar det angaar »mundtlig eller skriftlig Meddelelse« . . . Det gælder at *vente*. En Mund, der længe har været lukket, kan pludselig, ligesom ved et Trylleslag, blive veltalende. Nu er Tiden der. En Pen, der har været

kejtet, dum, kan pludselig blive væver og flink. Der er gaaet noget op for den lille . . . Men ogsaa her gælder det om den største Varsomhed. Ingen utidig Paaskynden, intet utidigt Pilleri. Det gælder om Sjælens stille Vækst i Fred. Fra hin Lektion om »Barnet med Kokkepigen« er jeg kommen til at se opmærksommere end før paa Børnenes Holdning og Øjne under Fortællinger. Jeg er kommen til at forstaa det »lyttende« Øje, der trængte til større Fylde for Hjertet, før Læben kunde tale, forstaa det stille, spørgende og undrende Blik, der maatte have Tid for at komme paa det rene med sig selv.« »Døm med usigelig Varsomhed alt, hvad der af blødt og fint er kommet til Syne, som, Barnet uafvidende, er kommet ind i Stilen. Men vis forsigtig tilbage, hvad der synes at ville »blære sig«, »vise sig«, gøre sig rørende. Her gælder det!«

Det er ikke Skolelæreren, det er Moderen, der sidder her med sine Børn, — og af hende vokser Lærerinden frem. Træffende siger hun ogsaa paa det samme Sted, at alt saadant bedre gøres i »Privatundervisning« end i Skolen.

Et Lærertalent af denne Art og Rang kan ogsaa findes andre Steder i Verden, men sjældent har det været saa harmonisk forbundet med Styrelsens Naadegave som hos Natalie Zahle. Hun var født med denne Evne, eller hun tog den i Arv fra det Fædrenehjem, hvor Orden var Arbejdets Løftestang, og alt blev umærkeligt retvendt ved en Kvindes stille Haand. Sagligt og personligt ogsaa her, som det blev det i den store Skole. Alting indenfra og dog sikkert og nemt realiseret i det ydre.

Grundlaget var den faste Ordenssans, som Frøken Zahle skattede saa højt, at hun helst havde sat den ved Siden af Kærligheden som sin Skoles Løsen. Den fulgte hende selv i smaat og stort, hvad alle hendes Biografer ved at fortælle om; den gav hende den Evne til at lægge alting til Rette og holde Styr paa det hele, uden hvilken hendes vidtforgrenede Virksomhed var blevet et Vildkrat, og dens fremadskridende Vækst havde været umulig. Som en Bekræftelse paa, hvad Filosoffen Lotze betragter som en af de faa sikre Forskelle mellem Mands og Kvindes Anlæg: at Kvinden har Orden i Rummet, Manden i Tiden, havde Frøken Zahle en ret følelig Svaghed paa det sidste Punkt. Hun kom ofte for sent til Timerne og holdt endnu mindre op paa Slaget, — men Tietgen kom ogsaa altid for sent; saa det er vel snarere en Frihed, de store Administratorer undertiden tager sig, naar de har lidt for meget at bestille.

Først og fremmest var Frøken Zahles Ordenssans hendes egen Kraftregulator. Den har tidligt organiseret hendes Nerver og givet hende det Herredømme over sig selv, som ikke blot kan vindes ved en sund Natur og lykkelige Anlæg. Hun var en gennemtrænet Arbejdskraft; derfor gik det ogsaa uden Anstrengelse og Ængstelse. Efter fuldendt Skolegerning kunde hun arbejde i sit Bibliotek til ud paa Natten, endnu i de senere Aar, og dog være lige frisk næste Morgen. Hun krævede denne Orden hos andre og lagde den til Grund for alle sine Institutter. Skoleordenen skulde gaa som velsmurt Maskine, uden Skuren eller Stampen. Den fik Selvfølgelighedens Præg; Institutionen selv var disciplineret, — den eneste, sande Maade at opretholde en Disciplin.

Men hun nøjedes ikke med Disciplin hos Børnene. Hun satte Pris paa — ikke blot nødvendig Renlighed hos dem, men ogsaa paa en vis Netthed i Optræden og Manerer, som altid er klædelig for Pigebørn. Mine Søstre har fortalt mig, at hun ofte gik rundt og talte med Eleverne i Fri-kvarteret, medens de spiste deres Skolemad, for at agte paa, om de kunde spise og tale paa een Gang paa sømmelig Maade; eller hun lod dem lugte til Blomster, hun havde faaet i Haanden, for at se, om de ogsaa gjorde dette takkeligt. Hendes eget nydelige og naturlige Væsen var da ogsaa det bedste Forbillede, de bestandigt kunde have for Øje, i ydre, som i større Ting.

Men bag alt, hvad der hed Orden og Disciplin, stod hun dog selv som det, hun ønskede at være: en aandelig Moder for Børnene. Alle-rede i det første Udkast til en Skoleordning, som hun gjorde ved sin Institutbestyrerindeeksamen, har hun tegnet dette sit Ideal. Thi just som hun her har fremhævet den punktligste Akkuratesse som en uafviselig Betingelse for Skolelivet, tilføjer hun: »Men denne Orden maa ikke blive Barnet en gruelig Tvang, idet det bevogtes af en kold, uforsonlig Strenghed, — nej Kærligheden maa lette, maa ligesom bære Barnets Arbejde; en vis, glad Munterhed maa gennemstrømme det hele. Men for at udføre dette behøves der en Personlighed, der forener en rolig Sikkerhed med et klart Overblik; der forstaar, naar hun skal aftørre Barnets Taarer med lægende Ømhed; naar hun skal afvise dem som utidige og uberettigede.« »Til hende,« siger hun sammesteds, »skal Barnet ty med sin Sorg, sin Smerte, sin Klage, sine Spørgsmaal, sine egne smaa Betragtninger, og hun maa vide at modtage det med den Varme, der trøster Barnesjælen saa usigeligt, berigtige dets fejlagtige An-

skuelser med den rolige Taalmodighed, der alene overbeviser og indgyder Tillid.«

Hun forstod i Skolens daglige Liv at virkeliggøre dette, og vel at mærke: uden Sentimentalitet, ofte skæmtfuldt. Hendes Mildhed var præget af Fasthed og Ro og af den Værdighed, som hendes i Virkeligheden tilbageholdende Natur gav hende. Dog kunde den strenge Alvor, der laa til Grund for det hele, lede hende til en moraliserende Iver, som tog for tungt paa Tingene og derved skød over Maalet. Thi det var ved aandelige Midler, ved personlig Paavirkning, hun i alle vanskelige Tilfælde søgte at retlede Barnet, og den store Autoritet, hun havde over dem, gav denne megen Vægt. Hun nøjedes mindst af alt med at undervise; hun vilde opdrage: gennem Undervisningen, gennem Skolelivet, gennem Samlivet.

Det maa nemlig ved al hendes Skolegerning betænkes, at hun fra første Færd havde tænkt sig den som et Samliv. Det var ikke Barneskolen, men Lærerindeuddannelsen, hun oprindeligt stiledede efter, og denne vilde hun helst have gennemført som et fuldt Ophold af hjemlig Art. Da det i Stedet for til en Begyndelse blev til Skole, forenede hun hurtigt denne med et Pensionat, et Skolehjem for unge Piger, der tillige fik Undervisning hos hende, og dette beholdt hun, saalænge det overhovedet var muligt, som en temmelig stor Afdeling ogsaa i det nye Skolehus. Her kunde Hjemligheden raade; hun skabte et Familjeliv i gode, gammel-dags Former for dem, der paa denne Maade tyede til hende, deriblandt for de mange norske unge Piger, der i Aarenes Løb gennem hende fik en fast og for begge Parter betydningsfuld Tilknytning til Danmark.

Hvor hun ikke selv kunde byde et Hjem for Børnene, vilde hun i hvert Fald gøre Forbindelsen mellem deres Hjem og Skolen saa inderlig som muligt. I alle sine oprindelige Ordninger sigtede hun paa dette; men saa megen Glæde hun havde deraf, saalænge det lykkedes, saa mange Skuffelser beredte det hende dog efterhaanden. Jo større en Skole bliver, og jo videre Kredse den ogsaa socialt kommer til at omspænde, jo vanskeligere kan et saadant personligt Samarbejde opretholdes. Skoleprogrammerne fra den ældre Tid, særligt i 6oerne, bærer Vidne derom. Saaledes er der et stedse stigende Besvær med at holde Hjemmene underrettede om Barnets Flid og Evner. Karaktergivningen indskrænkes, burde helst helt erstattes af Vidnesbyrd; men ogsaa disse viser sig utilstrækkelige. I Programmet af 1868 bekender Frøken Zahle: »Det var i

min ungdommelige Begyndertid, at jeg undfangede Tanken om disse Vidnesbyrd. Jeg tænkte mig, at de skulde bidrage til et fyldigere Samliv og Samvirken mellem Skole og Hjem. Jeg tænkte mig, at Skolens Udtalelse af sin Opfattelse af Barnet skulde have en lignende til Følge fra Hjemmets Side i en Samtale, og at disse gensidige Udtalelser atter kunde virke heldbringende for Skolens og Hjemmets fælles Arbejde for Barnets Uddannelse. Men alt dette har ikke vist sig at være Følgen i den Grad, som jeg havde haabet og ønsket, — og det er vist ganske naturligt. Jeg har uden Tvivl i ungdommelig Iver ventet for store Resultater.«

Ogsaa Eksamenerne havde Frøken Zahle tænkt sig som en saadan Tilknnytning, og de blev i Virkeligheden ogsaa festlige Stunder for Skolens Venner blandt Forældrene. Men helst havde den frisindede Bestyrerinde ogsaa tænkt sig, at disse Overhøringer skulde vige for en mere personlig Medfølgen fra Forældrenes Side. Hvad kunde vel være skønnere end at disse, naar de havde Lyst dertil eller fandt det fornødent, aflagde Besøg i Skolen og overværede Undervisningen? Havde man bare Lokaler, store nok til dette! Det var oprindeligt et Led i Ønskemaalet om egne, bedre Lokalteter, at der skulde blive Plads til noget saadant.

Som Frøken Zahle saaledes kunde være yderst imødekommende i alt Samraad med Hjemmene — og utallige er sikkert de Samtaler, som i hendes Kontor er blevet ført med Mødrene om Børnenes Ve og Vel — kunde hun dog udvise stor Fasthed over for Forældrene, hvor det gjaldt at hævde Skolens Ret og Krav paa den pædagogiske Behandling. Et Brev til en Fader, en Overretssagfører, er i den Henseende oplysende. Datteren har ved en uagtsom Bevægelse slaaet en Hængelampe i Stykker, hvorfor der kræves Erstatning, hvad Faderen aabenbart viser sig uvillig til. Med den smukkeste Værdighed fastholder Bestyrerinden dog sin Fordring, — mindre af økonomiske end af pædagogiske Grunde. »Det er meget lettere,« skriver hun, »at lade en slig Ting passere og udrede den dermed forbundne, ringe Udgift. Men jeg er i Tidernes Løb kommet til det Resultat, at denne Foranstaltning baader Børnene bedst. Det gør dem forsigtigere, tæmmer Kaadhed og modarbejder Ligegyldighed over for saadanne Omkostninger . . . . Skulde Hr. Overretssagføreren have Bemærkninger mod denne Ordning at gøre, skulle de blive modtagne, ej alene med Velvilje, men med Tak.« — Ogsaa i et Tilfælde, hvor en Lærer har udvist Hefthighed mod en højtstaaende Mands Datter og har modtaget dennes Klage, optræder hun som den besindige Dommer over

Tilfældet, idet hun værger sin Lærer mod det uretmæssige i Angrebet og — uden at undskylde hans Færd — gør denne mere forstaaelig ved hans Ukendskab med den unge Piges ejendommelige Væsen, som nu i Brevet underkastes en Analyse, der vidner om fin og overlegen Sjøle-kundskab (i Ekstase) fremgaaet af Samraad med Klassens Tilsynshavende:

»De, der have med Deres Pigebørn at gøre, anerkende alle den naturlige Aabenhed og Sandhedstrang, der er over dem, og den umiskendelige Omsorg, hvormed de er opdragne, og der tales med Sympathi om disse Smaapigers lige frejdige og venlige Væsen i Almindelighed. Men ved Siden deraf menes det, at netop denne Frihed og Frejdighed i Tale og Væsen kan lade dem vise en Ligegyldighed overfor »Ordrer, som de ikke forstaaer«, og som kan give dem Udseende af noget trodsigt eller uviligt lige overfor den, der ikke kender dem. Et saadant Udslag kunde man finde i Deres Datters Færd forleden Dag« — — og det omtales nu, hvorledes denne kan have irriteret Læreren til beklagelig Heflighed.

Dog blev vel Hjemmene efterhaanden Frøken Zahles største Byrde. Man mærker det paa hendes senere Breve, at hun mister Kontakten, — ikke blot fordi Skolen bliver saa meget større, men fordi København er blevet en anden By, end den var i 50-erne og 60-erne, da en temmelig ensartet Hjemmekultur raadede i det højere Borgerskab, som afgav Skolens væsentlige Klientel. Denne Fællesaand — til hvilken ogsaa hørte fælles religiøse Forudsætninger — bestod ikke mere, og dette svækkede Fællesskabet med Skolen. I de senere Aar synes Frøken Zahle at have følt sig mere hjemme i Seminariet, som altid havde staaet hendes Hjerte meget nær, og hvor hun stedse kunde bygge paa de medbragte Forudsætninger, navnlig i religiøs Henseende, men ogsaa paa en moralsk Holdning og en traditionel Hjemmeopdragelse, der stod hendes egne Udgangspunkter nærmere.

Som Forholdet til Eleverne byggedes op indenfra ved, indenfor den givne Skoleorden, at henvende sig til Samvittighed og Æresfølelse, saaledes voksede ogsaa Lærerkrafterne sammen til en Organisme ved at overlades til eget Initiativ, hvor noget saadant — hvad helst var set — rørte sig i dem. »Frøken Zahle,« siger Henriette Skram i sin Mindeartikel (»Vor Ungdom« 1913), »var alt for virkelig stor Pædagog til nogen Sinde at sværge til en Metode; men eet var hun klar over, og det var: Naar

der hos alvorlige Mennesker var Glød og Varme for en Sag, var Tro paa dens Ret og dens endelige Sejr, saa skulde de have Lov til at gøre deres Forsøg, og det under de bedst mulige Betingelser.« Saaledes overlod hun i sin første Skole den virkelystne Veninde Annestine Beyer at forsøge sig i og at oplære Lærerinder til den dengang endnu uprøvede Lydlæsemetode, og da hun selv i nogen Tid havde arbejdet paa at føre Skriveundervisningen ind i mere fremkommelige Baner end den gængse mekaniske Imitation, overlod hun gerne denne Undervisning til Louise Stremme, saasntart hun havde opdaget hendes Talent og Iver for Sagen. Det førte til Dannelsen af det bedste Skrivesystem, som dengang fandtes i Kongeriget. En ganske lignende Frugt satte hendes allerede omtalte Overbærenhed overfor den autodidaktiske Engelsklærer Listov; og Dr. Jens Nørregaard holdt meget af at tale om, med hvilken fuldstændig Tillid hun havde overladt ham at føre Historieundervisningen efter sit eget Hovede. Da han kom til Skolen, forefandt han Bohrs Lærebog i Historien som det givne Grundlag for Undervisningen, men erfarede meget snart, hvor dødt dette Grundlag var. Han bad da om Lov til helt at afskaffe Lærebog og lægge Undervisningen over paa den mundtlige Fremstilling, og fra nu af vakttes der under den veltalende og begejstrede Mands Historieundervisning et Liv og en Aand, uforglemmelig for alle, der har deltaget deri.

At Frøken Zahle over for Naturfagene, hvori hun var lidet kyndig, maatte stille sig væsentligt modtagende og afventende, er selvfølgelig. Men hendes kvindelige Blik traf de rette Mænd og skaffede hendes Skole bedre Lærere i disse Fag end de mandlige Skoler almindeligvis kunde glæde sig ved.

Et Gode var det her, at Frøken Zahle ikke havde mere Selvtillid, end at hun ikke betragtede noget som afsluttet med hendes eget. Hun følte sig selv som den stræbende og søgende, ofte som den underlegne. Rørende er at se hende som den unge Bestyrerinde henvende sig i et Brev til den kendte Dansklærer, Professor Agerskov, og udbede sig hans Mening, om han virkelig tror, at hun nu, da en Dansklærer ved Skolen har faaet anden Ansættelse, selv turde vove at paatage sig Danskundervisningen. »Jeg er ingenlunde blind for, at jeg derved paatager mig den Undervisning, til hvilken der med Rette kan stilles de største Fordringer; og det er derfor, jeg vil spørge Dem som samvittighedsfuld og erfaren Lærer: tror De, at jeg tør haabe at komme til nogenlunde at tilfredsstille disse?

Og tror De, at jeg i de første Aar, som jeg vilde sætte mig selv som Prøveaar, kunde virke til Skade for mine Elever? Og hvis Deres Svar nu bliver en Opmuntring til Forsøget: Tør jeg da haabe, at De af Interesse for Skolen og Venskab for dennes unge Bestyrerinde vil tillade mig at søge Oplysning og Vejledning hos Dem?»

Man mærker, at hun er vokset op i en Tid, da Kvinden agtedes ringe som Arbejder. Og i Virkeligheden blev der her en Achilleshæl tilbage, en vis Forsagthed, hvor det kom an paa at sætte det kvindelige Synspunkt igennem over for mandlig Autoritet og gældende Institutioner.

Desbedre samlede hun de kvindelige Arbejds kræfter under sig, og den Frihed, hun tilstod dem, var ikke blot faglig og metodisk. Hun behøvede deres Selvstændighed som et nødvendigt Led i Organismen; thi det var snart blevet hende klart, at om Skolen under sin Vækst til et større Institut skulde bevare sin personlige Karakter, maatte Lærerinderne faa deres Part i Ledelsen og de dertil mest egnede virke som en Slags Bestyrerinder af de enkelte Hold Børn. Paa denne Tanke om *Klassemoderen* blev den større Skole anlagt, og derved bevarede den stedse Præget af den mindre Skole, som stedse kan gennemtrænges af en ledende Personlighed. Man har med Rette lignet dette Skolestyre med en føderativ Republik, og endnu mere antog Skolen denne Karakter, da den flyttedes over i den nye Skolebygning ved Nørrevold, hvor den nødvendigvis maatte ordnes som et System af relativt selvstændige Afdelinger.

Saa banebrydende Natalie Zahle var i den danske Pigeskole, var hun dog ikke nyskabende i den Forstand, at hun overhovedet indvarslede en ny Pædagogik. Hun er ingen Rousseau eller Pestalozzi, snarere at ligne med en Salzmans, den varmt følede Skolemand, der med Begejstring opfatter og med Talent omsætter frugtbare pædagogiske Ideer. Just i den Aand, som Salzmanss Navn betegner, synes hun umærkeligt at have haft sine Rødder. Der er i hendes første Udkast til en Skoleordning noget, der minder om det bedste i det 18de Aarhundredes Pædagogik. Hun saar i en Jordbund, der er forberedt af Filantropisternes redelige Menneskelighed, moraliserende Velvilje og omhyggelige Oplæring — paa een Gang med ideale Formaal og borgerlig Velfærd for Øje.

Men navnlig tænker man — og det gennem det hele Skoleanlæg — paa Pestalozzi. Ikke just paa hans Metodik, som ved den Tid begyndte at tabe sig, men paa den menneskelige Grund, han lagde for sin velsig-

nede Virksomhed: hans ømme Omsorg for den enkelte, for Menneske-
spirens Udfoldelse, for den gryende Bevidstheds Opklaring gennem dybe
sjælelige Indtryk, egen Forstaaelse og ordnet Arbejde. Ikke Yfverduns
Pestalozzi, men Pestalozzis Gertrud, ikke det berømte Skoleinstituts Me-
ster, men den stille, sjælerige Bog om Moderen, der selv oplærte sine
Børn, blev det bevidste eller ubevidste Forbillede for denne Skole, der
havde Hjemmet til sit Udgangspunkt og Hjemmet til sit Maal; hvor
Lærerinden blev Moder som Erstatning for en Moder, der ikke kan være
Lærerinde.

Ubevidst maaske, — men dog det Forbillede, som Tidens bedste Skole-
tanker nærrede sig af. Natalie Zahle var født det selvsamme Aar, som
Pestalozzi døde, og den femten Aar ældre Skolemand, Schneekloth,
søgte endnu sit Liv igennem at virkeliggøre hans Tanker i Danmark.
Men der kan maaske endogsaa tales om mere direkte Indtryk. Det maa
ikke glemmes, at Frøken Zahle under sin bedste Læretid, midt i Tyverne,
da hun læste til Institutbestyrerindeeksamen, efter eget Sigende med
Iver kastede sig over pædagogiske Studier, ja underviste i Pædagogik.
Der kan hun ikke have overset de Skrifter, som endnu dengang ansaas
for de klassiske; hun har næppe ladet sig nøje med Brammers formalis-
tiske »Didaktik og Pædagogik«, som var udkommet i 1836, og stort andet
fandtes ikke i vor egen Litteratur. Men vi kan her kun bevæge os i Gis-
ninger. Hun taler ikke om disse Studiers Indhold, og de Bøger, hun har
brugt dertil, er ikke bevarede.

Selv hævder hun med Bestemthed, at hun paa egen Haand er kommen
til sin Fremgangsmaade og til det Maal, hun satte sig. I et Diktat, som
er bevaret i Haandskrift, giver hun følgende, vigtige Oplysninger om
sin pædagogiske Udvikling.

»I de tre Hjem: Forældrenes — Bedsteforældrenes — Eschrichts —
hvor min Opdragelse blev ledet saa højst forskelligt, idet Alvor, Flid og
Hæderlighed laa til Grund i mine Forældres, medens en overdreven
Overbærenhed og Beundring raadede hos Bedsteforældrene, en overor-
dentlig Strenghed i det Eschricht'ske Hjem, — vandt jeg tidlig en selv-
stændig Mening om Opdragelse og Dannelse: hvad der mod mig var vel
gjort og forsømt. Da jeg 15 Aar gammel gik ud i Livet som Lærerinde,
var alt et pædagogisk Ideal i Færd med at danne sig i min Sjæl og en pæ-
dagogisk Indsigt til Stede.

»Det var mig om at gøre at vise, at Karaktervæsen, Lektielæsning og

Eksamensmaal ikke burde være det ledende ved Barneundervisningen, men derimod den fremvisende Metode og det levende Ord: den livlige, fængslende Fortælling, og at det ikke kom saa meget an paa at indskærpe Pligten som at vække Lysten og ægge den personlige Arbejdskraft uden Hjælp af ydre, inciterende Midler.

Et Par Aar efter kom jeg første Gang til at staa Ansigt til Ansigt lige over for den Grundtvigske Skoletanke og den hele Grundtvigske Livstanke. Med Forbavselse saa jeg, i hvor meget jeg var enig med den uden at ane det; men det yderliggaaende i dens Fordringer til *Frivillighed* fra Barnets Side, i Kravet om at lade hver enkelt Barnenatur i sine fineste Nuancer komme — alt i Barneaarene — til at raade, stødte mig atter tilbage til de gamle Omraader og lod mig, mere end det egentlig var min Tilbøjelighed, accentuere Barnets daglige Pligt under Dagens Opgave og Lærerens Dom derover i Form af en Karakter.«

Senere hedder det: »Jeg har stedse søgt under den levende Undervisning, sparsom Brug af Karakterer og Eksamener at lade mine egne personlige Tanker og den Grundtvigske Anskuelse komme til sin Ret i alt mit Arbejde . . . Uden at kunne tænke paa, at en nær Fremtid kun tilnærmelsesvis kunde realisere Grundtvigs store Skoletanke i sit majestætiske Omfang, lever jeg i en bestandig Overvejelse for at nærme mig disse Idéer i det smaa. Det kan derfor ikke nægtes, at der i min Skole er en vis »evig Uro«, fordi jeg selv er under en evig Arbejden for at finde det rette; men jeg tror dog ogsaa at kunne sige, at der for hver enkelt er en roligt fremskridende Orden.«

»En frisk, naturlig Omgang mellem Lærere og Børn, et livligt Samfundsliv, en Undgaaen af al unødvendig Indterpen og Overanstrengelse, en Formindskelse af Stofmængden og Forøgelse af Stoffets Behandling er Opgaver for den fremarbejdende Barneskoles Stræben. Indordning af enkelte Fag under store Hovedfag . . . en oplysningstørstende Sjæl, en arbejdsdygtig Aand og et varmt bankende Hjerte som Resultat af Fordannelsen og som Grundlag for Fortsættelsesskolen.«

Dette Testamente giver os i Korthed, hvad Frøken Zahle vilde og i alt væsentligt fik gjort; men det interesserer ogsaa ved sit Opgør med den Grundtvigske Retning, aabenbart har hun villet afværge Tilbøjeligheden fra denne Side — eller i Almenheden — til at underordne hende under Grundtvig. Hun bestemmer den Grundtvigske Skoletanke som en Bekræftelse af, hvad hun ved egen Erfaring og Omtanke tidligt var kommet

til, og hun begrænser dens Indflydelse til en opmuntrende og ved sin Storhed løftende Kraft, der hjalp hende til med bedre Mod og i større Stil at søge sine Idealer virkeliggjorte. Hvor det Grundtvigske metodisk gaar ud over hendes eget, føler hun sig snarest frastødt deraf; og alt, hvad der kan kaldes Friskolemanerer, er ikke blot hendes grundige og ordentlige Arbejdsnatur imod, men er omtrent det modsatte af, hvad hendes selvprøvede Pædagogik gik ud paa. Den hører hjemme i en ældre, forstandigere Tid.

Men efter sit Indhold og sin Retning bliver den Grundtvigske Aand hende en romantisk Frigørelse. Den løser og iværksætter Kræfter, der slumrede i hende, men som ikke forhen var hende fuldt bevidste, idet den indstiller hende paa det historisk-nationale, og i Enhed hermed det religiøse, som hendes naturlige Anlæg maatte henvise hende til. Her havde hun sin Begavelse; var Evnerne gaaet i naturvidenskabelig Retning, vilde de utvivlsomt være blevet vakte under hendes Ophold i Professor Eschrichts Hus eller under senere Samkvem med ham. Thi denne var ikke blot en af Tidens betydelige Fysiologer, men tillige levende interesseret i at udbrede Kendskab til sin Videnskab og andre Naturvidenskaber, hvorom hans folkelige Foredrag vidner. Frøken Zahle indrømmer villigt, at dette Bekendtskab gjorde hende opmærksom paa Naturfagernes Vigtighed, og naar hun senere traadte saa aabent i Skranken for Fysiologien som kvindeligt Skolefag, kan hun vel takke Eschricht for de første Impulser dertil. Men noget afgørende blev dette ikke for hende. Hvor hun skal bestemme Skolelivets aandelige Indhold og egentlige Kundskaber, er det bestandig det historisk-poetiske paa national og religiøs Baggrund, hun fremhæver. Hun tilhører med andre Ord Romantikens Kultur, og det er kun i den, hun af fuldt Hjerte og med alle sine Evner kan virke. De skønne Virkemidler, denne Kultur rakte hende, den danske Guldalderlitteratur, Sagafortællingens Fornyelse, Psalmedigtningen og den historiske Belysning af Kristendommens Liv — alt dette besjælede det levende Ord, som hun selv havde fundet Vejen til. Men metodisk lod hun sig ikke lokke; sin Orden og Grundighed fraveg hun aldrig. Naar hun lagde Planer, var det, for at de skulde kunne gennemføres; lærte hun Børnene noget, var det, for at de skulde lære noget deraf.

Denne Fasthed i Anlæg og Gennemførelse gav hende den overlegne Sikkerhed i den pædagogiske Debat, som man f. Eks. kan iagttage i hendes Bog »Om Kvindens Uddannelse her i Landet,« hvor hun lige saa be-

stemt afviser en fordringsfuld Radikalismes ubillige Kritik som en flagrende Grundtvigianismes upraktikable Idéer.

Paa to Punkter kan det dog siges, at hun umiddelbart søgte at virkeliggøre Grundtvigske Skoletanker. Det ene var ved Oprettelsen af de saakaldte »danske Klasser«, en Skoleafdeling, baseret paa Modersmaal og Historie, og af fremmede Sprog udelukkende — og først mod Slutningen — Fransk. Forslaget herom fremsattes i Programmet 1867, og det realiseredes i en kort Aarrække, indtil 1876. Det var altsaa en Undervisning i fuld romantisk Stil, men tillige et Forsøg paa at aflaste Skolebarnets Byrde ved saa meget som muligt at se bort fra de fremmede Sprog og af disse da kun beholde et »Forstanden skærpene Sprog«, — under den daværende Tids Forhold naturligvis hellere Fransk end Tysk.

Overfor Fremmedsprogenes Plads i Pigeskolen havde Frøken Zahle altid holdt stærkt igen — man betænke, hvordan de ved hendes Begyndertid oversvømmede Institutterne uden i mindste Maade at frugtbar gøre Undervisningen. Allerede i sin første Skoleplan (fra Institutbestyrerindeksamen) udtaler hun, at »det var at ønske, at den Tid ikke var fjern, da en kvindelig Dannelsesanstalt mindre bedømtes efter dens Elevers Færdighed i fremmede Sprog end efter den Kundskab, de have til Modersmaalet.« Men i Programmet 1863 tager hun Bladet fra Munden og underkaster den i Pigeskolerne herskende Sprogundervisning den skarpest mulige Kritik.« Der er kun faa Lande, hvis kvindelige Barndom i den Grad lider under Trykket af fremmede Sprogs Tilegnelse, som vort, og hvor man indgiver Børnene disse i en saa tidlig Alder, at al Sprogfølelse staar Fare for at forkvakles. Thi maa man dog ikke kalde det et saare, saare ringe Udbytte af al den Tid og alt det Plageri, der i 9 à 10 af Barnets bedste Aar er anvendt herpaa, naar den unge Pige efter endt Uddannelse, i det mindste fra Skolens Haand, ej alene ikke er kommet til det saa ivrigt attraaede Maal: at *tale* de fremmede Sprog, men endog i Almindelighed maa siges at være uden *synderlig Interesse* for Sproget eller dets Litteratur, som hun langt hellere for Nemheds Skyld læser i mer eller mindre daarlige Oversættelser.« Det ligger derfor nær at »ønske disse Timer af i det mindste tvivlsom Betydning ombyttede med saadanne, der ved Meddelelsen af noget historisk eller poetisk have Værdi *i sig selv* og ere i Stand til at tiltrække Børnene ved et *Indhold*, der ikke er forbi med Timerne, men virkelig afgiver Næring for Aand og Hjerte.« Hun mener, at det lønner sig bedre at lære Sprogene i en senere Alder:

»Et Sprog tilegnes rask af den unge Pige,« saa meget mere som »Udtalen ikke er det væsentlige ved Sproget.«

Den Sprogundervisning, som derefter foreslaas er — til Forskel fra Tidens Skik — anlagt successive med to Aar mellem hver Begyndelse og med det lettere Engelsk først (ved 8—9 Aars Alderen), derefter Tysk og endelig Fransk som det ubetinget vanskeligste.

I Programmet af 1867 fremhæves det imidlertid, at ogsaa denne Undervisning medfører Overlæsselse, og Skolen foreslaas derfor delt i to Afdelinger, en, som fremdeles bringer denne Sprogundervisning og den anden, »danske« med en overvejende Vægt paa Modersmaal og Historie. Denne Undervisning satte et betydeligt Liv i Skolen og kunde glæde sig ved rigelig Tilgang, især fra intelligentere Kredse. Men den dobbelte Ordning var Skolen til stort Besvær og blev altfor kostbar at holde gaaende, hvorfor Eksperimentet opgaves, og hele Skolen vendte tilbage til den tidligere sproglige Ordning, kun med en Forandring til Fordel for Tysk paa Begynderstadiet. Utvivlsomt har Frøken Zahle ogsaa indset, at en Normalskole ikke kan holdes oppe paa saa smal en Basis; den optugtende Virkning, som den strengere Læren paa forskellige Omraader medfører, maa have vist sig ikke at kunne erstattes af en ensidig Interessekonzentration. »De blev saa vilde deraf,« sagde hun engang til mig.

I Virkeligheden var Undervisningen i levende Sprog — skønt sat i anden Række — en af de stærkeste Sider i Frøken Zahles Skole, hvad enhver, der har kendt dens Elever fra de gamle Tider, kan bevidne. Selv vidste Frøken Zahle, hvad det vil sige at kunne et Sprog til levende Brug, idet hun under sin Opdragelse hos den tysktalende Fru Eschricht og under senere Samkvem med hende — ogsaa i Brevveksling — blev dette Sprog fuldkommen mægtig, baade mundtligt og skriftligt. Dog har hun, saavidt det kan ses, ikke gjort synderlig Brug af sine Sprogkundskaber i den fuldt udviklede Skoles Undervisning. Saa meget mere satte hun andre i Gang dermed, Lærerinder, der beherskede Sprogene og bevægede sig frit i dem saaledes som Henriette og Emma Skram i Engelsk, Hansine Gerdtzen, senere Frøken Minna Haar i Fransk, øvede Sproglærere som Listov og Schumacher og anerkendte Dygtigheder som Professor Vilsoët og Baruël. Tillige lagdes der stor Vægt paa, at Eleverne kom til at opleve Sproget gennem indfødte Lærerkræfter, saaledes den talentfulde og energiske franske Mlle Charlier og den mindre skolemæssige Mlle Yanoski, dertil ogsaa en Tid den fransk-reformerte Præst Kraÿenbühl.

Den herigennem tilstræbte Talefærdighed blev ganske vist ikke opnaaet i forventet Grad, men at Sproget saaledes lød i Elevernes Øren og vænede disse til at opfatte det og modtage dets Klangvirkning var — rent bortset fra den Talefærdighed, som i alle Fald blev vunden — et saa betydeligt Fortrin fremfor den Sprogundervisning, som de lærde Skolers filologiske Lærere dengang meddelte — væsentligt henholdende sig til deres Modersmaal — at det ej var at undres over, at der bestod en let paaviselig Forskel mellem mandlig og kvindelig Sprogfærdighed i Dattidens dannede København.

En lignende Skæbne som de »danske Klassers« — om end ikke saa brat — kom Frøken Zahles Yndlingstanke: Højskolen i Pigeskolen, til at friste. Ogsaa denne Skole var en Grundtvigsk Idé, men den føjede sig naturligt ind, ikke blot i Frøken Zahles almindelige Pædagogik, som jo havde en fri personlig Udvikling til Formaal, men ogsaa i hendes efterhaanden erhvervede Mening om Pigeskolens rimeligste Anlæg. Det var hende overordentligt om at gøre, at Uddannelsestiden blev forlænget, ikke for derigennem at kunne forøge Kundskabsmassen, men for at give mere Tid til dennes Bearbejdelse og modne Forstaaelse. Men Frøken Zahle var kvindeligt klog nok til at vide, at man ikke ustraffet holder en ung Pige paa Skolebænken gennem hele hendes Opvækst, og det vilde derfor forekomme hende det naturligste at inddele Ungpigelivet i tre Afsnit, svarende til den egentlige Barndomstid, Overgangsalderen og de første voksne Aar, altsaa en *Barneskole*, en *Hviletid* med indskrænket Læsning og Husgerning (efter Omstændighederne 1—2 Aar) og en almindelig *Højskole*, forskellig fra, men i Tid parallel med Kursus til almindelig Forberedelseseksamen, og saaledes ogsaa tidligere end den specielle Læsning til Artium, til Skolelærerindeeksamen eller Privatlærerindeskolen. Denne Højskole skulde ikke være nogen aldeles ny Begyndelse, men indeholde en Fortsættelse af Skolelærdommen¹⁾, blot paa et højere Plan og med den almindelige Dannelse og personlige Udvikling som sit Formaal, meddelt i en Alder, hvor der var Forudsætninger for en levende Paavirkning. Delvis realiseredes denne Tanke ved de Fortsættelsesklasser, der var blomstrede op i Tiden efter 1882, da det ved den parallelle kvindelige Præliminæreksamen var blevet sædvanligt, at unge Piger fort-

¹⁾ Bibelkundskab 1 Time, Dansk 3, Historie 4, Fysik 2, Matematik 2, Tegning 2, Tysk 2, Fransk 5, Engelsk 3, Sundhedslære 2 (haandskreven Plan i MS. om den kvindelige Opdragelse og Undervisning fra det 6te til 22 à 25 Aars Alderen).

satte Skolegangen op mod 17 Aars Alderen; men just denne konkurrerende Eksamensuddannelse tog efterhaanden Vinden fra den, og den døde bort.

At en Eksamensskole saaledes skulde fortrænge en friere Skoleform, og den almene Dannelse saaledes vige for en mere faglig, maatte føles smerteligt af Frøken Zahle, der saa stærkt betonedede den personlige Udvikling som Skoledannelsens sidste og egentlige Resultat. Saa godt som nogen Grundtvig — men ud fra egne Erfaringer — ivrede hun mod Eksamensfordringer og Eksamensterperi, ja, selv ved Fagdannelsen holdt hun saa stærkt igen som muligt. I et meget energisk Brev til Departementchefen (Marts 1889) værger hun den frie Litteraturlæsning i Seminariet mod Indgreb fra Eksamenstilsynets Side. »Lad os nu ikke faa Lænker her som i Religionen.« Ved almindelig Forberedelseseksamen, mener hun, kan man stille saadanne Normalfordringer; dér har man med Børn at gøre, som skal kende visse Ting. Men paa Seminariet er der voksne Mennesker med Udvikling og personlige Anlæg; de skal have Lov at følge deres Smag og Forkærlighed. — Det hjalp formodentlig ikke.

Eksamensskolen udelukkede ogsaa al Tanke om den Hviletid i Overgangsaarene, som var dens Forudsætning, for saa vidt Forældrene ikke selv ordnede den. Da denne Sag nu atter er paa Dagsordenen og altid maa blive et fremtrædende Spørgsmaal ved den kvindelige Opdragelse, er der Grund til at bogfæste en Udtalelse om dette, som foreligger i Haandskrift fra Frøken Zahles senere Aar (efter Bogen »Om Kvindens Uddannelse«, 1872). »Som det synes at fremgaa af saa godt som alle Lægers enstemmige Udtalelser, gør den unge Piges legemlige Kræfter det i Almindelighed meget betænkeligt at sysselsætte hende stærkt med aandelige Beskæftigelser i Tiden mellem det 14de og 16de eller 17de Aar. For de fleste vil en Hviletid være nødvendig, ikke en Hviletid, for at hun kan hengive sig til Fornøjelser eller hellige sig til Selskabslivet, men en Hvile fra anstrengt boglig Syssel paa samme Tid som hendes legemlige Kræfter beslaglægges til Husgerning. Det er i disse Aar, hvor det, ideelt set, er Hjemmene selv, der burde staa med hele Ansvaret for den unge Datters Tid. Det ideale vilde være, at hvert Hjem kunde anvise den voksne Datter fornødent Arbejde og kyndig Vejledning i Husets Førelse, paa samme Tid som det ogsaa vilde være det ideale, om Hjemmet — Faderen eller Moderen, en ældre Broder eller Søster, med fornøden Overlegenhed kunde lede et Par Timers daglig Læsning af almindelig Art. Men

at Forholdene i Hjemmet ikke altid muliggør et saadant Liv for den unge Pige, selv hvor den rette Opfattelse af hendes Tarv er til Stede, har Erfaringen noksom vist, og derfor maa heller ikke en Hovedstad som København savne fornødne Skoler, hvor Husholdningen kunde læres grundigt, men dog *varsomt*, paa samme Tid som en almindelig dannende og befrugtende Undervisning, der kunde tilføre den unge Pige friske Interesser, ikke tabtes af Syne. Tænker man sig saaledes en ung Pige optagende sin Beskæftigelse i Køkkenet, Strygestuen eller ved anden Husgering henved en 4 Timer daglig, maatte hun give tvende andre til den boglige Undervisning; denne skulde imidlertid lægges saaledes, at den ikke fordrede noget, eller i hvert Fald et *meget* indskrænket Hjemmearbejde. At Skolen skulde være ordnet saaledes, at Hjemmene kunde sende de unge Piger enten til Undervisningen eller til Læsningen i Skolestuen eller til begge Dele, falder af sig selv.«

Det er i god Overensstemmelse med dette Hensyn til Udviklingsaarene, at Frøken Zahle i det hele krævede Oplysning om den kvindelige Natur, ja, Fysiologi som en Sag af Vigtighed ved Kvindeopdragelse og ligefrem som et Emne i Pigeskolen. Gang paa Gang er hun i Skrift og Tale traadt i Skranken for denne Tanke, som efter Datidens Begreber var udæskende. Men hun var Eschrichts Plejedatter, og hun fandt i den berømte Ørelæge, Etatsraad W. Meyer, en forstaaende Ven, der selv tilbød at føre denne Undervisning igennem, og som gjorde det i en Række Aar. Der kræves dertil en Sikkerhed, ikke blot i Kundskab, men ogsaa i Takt, som i denne ældre og fornemme Mand fik sit Forbillede fra den første Begyndelse.

»Varsomhed« er et Udtryk, som ofte løber Frøken Zahle i Pennen, naar hun fremsætter sine pædagogiske Tanker. Her gælder det ikke blot Nænsomheden overfor det enkelte Barns Individualitet, som vi har hørt hende fremhæve; hun udviser en ikke mindre Agtsomhed overfor den unge Pige i det hele taget som den gryende Kvinde. Det er Mennesket, hun vil opdrage; men hun glemmer aldrig, at dette Menneske er en Kvinde og skal udvikles til at være Kvinde.

Ja, til Hjemmets Kvinde. Fra Hjemmet er hun kommen, til Hjemmet skal hun gaa. Det er Kvindens første, hendes egentlige og evige Kald, og det er derpaa, hendes Skolegang skal sigte. »Hvad er en Skole?« siger hun til de vordende Lærerinder, »først og fremmest *Hjemmets Medhjælp*.« Og som i Hjemmet, saa i Skolen: »Kærlighed og Orden er den gode Skoles Grundlov.«

I Aarenes Løb skænkede hun »Kvinden i Hjemmet« stedse større Opmærksomhed. Haandgerningen havde den unge Natalie Zahle allerede i sit første Skoleforslag foreslaaet omlagt fra Datidens Pyntesyning til væsentligt at sysselsætte sig med stor Linnedsyning og andre nyttige Arbejder; men metodisk var dette Fag i den ældste Skole ikke ført frem til noget pædagogisk Fremskridt. Anderledes blev det i de senere Aar. I 1881 foretog Frøken Katrine Lønborg, der nu var Sjælen i denne Side af Skolens Arbejde, efter Frøken Zahles Opfordring, en Rejse til Schweiz for at sætte sig ind i det nye System, der siden har faaet Navn af Schweizer-syning, og som gør Undervisningen i dette Haandarbejde til virkelig Pædagogik. Hun var ikke sen til efter sin Hjemkomst at lade den nye Metode forelægge i den pædagogiske Verden, hvor den straks blev mødt med sløv Uvilje og taabelig Spot. Desto heldigere var det, at Frøken Zahles egen Skole da kunde blive Forbilledet, endogsaa med en af Metodens Grundlæggere, Frøken Bucher fra Luzern, som Vejleder for Lærerinderne.

Ogsaa Husholdningsfagene bliver efterhaanden draget ind i Undervisningen. Hvad Hjemmene ikke mere kunde eller vilde, tog Skolen gerne paa sig. En Husholdningsskole med relativ Selvstændighed indrettedes i det nye Skolehus, senere — efter enkelte andre Pigeskolers opmuntrende Eksempel — et Skolekøkken som Led i Skolens Organisation og Undervisning.

Thi »Skolen er Hjemmets Medhjælp.«

Vilde man i samme Stil rejse Spørgsmaalet: »Hvad er en Kvinde?« skulde Frøken Zahles Svar ligeledes have lydt: »Hjemmets Medhjælp« eller rettere: »Hjemmets Sjæl«. Og vil man kalde hende Mandens Medhjælp, da glem ikke dette »ham lig«, som lød ved Evas Skabelse: Mandens jævnbyrdige Medhjælp i Livet. Hermed menes nu ingenlunde, at hun umiddelbart skulde deltage i hans Gerning. Det vilde blive tvivlsom Vinding. Thi derved skulde Hus og Børn let forsømmes; men hun skal staa ved Mandens Side som den forstaaende, den i hans Interesser delagtige, til hans Fortrolighed og Agtelse berettigede Hustru.

Hertil kræves imidlertid den Selvstændighed i hendes Udvikling, der dels har vundet Indsigt og Kundskaber nok til ikke at staa tilbage for Manden i Kultur, men som ogsaa har sit praktiske Maal i sig selv, og

som gør hendes Livsvej uafhængig af Mandens Tilbud. Først, hvor Ægteskabet bliver et frit Livsvalg og ikke en økonomisk Nødvendighed, ikke et Spørgsmaal om Subsistens, bliver det et virkeligt og værdigt Ægteskab. Først da bliver dette Forhold løftende og ikke trykkende for Kvinden. Denne Tanke er aabenbart Frøken Zahles Udgangspunkt i Kvindsagen. Hun bekender sig aabent til Tanken om »Kvindens fuldkomne Ligeberettigelse med Manden, hendes fuldkomne, juridiske Frihed ved Siden af ham, selv i de allerintimeste Livsforbindelser« og, siger hun, »da Clara Raphael i sin Tid fremsatte denne Fordring, var Tanken hende ikke ny.« Hun vil dygtiggøre Kvinden til at bane sig sin egen Vej og kunne staa paa egne Ben, moralsk som økonomisk. Hun frygter ingenlunde, at hun derved skal miste sin Kvindelighed, men venter langt snarere, at sand Kvindelighed derigennem skal naa sin fulde Højde. »Jeg tror,« hedder det (»Om Kvindens Uddannelse I« S. 2), »at intet vil *bevare* og *fred* mere om den sande Kvindelighed, om Kvindeligheden i *Hjertets Inderste* og *Aandens Dybder*, end en fra den tidligste Alder stille Arbejden paa sin egen personlige Udvikling, uden noget Bihensyn, ligesom paa det verdslige Maal, at skabe sig en selvstændig Livsstilling, uafhængig af noget Forhold til Manden. Vil dette engang blive saaledes, saa vil den kvindelige Ungdomsundervisning tabe meget uvæsentligt Paahæng, som har udviklet sig af en falsk Livsretning, og som klæber saa fast ved de almindelige Fordringer til kvindelig Dannelse, at det næsten er umuligt at faa det revet fra, uden at tage noget med, som ikke bør mistes. Og, hvad der er endnu vigtigere, den unge Piges Stilling i Samfundet vil blive langt sandere og renere, naar fra hendes første Barndom af alle Tanker paa Fremtiden mere og mere gaar ud fra Bevidstheden om hendes Fremtids Afhængighed af hendes *egen Oplysning* og *egen Dygtighed* i Stedet for, som det nu næsten udelukkende er Tilfældet, at se hen til en Fremtid under en *andens Vinger*, under en *Mands Beskyttelse*.«

»Hos mangt et Pigebarn næsten ubevidst, men hos mangan ung Pige — vistnok hos mange flere end vi drømmer om — mer og mindre dunkelt bevidst, rører *denne* Tanke sig i Sjælens Inderste under hendes tidligste Arbejde for sin Udvikling, og den kan gnave som en Orm paa hendes Livskraft og gøre hende slap og døsig, overmodig og ligegyldig, hvor hun netop skulde være stærk og samlet; den kan forvirre og forvilde hendes bedste Indskydelser, forplumre og fordreje det smukkeste i hendes

Væsen og skabe ud af en herlig anlagt Natur en beregnende og kold eller ør og fortunlet Skabning, der falder i de første de bedste Arme, som aabner sig for hende.«

Man mærker det tidsbestemte og klassebestemte i disse Betragtninger: Reaktionen mod Kvindernes Urtepotteliv i Aarhundredets første Halvdel, hvor den forsvindende Husindustri med Overgangen til Pengeøkonomi tilsammen med Romantikens Livsopfattelse havde berøvet hende hendes tidligere huslige Selvstændighed, medens der paa den anden Side i den almindelige Kultur var skabt et Interesseliv i de dannede Kredse, som Kvinderne med Rette kunde kræve at være delagtige i. Hos os fik denne Tidsalder sin Form i den nationalliberale Kultur, hvis æstetiske, nationale og religiøse Idealisme særligt henvender sig til det kvindelige Ingenium, i hvert Fald bedre end den Specialisme og Forretningsmæssighed, der nu opfylder Mændenes Tanker i tilsvarende Samfundslag.

Men vi mærker ogsaa Tiden i den Begrænsning, som Frøken Zahle giver denne Kvindens Delagtighed. Vi har hørt, at hun ikke gerne ser hende som umiddelbar Deltager i Mandens Arbejde, »dette være nu en Præsts, en Læges, en Skolemands, en Haandværkers eller hvadsomhelst« (O. K. U. I, 39), men hun afviser ogsaa bestemt Tanken om, at den gifte Kvinde skulde »behøve at søge sin Aands Sysselsættelse uden for sit Hus, ved en Huset uvedkommende Gerning. Thi det er og bliver mig en Uting, at Hustruen, den gifte Kvinde, skulde have et Embede eller en Gerning, der hindrede hende i, naar som helst det gjaldt, at være om Mand og Børn tidlig og silde.« Men ogsaa for den ugifte arbejdende Kvinde vil hun for enhver Pris hindre, at »Mennesket forsvinder i Arbejdersken«; selv i Fagskolen maa hun holdes oppe over, at hun »falder i den pure og bare Materialismes Hænder, idet man gør Erhvervet til Hovedtanke og Hovedopgave for hende.« Hjælpemidlet herimod er de almindelige Dannelsesmidler, hvilke her karakteristisk betegnes som Historie og Læsning af gode Skrifter samt Øvelser i Modersmaalets skriftlige Behandling. »Naar jeg derfor af mit ganske Hjerte ønsker denne Sag den bedste Fremgang, er det med det Haab, at det maa ske paa en saa ædel og forstandig Maade, at den unge Pige, saa vidt ske kan, spares for Overgangsperiodens Yderligheder og Udskejelser, at de, der har Sagen i Hænde, ogsaa maa have Kvindens dybere Ejendommelighed og Menneskelivets Opgave for Øje, arbejde med dem i Hjertegrunden som i Øjemaalet.« (smst. S. 16 ff.).

Alle disse Ønsker og Udtalelser er prægede af en tiltalende Idealisme og Optimisme, saaledes som det maa findes ved enhver stor Sags Begyndelse, og saaledes som den kan findes, hvor Idéerne endnu væsentligt lever i den dannede Overklasse uden at være iværksat under det økonomiske Pres, som melder sig i Mellem- og i Underklassen.

I selve Kvindesagskampen holdt Frøken Zahle sig i Baggrunden, ja, med al sin Sympati for dens Bestræbelser, deltog hun egentlig ikke i den. Hendes Sag var at uddanne det Materiale, der skulde tage det nye Arbejde op og træde ind i det nye Samfundsliv. Og hun gjorde dette til Velsignelse for Sagen, ja for hele Landet. Vi fik ikke Kvindefrihed, før vi havde Kvinder, som kunde bære den. Men havde hun staaet noget længere ude i Fronten, vilde det næppe være undgaaet hende, at Erhvervstanken allerede i hendes Tid hævede sit Hovede højere, end hun havde ønsket, ja, blev til »Hovedtanke og Hovedopgave«. Hun vilde have bemærket, at Arbejdslivet og dets økonomiske Udbytte nødvendigvis maatte trænge sig i Forgrunden ogsaa ved selve Uddannelsen, naar saa mange Kræfter og Penge sættes ind paa denne. Hun vilde have set, at »Utingen«, at Arbejdsstillingen forenes med Ægteskab, ja, at Ægteskaber dannes paa det fælles Arbejdes Grund, snarere er Regel end Undtagelse, og hun vilde nu opleve, hvad hendes gamle Øjne blev forskaanede for at se, hvorledes »Mennesket forsvinder i Arbejdersken«.

Hendes Kvindesagsgerning var som en bred og stille Flod, der glider mellem solrige Enge og frugtbare Marker; som vander og nærer dem og selv modtager sin Rigdom derfra, — men som gyder sine Gaver ud i en Strøm, der har anden Retning og anden Fart, som skyller heftigt frem mod Turbiner og Dynamoer for at omsætte sin Kraft i Arbejde og For-tjeneste.

Dog staar hendes Skoleborg endnu som et Værn mod disse Konsekvenser. Den byggedes ikke for intet op over den klassiske Form, Natalie Zahle paa egen Haand og med praktisk Genialitet havde givet den danske Pigeskole.

Hun følte Tidens Nødvendighed om sig og gav efter for dens Krav, — »modstræbende«, som det bestandigt staar om disse hendes Skridt, »nølende«, som da Briseis førtes bort fra Achilles. Der kom Præliminærekseramen, der kom Artium; der kom stedse skærpede Eksamensfordringer,

til Skoleafslutning, til Seminarium, noget efter hendes Hjerte, andet ikke, — hun samlede dem alle om sig som Hønen sine Kyllinger for at værne dem mod Høg og Glente. »Skal det være, saa lad det være hos mig.« Hun følte ikke Kraften i sig til at omstøbe disse nye Formationer og skabe dem i Kvindens Billede — her laa hendes Evners Grænse — men hun adlede dem alle, selv om det ikke blev af den gamle Adel fra »Guldaldertiden paa Gammelstrand«, som en af hendes gamle trofaste har kaldt det.

I Danmarks Kultur — ej blot i dets Skole — staar hendes Livsværk som en Lysning i en Svaghedens og Nederlagets Tid. Hun skabte en Æt af Kvinder, som gik frem, hvor Mændene veg, og som har sat sit Mærke i Slægten, ja draget Slægter efter sig.

Den Skole, Natalie Zahle skabte, hævdede sig ikke blot højt over det bestaaende og løftede efterhaanden hele den danske Pigeskoles Niveau; men den var den eneste Skoletype i Landet, der virkeligt og helt var rejst paa pædagogisk Grund, og som tog Arven op fra Opdragelsestankernes klassiske Tid: Udviklingen fra Rousseau til Pestalozzi. En Skole der, frigjort fra tilfældige Myndigheder og Sædvaner, kunde tage sit eget Udgangspunkt og sætte sit eget Maal; for hvem det forædlede og dygtiggjorte Menneske — hverken mindre eller mere — var Opgaven. Den tog dertil den pædagogiske Tekniks bedste Midler i Brug, søgte stadig at forbedre disse og skyede ikke at bane sig nye Veje. Men dens egentlige Liv var anlagt som et Kredsløb fra Hjerte til Hjerte, fra Personlighed til Personlighed.

Omgivet af et Undervisningsvæsen, der i hele sin Bygning var traditionelt og bundet til ydre Formaal, blev dette Skoleværk enestaaende, som en frugtbar Oase. Og dets Betydning peger ud over sig selv. Det betegner et Højdepunkt, som en følgende Tids Bestræbelser for at genrejse en virkelig Kvindeskole uvægerligt maa have i Sigte.

Paa sine gamle Dage fik hun Brev fra Thor Lange ovre i Rusland, den danske Filolog, den russiske Pædagog, Digteren, Patrioten. Han skriver deri (December 1911):

»Jeg har jo fulgt Deres usædvanlig rige Virksomhed; jeg forstaar mig jo lidt paa den højere Skolegerning og har rundt om i fremmed Land set og læst adskilligt paa dette Omraade. Men hverken Grundlægger-

inden af »Pension Franklin« med Sorbonnekursus i Paris, ejheller den berømte Fru Sophie Fischer, Stifterinden af det klassiske Kvindegymnasium i Moskva, for ikke at tale om mange andre, kommer blot paa lang Afstand Dem nær. Der er slet ingen Sammenligning. Dette har jeg Forstand nok til at dømme om. De er Danmarks første Borgerinde i Nutiden, og Deres Navn vil leve, naar vi andre forlængst er glemte. Dem vilde Danmark ikke have kunnet undvære.«

NATALIE ZAHLES NÆRMESTE MEDARBEJDERE

Af
MARTHA STEINTHAL

HENRIETTE SKRAM er født d. 28. September 1841. Hendes Fader Gustav Skram var Direktør for og havde staaet for Anlæggelsen af den første Jernbane her i Landet og var gift med Johanne Hoé, Datter af Justitsraad Hoé, der var Kasserer ved den kongelige Enkekasse. Hun var opkaldt efter sin Farmors Søster, Jomfru Henriette Jørgensen, som i sin Tid til stor Forargelse for Familien var gaaet til Teatret. Maaske er der nogen Arv fra denne Slægtning i hendes humoristiske Sans; men Skuespillerlysten og -evnen viste sig dog mest hos hendes yngre Søster Emma. Foruden denne, som senere kom til at indtage en betydelig Stilling inden for N. Zahles Skole, var hendes Søkende: Søsteren Jutta, der var gift med Grosserer Rothe, Broderen Tyge, der deltog som frivillig i den fransk-tyske Krig og siden den Tid var bosat i le Havre, og den yngste Broder, Forfatteren Erik Skram.

Hjemmet var fornemt bureaukratisk med den stærkt æstetiske Farve, som prægede Tidens dannede Kredse. Begge Forældrene var sproginteresserede, Moderen lærte sig saaledes i en sen Alder selv Engelsk. Efter at Henriette Skram i et Aar havde gaaet i en lille tysk Skole, kom hun i Aaret 1848 i »Dannekvindeskolen« hos Suzette Dalgas, og da denne i 1853 forlovede sig og opgav Skolen, kom hun sammen med 12—14 andre af Eleverne derfra til Natalie Zahle. For Forskellen mellem disse to Skoler og for den Maade, hvorpaa den første gennem disse Elever kom til at paavirke den anden, er der saa mesterlig gjort Rede i Bogen »Natalie Zahle«, at der kun kan henvises til denne i skolehistorisk og barnepsykologisk Henseende lige interessante Skildring. Men det synes aabenbart, at medens det ellers ofte er Ungdomsalderen og dens Oplevelser, der bliver bestemmende for Menneskers Liv, saa har Paavirkningen i

Barnealderen fra det aandsaristokratiske Hjem, fra den sprudlende, frigjorte, begejstrede Suzette og tilsidst fra den mægtige Personlighed Natalie Zahle været livsafgørende for Henriette Skram. Hun siger selv, at i »Dannekvindeskolen« kom »det levende Ord« med Sangen, Sagafortællingen og Guldalderdigtningen som en Overrissling over hende. Naar Su-

zette Sommerdage sad med sine Elever paa »Marmorpladsen« mellem Græs og Ukrudt og Slyngplanter og fortalte om svundne Tider, indviedes hun ubevidst til Historielærerens Kald. Ubevidst, for hun drømte ikke om at blive Lærerinde, før hun kapitulerede over for Frøken Zahle. Alle de, der kender Henriette Skram, ved, hvor stærk hun er i sine Forkærligheder og sine Forhold til Mennesker. Der maatte derfor staa en Kamp, inden hun kunde overgive sig til den, der skulde erstatte Suzette, og som var saa vidt forskellig fra denne. Men da saa Overgivelsen fandt Sted, var det en Overgivelse for Livet. Hun blev en af Frøken Zahles kære Plejedøtre, og det blev hende absolut klart, at hendes Livsmaal var at være Lærerinde i hendes Skole. Endnu inden

HENRIETTE SKRAM

hun var konfirmeret, gav hun sin første Time til en lille fattig Pige i Frøken Zahles Arbejdsværelse.

Henriette Skrams første Time — en af de sidste gav hun, da hun paa sin 80aarige Fødselsdag i sin Søsters Hjem fængslede Slægt og Venner med sit ypperlige Foredrag om Thomas Moore. Utallige Gange har hun i Mellemtiden glædet og begejstret Mennesker med sine Timer. Alle andre ufortalt, var hun sikkert den største Lærebegavelse i Kredsen af Frøken Zahles Medarbejdere. For hende var Lærergerningen Livskaldet, for hvilket alt andet maatte vige. Fra Barn af led hun af stærke Hovedpiner, der plagede hende det meste af Livet. De fik ikke Lov til at begrænse hendes Arbejdslyst og -evne; men de begrænsede hendes Evne

til at tage Del i andre Sider af Livet. Hun forsagede til Trods for sin stærke menneskelige og æstetiske Interesse Selskabsliv, Teater, Udstillinger og Rejser; endog Ferierne brugtes til Studeringer. Men Ofret kostede hende ikke et Suk, alt viedes *med Glæde* hendes Passion, det daglige Arbejde, Livet med Børnene og »den vidunderlige Undervisning med de unge,« som hun selv kalder den. Og saa gav Ofret sin Løn, for igennem Arbejdet med Børn og unge kom hun igen i Kontakt med Livet, som hun elskede. Det er vel kun de faa, der har Betingelser for at opleve en saadan Hengivelse til Kaldet og den store Rigdom, der ligger deri. Men hun hørte til de faa.

Til at begynde med underviste hun i alt. Det eneste Fag, hun ikke har haft, er Naturhistorie. Senere blev det Engelsk og Historie og til sidst kun Historie. Engelsk studerede hun dels ved et Ophold i England, dels ved Timer hos engelske Lærere herhjemme. Hun udgav et Lærebogssystem, hvis Ejendommelighed var, at hun valgte de Læsestykker, som jævnaldrende engelske Børn brugte, og at hun knyttede Stileøvelser til disse Læsestykker. Den moderne direkte Sprogundervisningsmetode stillede hun sig skarpt imod. Den forekom hende for overfladisk. Dels mente hun, at Kravet om, at der ikke maatte tales Dansk, var unaturligt; dels og ganske særligt mente hun, at Sikkerhed i den elementære Grammatik og virkeligt Kendskab til Sproget gennem Litteraturlæsning skulde vindes først, saa vilde Talefærdigheden let komme og hurtig blive effektiv, fordi den kunde støtte sig til den grammatiske Sikkerhed og et forholdsvis rigt Ordforraad.

Men Historie var hendes Hovedfag. Selv havde hun ikke ovovet at vælge dette Fag; men Frøken Zahle satte hende til det. Det var et af Chefens mange geniale Greb. Men hun har dog næppe kunnet forudse, hvor betydningsfuldt det var. Var der noget, der kom til at smykke hendes Skole og fremme dens Idé, saa var det Henriette Skrams Historieundervisning. Selv kalder hun med Gustav Adolfs Ord Historien for »den store Læremester for Livet.« Hun udtaler, at hun ved at gennemleve Historiens store Menneskeskæbner er blevet dygtiggjort til at tage imod Livets Tilskikkelser, til ikke at blive ør i Medgang og til ikke at blive for stærkt knuget af Modgangen. Det er karakteristisk for hende, at hun særlig lægger Vægt paa det sidste, paa, at Historien har lært hende i mørke Tider at haabe paa Udveje og at se Lyset i det fjerne. Det er Livsenergien og den sjældne Sjælsstyrke, som vel er Kærnen i hendes Personlighed, der

afspejler sig i en Udtalelse som denne, og det var vel ogsaa den, der mest af alt bestemte Valget af og gennemglødede hendes berømte Personskildringer. Hun følte sig i Samklang med de stærke Sjæle, men kun for saa vidt deres Energi var rettet mod et ophøjet Maal. Napoleon hadede hun, fordi hans Energi efter hendes Mening ikke havde noget Maal uden for ham selv. Men Njal og Gunnar fra Hlidarende, Gustav Vasa og Karl den Tolvte, Jeanne d'Arc og Leonora Kristina, af dem lærte hun selv og gennem hende hendes Tilhørere Kunsten at leve. Det maa dog ikke forstaas saaledes, som om hendes egen Personlighed saa at sige gik igen i de forskellige Skikkelser. Dertil var hun som Kunstner og som Pædagog for ydmyg over for sin Opgave. Kun paa eet Omraade traadte hun selv frem. Det var, naar det gjaldt de store Begivenheder i Fædrelandets Historie, særlig dem, hun selv havde oplevet. Saa faldt Sløret, og man saa den glødende Patriot og Skandinav, ikke Chauvinisten; dertil var hun for redelig; men det Menneske, som selv havde sin Sjæl i disse Oplevelser, og som derfor kunde skildre dem saaledes, at Tilhørerne følte, at det ogsaa var noget, der i ganske særlig Grad »kom dem ved.« En Elev har fortalt om, hvor greben Klassen var, da hun fortalte om Rømningen af Dannevirke, og da hun til sidst sagde: »Børn, naar I engang skal have en stor Glædesfest, Bryllup, eller hvad det nu kan være, saa maa I ikke fejre den d. 5. Februar.« Foruden Personerne skildrede hun ogsaa mesterligt de store sammenhængende Begivenheder, Perserkrigene og den franske Revolution, og Kunsten, Parthenon og de ægyptiske Templer. Til alt dette havde hun en mægtig Hjælp i sin sjældne Veltalenhed. Det var en ejendommelig Veltalenhed, ordrig med lange Perioder, hvor Traaden dog aldrig blev sluppet, prægnant i Valget af Detailler, krydret med ironisk og humoristisk Sans og til Tider baaret af stærk Patos. Saa særpræget var hun i sit Ordvalg, at en af hendes bedste Elever, da hun selv skulde undervise i Historie og trods al Beundring for sin Mester gerne vilde være selvstændig, maatte arbejde for at løsrive sig fra de Udtryk, Henriette Skram havde brugt i den enkelte Fortælling; de var næsten ikke til at komme bort fra.

Hendes Undervisning var imidlertid ikke alene baaret af »det levende Ord«. Hun benyttede gerne historiske Digte, hvoraf hun har udgivet en Samling, og hun krævede ikke saa lidt lært. Hun begyndte saaledes ofte Timerne med at slaa de saakaldte »Milepæle« — hvad vi vilde kalde Mindstefordringer — fast, og hun har udgivet en Oversigt til Hjælp til Repetition.

Hun kunde udtale, at hun saa sin Begrænsning i, at hun var Autodidakt, og i, at hun havde levet for isoleret til at kunne give nogen værdifuld Indsigt i Samfundsspørgsmaal. Derfor var hun ikke altid glad ved at følge sine Elever op til Studentereksamen. Men ogsaa Elever fra Artiumsklasserne bruger stærke Lovord om hendes Undervisning. En Elev fra disse Klasser udtaler ikke alene, at hun i Kraft af sin Intelligens formaaede at ridse et uforglemmeligt Billede op af Personer, Tider og Begivenheder, men ogsaa: »Hun lærte os at se Kontinuiteten og at søge efter Aarsag og bedømme Virkningen, hun anstrengte sig for at lære os at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, forgængeligt og uforgængeligt og gjorde sig til Talsmand for et nærmest aandsaristokratisk Livssyn. Hun har altid mindet mig om en romersk Prælattype; en saadan mandig, smidig Intelligens og et saadant storliniet Tankesæt har jeg egentlig kun truffet hos eet Menneske, nemlig en meget fremragende Jesuitpater.« Da den Dame, der skriver dette, selv er Katolik, tilføjer hun, at denne Sammenligning for hende er Udtryk for den største Anerkendelse og Veneration.

Mange Vidnesbyrd af den Art lyder og vil sikkert lyde om Henriette Skrams Historieundervisning. Hvilke andre Typer af Historielærere Tiden end har frembragt og vil frembringe, kan jeg umuligt tro andet end, at hun og det, hun repræsenterer, vil bevare sin almengyldige Plads — ikke mindst i Pigeskolen.

Men Henriette Skram var ikke blot Lærer. Hun indtog ogsaa Førstepladsen som Leder efter Frøken Zahle selv. I 1877, da Skolen flyttede ind i det nye Hus, blev hun Forstanderinde for de øverste Klasser i Barneskolen. Senere var hun særlig Leder for Fortsættelsesklassen og de Klasser, der forberedte til Almindelig Forberedelseseksamen, og i Aaret 1900 blev hun Frøken Zahles Efterfølger som Overbestyrerinde. I Tiden før dette skete, laa hun meget syg paa Diakonissestiftelsen. En af de Dage, da Sygdommen var mest kritisk, mødte Frøken Zahle en Ven paa Gaden, til hvem hun udtrykte sin Bekymring for Frøken Skram. Vennen sagde: »Hvordan det end gaar, maa vi jo tro, at det er Guds Vilje, der sker.« »Ja, Guds Vilje ske!« svarede Frøken Zahle, men brød i det samme skarpt ud: »Men jeg vil da haabe, hun kommer sig.« Og hendes Haab gik i Opfyldelse. Frøken Skram kom sig og beklædte i 13 Aar den vanskelige og tit byrdefulde Stilling samtidig at være den øverste Leder af

Barneskolen og hele Institutionens Overbestyrerinde. Hun havde her rig Brug for sin Intelligens, for sin almenpædagogiske Indsigt og ikke mindst for sin vante Energi. Om Morgenen Kl. 9 stod hun paa Katederet i Festsalen, og Kl. 4—5, naar Skolen var tom, saa man hende langsomt gaa op med alle sine Papirer til Privatlejligheden, hvor Arbejdet tit fortsattes om Aftenen. Om hendes Ledelse af Eksamensklasserne vil der blive talt andetsteds i dette Skrift. Det udadtil mest epokegørende var hendes stærke Fastholden af, at den unge Pige ikke maatte tage Præliminærexamen i samme Alder som Drengene. Skønt hun sammen med sin mangeaarige Erfaring havde de stærkeste fysiologiske Kendsgerninger for sig, mødte dette Standpunkt megen Modstand. Da Skoleloven 1903 skulde forberedes, blev Spørgsmaalet brændende. Som Medlem af den nedsatte Kommission og støttet af de københavnske Pigeskolers Bestyrerforening, som hun var Formand for, fik hun den nuværende Pigeskoleeksamen indført. Hvad der end kan siges for og imod den, maa det ikke glemmes, at det utvivlsomt var hendes Energi, der fik indført en Ordning, der muliggør, at der i Almenskolen kan blive Plads for nogle kvindelige Fag, og at det forcerede Arbejde i nogen Maade kan indskrænkes for de unge Piger.

Ogsaa paa anden Maade faldt hendes Ledelse i udadtil bevægede Aar. Privatskolernes vanskelige økonomiske Stilling medførte i 1901 den Sammenslutning, der kaldes »De forenede Skoler«. Lederne af denne Bevægelse ønskede Tilslutning fra Pigeskolerne, idet de hævdede Solidaritetens Betydning og Nødvendigheden af at hæve Lærernes Gager. Frøken Skram — og i Tilslutning til hende de øvrige af Skolens Bestyrelse, ikke mindst Frøken Zahle selv — saa dog en Fare i at give Afkald paa Skolens Frihed, selv om det foreløbig kun var paa det økonomiske Omraade, og medens flere af Pigeskolerne fandt det rigtigst at danne en Sammenslutning i Lighed med Drengeskolernes, var N. Zahles Skole blandt dem, der ønskede at bevare deres Selvstændighed. Den sidste afgørende Kamp om dette Standpunkt faldt efter Frøken Skrams Tid; men hun var en ivrig Forkæmper for, at Skolen skulde beholde sin private Karakter, samtidig med, at hun, som selv havde levet i de lave Lønningers Tid, var meget forstaaende over for Lærerstandens Krav om bedre Kaar.

I 1911 oprettedes de sociale Klasser som et Forsøg paa at give den kvindelige højere Almenskole en tredje, specifik kvindelig Linie. Ved

Privatlærerindeskolens samtidige Ophør mistede hun Fru Hahn som sin Medarbejder, og to Aar efter afsluttede hun selv sin Livsgerning som Lærer og Leder i N. Zahles Skole.

Det var d. 4. Juli 1913, en af de største Mærkedage i Skolens Historie. Frøken Zahle var fast bestemt paa at tage ind fra Vedbæk for at være med; men hun følte sig, da Dagen kom, for svag. Det var kun en Maa-nedstid før hendes Død. Der faldt mange gode og stærke Ord. Særlig vil maaske mindes, hvad Prof. Drachmann, der samme Dag fraaadte som Lærer ved Skolen, sagde. Han udtalte: »De, kære Frøken Skram, modtog Skolen af Frøken Zahles Haand solidt underbygget og udformet i alle sine væsentlige Dele — Deres Opgave maatte blive at bevare det vundne, men at bevare det som levende Værdi, at tilpasse det efter Tidens skiftende Krav. De har løst denne Opgave, som ingen anden kunde have gjort det. De har herunder ogsaa haft at hævde Skolens Tradition for Rummelighed og Menneskeforstaaelse over for Medarbejdere og Elever. Opgaven var for Dem netop paa dette Punkt maaske endog vanskeligere, fordi Deres Karakter fra Naturens Haand er skaaret i skarpere Linier end Frøken Zahles, Deres Sympatier og Antipatier, om ikke stærkere, saa dog dybere adskilt, eksklusivere og fastere end hendes. De har, om jeg ikke tager fejl, her maattet arbejde alvorligt med Dem selv. Men De har gjort Arbejdet, og det er ikke blevet uden Løn. Vi, Deres Medarbejdere, har i den Tid, De har ledet Skolen, alle med Beundring set Dem skride fremad i Mildhed og mangesidig Sympati, saaledes at vi nu, da De tager Afsked med os, bevarer Billedet af en Personlighed, hvis kraftige, ja lidenskabelige Væsen med Aarene afklarede sig til en Elskelighed, som i alt Fald paa os, der har kendt og holdt af den yngre Frøken Skram, virker dobbelt betagende.«

Efter at Frøken Skram har forladt Skolen, har hun levet stille for sine Nærmeste, ikke mindst for sin Plejedatter og dennes lille Pige. I de første Aar kom hun af og til paa Skolen og fængslede fra Festsalens Kateder igen unge og gamle med sine Skildringer, og i 1916, da Frøken Zahles Monument blev afsløret, var det hende, der stod paa Talerstolen i Ørstedsparken. Ellers har hun syslet med sin store Korrespondance og med litterært Arbejde.

Dette er ikke noget nyt for hende. Midt i sin travle Skolegerning fandt hun Tid til at give skriftlige og mundtlige Indlæg i de foreliggende pædagogiske Spørgsmaal. Hendes Artikler findes væsentligst i »Vor Ung-

dom«, i Skolens Programmer og i Beretninger fra de nordiske Skolemøder. Det er Pigeskolen som Særskole, hun kæmper for. »Er Pigeskolen overflødig?« skriver hun i 1904, da hun synes, at Fællesskolen vil sluge den. Og det er de Særkrav, som Pigeskolen maa stille, som hun atter og atter fremhæver. Derfor er hun paa Vagt i »Vor Ungdom«, da der er Tanker oppe om at ændre Bestemmelsen fra 1882 om, at unge Kvinder først maa tage Almindelig Forberedelseseksamen i 17 Aarsalderen, og derfor rykker hun ud, da det gælder om at gennemføre en Særstilling for Pige børn efter Vedtagelsen af Skoleloven 1903. Hun hæver Pigeskolens Berettigelse: »Vi er noget andet end en Efterligning af Drengeskolen, vi er Pigeskole, vi vil vedblive at være Pigeskole, vi vil *behandles* som Pigeskole : vi vil tros paa og agtes som saadan.« Men hun indrømmer samtidig, at Tiden ikke er inde til at bygge den Skole, »hvis Ordning hviler paa psykologisk-pædagogiske Principper og indgaaende Kendskab til den unge Piges Ejendommelighed og til hendes særlige Opgave i og Betydning for Samfundet.«

En anden Kamp, som hun fører med Mund og Pen, er Kampen mod den stigende Fagtrængsel. I 1885 holdt hun et stort Foredrag ved Skolemødet i Oslo om Fremtidens højere Pigeskole, hvor hun klager over den »altraadende og altstyrende« Fagundervisning, over, at man vil indføre de mange nye Fag uden at stryge et eneste af de gamle. Det er særlig Faglærernes Skyld, der »overvurderer de rige Muligheder, der er skænket Barnehukommelsen,« og der mangler »en af Kærlighed til Barnenaturen fremkaldt stille Forsagelse, uden hvilken Skolen ikke bliver en Enhed, men dens Gerning lig et Kaleidoskop, hvor prægtige brogede Farver i rig Afveksling møder vort Syn, men hvor det ikke er muligt at fastholde et Billede.« Redningen ser hun i et saa radikalt Middel som for Hovedfagene Vedkommende at bryde med den systematiske Fagundervisning i Barneskolen. Hun vil indtil 14-Aarsalderen dele Fagene i to Grupper, Aands- eller Udviklingsfagene og Færdighedsfagene. De sidste, hvortil hun ogsaa regner fremmede Sprog, kan godt have specielle Lærere, men Udviklingsfagene, som omfatter alle de øvrige, baade Historie, Geografi og Naturfag, skal sammenfattes i en Modersmaalsundervisning, der ledes af Klasse- eller Gruppelærerne, som hun kalder dem. Til denne Undervisning benyttes Læsebøger, der indeholder »Skildringer, afpassede efter hvert Alderstrin og hentede ud fra de forskellige Fag, enten som barnlige og populære Fremstillinger af Kendsgerninger eller under

en digterisk Behandling.« Paa den Maade vil hun i den egentlige Barnealder undgaa Splittetheden og lægge den aandelige Paavirkning i en enkelt Haand. Saaledes taler hun i 1885¹⁾, og 30 Aar derefter i 1915, da Kvindens Opnaaelse af Valgret, og de Krav, hun mener, der i den Anledning maa stilles til Pigeskolen, kalder hende frem i »Vor Ungdom«, optager hun i alt væsentligt de samme Tanker, dybt beklagende, at de i Mellemtiden har lidt et totalt Nederlag, idet Fagtilbedelsen og Specialiseringen aldrig har været drevet ud i saa store Yderligheder som i den sidste Menneskealder.« »Saa længe den nu raadende Fagdeling bevarer sin enevældige Magtstilling i Skolen, vil trods alle hygiejniske Forholdsregler, trods al Havregrød og Landliggeri, trods al Gymnastik og ordnede Lege, den opvoksende Slægt præges af den Nervøsitet, den i Arv efter Fædrene (Mødrene) fik.« Derfor kræver hun igen en samlet Undervisning i Aandsfagene; men hun tænker sig nu, at den paa et noget tidligere Tidspunkt f. Eks. ved 12 Aarsalderen, bør gaa over til faglig Undervisning.

Naar man læser disse Sider i Artiklen fra 1915, som vel paa en Maade kan kaldes Frøken Skrams pædagogiske Testamente, kommer man til at tænke dels paa Jakob Knudsens Sondring mellem Aandsfag og Færdighedsfag, dels paa alle de moderne Forsøg paa at gennemføre den haardt tiltrængte Koncentration i Undervisningen. Man forstaar, at Arbejdet for en saadan, for en Samling om det, som for hende er det væsentlige, maa ligge for hendes skarpt skaarne aandelige Fysiognomi, og man lægger Mærke til, at hun endog ofrer Kontinuiteten i sin kære Historieundervisning for Modersmaalsundervisningen, som hun mener egner sig bedre til at være Koncentrationsfag.

Sin største Indsats som pædagogisk Forfatter har Frøken Skram dog givet i Bogen om Natalie Zahle. Til Frøken Zahles egne Barndoms- og Ungdomserindringer knytter hun en Skildring af hende og hendes Værk fra hendes første Virksomhed til hendes Død. Det er Skolens Historie, hun her har skrevet. Hun har senere suppleret den med Skriftet »N. Zahles Skole«, der er trykt som Manuskript, og hvori hun skildrer de første Lærere og Hovedtræk i Skolens indre Liv, og med en Skildring af Privatlærerindeskolen og Fru Hahn. Men vi møder her først og fremmest hen-

¹⁾ I Mellemtiden havde hun gjort et Forsøg paa Koncentration ved Indførelse af Hvilefag, saaledes at f. Eks. Historie fik 5—6 Timer ugentlig det ene Aar og til Gengæld ingen Timer det næste.

des største Personskildring, Billedet af Natalie Zahle selv. Det viser, at det ikke alene er paa Afstand, at hun beundrede de store Skikkelser, men at hun ogsaa, naar hun levede tæt op ad det store Menneske og uundgaaeligt saa Pletterne og Lyderne, kunde fastholde sin beundrende Kærlighed og sit Helhedssyn.

I sin høje Alder holdes hun, trods legemlig Svaghed, oppe af sin intense Interesse for Mennesker i Fortid og Nutid, og ligesom hun har lært at leve af de store Personligheder, hun har elsket, saaledes vil sikkert de, der staar hende nær, vidne, at de i mangt og meget har lært og lærer at leve af hende.

HANSINE GERDTZEN var den af Frøken Zahles nærmeste Medarbejdere, der først kom til hende. Hendes Fader var Graver ved Holmens Kirke, og hun er født d. 21. Januar 1838. Da hun gik i Frøken Foersoms Skole, var hun en af de Elever, som Frøken Zahle overtog d. 15. April 1852. Den yndige, fintbyggede unge Pige med det ualmindelig blide og straalende Blik, som saa smukt er gengivet i Frantz Schwartz's Billede af hende, der nu hænger i Skolens Festsal, og med den klare Tanke, der gjorde hende til Skolens ypperste Elev, vandt ganske Frøken Zahles Hjerte. Hun optog hende i sit Hjem som sin Plejedatter og gjorde hende hurtigt — vistnok allerede i 1854 — til Hjælpelærerinde i Skolen og til sin personlige »Adjutant«. Og Kærligheden blev gengældt med en enestaaende Inderlighed og Styrke. Frøken Gerdtzen var udpræget kvindeligt anlagt. Hun var af den Type af Kvinder, der intet attraar for sig selv, men finder deres eneste Tilfredsstillelse i at ofre sig for den og det, de elsker. Og hun elskede Natalie Zahle og hendes Værk. Men det var ikke passivt eller ukritisk, hun elskede. Det var med en Kærlighed, der blev omsat i et dygtigt, sjældent fint udført Arbejde, og med en Kærlighed, der ikke fik Lov til at udviske hendes egen Personlighed. Hun bevarede i sin stærke Hengivenhed sig selv, sit milde, alvorlige Livssyn og sin ædle Retfærdighedsfølelse. Da Frøken Zahle efter hendes Død skrev om hende, fremhævede hun udtrykkelig, at Hansine stod som et selvstændigt Menneske ved hendes Side, der ikke alene kunde se hendes Fejl og sørge over dem, men ogsaa havde Mod til at sige hende det, naar hun syntes, hun handlede urigtigt. »Ingen har som hun, stille og mildt, søgt at klare mig min Skyld i en eller anden Kontrovers, ingen har fældet Taarer som hun.

naar hun troede, jeg havde Uret, ingen har saa kønt demonstrativt som hun taget Plads ved dens Side, som hun troede miskendt.«

Hun var som ung Klasselærerinde, en dygtig, søsterlig Klasselærerinde, der havde en egen Magt over »sine Børn«. Hendes Hovedfag var Fransk, hvori hun blandt andet dygtiggjordes ved et Aars Ophold i Paris. Hun nød selv det franske Sprog og forstod at vække Elevernes Interesse for dets Skønhed og Klarhed. Stor Grundighed prægede ogsaa hendes Undervisning. Det er blevet sagt, at Hansine Gerdtzens Elever med Hensyn til Udtale kunde staa Maal med senere Tiders fonetisk underviste Pigebørn, og gamle Elever paastaar, at 50 Aar ikke har formaaet at udviske de franske Verbers Bøjning af deres Bevidsthed. Hun var ogsaa en kort Tid Forstanderinde for Mellemlasserne; men hendes store Beskedenhed, som Frøken Zahle ligefrem kunde bebrejde hende, gjorde, at hun efterhaanden trak sig tilbage fra alt direkte Skolearbejde. Det passede hende bedst at leve et mere tilbagetrukket Liv som den, der i Stilhed kunde virke for det Heles Vel. Og det kom hun til i sin Stilling som Sekretær, Bibliotekar, Kasserer og naturligvis senere Medlem af Skolens Bestyrelse.

En mere ideel datterlig Privatsekretær, end hun var for Frøken Zahle, kan ikke tænkes. Hun var hendes Hukommelse, byttede Ring paa Fingrene og slog Knuder paa sit Lommetørklæde for alle de smaa Ting, der skulde huskes. Hun sørgede for, at de Bøger laa paa Frøken Zahles Bord, som hun vidste skulde bruges. Hun var i Forværelset og tog imod, naar Chefen ikke var til Stede i sin Træffetid, og hun fulgte med ind i Timerne, naar Frøken Zahle som ældre gerne vilde have en forstaaende Ven ved sin Side. Enhver Bekymring fik hun Del i, og det kunde hende, at den endnu tyngede hende, naar den, der havde betroet hende den, for længst var optaget af andre, maaske fornøjeligere Ting.

Til hendes Sysler hørte Udgivelsen af Skolens Programmer og Arbejdet med den voksende Bogsamling. I Bogsalen færdedes hun med Glæde, ordnende og uddelende Bøger og Tidsskrifter. Men hendes Hovedsyssel, som voksede mægtigt med Aarene, var Førelsen af hele Skolens Regnskab. Her fik hun Brug for al sin Punktlighed og Ordenssans. Med sin lille fine Dameskrift fyldte hun Bøger med Regnskaber fra de forskellige Afdelinger. Ved Aarets Slutning gjorde hun det hele op og leverede det til »Advokaten«, som Højesteretssagfører Zahle kaldtes i Kredsen, og saa fik Frøken Zahle et Résumé, som jo fremkaldte stor Glæde, naar det viste Balance eller Overskud. Hver Lærer fik sin Maanedsgage paa

hendes Kontor i en lille graa Konvolut, og lykkelig var hun, naar hun kunde meddele, at der var kommet et lille Tillæg. Selv om hun selv havde plaideret for og var Skyld i Tillægget, hed det altid: »Frøken Zahle synes, De skal have lidt mere.« Det var i hine Tider, hvor Gagerne ganske beroede paa Chefens Forgodtbefindende. Men det betød meget for

hele Lærerkredsen, at det var Hansine Gerdtzen, der foretog Uddelingen. De fik paa den Maade en lille Samtale med hende, og der kunde falde mange gode Ord fra hendes Side, ikke mindst til en og anden, der maaske følte sig forurettet og kunde trænge til lidt Solskin. Netop fordi hun ikke stod i direkte Arbejdsforhold til nogen, og fordi man vidste, at hun absolut ikke søgte noget for sig selv, men kun vilde det Heles Vel, kunde hendes Ord faa en egen Vægt.

Solskinnet, det milde, forstaaende Sind bredte sig til alle Sider. Derfor var hun saa afholdt af alle. Hun stod i Venskabsforhold til Frøken Zahles Slægt og nærmeste Kreds, ikke mindst til Samboen, Ingeborg Vinderen, og de mange forskelligartede Medarbejdere enedes om at

HANSINE GERDTZEN

sætte hendes noble og kærlige Personlighed højt. Ogsaa Folkene i Huset, som hun havde meget med at gøre, mødte hendes Velvilje og var taknemlige derfor. Hun følte som Husets gode Aand. Som saadan virkede hun jo mest i det skjulte; men paa hendes Festsdage, som f. Eks. da hun fyldte 50 eller 70 Aar, brød det frem, hvor elsket og paaskønnet hun var.

Fra 1877 havde hun haft sit eget Hjem i Huset sammen med Frøken Christiane Lund. Hvor var hun glad, naar Frøken Zahle og Vennerne var hendes Gæster der eller senere paa det skønne lille Landsted, som de to byggede sammen ude i Rungsted. Med Aarene overvældede det store Regnskab og den travle Færden i det store Skolehus hende imidlertid. Hun blev svagere og svagere, sørgede over hver lille Ting, hun

maatte opgive af sit kære Arbejde, indtil hun træt lukkede sine Øjne d. 14de Marts 1910. Frøken Zahle skrev i Aarets Program om hende:

Ja, Kærlighed det var dit Skjoldemærke,
det var dit Væsens sande Enhedspræg.
Med den du rolig stod iblandt de stærke,
og mild og stille mellem lærd og læg.
Kun ud fra den du Verden om dig skued,
og tusind Glæder dig din Skuen gav,
og kun i den din stille Gerning lued,
den var dig Ledestjerne, Støttestav.

ANNA HJORT var ældst af Aar i Kredsen, og hun hører til de første Elever i Privatlærerindeskolen.

Hun er født i Sorø d. 19. Maj 1833. Faderen var den bekendte Litterat, Sprogmand og Pædagog Peder Hjort, Moderen en Datter af Infanterikaptajn Rasbech. Det var et lykkeligt Hjem med mange Interesser. Den som Skribent iltre og skarpe Peder Hjort var hyggelig i sit Hjem. Han talte en Del med de unge, naar han endelig fik revet sig løs fra det af-sidesliggende Studerekammer med den store Korrespondance og de mange Stile. Moderen var intelligent — holdt f. Eks. en fransk Avis — og ledede det store Hus med megen Dygtighed. Der var en stor op-voksende Børneflokk, tre Sønner og fire Døtre, og desuden Skoledisciple som Pensionærer i Huset. Anna var den yngste Datter og Familiens Kæledægge. Hendes eneste nulevende Søster, den 101aarige Poulina Hjort, skildrer hende som en sød, lyshaaret lille Pige med en ganske sjæl-den Hukommelse. »Hun var aldrig uartig, og hun var flittig og altid ren;« det var noget, den gamle Dame stadig gentog i sin Omtale af Anna, og naar man har kendt den sirlige, arbejdsivrige og korrekte Anna Hjort, kan man saa godt forstaa, at disse Egenskaber hos Barnet har prentet sig i den gamles Erindring. Og saa var hun glad, barnlig glad over stort og smaat, en Egenskab, som hun ogsaa bevarede Livet igennem. I Sorø var der nu ogsaa meget at glæde sig over. Der var fornøjelige Kammerater i Hjemmet, som hun morede sig med, enten det drejede sig om at boltre sig i Sneen eller om at danse Française paa Styler til Mundharmonika. Der var den rare Ingemann, som nikkede til den lille Pige og plukkede en Rose til hende, naar hun gik forbi hans Have. Der var de maanedlige Assembléer paa Akademiet, Gymnastik i Studenternes

Ridehus og Danseskole i selve Hjemmet. Der kom ogsaa mange interessante Gæster i Hjemmet; naar de kom, maatte de unge Piger imidlertid ikke blande sig i Samtalen; de sad tavse og broderede. Hendes Uddannelse var Tidens bedste. Efter at have afsluttet den lille Barne-skole, lærte hun foruden Dans og Haandarbejde Engelsk hos sin Fader

ANNA HJORT

og Musik og Sang hos Byens Organist. Hun var ikke musikalsk; men med stor Flid og Energi lærte hun at synge rent og at spille fra Bladet, en Færdighed, der kom hende til Gode, da hun som gammel Forstanderinde hvilede sig efter Dagens Gerning ved at spille Salmemelodier paa sit Stueorgel. Kærlig og opofrende tog hun Del i Plejen af en Søster, der døde som ung, og med Passion kastede hun sig efter sin Konfirmation over at undervise en lille Pige, som paa Grund af sit vansirede Ansigt ikke kunde gaa i Skole. »Vi var født til at undervise — og til at more os,« sagde den gamle Frøken Poulina om sig og sin Søster.

Da Anna Hjort var 16 Aar gammel, mistede hun sin Moder, og da Sorø Akademi samme Aar blev nedlagt, flyttede Familien til København.

Faa Aar efter, i 1853, meldte hun sig ind paa det nyoprettede Privat-lærerindehold hos Frøken Zahle. Her greb den rationelt anlagte Undervisning i de mange nye Fag hende stærkt. Der er sagt om hende, at hun »sitrede« af Tilegnelsens Glæde. Alt slutte hun, baade væsentligt og uvæsentligt. Mest Anlæg havde hun for Regning, Engelsk og Dansk. Hun var ikke for ingenting Datter af Forfatteren til »Den danske Børneven«. Samtidig fattede hun en inderlig beundrende Hengivenhed for Frøken Zahle. Denne bevarede hun gennem hele det lange Samarbejde, som ikke altid forløb, uden at de to stærke Naturer tørnede sammen. »N. Z.« som hun gerne kaldte Frøken Zahle, var Livet igennem trods alt hendes elskede Chef, som hun tjente med usvigelig Troskab. De mange

nye Indtryk var imidlertid saa stærke, at hun var ved at forløfte sig paa dem. Hun blev angrebet af en alvorlig Nervefeber, som hendes kraftige Konstitution dog hjalp hende over, og i 1857 kunde hun begynde sit Arbejde som Klasselærerinde i Barneskolen.

Som saadan blev hun Foregangsmand som Gymnastiklærerinde. Det var vel Øvelserne i Ridehuset og Dansen ved Assembléerne, der havde udviklet hende i denne Retning. Nok er det; hun blev af Frøken Zahle sendt til den svenske Direktør Nycander, som interesserede sig for Gymnastikkens Indførelse som obligatorisk Fag i Barneskolen. Han blev saa imponeret af hendes energiske Interesse for Sagen, at han spurgte Frøken Zahle: »Har ni flera stycken som Frøken Hjort?« Det mente Frøken Zahle jo nok, hun havde, og saa begyndte nogle Timer med Klasselærerinderne, hvor Anna Hjort snart tog Têten, hvorefter hun i en Aarrække blev Leder af Gymnastikundervisningen i Skolen. Om dennes skiftende Art vil der blive talt i en anden Artikel i dette Skrift — Rygtet siger, at der var noget, der hed Fjeldvandring —; men den ivrige passionerede Gymnastiklærerinde hører med til Anna Hjorts Lærerfysiognomi. En anden Side af dette er den nøjagtige, utrættelige Indøver i Regning og Datidens ret indviklede danske Sproglære. Og som hun kunde holde Orden paa Sætningsdele og Leddene i Reguladetri Stykkerne, saaledes kunde hun holde Orden, naar det gjaldt om at arrangere Festligheder og om at vaage over, at alle de smaa Ting, hvoraf det daglige Skoleliv bestaar, blev nøjagtigt passet. Et Menneske med hendes udprægede Ordenssans og Arrangementstalent kan egentlig ikke undværes i en Skole. Et Udtryk for denne Side af hendes Virksomhed var Oprettelsen af den saakaldte »Boglade«. I en meget lang Aarrække sad hun hver Morgen før Morgensang ved et lille Bord i Rummet foran Festsalen og uddelte Skrive-, Stile- og Karakterbøger og holdt der en stille Justits, som var af stor opdragende Betydning.

Hendes Hovedopgave ved N. Zahles Skole blev imidlertid Stillingen som Forstanderinde for Almuelærerindeafdelingen. I 1869 bestod hun selv Eksamen for Almuelærerinder, og 1869—96, saa længe som Afdelingen bestod i denne Form, ledede hun den. Det var den Gang ikke nogen let Sag at være Forstanderinde for en af Skolens Afdelinger. Det laa i Sagens Natur, at Frøken Zahles initiativrige Personlighed med den store Ansvarsfølelse over for alt, hvad der var hendes, gjorde sig gældende i stort og smaat. Men samtidig krævede hun, at Forstanderinden skulde

føle sit Ansvar og hævde sin Myndighed. Der skulde Selvfornægtelse og ægte Tjenersind til for at løse denne Opgave. Netop disse Egenskaber havde Anna Hjort, og dertil føjede hun sine Barndomsdyder, Godhed og Glæde. Det kunde jo være, at en og anden Elev kunde finde, at hun lagde for stor Vægt paa de smaa Ting; men ingen kunde frakende hende virkeligt Storsind, hvor det gjaldt om at hjælpe og støtte de Mennesker, der var hende betroet. Søndag Morgen Kl. 8 (præcis) mødte Stymperne i Regning hos hende i hendes Hjem. Hun arbejdede med dem til Kl. 9, saa sang hun en Morgensalme med dem, og saa gik hun i Kirke. Eksamen blev den Gang afholdt uden for Huset, en Tid paa Universitetet. Naar den skulde begynde om Morgen, stod hun uden for Indgangsdøren med sin Notebog og noterede hver Elev, der kom. Manglede der nogen, kunde det hende, at hun tog en Droske og kørte til Vedkommendes Hjem for at undersøge, hvad der var i Vejen. Blev der sagt, at det var Sygdom, undersøgte hun Tilfældet, og der siges, at hun, hvis der ikke var noget alvorligt paa Færde, fik Patienten hjulpet op og kørt til Eksamensbordet.

Af saadanne Træk er Anna Hjorts Forstanderindesaga fuld. Ogsaa Lærerkredsen tog hun sig moderligt af, og det var derfor intet Under, at den følte Trang til at fejre hende, da hun 1896 paa Grund af den nye Seminarieordning opgav sin Stilling som Forstanderinde og som Medlem af Skolens Bestyrelse. Hun er den eneste af Skolens Forstanderinder, der er blevet fejret paa den Maade. Jeg tror, det hænger sammen med den barnlige Glæde, hvormed man følte, at hun vilde tage imod Festlighederne. Taler og Sange hyldede »Hjortens Flugt«; det smukkeste Vers fandtes i Fru Hahns Sang:

Thi igennem Arbejdsugens jævne Dagligdragt
saa man stedse Troskabs gyldne, underfulde Pragt,
under Middagssolens Hede som i Aftenens Fred
altid samme offerrede, varme Kærlighed.

Anna Hjorts Arbejdsdag var imidlertid ikke endt med Gerningen i N. Zahles Skole. Den betragtede hun altid som sin egentlige Livsgerning; men samtidig med den havde hun interesseret sig meget for Kvindesagen og »Dansk Kvindesamfund«. Hun havde været en af de første til at anlægge den Normaldragt, som hun bærer paa hosstaaende Fotografi, og som man mente skulde bæres af alle frigjorte Kvinder. Al ydre Emancipation var hende forøvrigt fjern; men selve Ideen om Kvin-

dens Selvstændighed tiltalte hendes praktiske, dygtige og retsindige Karakter. Hun gik derfor aktivt ind i Arbejdet efter at have ophørt med sin Skolevirksomhed. Hun blev Foreningens Kasserer og Æresmedlem af Københavnskredsen; men hendes ejendommeligste Indsats blev Oprettelsen af »Dansk Kvindesamfunds« saakaldte »Husmødreforening«. Det, hun vilde, var at sørge for, at ganske unge Piger, helst lige efter Konfirmationen blev anbragt i gode Hjem paa Landet, hvor de, medens de blev bevaret for Hovedstadens Fristelser, blev oplært i huslig Gerning. Hendes Arbejde bestod dels i at faa fat i de unge Piger, dels at finde gode passende Hjem til dem. Naar Valget var truffet, holdtes der to Gange om Aaret Udsendelsesmøder, hvor hver af de unge Piger, der blev udsendt, fik 2 Stykker Linned, en Pakke med Stoppegarn og en Salmebog. Siden fulgte hun hver enkelt ung Pige ved at korrespondere dels med hende selv, dels med hendes Husmoder. Det skete ogsaa, at hun i vanskelige Tilfælde selv tog ud og undersøgte Forholdene, undertiden udsat for at køre lange, kolde Ture paa aaben Vogn. Det var en helt stor Virksomhed, hvori hun til henimod sit 80de Aar lagde al sin Energi, sin Kærlighed og sit Mod til at trodse de uundgaaelige Skuffelser. Sammen med Fru Monrad, f. Garde og den bekendte Elna Jacobson oprettede hun desuden et Kontor for frivillig Hushjælp, og endelig blev hun Medlem af Tyendekommissionen og rejste sammen med flere Mænd, hvoriblandt P. Sabroe, ud for at se paa Pige- og Karlekamre. I naturlig Fortsættelse af sit Arbejde med Kommunelærerinder blev hun ogsaa Medlem af Skolekommissionen ved Haderslevgades Skole, og medens denne Stilling ellers ikke lægger særlig Beslag paa sine Indehavere, tog hun den ivrigt op og var velkendt af Lærere og Elever, der saa paa hende som en værdig Bedstemoder, der havde bevaret en rørende Kærlighed til Skolegerningen.

Da hun nærmede sig Slutningen af 80erne, blev hun saa svag, at hun maatte opgive alt Arbejde. Efter et Fald, hvor hun brækkede Hoften, blev hun endog meget svag. Hun oplevede dog til sin Glæde sin 90 Aars Fødselsdag, hvor alt var lagt til Rette med sædvanlig Omhu og Akkuratessse. Nogle Maaneder derefter, d. 2. September 1923 kom Døden efter et kortere Sygeleje som en Befrielse og som en Afslutning paa et langt og et ganske ualmindelig virksomt Liv. Et Liv, som havde udfoldet sig fra den klassiske Tid i Sorø gennem den grundtvigske Skoleperiode til den moderne sociale Bevægelse, og hvis Grundtone kunde udtrykkes

i den Sang, som blev citeret i et af Versene ved hendes Afskedsfest, og som det fra hendes Tid er Tradition at synge, naar Seminaristerne samles sidste Gang før Eksamen:

Altid frejdig, naar du gaar
Veje, Gud tør kende,
Selv om du til Maalet naar
Først ved Verdens Ende. — — —

Kæmp for alt, hvad du har kært
Dø, om saa det gælder.
Da er Livet ej saa svært,
Døden ikke heller.

Comtesse THUSNELDA MOLTKE er født d. 21. Februar 1842 i Itzehoe, hvor hendes Fader var Udskrivningschef. I 1853 arvede han Espe og Bonderup, og det blev for Familien en Aabenbaring at komme til det skønne Sted og leve Herregaardsliv efter de nøjsomme Kaar, de hidtil havde haft. Det var ogsaa fornøjeligt at komme paa Besøg paa de andre Herregaarde, f. Eks. paa Glorup og Basnæs, hvor de traf »Eventyrmanden« H. C. Andersen og Forfatteren Saint Aubain (Carl Bernhard), som Børnene foretrak, fordi han forstod saa godt at lege med dem. Den Slægtning, som havde mest Indflydelse paa den opvoksende unge Pige, var Farbroderen Vilhelm Moltke. Han havde været Amtmand i Holbæk, men blev ramt af en uhelbredelig Sygdom, der gjorde, at han tilbragte sin meste Tid i en Rullestol, strikkende og læsende Fædrelandshistorie. Han var en ivrig Grundtvigianer, aandfuld og stærkt interesseret i Poesi og Historie. Han spillede Salmer og Sange, citerede lange Digte og fortalte om Svend, Knud og Valdemar og Frithiofs Saga saa spændende, at hans Fortællemaade senere gik igen hos hans Niece. Hun maa være født Lærerinde, for allerede som 15aarig bad hun sin Fader om Lov til at undervise nogle Bønderbørn i en af Stuerne paa Herregaarden. Hendes første Elever var den lille Karen Marie og en Bonde-dreng, der senere kom til Kina og derfra sendte hende en Dug til Tak for Undervisningen.

I denne Begyndelse paa hendes Liv var Grundtonen slaaet an, det grundtvigske med al den Friskhed, som det havde i Begyndelsen, og det folkelige. Det er de jævne Mennesker, der staar hendes Hjerte nærmest;

derfor blev hendes Skole en Borgerskole, og derfor bor hun i sin høje Alderdom i et Arbejderkvarter uden for Hillerød, hvor det er hendes Glæde af og til at samle unge og gamle Naboer. 1863 døde Faderen, og Familien flyttede til København. Farbroderen havde ført hende til Vartov, og der kom hun til at høre til. Grundtvigs Prædiken forstod hun egentlig ikke; men hun var grebet af hans profetiske Skikkelse og af Sangen og Livet derinde. Naturligvis var hun ogsaa med til Vennemøder rundt omkring, hun husker et i en Lade, hvor de sang, saa det rungede: »Vi følger vor Høvding, ja jublende følger vi ham.« Franziska Carlsen, Grundtvigs Svigerinde, var hendes gode Ven, og om Sommeren, da Familien boede paa det skønne Marienlyst mellem Lyngby og Bagsværd, sluttede hun sig meget til Peter Rørdam. Det laa imidlertid ikke for hende at nøjes med at være aandelig nydende, hun blev træt og tung i Sind af det uvirksomme Liv i Hjemmet og i Selskabet, og hun tænkte mere og mere paa at tage et Arbejde op. Det skulde være et aandeligt Arbejde i Fædrelandets Tjeneste; noget i Lighed med Højskole eller Friskole foresvævede hende. Men først maatte hun selv lære noget, og hun stod derfor en Dag i Oktober 1868 i Frøken Zahles Modtagelsesværelse og sagde, at hun gerne vilde ind paa Almuelærerindeholdet, ikke for at tage Eksamen, men for at erhverve sig de Kundskaber, som Staten forlangte af en Lærerinde for unge og Børn af Almuen. Det var dengang et mærkeligt Skridt af en adelig Dame. Hendes Levefod var jo meget forskellig fra Kammeraternes. Hun blev saaledes daglig fulgt af en Tjener, der skulde bære hendes Skoletaske; men for at det ikke skulde opdages, lod hun ham lægge Tasken hos Porcelænshandleren ved Siden af Skolen og kom saa selv ind med den til Kammeraterne. Det var hende om at gøre at være deres Lige, og derfor bestemte hun sig ogsaa til at tage Eksamen ligesom de. Det var nu ikke saa nemt, for hendes Forkundskaber var meget mangelfulde. Hun kendte sin Bibel ualmindelig godt og var ikke ukyndig i Fædrelandshistorie, Musik og Tegning; men dermed standsede hendes Kvalifikationer; især Regning og Linnedsyning stod det meget smaat med. Det morede hende imidlertid meget at bruge de ubrugte Kræfter, Urkræfterne, som Frøken Zahle kaldte dem. Hun regnede ekstra om Morgenene fra 7—9 og sled i det, saa hun efter Aarets Forløb stod med sin 1ste Karakter. Og da hun ikke selv syntes, at hendes Linnedsyning var blevet god nok, syede hun om paa næste Hold. Hun havde udfoldet en sjælden Flid og vist, hvor dygtig hendes Natur var.

Hvad skulde nu hendes Arbejde være? Hendes Familie vilde nødig, at hun skulde bo paa Landet, og Frøken Zahle gav hende saa den Idé at oprette en billig Børgerskole for Pigebørn, hvis Forældre havde Lyst, men ikke Raad til at give dem en god Uddannelse. Det slog ned i hende.

TH. MOLTKE

Hun raadførte sig med sine Venner, Præsterne Rørdam og Fenger, og det varede ikke længe, før hun havde lejet et lille Lokale i Filosofgangen og begyndte sin Virksomhed med 11 Elever. Denne lille Skole var en grundtvigsk Skole, en »syngende« Skole blev der sagt, og det var en udpræget kristen Skole. »Jeg og mit Hus vil tjene Herren,« stod der foran i den første Protokol. Men det var store Sager, at der overhovedet var en Protokol, for det hele gik ret formløst til. Lykkelig gik Bestyrerinden mellem Børnene og istemte Skolens Opsang: »I alle de Riger og Lande«, og var Vejret godt, tog hun dem med op paa Volden og sad med dem under de grønne Træer og fortalte Historie og Eventyr. Selv har hun skrevet til denne første Skole:

Dig har jeg elsket, min gamle, jævne Skole,
 Bænkene de haarde og Stuerne de smaa.
 Slet ingen Regler, kun Livet til Norm,
 Dybde i Indhold og Frihed i Form.

Al denne Poesi og den Livsglæde, der var i hende, øste hun ud over de smaa.

Denne Skole blev efterhaanden til en stor Skole. Da Frøken Zahle byggede ved Nørrevold, flyttede den ind i Sidehuset Linnésgade 10. Comtesse Moltke, der havde faaet en kær Medbestyrerinde i Fru Elise Bay, blev ved med at elske Poesi og Musik — hendes Skoles Historie har til det sidste mange smukke Eksempler derpaa —; men hendes Skole kom dog mere og mere ind under almindelige Former, og hun selv blev

en dygtig Administrator, støttet af den intelligente og paa sin Vis fuldt saa begejstrede Fru Bay. Fra Linnésgade 10 flyttede Skolen ind i det nybyggede Linnésgade 8. Der fik de deres smukke Hjem sammen og levede lykkelige Aar, hvor Samlivet mellem deres Skole og Frøken Zahles Skole udfoldede sig rigt. »Man hørte de fløjtende Toners Klang med Naboskolens i Vekselsang,« skriver Comtesse Moltke derom. Der begyndte deres Drengeskole, og derfra flyttede de i 1895 ud til de store Bygninger i Østersøgade.

Det er imidlertid ikke disse Skolers Historie, der her skal fortælles; men vi skal se, hvad Comtesse Moltke var for N. Zahle og hendes Skole.

Hun var Lærerinde i Almuelærerindeskolen og i Barneskolen, og hun stod Kredsen saa nær, at det faldt naturligt, at hun blev Medlem, ja Næstformand i Skolens første Bestyrelse. Naar hun havde sluttet sin Skole om Formiddagen, læste hun om Eftermiddagen Historie, Religion og Pædagogik paa Almuelærerindeholdet. I den travle Eksamenstid stod hun om Aftenen ligesom alle de andre paa Pinde for de Elever, der skulde op næste Dag, og det kunde hende, at hun om Morgenen, inden sin egen Skoletid, i Oktobermørket var ude at høre paa Eksamen for at bringe Frøken Zahle Besked om, hvordan det gik. Pædagogikundervisningen var hende for teoretisk; den har jeg kun hørt hende selv beklage sig over; men hendes Religionstimer havde hun og hendes Elever megen Glæde af. Det samme var Tilfældet i Barneskolen. I Modsætning til flere af Kollegerne, der satte Undervisningen med de unge Piger højest, stod Timerne med Børnene vist hendes Hjerter nærmest. Hun var ogsaa den mest umiddelbare i Kredsen. En Tilhører af en af hendes Religionstimer i Barneskolen skriver om den: »Det Sandhedspræg og den Højhed, der var over hende, fik Børnene med ind i hendes lyse Verden; optagne, levende interesserede sad de og slog op i Testamentet efter hendes Anvisning, ivrige for at faa det lært udenad til næste Time. Hun havde bygget Bro til »næste Gang«, og baade hun og Børnene glædede sig til at mødes igen.« Hun kunde ikke blot synge med Børnene; hun kunde ogsaa lære dem noget, og ikke mindst noget af sin kære Bibel.

Det laa jo imidlertid i Sagens Natur, at hendes Undervisning mest kom hendes egen Skole til Gode. Men baade som Ven og som Raadgiver betød hun meget i Frøken Zahles Kreds. Hun var Comtesse Moltke og svarede til sit Navn, nobel og racepræget som hun var i hele sin Færd. Hun havde et skønt Ydre og var indtagende, til Tider betagende, baade

naar hun sad ved Klaveret og spillede og sang de Melodier, hun elskede, og naar hun stod paa Katederet eller ved Festbordet og talte paa sin jævne, vægtige Maade. Og bag ved det ydre laa Mennesket, det fromme og dybt alvorlige, der kunde være tungsindigt, men som ogsaa havde Adgang til Glædens sprudlende Kilder og kunde gøre andre glade med sin muntre Spøg. Alt dette hos hende elskede Frøken Zahle. Der var mellem dem et stærkt Venskab med gensidig dyb Beundring. Comtesse Moltke var taknemlig for al den Rigdom, som Venskabet tilførte hende, og Frøken Zahle saa op til hendes afsluttede Personlighed, der var mere af een Støbning — derfor ogsaa mere ensidig — end hendes var. Mere end een af Frøken Zahles Handlinger kan føres tilbage til Hensynet til Comtesse Moltkes Dom. Og som Frøken Zahle beundrede hende selv, beundrede hun hendes Skole. Det var, som om den vaagne Kritik, hvormed hun altid saa paa sit eget, forstummede over for Vennens. Dèr var alt godt. At dette undertiden kunde skurre i hendes egne Øren, kan ikke undre; men Forbindelsen mellem de to Skoler var for stærk til at kunne rokkes, og det er maaske det bedste Bevis paa, hvor stærkt de to Personligheder var knyttet sammen, at deres Skoler endnu føler Samhørigheden. Paa N. Zahles Skoles Festsdag vil der derfor ogsaa gaa mange kærlige og taknemlige Tanker ud til E. Bays og Th. Moltkes Skoler og til Natalie Zahles Ven, Comtesse Th. Moltke.

BERTHA CLAUSEN, senere gift med Købmand HAHN, er født i Sønderborg d. 13. November 1848 som Datter af en af Byens velhavende Købmænd. Hendes let alsiske Dialekt og en ejendommelig værdig Jævnhed mindede Livet igennem om denne Afstamning. Hun havde en lykkelig Barndom i det hyggelige Hjem, hvor man adskilte sig noget fra det almindelige Borgerskab ved at sætte Pris paa Læsning. Det var mest tyske Klassikere, der stod i Bogskabet; men da Sønderborg blev Garnisonsby og de tilflyttede Officerer blev Lærere i Dansk i Pigeskolen, lukkede den danske Litteraturs Skatte sig op for den ivrige lille Læserinde. Ellers nød hun Livet i den kønne lille Provinsby og gik op i dens smaa Begivenheder, begærligt lyttende til de mærkelige Frasagn om den fjerne Hovedstad, fuldstændig ubekymret over for truende politiske Farer, og overbevist om, som især Ungdommen var det, at fik vi Krig, saa sejrede vi jo nok igen.

Denne lykkelige, trygge Tid blev afbrudt dels ved Krigsbegivenhederne, dels ved personlige Sorger.

D. 15. November 1863 var hun i ungt Selskab. Pludselig kom Husfaderen ind, hvid i Ansigtet, og afbrød den muntre Panteleg med Ordene: »Kongen er død!« Fra det Øjeblik var det forbi med Idyllen i den lille By. Slag paa Slag fulgte Begivenhederne. Indrykkende slesvigske Tropper førte oprørsk Tale, Byen blev fyldt af Soldaterne fra det forladte Dannevirke, Granatilden fra Broager tvang Indbyggerne til at flygte, og fra Notmark Præstegaard paa Als, hvor hendes Familie var tyet hen, saa de deres Hjem brænde. Men Bertha Hahn beretter om den sønderjydske Ungdom: »Medens Nederlagets Tyngsel laa haardt over Ungdommen i Danmark, kunde vor Ungdom, der daglig maatte gaa under Aaget, stampe mod Brodden og holde sig rank under Kampen. Thi den beholder Sejrr, der kan højnes under Sorg og vokse som Bøgen, selv i Skyggen.«

Ogsaa personlig lærte hun i disse Aar at vokse i Skyggen. Ved en Badeulykke mistede hun paa een Gang sin Fader og sin ældre Broder. Efter Faderens Død blev Købmand Hahn Indehaver af Forretningen, og ganske ung blev hun gift med ham. Kort efter Brylluppet tvang økonomiske Forhold ham til at forlade Byen, medens kun de knappest Rester af Formuen blev reddet. Efter at hun havde født en Datter, fik hun at vide, at han var rejst til Amerika, hvorfra han aldrig kom tilbage. Hun skulde nu forsørge sig selv og sit Barn, og for at hun kunde gøre det, var der i 1870 nogle Venner, der hjalp hende til at læse paa Privatlærerindeskolen hos Frøken Zahle.

Saa stod ogsaa hun i Modtagelsesværelset ved Gammelstrand, kom ind til Frøken Zahle og blev efter en Prøve optaget paa 2det Hold. Da hun ikke kendte Vej i Byen, kom hun for sent til sin første Time. Det var en Historietime hos Henriette Skram. Denne var midt i en spændende Skildring, da Døren gik op, og »en ung Pige« med store, runde, forfærdede Øjne stillede sig op og hørte og hørte, medens Øjnene blev større og større, indtil hun ved et passende Ophold fik forklaret, at hun var »Frue« og skulde deltage i Undervisningen. Fra nu af deltog hun i den med Liv og Lyst, alt det nye, der mødte hende, optog hende og fyldte hende med Glæde. Fra Privatlærerindeskolen gik hun som en udmærket Elev over paa Almuelærerindeholdet, og efter endt Eksamen blev hun i 1872 Lærerinde i Barneskolen.

Det første Aar følte hun sig som en fangen Løve i et Bur. Der var saa meget i det daglige Skoleliv, som hun, der senere blev udpræget samvittighedsfuld med de smaa Ting, skulde vænne sig til. Men det gik. Frøken Zahle saa langt ud over Manglerne, og da hun pludselig mistede en betroet Medarbejder, vovede hun at tilbyde den lille uanselige Frue med

BERTHA HAHN

det ungpigeagtige Udseende Ledelsen af Privatlærerindeskolen. Som sædvanlig havde hun set rigtigt. Arbejdet med de unge Piger blev Fru Hahns Livsgerning, en Gerning, som hun røgtede i 38 Aar fra November 1873 til November 1911. Da den er skildret andetsteds, vil vi her nærmere betone hendes personlige Indsats.

Det var ikke absolut som Underviser, hun fyldte mest; hendes Timer i Dansk og Religion var uforglemmelige for mange, men de kunde ogsaa til Tider være noget tunge. Det var heller ikke som nyskabende, reformerende Leder, hun udmærkede sig. Hun var ret konservativ og lidt spartansk med Hensyn til Formerne for Afdelingens Liv. Hun brød sig f. Eks. ikke om særlige Fester; hun mente, at hver Arbejdsdag var en

Fest for sig. Det var ganske simpelt ved det, hun var som Menneske, og det, hun vilde de unge, at hun fik sin store Betydning. Jeg har en Gang hørt hende sige, at den bedste Tid paa Dagen var det lille Kvarter om Morgenen, naar hun inden Skoletid gik til sin Afdeling, saa efter, at alt var, som det skulde være, og i sit Sind beredte Dagens Gerning. Denne aandelige Læggen til Rette var karakteristisk for hende; den gav hende den »Stilhedens Pædagogik«, som Frøken Zahle satte saa højt, og som griber mere end mange udvortes Forholdsregler. Og den greb mange, mange af de unge Kvinder, der fyldte »Kursus«. De følte sig draget af hendes moderlige Omhu, af hendes Personlighed vilde jeg gerne sige, hvis dette Ord ikke var saa udslidt, som det er. Paa hende passede det

i dets bedste Betydning. De fik gennem hende et Indtryk af, hvad det vil sige at vie sit Liv til et Arbejde for andre, uselvsk, pligttopfyldende, for Guds Ansigt. Men de fik ogsaa, efter som de kunde nemme det, Indtrykket af et Menneske, der havde levet og levede et rigt Liv ved Siden af sit Arbejde, noget der sikkert ikke er det mindst gribende ved en Lærerpersonlighed.

Hvad var det da for en rig Udvikling, som denne Kvinde, der udadtil førte en saa stille Tilværelse, gennemlevede, alt medens hun udførte sit daglige Arbejde?

Allerede hjemme paa Als havde hun forsøgt sig som Digter. Hun havde en Poesibog, hvori hun nedskrev sine Digte, og flere af dem blev optaget i »Dybbølposten«. Særlig efter 1864 udtrykte de hendes og hendes Landsmænds Sorg og Haab. Hun skriver i 1868:

Jo større Sorg og Trængsel, des mere indre Ro,
jo tungere Byrde, des mere Haab og Tro.
Alt hvad os skulde kue, har kun løftet vor Hu,
og aldrig før vi følte os saa danske som nu.

Disse Digte var for hende ikke blot Følelsesudbrud i ledige Timer. Der var i hendes Sjæl en virkelig Digtertrang. I Aarene 1870—77 led hun meget ved at føle Misforholdet mellem alt det, der brusede i hende, og som hun saa gerne vilde give Form, og den Mangel paa Evne, som hun følte dertil. »Ingen ved, at der springer dybest derinde et Væld, ingen ved, hvad der klinger brusende gennem min Sjæl,« sukker hun, og et andet Sted lyder det: »Dog, mon den *bundne* Ganger bærer ret mange til Strid, og mon den *stumme* Sanger vækker ret mange til Id?« Hun har arbejdet med større fortællende Digte af historisk og religiøs Art og har selv ment, at det ikke vilde lykkes for hende. Saa stærk var hendes Trang, at hun syntes, det var et stort Offer, hun bragte, da hun opgav Digtningen og slog fast for sig selv, at Opdragergerningen skulde være hendes Livskald, den Kristnes Opdragergerning, for i disse samme Aar havde hun et stærkt religiøst Gennembrud. — Hun var opdraget i gammeldags Guds frygt, noget rationalistisk farvet. Nu mødte hun Livet i den grundtvigske Kreds. Grundtvigianer blev hun ikke; dertil var hun for meget af en Ener. Det er betegnende for hende, at Søren Kierkegaards Billede hang ved Siden af Grundtvigs i hendes Stue. Men der vaagnede hos hende et stærkt personligt og inderligt Trosliv. Det bar hende Livet

igennem, igennem de store Sorger og under de teologiske Studier og var det centrale hos hende. Det fandt maaske bedst sit Udtryk i Salmens Ord: »Saa for dig kun Hjertet banker, saa kun du i mine Tanker er den dybe Sammenhæng.« Digterdrømmen var svundet for Troens klare Lys. Hun brugte sin poetiske Evne til at skrive smukke Lejlighedssange og til Udformningen af sine bibelske Fortællinger, vel ogsaa til Hjertesuk, som kun hendes Nærmeste fik at se. Men det var alt. Da hun havde trukket sig tilbage fra sin Skolevirksomhed, og Frøken Skram spurgte hende, om hun ikke havde noget »udigtet«, der laa og ventede, svarede hun: »Aa jo; men jeg er bange, det gaar mig som Ingerid Sletten af Sillegjord, da hun ledte den gamle Hue frem, da var der ikke Traaden igen!«

Det Tab, hun led ved at opgive Digtningen, var der kun faa, der kendte; men det Tab, hun led som Moder, kendte vi alle. Hendes Datter Marie, en lovende ung Pige, blev kort efter sin Konfirmation angrebet af galopperende Svindsot og døde i Løbet af ganske faa Dage i Januar 1885. Det var et umaadelig haardt Slag for Fru Hahn. Da hendes Venner kom ud til den landlige Kirkegaard, hvor den unge Pige skulde begraves, og saa Moderen i forrygende Vintervej med faste Skridt gaa efter Kisten, syntes de, hun lignede et ungt Træ, hvis Blade og Kviste paa een Nat har faaet Frost. Det var en Sorg, hun egentlig aldrig kom over. Tanken om Døden og om at mødes med sit Barn var stadig i hendes Sind og kom frem i de Digte, hun viste Vennerne.

Jeg drømte om et Møde en liflig Morgenstund,
 hvor du, som først er vaagnet, kysser mig op af mit Blund,
 hvor undrende du vil sige: Kom du nu, lille Mor!
 Og undrende jeg vil svare: Nej, hvor du er bleven stor!

Da hun engang laa paa Hospitalet og saa, at der stod over en af Dørene: »Vil du vorde karsk,« følte hun det som et Spørgsmaal til sig selv, og hun kæmpede for at kunne svare ja. Hun vilde gerne være rask og glad for sin Gernings Skyld; hun vidste jo, at Glæden er nødvendig, hvor der skal leves med unge. Der kom ogsaa Glæde over hende. De, der kendte hende, vil mindes, hvorledes hun kunde komme gaaende alvorlig, lidt tynget, ned ad en Skolegang, og hvorledes der saa kunde glide et lyst og glad Smil hen over hendes Ansigt, naar hun mødte et Menneske, der var hende kært, eller som trængte til hende. Hun var altid rede til at dele andres Glæde, og der var altid Harmoni, den Kristnes Fred,

over hende; men det alvorlige Grundpræg forlod hende efter Datterens Død kun sjældent.

Billedet af Fru Hahn vilde imidlertid være ganske forfejlet, hvis den sidste Side af hendes Personlighed, Billedet af den videnskabeligt interesserede og videnskabeligt arbejdende Kvinde ikke kom med. Den teologiske Interesse begyndte hos hende i 80erne. Hun hørte i Vinteren 1880—81 nogle Bibellæsninger, som daværende cand. teol. Krarup holdt paa Skolen over Troslæren. De gav hende Lyst til at gaa videre og til at tage Timer i Dogmatik hos Krarup. De store Vanskeligheder, som laa i den gængse Inkarnations- og Forsoningslære, gik derved op for hende. Uden at anfægte hendes personlige Trosliv tilfredsstillede de nyere Tanker, som hendes Lærer fremstillede for hende, hendes Forstand og Videnstrang. Efterhaanden kom hun ind paa det moderne Bibelsyn. Det strenge traditionelle: »Der staar skrevet« rokkedes for hende, og hun kastede sig med stor Iver over bibelkritiske Studier, særlig af Gl. Testamente. Hun havde allerede læst Græsk og tog nu Timer i Hebraisk. Hendes Lærere var foruden Dr. Krarup Prof. Jakobsen, Prof. Buhl og nuv. Biskop Gøtzsche. De omtaler med Beundring hendes sjældne Tankekraft og den Fordomsfrihed, hvormed hun gik ind paa det nye Syn baade i historisk og litteraturhistorisk Henseende. En Teolog, som klagede over Kvindernes gennemgaaende Mangel paa systematisk Evne, tilføjede: »undtagen Fru Hahn«. Med forunderlig Energi gennemførte hun sine Studier, benyttende enhver Tid, som det travle Skoleliv levnedde hende. Det nye Syn paa Gl. Testamente virkede befriende paa hende. Hun blev ikke træt af at forsikre, at det havde aabnet hendes Øjne for uanede religiøse Værdier, særlig hos Profeterne. Naar det gjaldt Ny Testamente, var hun varsommere; hun gik ikke længere med, end hun kunde forene det med sit faste Trosstade.

Det, hun vandt gennem sine Studier, gjorde hun frugtbringende i sin Undervisning og i sin litterære Produktion.

Begge Steder lærte hun efterhaanden stor Varsomhed. Hvor overbevist hun var om de nye Sandheder, og hvor stærkt hun end følte Trang til at være med til at udbrede dem, saa fornægtede hendes Opdragersind over for de unge sig heller ikke paa dette Punkt. Hun lærte af deres Ængstelse at fare med stor Lempe for ikke at komme til at skade der, hvor det var hendes Hjertenstrang at bygge op. Mere uforbeholdent kunde hun give sig hen i de Bibelforklaringstimer, som de yngre Lærerinder

bad hende om at give. Af egen Erfaring ved jeg, at hun der naaede det ypperlige. Paa en ganske mærkværdig Maade forenede hun det religiøst værdifulde og det poetiske med det sagligt oplysende, saa at vi paa een Gang følte os grebne af Tankeklarheden og Inderligheden og ikke mindst af den stille fordringsløse Form, hvorunder det hele kom frem.

Det var nu hendes Agt at skrive en Lærebog i Bibelhistorie for Voksne og vordende Lærere ud fra de nye Tanker. Men her mødte hun Vanskeligheder. Det er let at forstaa, at den bitre Modstand, som den saakaldte Bibelkritik vakte i mange troende Kredse, ogsaa maatte føles inden for den lille Verden, der hed N. Zahles Skole. Den følte til Tider stærkt, og Bertha Hahn kæmpede for at møde den med Sagtmodighed. Frøken Zahle, for hvem det var et Dogme, at Tidens Kamp skulde holdes uden for Skolens stille Verden, var ængstelig og bad Fru Hahn om at overveje og vente, inden hun traadte offentlig frem som Talsmand for de nye Ideer. Fru Hahn følte, at hvis hun vilde have fuld Frihed til at skrive, som hun vilde, maatte hun slippe sin kære Forstanderindegerning. Det vilde hun ikke; hendes Opgave over for de unge var hende for dyrebar, og saa ventede hun — i 10 Aar.

Helt tavs var hun dog ikke i denne Tid. Hun udgav under Pseudonymet Holger Jahn i 1895 »Billeder fra det gamle Israel«, en Række frit valgte og halvt digterisk behandlede Episoder af Israels Historie. Indledningen er en Skildring af Moses paa Nebo Bjerg. »Paa Nebos Skraaning sad en Olding. Hans Haar var bleget af mange Somres Sol, hans Kind furet af mange Vintres Ve; men hans Skikkelse var kraftig, og hans Øje klart. Stille gled hans Blik ud over det vide Landskab, det grønne Land og den øde Ørk — men han saa mere end det, han saa sit Folks Saga, en Saga, som intet andet Folk har haft den, en Saga, der skulde regnes i Aartusinder og blive hele Menneskeslægtens Eje, hvis sidste Blad mangfoldige Gange skulde synes at være endt; men hvis aller- sidste dog først skulde læses sammen med den ganske Verdens sidste. Thi Israels Folk var Hans Ejendomsfolk, for hvem een Dag er som et Aartusinde, og et Aartusinde som een Dag.« Bogen indeholder stemningsfulde Skildringer f. Eks. af Jefthas Datter, af Saul og Jonatan, af Folket, der vender tilbage under Serubabel, og til sidst af den store lærde Rabbi Aquiba, Oldingen med Ynglingehjertet, der i sin brændende Messiaslængsel troede, at Oprøreren Barkokeba var Frelseren, og derfor maatte lide Martyrdøden med Israels Bekendelse paa sine Læber: »Hør, Israel,

Herren vor Gud, Han er een.« Der aander Samfølelse med jødisk Aand og jødisk Poesi ud af disse Billeder, samtidig med at de, som Prof. Buhl siger i Forordet, er baaret af virkelig Sagkundskab. — Een Bog til skrev hun i denne Periode under sit eget Navn, »Jødisk Liv i den eftereksilske Tid«, et udmærket Samlerarbejde, der giver kulturhistoriske Oplysninger til Fortællingerne i Ny Testamente, en Hjelpebog for Religionslærere, der er uovertruffen i dansk Litteratur.

Endelig i 1901 kom hendes »Bibelhistorie for Voksne«, der efterfulgtes af Bibelhistorien for Mellemskolen og for mindre Børn. I den sidste har hun mange Steder haft en lykkelig Haand til at forme Sproget paa een Gang værdigt og barnligt. Den første blev modtaget med stor Anerkendelse; den blev indført paa Seminarier og endog en Tid benyttet af teologisk studerende. Hun fik nu Oprejsning for den lange Ventetid. Maaske saa hun ogsaa selv, at Tiden var blevet mere moden til at tage mod hendes Bog end for 10 Aar siden; maaske den ogsaa var blevet mere afklaret, end den den Gang vilde have været. Den vakte i alt Fald ingen Modstand, og den løste den Opgave, hun havde sat sig, trofast at følge det nye Bibelstandpunkt, men at gøre det paa en saa lempelig Maade, at Forargelsen saa vidt muligt blev undgaaet. Hun havde naaet sit Maal, og hendes Forhold til Frøken Zahle var uforandret, loyalt, beundrende og kærligt.

I alle disse ydre og indre Oplevelser, som gik jævnsides med hendes daglige Arbejde, laa Forklaringen paa hendes Sjælfuldhed og paa den Ærefrygt, hvormed gamle og unge efterhaanden kom til at se op til hende.

Efter at hun i 1911 havde opgivet sin Skolegerning, levede hun stille og tilbagetrukket med sin Slægt og sine Bøger. Hendes Tanker gik nu tilbage til Begyndelsen af hendes Liv, til »hendes Fødeby ved det blaa Sund, den lille By med de gamle snurrige Huse og de mange trofaste Mennesker, den lille By, der nu var preussisk Marinestation, men som engang var Vidne til Fædrelandets tunge Tilskikkelser.« Saaledes skrev hun om den i 1913 i Indledningen til en Bog, der hedder: »Minder fra Sønderborg og Als«, og hvor hun skildrer Tiden mellem 48 og 64, Krigstiden og Tiden under fremmed Aag. Denne Bog med sine jævne, troværdige Skildringer af Livet blandt de Sønderborgske Borgere burde vist være mere kendt end den er, den er et document humain fra den Tid. Hun ender den med at sige: »Ogsaa nu koster Kampen, selv om der

ikke flyder Blod.« Men det skulde ikke vare længe, inden der kom til at flyde Blod. Verdenskrigen var lige for Døren, og den tog meget paa hende, som paa alle, der havde oplevet vore egne Krige. Hun led med sine kære Sønderjyder, og hun kom ikke til at dele deres Glæde. D. 7. November 1916 — kort efter at hun elskelig som altid havde deltaget i en af Skolens Fester — ramtes hun af et Hjerteslag og døde ganske stille.

Hendes Ven, Dr. teol. Krarup, talte ved hendes Ligfærd over Ordene: »I er afdøde, og eders Liv er skjult med Kristus i Gud.«

KATRINE LØNBORG er født i Nykøbing paa Falster d. 4. April 1848. Faderen var Urmager, Moderen var født Priergaard og stammede fra Søllested. Fra Faderen, der var en dygtig og flittig Mand, arvede hun sin Fingernemhed, fra Moderen sin humoristiske Sans og sin Fremstillingsevne. 15½ Aar gammel kom hun til København for at gaa paa Kursus hos Frøken Zahle. I nogle efterladte Optegnelser, som ogsaa senere vil blive citeret, har hun selv skildret sin Entré paa Skolen. »Min Moders Fætter Frederik Barfod kendte Frøken Zahle, og gennem ham havde min Moder opnaaet Friplads til mig. Han tog mig saa en skønne Dag ved Haanden og gik med mig til Gammelstrand Nr. 48 for at præsentere mig for Frøken Zahle. Hvor husker jeg den Dag, da jeg første Gang saa hende. Jeg havde tænkt mig hende meget høj og ærefrygtindgydende og var i det hele temmelig betaget ved Præsentationen. Da vi kom midt paa den rundtløbende Trappe, kom Frøken Zahle os i Møde. Hun var i Overtøj og skulde ud. Hvor ganske anderledes end jeg havde tænkt mig hende. En lille tæt Skikkelse i et sort og hvidtærnet Sjal, lagt efter den Tids Mode Spids mod Spids. Kulsort Haar, blaagraa Øjne og en klar, hvid Hudfarve. Hun saa fast, men mildt paa mig og sagde: Naa, er det den lille Lønborg? Ja, De kan komme herop paa Mandag Kl. 4, saa skal vi prøve Dem. Dermed tog hun Afsked.« Dette Indtryk af Frøken Zahles ydre Personlighed suppleres senere i Optegnelserne med Omtalen af den sjældne Sirlighed, der prægede hende. »Hendes hvide Lintøj var altid blændende hvidt og hendes store, hvide, bløde Hænder meget soignerede uden alle Kunster. Altid gik hun med Randers Handsker, som hun lagde fra sig, naar Timen begyndte.« Ogsaa aandelig betagende var Frøken Zahle for hende og ærefrygtindgydende: »Der var altid stille, naar vi Fredag Aften ved Bibellæsningen

ventede paa Frøken Zahle; men naar hendes faste Skridt gik op gennem Stuen, var der ikke stille, men lydløst.«

Efter endt Kursustid fik Katrine Lønborg Plads som Privatlærerinde, sidst hos Tobaksfabrikant Nobel, og efter 6 Aars Forløb kom hun igen tilbage og fik Lov til at læse 4de Afdeling paa Kursus om igen, hvad hun med den Modenhed, hun nu havde vundet, fik meget ud af. Der blev derefter Tale om, at hun skulde være Lærerinde hos Kammerherre Vedels i Sorø, og først da hun havde afslaaet denne »fornemme«, men fordelagtige Plads, sagde Frøken Zahle til hende, at hun længe havde haft Lyst til at knytte hende til sin Skole. Det vilde den unge Pige gerne, og saa gav de hinanden Haandslag. Der blev ingen videre Aftale truffet om Arbejde eller om Løn. Frøken Zahle saa, at det var et begavet Menneske, som vilde passe i hendes Kreds, og saa tog hun hende midt i Skoleaaret uden at have noget bestemt Arbejde til hende og lod Tiden vise, hvad hun bedst egnede sig til. Det varede noget, inden det viste sig. Hun kom til at hjælpe til i Pensionen, og samtidig underviste hun i Engelsk paa Kursus — med Karen Kjær og Laura Engelhardt som Elever — uden anden Uddannelse end den, hun selv havde faaet sammesteds. Saa skulde hun prøve sig som Religionslærerinde paa Forberedelsesholdet til Almuellærerindekursus. Heller ikke her havde hun særlige Forudsætninger¹⁾. »Men Frøken Zahle gav mig en ny Bibel, en god Kurvestol og et Bord til at lægge Bibelen paa. Saa overlod hun Resten til mig. Og jeg læste! Og jeg underviste Damer, der var meget ældre end jeg, der nu var 25 Aar. En var endog over 40; hun rystede af Nervesvækkelse paa Hovedet, hvilket tit betog mig, da jeg troede, det var min Undervisning, hun rystede paa Hovedet af.« Da det nye Skoleaar begyndte, blev hun ogsaa prøvet i Barneskolen, og da saa i Sommerens Løb to af de ældre dygtige Lærerinder uventet giftede sig og forlod Skolen, maatte Katrine Lønborg overtage Forstanderindestillingen for de tre yngste Klasser. Hun noterer: »Jeg græd og sagde, at jeg havde aldrig undervist smaa Børn, kendte ikke til Lydmetoden og vidste ikke, hvad Anskuelsesundervisning var;« men Valget var truffet, og det viste sig at være glimrende truffet. Katrine Lønborg blev i 36 Aar Barneskolens ypperlige Forstanderinde, efterhaanden med alle Klasser til 9de Klasse under sig.

¹⁾ Dem fik hun senere, da hun tog Institutbestyrerindeeksamen i Engelsk med Religion som Tillægsgag.

Hendes store Indsats i Skolen blev den praktiske Barneopdragers. Den Læremester, der foresvævede Pestalozzi, da han skrev »Lienhard und Gertrud«, maa have lignet Katrine. Kun forenede hun sin praktiske Opdrager- og Undervisningskunst med en Mutterwitz, som Historien ikke melder noget om hos Gertrud. Med sit Lune, med sin Munterhed klarede hun mangt et Skær. Men som Gertrud havde hun det egentlige Opdragerinstinkt, der i hvert givet Øjeblik vidste, hvad der skulde gøres.

KATRINE LØNBORG

Det var saa stærkt, at selv Frøken Zahle bøjede sig, naar Katrine Lønborg var sikker paa, hvordan en Sag med et Barn skulde tages. Et Eksempel blandt mange paa hendes Raadsnarhed: En Klasse havde af Uartighed fundet paa at lade, som om de troede, en Lærerinde havde Fødselsdag. De bragte hende saa hver en latterlig Gave, et halvraaddent Æble, en brækket Kam o. s. v. Lærerinden tog mod Gaverne og lod som ingenting, men leverede dem naturligvis efter Timen til Katrine. Denne kom ind til Børnene og sagde: »Jeg hører, I tror, at Frk. N. N. har Fødselsdag i Dag. Det har hun ikke. Men for

Resten er det Lov her i Skolen, at man ikke maa give Gaver. Kom derfor hver og hent sin Gave inde hos mig.« Og flove og flade maatte de hver for sig ind i Bestyrerindeværelset og hente deres mindre heldige Gaver. I dette Værelse oplevedes der meget. Der blev grædt, og der blev bekendt, og mange smaa forknytte Sjæle kom trøstede og befriede ud derfra. Det var intet Under, at Forældrene satte ualmindelig stor Pris paa Katrine Lønborg. De havde Fortrolighed til hende og hentede mange gode Raad hos hende, medens hun havde lært af Frøken Zahle at lytte omhyggeligt til, hvad hver eneste Moder havde at sige om sit Barn. Mange Forældre viste hende paa forskellig Maade deres Taknemlighed. En velhavende Fader, som vidste, at Skolens Pensionsforhold den Gang

ikke var gode, satte saaledes en Sum ud for hende. Da hun senere blev pensioneret bedre, end hun havde ventet, vilde hun, at Summen skulde anvendes til et Legat, som nu ejes af Skolen; men i sin Beskedenhed fik hun sat igennem, at Legatet fik den oprindelige Givers og ikke hendes Navn.

For de unge Lærerinder var hun en sjælden god Vejleder. Hun oplærte dem ikke alene i de enkelte Fag — særlig Dansk og Religion —; men hun førte dem ind i selve Skolens Liv med alle de mange smaa Ting, som det bestaar af. Det var Frøken Zahles Praksis, at enhver Lærerinde, hvor højt i Skolen hun end skulde have sin Gerning, skulde have et Begynderaar iblandt de smaa for fra Grunden af at lære Skoleliv at kende. Der var Katrine en Mester, og det er sørgeligt, at der ikke er mange saadanne Mestre, og at Vejledning i praktisk Skolegerning saa ofte kun er Vejledning i Fagundervisning. Det var den væsentligste Grund til, at Frøken Zahle ikke havde fuld Sympati for den nuværende Faglærerindeuddannelse. Hun syntes, den manglede Fundamentet, den almenpædagogiske Vejledning, som Katrine Lønborg gav de unge, naar de færdedes med hende.

Hendes Undervisning var udpræget praktisk og — maaske fordi hun var den yngste i Kredsen — mere metodisk end hendes ældre Kollegers. Anskuelsesundervisningen, som hun var saa bange for, fik hun udmærket fat paa. I Kirstine Frederiksens Bog om denne Metode findes et ypperligt Stykke om en Mose, signeret K. L., som viser, hvor godt hun lærte Kunsten.

I Danskundervisningen var hun saa stærkt inde paa Leddeling af Stoffet, paa Levendegørelse af Indholdet og paa gengivende Foredrag af Eleverne, at det er min Overbevisning, at hun — visse tidsbestemte Fænomener fraegnet — stod fuldt paa Højde med Nutidens Metodikere i dette Fag. Paa Haandarbejdsundervisningens Omraade var hun Foregangsmand, idet hun efter en Studierejse til Schweiz gav Initiativet til, at den saakaldte Schallensfeldtske Metode blev indført først i N. Zahles Skole og senere omkring i Byens Skoler. Men den nye Metode har ikke været det betydningsfuldeste ved hendes Undervisning i dette Fag. Elever, der endnu kan huske det, fortæller, hvorledes hun sad som en Moder mellem sine Døtre og indøvede dem ikke alene i Sting og Masker, men i de mange smaa sarte Hensyn og den omhyggelige Behandling, som gør den dannede unge Piges Haandarbejde til et Udtryk for hendes kvinde-

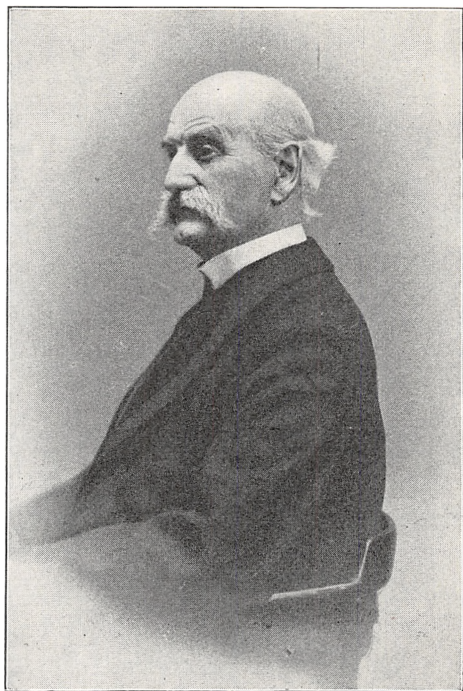
lige Personlighed. Hun elskede det kvindelige Haandarbejde og fik sine Elever til at elske og ære det. Endelig var hun udpræget praktisk i sin Religionsundervisning. Den var jævn og lige til. Det var igen den moderlige Opdrager, som støttede den barnlige Fromhed og satte Fantasi og Følelse i Bevægelse med sin ypperlige Fremstillingsevne. Hun kunde f. Eks. fortælle Lidelseshistorien, saaledes at der blev dyb Stilhed og nærmest Sorg i Klassen, medens de enkelte Træk prægede sig dybt i Barne-sindet.

Katrine Lønborg var naturligvis Medlem af Skolens Bestyrelse; men ogsaa uden for denne Skoles Omraade strakte hendes Interesse sig. Hun var en Tid paa Testrup Højskole, hvorfra hun bragte den Vane at synge foran de forskellige Timer med tilbage, og hun besøgte gentagne Gange Skoler i Tyskland, Schweiz og Sverige. Men Centrum for hendes Virksomhed var hendes kære Barneskole ved Nørrevold. Hun elskede Livet der, og det var derfor med stor Sorg, at hun i Aaret 1908, 60 Aar gammel, maatte nedlægge sit Arbejde paa Grund af svigtende Kræfter.

Først flyttede hun bort fra Skolen; men snart efter kom hun tilbage og boede iblandt os. Med varm Interesse fulgte hun Efterfølgernes Arbejde. Alt, hvad der kom af nyt og godt, blev rost af hende, og vi er hende taknemlige for mange hyggelige Stunder, hvor hun fortalte om gamle Dage, og for mange smaa opmuntrende, kærlige Ord. Derfor fyldtes vi med Vemod, da vi i Sommerferien 1925 fik Bud om, at hun, der længe havde lidt af et Hjerteonde, pludselig var gaaet bort d. 25. Juli under et Besøg hos Domprovst Martensen-Larsen. Kun faa af os kunde være med til hendes Begravelse; men da Skolen var begyndt efter Ferien, samlede vi en Kreds for at tale om »Katrine«. Midt i Sorgen var der noget lyst over dette Samvær. Der var saa meget godt og fornøjeligt, saa meget dygtigt og ejendommeligt at mindes, og Et var vi enige om, at naar man havde set Katrine Lønborg i sin Velmagt færdes mellem Børn og Lærerinder og Forældre, saa var al teoretisk Drøftelse om, hvorvidt Skolen skulde være opdragende eller ej, saa ubeskrivelig overflødig.

Hr. Højesteretssagfører FR. ZAHLE var det eneste mandlige Medlem af Skolens første Bestyrelse. Han er Frøken Zahles Fætter, en Søn af hendes Farbroder. Hun havde som ung besøgt hans Familie i den sjællandske Præstegaard, og han var som ung Student kommet i hendes

Hus som velkommen Balkavaller til Pensionatets mange Ungmøer. Hendes Pengeforhold fik han først at gøre med, da hun begyndte at tænke paa at bygge sit eget Hus. Længe havde hun syslet med Tanken derom. Hun havde samlet sig en lille Formue; men den betød ikke meget, naar det drejede sig om saa stort et Foretagende. Der var altsaa forbundet en betydelig Risiko dermed. Dette gjorde Højesteretssagføreren hende klart, og det foruroligede hende i Virkeligheden meget; men hun saa ingen anden Udvej til at gennemføre sine Planer. »Kan du ikke blive tilfreds uden at faa dit eget Skolehus?« spurgte han hende, og da hun svarede sit afgjorte Nej, lovede han at staa hende bi med Raad og Daad. Det var Forretningsmanden, der ansaa det for sin Pligt at vise Vanskelighederne, men tillige Vennen, der havde den aandelige Forstaaelse af, hvad hendes energiske Interesse for hendes Sag betød. Han havde nu mange forberedende Samtaler med hende og hendes nærmeste; først om Beliggenhed, — man var lidt bange for Voldterrænet, bl. a. fordi det laa saa afsides! — og saa om de mange enkelte Dispositioner. Det var ogsaa i Overensstemmelse med ham, at hun bestemte sig til at tage hele Risikoen selv og først oprette den paa-tænkte Institution, naar det hele viste sig at gaa i økonomisk Henseende. Det gik altsaa, og i 1885 skrev Højesteretssagføreren Fundatsen for den nye selvejende Institution, som blev underskrevet i Frøken Zahles Dagligstue med Brygger I. C. Jacobsen og Carl Ploug som Vitterlighedsvidner. Frøken Zahles Udvidelsestrang var jo imidlertid ikke tilfredsstillet med Opførelsen af Bygningen ved Nørrevold. Der kom snart den Dag, da hun stod ved sit Vindue i Bogsalen og pegede over mod Grunden Linnésgade 8. »Den Grund maa vi have,« sagde hun til Højesteretssagføreren, og hun fik den paa saa gode Betingelser som muligt. Intet Under,

FR. ZAHLE

at hun i Møderne saa ofte tolkede sin Glæde over den Støtte, hun havde i sin Fætter, en Støtte, der ikke alene gik ud paa at bygge op, men ogsaa paa at arbejde paa Konsolideringen af det, der var bygget op.

Højesteretsagfører Zahle blev i Bestyrelsen i Frøken Skrams Tid og langt ind i den nuværende Bestyrelses Tid lige til 1925, da Hensynet til hans Alder gjorde, at han trak sig tilbage

I de noget vanskelige Aar, da Spørgsmaalet om, hvorvidt Skolen skulde forblive privat, var brændende, havde vi særlig Lejlighed til at takke ham for hans Forstaaelse af, hvad netop denne Skole maatte kræve. Efter hans Fratræden er vi glade for at vide, at han vil følge N. Zahles Skole med usvækket Interesse, saa længe han lever.

Det var en anden Old dengang end denne:
Begejstringens den grødefulde Tid,
da Hjertets Flammer kunde Viljer tænde
og ildne Kræfter op til mandig Id;
da Ordet — ej saa misbrugt — kunde blive
for ivrig Ungdom dagligt Livsensbrød,
og den var Lærer bedst, som kunde skrive
paa Hjertets Tavle dybt med Lueskrift.

Det er Skolens Guldalder, Fru Hahn her skildrer, og det var Frøken Zahle og de Mennesker, jeg her har søgt at give et Billede af, der skabte den, de og mange andre, hvis Navne Frøken Skram har nævnet i sine Bøger, og som derfor ikke er kommet med her. Kun eet vilde savnes for stærkt af dem, der kender Skolens første Tid. Det er Poulina Govls. Hun hørte med til den allersnevreste Kreds og vilde være kommet med i den første officielle Bestyrelse, hvis hun ikke var gaaet bort, kort før Institutionen blev stiftet. Ellers var det de 6, der stod i første Række. De var uhyre forskellige, og de gav hver sin ejendommelige Indsats; men der var ogsaa noget, der var fælles for dem alle. Ingen af dem havde faaet en systematisk Undervisning i deres Barndom. Alle blev de i Ungdommen grebet af Begejstring for det nye, der mødte dem hos Frøken Zahle, alle tog de Lærergerningen op som et helligt Kald, som de viede deres Liv og deres sjældne Kraft, og alle blev de under den samme Skoles Fane, skønt de hver for sig kunde have skabt deres eget. Den, der inspi-

rerede dem dertil, var Natalie Zahle. Hun drog Mennesker mægtigt til sig, naar hun vilde. Men hun drog dem ikke — i alt Fald ikke i det lange Løb — til sin egen Person. Det var ikke almindelig Kvindeforgudelse; den kunde hun endogsaa være dygtig til at vise fra sig. Men hun drog dem ind i sit Syn paa Skolegerningen. Hun formaaede i overordentlig Grad at lokke deres Evner frem og at faa dem til at yde det ypperste i den fælles Sags Tjeneste, og fordi hun saaledes hjalp dem til et rigere Livsindhold, sluttede de sig i Taknemlighed om hendes Værk.

Deres Gerning var for en stor Del bestemt af deres Forhold til Frøken Zahle. Men den var ogsaa bestemt af den Tid, de levede i, og af hvis aandelige Bevægelser de drog Næring. Det var den stærke Nationalfølelses Tid, det var Tiden for de grundtvigske Skoletanker, der igen bundede baade i Oplysningstiden og i Romantikken, og det var den voksende Kvindebevægelses Tid. Medens Frøken Zahle bevidst kæmpede for Kvindens indre Emancipation, var der kun en enkelt af Kredsen, der sluttede sig til Kampen for den ydre Emancipation. Men skønt det laa dem fjernt at kæmpe for de ydre Maal, er der dog ingen Tvivl om, at disse Auto-didakter, der arbejdede for at give andre Kvinder den regelmæssige Uddannelse, de selv havde savnet, disse Kvinder, der var nogle af de første til selverhvervende at danne egne Hjem, praktisk talt stod Bevægelsen meget nær.

Endelig var hele Arbejdet bestemt af den fælles Kristentro. Den havde selvfølgelig forskellig Farve hos disse særprægede Mennesker. Men de var alle med til at synge Frøken Zahles Sange: »Himmeldug maa falde paa, hvad mod Himlen op skal gaa,« og »Saa giv da Herre, at til din Ære, der eet maa være, der raader her,« og disse Fællestoner var maaske det allerstærkeste af de Baand, der knyttede dem sammen.

Et saadant S sammenspil af sjældent udrustede Mennesker og et aandeligt Tidehverv kan ikke skabes igen. Men jo stærkere og dybere Harmonierne har været, des længere vil de kunne klinge ned gennem Tiderne. De, der forstaar at lytte til vor Skoles indre Liv, vil kunne fornemme Klangens endnu, og kan den bevares, vil det være den værdigste Tak til Chefen og hendes uforglemmelige Stab.

N. ZAHLES PRIVATLÆRERINDESKOLE

Af
HENRIETTE SKRAM

Bestyrelsen af N. Zahles Skole har rettet den ærefulde Opfordring til mig at give en kortfattet Udsigt over N. Zahles Privatlærerindeskoles Grundlæggelse og Udvikling. Ihvorvel store Betæneligheder — ikke mindst Hensynet til min høje Alder — taarner sig op for mig ved Tanken om at følge denne Opfordring, har jeg dog ikke ment, jeg turde være Kaldelsen overhørig, idet jeg maa indrømme, at jeg er den nærmeste til at udarbejde en saadan Redegørelse, eftersom jeg er den eneste nulevende, der har fulgt denne Afdelings Skæbne saa at sige fra »Vuggen til Graven«, i det mindste i 56 af dens 60aarige Tilværelse. Jeg har været knyttet til den som Elev, som Lærerinde, som Overbestyrer, saa jeg burde have Forudsætninger fremfor andre til at tilrettelægge et Helhedsbillede af den Privatlærerindeskole, i hvilken den første Spire til Frøken Zahles omfattende Livsgerning maa søges, og der, som Professor Joh. Steenstrup udtaler i sin Bog »Den danske Kvindes Historie fra 1701 til 1917«, *»gennem en Menneskealder virkede som et af de mest frugtbringende Led i vort Folks aandelige Kultur.«* (S. 115). Noget andet er, om jeg formaar at give dette Billede saa levende og farverig en ydre Form, som det staar for mit eget indre Blik, — men som sagt, — jeg vil nu vove Forsøget.

Som det vil være bekendt gennem mange Udtalelser af Frøken Zahle selv — sidst i de efterladte Papirer i Bogen »Natalie Zahle« — var Privatlærerindeskolen, eller som den altid populært kaldtes »Kursus«, den første Gren af hendes selvstændige Virksomhed, som hun plantede ud her i Hovedstaden (1ste Maj 1851). Ringe og uanselig som denne Nyplantning var, — Kursus talte i sin første Tid een Elev, som deltog i alle Fag + een, der deltog i enkelte Fag — og langsomt som den voksede frem, havde den dog Livskraft i sig til at blive et betydningsfuldt, — nogle vil

mene *det* betydningsfuldste — Led i Kampen for den danske Kvindes Frigørelse eller »Emancipation«, som Slagordet i den Tid lød. Ganske vist var dette Kursus ikke den første Skole her i Landet for vordende Lærerinder; Frøken Zahle selv havde været Elev paa Frøken A. Beyers og Cand. E. Bojsens »Højere Dannelsesanstalt for Damer«, men hendes Kursus var den første Skole, hvor der bevidst blev taget Sigte paa et højere Maal end det at »præparere« saa og saa mange unge *Damer* til at gaa ud i Livet som »perfektionerede Gouvernanter«. Hvad Frøken Zahle som den 24aarige unge Kvinde saa' med forbavsende Klarhed var, at det, som hendes egen Uddannelse havde manglet, vilde hun arbejde frem hos *sine* Elever. Det var hende ikke om at gøre at fremelske drivhusagtige unge Damer med Kundskaber, der ifølge Forholdenes Natur — bl. a. den knapt tilmaalte Uddannelsesetid — *maatte* blive overfladiske, thi Efterspørgslen begærede først og fremmest konversationsmæssig Routine i Behandlingen af fremmede Sprog og dernæst saadanne Kundskaber, særlig i tysk og fransk Litteratur, som gjorde det muligt for Gouvernanten at holde sig i Niveau med Omgangstonen i Salonkredse. Men Frøken Zahle satte sig et andet Maal. Det var hende først og fremmest om at gøre at udvikle *Mennesket* i Eleven, dernæst at hjælpe til at lade *Kvinden* i hende komme til sin Ret; først i 3dje Plan kom *Damen* for de faa, der havde ydre og indre Betingelser for at naa dette fjernere Maal. Aldrig kunde Frøken Zahle blive træt af at indskærpe sine Elever denne Rangfølge, der nu forekommer de fleste saa selvfølgelig, men der en 40—60 Aar tilbage i Tiden var dunkel Tale for de fleste.

Om end Frøken Zahle ikke i Aaret 1851 saa klart, som da hun nedskrev sine Erindringer i 1911—12, forstod, hvad Kvinden trængte til for at naa den rette Frigørelse *indadtil*, for at føle sig som et selvstændigt Væsen, der ikke alene gennem eget Arbejde kunde hævde sin Uafhængighed, men der ogsaa i aandelig Henseende kunde blive udrustet saaledes, at hun i Meninger og Domme som i Planer og Afgørelser kunde føle sig som Mandens jævnbyrdige, saa *dæmrede* dog dette Perspektiv for hendes skabende Tanke. Vel kunde hun ikke den Gang sé sine første dæmrende Bestræbelser i Lyset af det, de voksede ud til at blive: en mægtig Løftestang i hele Kvindebevægelsen herhjemme, men dog var hendes Fremtidssyner dristige og klare: Hun var sig fra første Færd bevidst, at hun vilde højne den danske *Lærerindestand*, hun vilde skabe den Anerkendelse og Højagtelse, hun vilde tilkæmpe den blidere indre og ydre Kaar. Det

var intet lille Maal, den 24aarige Kvinde satte sig, og mange Anfægtelsens Stunder har hun maattet gennemleve for at kunne fastholde sit Maal, men hun svigtede ikke; om hun end snublede, ja maaské faldt, saa rejste hun sig paany; hun havde Evne til at tage Lære af hver Skuffelse, hvert Nederlag, hver Ydmygelse.

Paa en mærkelig Maade var Frøken Zahles Idealitet og højtsvævende Stræben parret med praktisk, jordbunden Sans. Dette sés straks i hendes første Anlæg af Lærerindeskolen. I Stedet for at møde op med et Program, der stillede mod Prædiketet »højere Dannelse« tilbød hun paa de første Stadier kun en aldeles elementær Undervisning i alle Fag. Det var en haard Prøve, hun satte, dels for sin egen Udholdenhed, dels for Forældres og Elevers Forstaaelse. »Det var rigtignok noget andet og mere, der ventedes, end at de unge Piger skulde sættes paa den laveste Skolebænk og omtrent begynde A. B. C.'en og den lille Tabel forfra,« saaledes forlød det, naar Forældrene fulgte deres egen Tilskyndelse, eller, hvad der hyppigere var Tilfældet, gav efter for Døtrenes indtrængende og »urimelige« Bønner om at blive indmeldt i en Undervisningsanstalt for voksne Damer. Men Frøken Zahle gav ikke Køb; hun lod sig ikke friste eller lokke bort fra sin Vej, og hvem der ikke vilde give sig hendes Undervisningsplan i Vold fik følge deres egen. Hun havde selv lidt for meget under Manglen af en sikker Grundvold for sine Kundskaber til at ville unddrage sine Elever en saadan. Hun vidste, at *uden* denne kunde intet højere Dannelsesslot opføres, *paa* denne kunde der baade sættes Tinde og Spir paa den gode og sunde Kundskabs Bygning, som de dygtigste havde Evne til at opføre, men som det ikke var hver Mands Sag at rejse. Men der var god Brug for dem, der aldrig magtede at komme op over den jævne, straaatækte Bygning, ogsaa den kunde yde Ly og Læ, ogsaa i den kunde Sol og Lys skinne ind, naar blot Ruderne holdtes rene og blanke, kort sagt: »Begynd i det smaa, vær lykkelig for hvert nok saa lille Fremskridt, saa kommer nok den Dag, da ingen kan springe over Eders Mur!« saaledes lød omtrent Frøken Zahles Ord til de unge Lærlinge.

Da i 1862 det første trykte Program fra Lærerindeskolen udsendtes, kunde Frøken Zahle med Sandhed vidne, at det, hun i 1851 havde tilstræbt, langt mere var at grundlægge en »Forhindringsanstalt« for daarlige Lærere end at skabe en »højere Dannelsesanstalt for viderekomne«.

Og hendes Udholdenhed og faste Tro bar Sejren hjem. De unge, hvis

Tal kun voksede langsomt i den første Tid, og der ofte mødte betænkelige m. H. t. Læseplanen, tog godt fat paa Elementærlærdommen, blev snart »omvendt« og gav sig med Glæde ind under Frøken Zahles Syn. De fornam snart det velgørende i den Orden og Klarhed, der kom til at raade i deres forhen kaotiske Kundskabsmængde, og de følte med Begejstring, hvor meget de evnede, men tillige, hvor meget de manglede. Frøken Zahles Profeti slog ikke fejl: I Løbet af *Uger* gennemgik disse unge Piger de Pensa, de som Børn havde brugt lige saa mange *Aar* om at tilegne sig, og hvor var ikke Arbejdet fornøjeligt. Med Frøken Zahle som Lærerinde i saa godt som alle Fag blev intet trivielt eller overflødigt. Hvad der tidligere havde kunnet synes kedeligt eller besværligt, lærtes nu i en Haandevending og med Humør; man var klar over, at alt dette var de nødvendige Trappetrin til den højere Indsigts og Kundskabs Verden, man higede efter, og for hver Udsigt, der aabnede sig paa Vejen, for hver Landevinding, der kunde noteres, var Glæden ubeskrivelig, lige stor for Lærerinden som for Eleven. Det var et Samarbejde i Ordets skønneste Forstand, og selv da den Tid var forbi, da Frøken Zahle sad som Enelærer med en lille Kreds om sig, da Lykken udefra tilsmilede Foretagendet, da Kursus udvidedes til flere Afdelinger, og Faglærere tilkaldtes, hvilede Gløden fra de første Tider over Læsningen, — de unges friske Modtagelighed og sikre Tilegnelse forblev usvækket.

Jeg har en Gang hørt en begejstret Friskolelærer udbryde: »Hellere Børnene samlet i en Vognport om en *god* Lærer end i et Palads om de dygtigste Faglærere, der savnede Hjertets Varme og Aandens Glød!« Disse Ord rinder mig i Hu, naar jeg tænker paa de ydre Forhold, under hvilke Undervisningen foregik alle de første Aar. Hvor var de ikke »elskelig primitive«. Al Læsningen foregik om Eftermiddagen fra 4—8. Da Frøken Zahle nemlig i 1852 overtog den hende tilbudte Skole i Kronprinsensgade, flyttede hun sit »Kursus« med sig, men nu havde hun hverken Tid eller Plads til at give det Timer om Formiddagen.

Hendes praktiske Sans lod hende ogsaa forstaa, at hun vanskelig kunde udrede Huslejen for Skolelokalet, hvis dette ikke kunde tages i Brug to Gange i Døgnet. Resolut bestemte hun sig da til at henlægge Kursusundervisningen til Tiden 4—8. Dette var i og for sig et dristigt Skridt, thi i de Dage kunde unge Piger af den dannede Klasse ikke færdes alene i Aftentimerne i de sparsomt oplyste Gader.

Hvorledes Læsestuerne var ordnet i de Aar, da Skolens Hjem var i

Kronprinsensgade, husker jeg ikke, saa meget tydeligere staar derimod for mit Syn de »gode« Lokaler ved Gl. Strand. Og dog! Hvad vilde man i vore Dage sige til en Ordning, som Forholdene den Gang nødvendigjorde? De smalle Borde var stillet op i Hestekoform i saa stor Afstand fra Væggen, at Taburetter kunde stilles mellem Bord og Væg. Ved den indre Side havde Halvdelen af Eleverne Plads, altsaa med den Fordel, at de havde Borde foran sig, paa hvilke de kunde anbringe deres Bøger, Landkort, Kladdebøger o. l. Den anden Halvdel af Eleverne var ikke saa begunstiget. De sad med Ryggen til Bordene, der saaledes ydede dem det Rygstød, deres Taburetter ikke kunde afgive, men deres Bøger maatte de have i Skødet, Kladdebøgerne hvilede paa deres Knæ, og alle Optegnelser, ja hele Gengivelser af Foredrag, maatte nedskrives i denne lidet bekvemme Stilling. Stuerne oplystes i den første Tid ved Hængelamper, fra hvis temmelig smaa Oliebeholdere kun et sparsomt Lys udstraalede. Forholdsvis hurtigt efter Indflytningen blev der indlagt Gas, hvorved Lysforholdene en Del forbedredes. Læreren havde sin Plads ved et lille Bord i den ene Ende af Stuen; det var netop stort nok til at give Plads for hans Bøger, et Vandglas og en Pegepind. Billeder paa Væggene, Frøken Zahles Stolthed og Glæde, anskaffet ved ikke ganske smaa personlige Ofre, paa Bekostning af mangt et Savn i hendes daglige Tilværelse, bidrog ikke lidt til at mildne Stuernes ellers rent skolemæssige Præg. Udsigten over Kanalen til Thorvaldsens Musæum fra de Vinduer, der vendte ud til Gaden, var især i Maaneskinsaftener romantisk skøn, hvorimod man fra Gaardvinduerne kun kunde sé ned til en skummel, smal Gaard, begrænset af en høj, snavset, trøstesløs Mur. Dog tror jeg, alle syntes, der var hyggeligt i det gamle Hus ved Gl. Strand.

Som ovenfor nævnt udsendte Frøken Zahle 1862 sit første trykte Program for Barneskolen som for Kursus. Det fremgaar af dette sidste, at Tilgangen havde været saa stor, at hendes brændende Ønske om at fordele Eleverne i 4 halvaarlige Hold allerede i 1860 havde kunnet realiseres. Hun fortalte jævnlig om den jublende Glæde, hun havde følt, da Optagelsesprøven i Maj dette Aar udviste, at hendes Ønske kunde blive opfyldt; nu først syntes hun, at den Fasthed og Afrundethed i Læseplanen, som hun attraaede, kunde virkeliggøres. Dog ligner det hende saa ganske ikke at tilskrive sin egen Dygtighed Æren herfor, men straks at vise hen til sine nærmeste Medarbejdere. Betegnende for hendes hele Naturel er ogsaa den Maade, paa hvilken hun gav denne sin Glæde og Tak-

nemmelighed over for disse Luft: Hun indbød dem alle til »at gaa med sig i Tivoli« samme Aften. Da hun kom hjem derfra, skrev hun om Natten en fuldstændig Læseplan for hele Kursusundervisningen. Næste Morgen mødte Engelsklæreren, Hr. Listov, hende med Udkastet til en lignende, han havde forfattet, og ikke lidet glad og stolt var Frøken Zahle ved til Svar herpaa at kunne fremvise sit natlige Arbejde.

Programmet fra 1862 efterfulgtes af mange andre, og interessant er det gennem disse at følge Udfoldelsen af det med saa megen ideel Begejstring grundlagte Værk og sé, hvorledes Udviklingen foregaar i dette lille, souveræne Rige, som førte sin egen, selvstændige Tilværelse, uhindret af noget offentligt Tilsyn eller anden autoritativ Indblanding. Men da disse Beretninger i overvejende Grad har en fagmæssig Karakter, kan de ikke paaregne Lægfolks Interesse i Almindelighed, og jeg skal derfor kun fremføre enkelte ejendommelige Træk. For det første vil jeg betegne det begrænsede Timetal: 20 ugl. Timer, (ak, hvor kan vi ikke i vor Tid sukke efter en slig Knaphed!) Læsningen foregik som nævnt fra 4—8 de 5 første Ugedage, Lørdag *Eftermiddag* var fredlyst, medens der for de to yngste Holds Vedkommende blev tilbudt Timer i kvindeligt Haandarbejde, Skrivning og Tegning om Formiddagen. Ugens Arbejde sluttedes med en Fællestime Fredag Aften for alle Hold; den formede sig væsentlig som en Bibellæsning, begyndte og endte med Sang; udgaaede Elever sluttede sig jævnlig til disse Fredagstimer, og da senere hen denne Fællestime inddroges til Fordel for en regelmæssig Skoletime paa hvert Hold i Kristendomskundskab, vakte dette Sorg hos mange, der elskede disse Timer, maaské dog mere i Kraft af den Følelse af hjemlig Hygge, af Samdrægtighed og aandeligt Fællesskab end i Kraft af noget positivt Oplysningsarbejde.

Allerede i Programmet af 1862 og i mange følgende møder os Frøken Zahles aldrig svigtende Kærlighed til og Tro paa den »højskolemæssige« Dannelses Værd. Denne Forstaaelse kan allerede paapeges som et spirende Frø i hendes tidligste Ungdom, da den aabenbarede sig i det, hvad hun selv og senere vi andre kaldte hendes »Onsdagstanke«, den, der er skildret af hende selv i Bogen »Natalie Zahle« S. 61. Det var dog først, da et øverste (4de) Hold var oprettet, at Planen helt kunde gennemføres, og at *frie* Foredrag, uden nogen som helst efterfølgende Eksamination, kunde indgaa som fast Led i Ugens Timeplan; men da blev ogsaa straks 1—2 Timer ugl. helliget til saadanne Foredrag, der hentedes fra den

menneskelige Kundskabs forskellige Omraader, hyppigst dog fra den nordiske Historie og Digtning. Tit var det Frøken Zahle selv, der holdt Foredrag i Forbindelse med Oplæsning af Digterværker, men tillige støttedes hun af mange af Lærerkredsen eller af sine personlige Venner. Jeg mindes saaledes fra disse tidlige Aar Shakespeareoversætterinden, den elskelige Sille Beyer, Historieforfatteren Fred. Barfod, Prosektor Valløe, Højskoleforstanderne Nørregaard, Baagøe, E. Trier, Schrøder, Digterne G. Rode, Chr. Richardt, Kritikerens P. Hansen (Cabiros), Redaktør Vilh. Topsøe, Pastor Brandt o. m. flere, og jeg mindes den store Interesse, hvormed alle disse Timer fulgtes, den Glæde, de vakte, og de mange befrugtende Indtryk, de efterlod.

Man skulde tro, at i en Lærerindeskole maatte »Pædagogik« som *Fag* indtage en fremskudt Stilling, men dette var saa langt fra Tilfældet, at der kun tilstodes det een ugentlig Time paa øverste Hold. Frøken Zahle begrundede i Programmet af 1862 denne Knaphed i Timetallet ved at henvise til den Kendsgerning, at hele Læseplanen var anlagt paa, at Eleverne i hver eneste Time modtog et Stykke »praktisk Pædagogik«, idet al Undervisningen tog Sigte paa at lede dem varsomt og sikkert fra de lavere til de højere Kundskabsstadier og derved give dem Anvisning paa den Fremgangsmaade, de skulde følge i deres fremtidige Lærergerning. Fordi de unge Lærlinge saa at sige opfostredes i »pædagogisk Luft«, kunde den teoretiske Time i det sidste Semester indskrænke sig til at samle de mange spredte Vink og Iagttagelser til et overskueligt Hele og til at yde de unge Vejledning til at lægge en forstandig Undervisningsplan. Nominelt hed det vel, at Pædagogikkens *Historie* skulde gennemgaaes i denne ene Time, som lededes af Frøken Zahle selv, og med den hende egne Fremstillingsevne kunde hun give Skildringer af de Personligheder, der som Opdragere havde gjort stærkest Indtryk paa hende selv, paa en saa fængslende og levende Maade, at det Billede, hun oprullede, efterlod et uudsletteligt Indtryk i de unge, modtagelige Sind. Men langt hyppigere end til slige historiske Skildringer brugte hun Timen til at tale om Lærerindens Opgave i Almindelighed, om det *hellige* Kald, der betroedes hende, om Ansvarret over for Gud, for Forældrene, for Barnet, og kom hun ret i Aande, kunde hun tale saaledes, at hendes Ord brændte sig ind i Sjælen og bevaredes som en kostelig Skat af dem, til hvem de var rettet.

Det var ikke ualmindeligt, snarere Reglen, at Eleverne ikke alene ned-

skrev, men renskrev Indholdet af disse Timer og samlede dem i et særligt Hefte, der for manges Vedkommende bevarede Livet igennem. Det var ikke helt sjældent, at unge Mødre i Tvivlstilfælde tyede til deres »Kursusbog« for igennem den at hente Vejledning til Behandlingen af deres egne Børn, og ofte kunde »Fædre« berette om de blandede Følelser, hvormed de saa' deres Hustruer fremdrage disse pædagogiske Skatte, over for hvis ideelle Syner, de var sig bevidst ikke at kunne staa Maal. Tydeligt husker jeg saaledes en Kommandør i Søetaten, der baade blegnede og bævede, naar hans Hustru hentede »den graa Bog«.

Der blev aldrig paa Kursus givet daglige Karakterer, men ved Slutningen af hvert Halvaar fik Eleverne en motiveret Udtalelse om, hvorvidt de kunde rykke op paa et højere Hold, og ved Afslutningen af Læsetiden fik hver Elev en skriftlig Bedømmelse og Udtalelse om hendes Kundskabs- og Modenhedsstandpunkt. Disse Vidnesbyrd banede hende Vejen til Privat- eller Skolelærerindepladser, og i henved 60 Aar drog der i Maj og November en Skare unge Kvinder ud til deres Gerning, levende begejstret for det Kald, der ventede dem, og rundt om, i private Familier som i Skoler, har de i Sandhed »skattet til den Skoles Ære«, som udsendte dem. »Efterspørgslen« efter »Lærerinder fra Frøken Zahle« var altid stor, ja, var det i den Grad, at der tit ligefrem blev gjort Undskyldning af de Familier, der havde henvendt sig andet Steds. Som Støtte for denne Udtalelse skal jeg anføre Professor Steenstrups Ord i hans ovfr. nævnte Bog om den danske Kvinde (S. 118). Han skriver (Disse Kursus) »har spredt Skarer af velforberejede Lærerinder ud over hele Landet og derved skabt Kundskabsfylde og Videlyst hos den kvindelige Ungdom, ligesom de har rykket Stillingen som Huslærerinde frem til at agtes paa en Maade, som tidligere var lidet kendt. Og gennem de samme Kursus har Tusinder af Kvinder endog fra de højeste Samfundslag, som ikke havde nogen Lærergerning for Øje, medbragt til deres Plads i Livet som Hustruer, Mødre eller Varetagere af anden Gerning et Aandsindhold, som de har følt som en stor Lykke, og som er knyttet sammen med deres kæreste Minder.«

En væsentlig Forklaring til, at unge Piger i den forholdsvis korte Tid af to Aar kunde bringes saa vidt, som Erfaringen viser, at de virkelig blev det, maa søges deri, at de først begyndte Læsningen som virkelig voksne Kvinder, der havde rystet Barnet, og det barnagtige, af Ærmet. Ganske vist sattes ingen lovfæstet Lavalder for Optagelsen, men Forhol-

dene medførte, og Frøken Zahle blev ikke træt af at fremhæve, at Uddannelsen helst maatte foregaa i Alderen 20—24 Aar, kun undtagelsesvis fra det fyldte 18de Aar, og at den absolut ikke maatte begynde umiddelbart efter en Barneskoles Afslutning. Hun hævdede med stor Kraft, at en *Hviletid* — ikke identisk med en *Drivertilværelse* — af en 2—3 Aar maatte tilstaas den unge Kvinde til Oplæring og Deltagelse i kvindelig Husgerning, saa at hun først begyndte en videregaaende boglig Uddannelse, naar hendes Tørst efter Kundskaber og rigeligere aandelig Udvikling næsten *tvang* hende ind paa Skolebænken igen. Erfaringen viste, hvor klarsynet Frøken Zahle var, og ikke mange beklagede saa bittert som hun, at Samfundsforholdene, Erhvervskravene, det økonomiske Krav, Livsstillingerne m. m. efterhaanden umuliggjorde den ønskelige Langsomhed i den unge Kvindes Uddannelse.

Indtil Aaret 1862 var Frøken Zahle sin egen Forstanderinde paa Kursum, men det daglige Tilsyn voksede hende over Hovedet. Havde hun ikke haft sin vidunderlige Evne til gennem sin Personlighed at virke langt ud over sin »legemlige« Tilstedeværelse, havde det sét sort ud med Disciplinen og Arbejdet i det hele. Og dog kan jeg vidne — jeg taler af Selvsyn som Elev — at i Aarene 1858 og følgende var Tonen ypperlig i enhver Henseende; disciplinære Forsyndelser kendtes ikke, og Arbejdslysten var fortrinlig. *Vi* savnede intet; men Frøken Zahle saa' de Mangler, vi ikke opdagede, og fra 1862 antog hun en Hjælperske, en Forstanderinde, først Frøken Elisabeth Selmer indtil 1871, derefter provisorisk Frøken Johanne Bache, der i 1873 afløstes af Fru Bertha Hahn.

Frøken Zahles personlige Deltagelse i det daglige Arbejde begrænsedes nu stærkt; tit var hendes regelmæssige Timer indskrænket til een hver 14de Dag paa 4de Hold. Nominelt betegnedes denne Time som »dansk Oplæsning«, men reelt blev den tit til noget helt andet, til en Fortælling om noget, hun i Øjeblikket havde læst eller oplevet, eller til en Behandling af et af Tidens brændende Spørgsmaal, der optog hende selv. I saadanne Timer har muligvis Frøken Zahle fæstet sit dybeste Præg i de unges Bevidsthed. Jeg skal til Støtte herfor anføre nogle Ord af en Elev fra Aaret 1870. Hun skriver: — — »men saa havde vi Frøken Zahle selv een Gang hver anden Uge til dansk Oplæsning, eller hvad det nu blev, og fra disse faa Timer strømmede der et Væld af Poesi og aandelig Berigelse ud over de modtagelige, og hun havde den Evne, at vi alle syntes, hun saa' alt, vidste Besked om alt og øvede en stadig Indflydelse paa os.« — —

I November 1873 overtog altsaa Fru Hahn Stillingen som Forstanderinde, den hun beklædte til Udgangen af Oktober 1911, da Nedlæggelsen af Privatlærerindeskolen var besluttet. Ikke blot fordi hun saaledes i næsten to Tredjedel af denne Afdelings 60aarige Bestaaen var den ledende, men langt, langt mere fordi hun var en sjælden ædel, rigt udstyret Kvinde, der i Kraft af sin Sjæls Adel, sin Aands Renhed og sin hele Persons Elskelighed ragede højt op over Gennemsnitstallet af Mennesker, blev hun den bærende og ledende Kraft i hele Kursuslivet, og det blev da ogsaa hendes Navn og Skikkelse, der for de unge blev ganske identisk med »Kursus«. Dog maa dette ikke opfattes saaledes, som om der med hende tilførtes noget nyt i Retning af Ideer og Initiativ, som om hun førte Læsningen ind paa nye Baner eller mod nye Maal. Det var slet ikke Fru Hahns Styrke at give Stødet til Nydannelser, knap nok til Reformers. Desmere beundrede hun og lod sig paavirke af Frøken Zahles Evne til selv at være i stadig Udvikling, om man vil i stadig indre Uro, og dog aldrig blive eksperimenterende over for Eleverne, og hun tjente med den fuldeste Loyalitet de ny Tanker, Frøken Zahle ønskede at faa ført ud i Livet. Fru Hahns Styrke, hendes sjældne Styrke, var Evnen til at elske, elske sin Opgave, sit daglige Arbejde, sine Studier og fremfor alt de unge Sjæle, der betroedes til hendes Vejledning. At blive noget for hver enkelt af dem — dog ikke ved at knytte dem tæt til sin egen Person, hun begærede intet for sig selv — men gennem det Arbejde, hun lagde til Rette for dem, at hjælpe til, at alt det bedste hos denne unge Skare kunde kaldes til Live og naa til en rig Udfoldelse, at tilføre de unge modtagelige Sind den reneste og sundeste Næring, fremfor alt at gaa i Spidsen for den ved sit eget Eksempel til ærlig og trofast Indøven i hver Dags Pligt, det var hendes Styrke.

Og Kursus blomstrede op under B. Hahns Styrelse og trivedes indadtil som udadtil efter en Maalestok, næppe nogen havde kunnet drømme om. Kunde man betegne Grundlæggelsestiden som Kursus' første Guldalder, saa kunde man med god Føje kalde Tiden fra c. 1879 til hen imod goerne som den *anden*, Elevtallet var da saa stort (i 1879 var der 174 *faste* Elever), at Holdene maatte tvedeles, undertiden endog tredeles. Det var da umuligt for Fru Hahn at overkomme Inspektionen alene, og efter Frøken Zahles Valg, men med fuld Tilslutning fra Fru Hahn, blev da Frøken Emma Skram hendes Medhjælper.

Frøken Zahle kunde atter og atter fremhæve sin Glæde over sin in-

stinktmæssige Forstaaelse af, hvor udmærket de to vilde passe sammen i Arbejdet, »hvor mageløst de vilde supplere hinanden.« De var saa overordentlig forskellige, at der til en Begyndelse krævedes en Frøken Zahles geniale Blik til at opdage, hvor godt de vilde smelte sammen. I Modsæt-

Privatlærerindeskolens 4de Afdeling 1890

1. Række fra oven: M. Wendt, K. Langkilde, A. Salmon, G. Smith, M. Wesenberg, J. Henriksen, B. Lind, K. Soetmann.

2. Række: O. Faber, I. Selchou, J. Petersen, K. Jensen, E. Ring, J. Sørensen, N. Kragh, G. Schrøder.

3. Række: E. Skram, B. Hahn, N. Zahle, H. Skram, L. Petersen, H. Scholten, J. Beckett, A. Koch, L. Hjort.

4. Række: M. Brun, E. Hansen, O. Arboe, A. Schou, J. Vallentin.

ning til B. Hahns udpræget alvorlige, for en overfladisk Betragtning maa-ské noget tunge Fremtræden havde E. Skram en lykkelig Evne til at lade et Væld af Friskhed og Munterhed strømme ud over Elever og Kolleger. Hun var udrustet med en sprudlende — aldrig skarp eller saarende — Vittighed, dertil med en humoristisk, altid godmodig Opfattelse af sine Omgivelsers Ejendommelighed, hvilket i Forbindelse med et udpræget mimisk Talent skabte en ubeskrivelig glad Munterhed, hvor hun færdedes eller virkede. Dertil kom, at hun inden for sit Omraade var en særdeles dygtig Lærerinde.

Fru Hahn følte Omgangen med hende som kvægende og forfriskende og var saa taknemmelig for, at E. Skram kunde tilføre Eleverne det »Humør« og den Friskhed, deres unge Aar krævede, og som hun ikke selv i saa stor Udstrækning magtede at give dem. Kursus' Historie vilde aldrig blive fuldstændig, om ikke Emma Skrams Skikkelse traadte i Forgrunden ved Siden af Fru Hahns.

Frøken Zahle havde Ret, naar hun i 1904 ved E. Skrams Bortgang fra Skolen skrev, at sent vilde »det Glædens Rosenskær, hun spredte over de Veje, hvor hun færdedes,« kunne glemmes.«

Ja, det var lykkelige Aar, der henlevedes under denne sidste Guldalderperiode, og skal man kende Træet af Frugterne, saa burde Kursus have Fortjenstmedaillen i Guld, først og fremmest for sin Uddannelse af *alle* Skolens faste Lærerinder i tidligere Tid, for *mange* af de endnu virkende, men dernæst for den Skare unge Huslærerinder, der som ovfr. nævnt udsendtes over hele Landet. De vandt Indgang overalt, i Præstehjem som i Lægefamilier, hos Godsforvalteren som hos Godsejeren, hos Forpagtere som hos Embedsmænd, hos Amtmanden som paa højadelige Herresæder. Frøken Zahles Ungdomshaab var gaaet i Opfyldelse: *Den danske Lærerindestand var højnet.*

Men fra Slutningen af Firserne begyndte først næsten umærkelig, snart dog i stigende Grad en Tilbagegang. Det var just ikke Indførelsen af de *studerende* Klasser, der fra først af lagde Øksen ved Roden af den gamle Kursuség, dertil var deres Elevtal endnu for ringe, deres Klientel for »udsøgt«, men det var »Almindelig Forberedelseseksamen«, der tilføjede Kursus sit Ulivssaar. Frøken Zahle havde været ivrig for at faa denne Eksamen gjort tilgængelig for Kvinder; allerede 1882 oprettedes den første Eksamensklasse, Tilstrømningen blev snart stor, og i Løbet af forbausende kort Tid indgik nævnte Eksamen som et ganske almindeligt Led i den højere Pigeskoles Organisation, ikke alene i Hovedstaden, men over det hele Land. Her er ikke Stedet til at drøfte Betydningen af denne Ordning for den højere Pigeskole, her skal blot paapeges den Følge, Eksamenslæsningen fik m. H. t. Kursus' frie Læsning. For det første formindskedes Tilgangen, og det Haab, vi havde næret, at der vilde være rigelig Søgning til begge Retninger, led et totalt Nederlag. Vi havde troet, at Eksamensklasserne i overvejende Grad vilde have udviklet sig som *Fortsættelse* af den højere Pigeskole, medens Kursus fremdeles vilde blive rekrutteret fra Privatundervisninger, og vi havde ment, at den

vordende Lærerinde fremdeles vilde søge en Undervisning, der havde hendes specielle Tarv for Øje, men dette Haab glippede. Fra Land og By strømmede unge Piger til. Eksamensbeviset, der aabnede Døren til saa mange forskelligartede, praktiske Stillinger, lokkede flere og flere ind i Eksamensklasserne, og som Følge heraf udtyndedes Rækkerne i Privatlærerindeskolen. Da det saa oven i Købet viste sig, at de unge »Præliminarister« hyppig gjorde Fyldest som Familielærerinder og tit blev foretrukket paa Grund af deres elementære Viden i Matematik og Fysik, blev Kursus' Kaar trange.

Da bøjede den gamle Lærerindeskole Hovedet og begyndte »Underhandlinger«. Først optoges Matematik og Fysik — derved førtes man ogsaa her ind i Fagtrængselen —, og for at dette kunde ské, maatte det ugentlige Timetal forøges, hvilket muliggjordes ved at tage Lørdag Formiddag ind til Læsetimer. Senere blev Skridtet gjort fuldt ud, idet Eftermiddagsundervisningen blev opgivet 1895, al Læsning henlagt til Formiddagen og Timetallet forøget til 30 ugentlige Timer. — Frøken Zahle havde haabet, at denne Ordning vilde blive en Vinding, men det modsatte viste sig. Den Hygge og Charme, der havde været over den gamle Eftermiddagsundervisning, hvor »Kursus« havde Riget for sig selv, hvor det følte sig som den herskende Magt, fandtes ikke i Formiddagsomgivelserne. Der var ikke noget i Vejen med Lokalerne; de var fortrinlige, lyse og venlige; hele det ydre Apparat var i ypperlig Orden; men det var, som om det lille Kursushold druknede i den store Mængde, det var ikke længer »noget for sig«, og gradvis sank Kursus ned til at blive en Forberedelsesklasse til Gymnasiet, Reallinjen eller Seminariet.

Det var klart for Bestyrelsen, hvis Overhoved Frøken Zahle ikke havde været siden 1900, at Privatlærerindeskolens Dage var talte. Til Trods for Fru Hahns aldrig svigtende Omhu og Aarvaagenhed, og til Trods for Lærerkredsens ivrige, samvittighedsfulde og foryngende Arbejde lod den gamle Tid sig ikke trylle tilbage, — de vekslende Livskaar stillede nye Krav. Det sygnende Liv holdtes oppe endnu i nogle Aar, men omsider kunde den vemodige Beslutning om Nedlæggelsen ikke udskydes længer. Alvorlige Overvejelser førte til Bestyrelsens Bestemmelse om i 1911 at oprette de sociale Klasser, hvem den Arv nu er overdraget at hævde den frie Læsnings Betydning og Værd, deres Eksistensberettigelse ved Siden af Eksamenslæsningen.

I Oktober 1912 findes i Kursusprotokollen skrevet med Fru Hahns

Haand Løbenummeret paa den sidste *faste* Elev. Det var 2103. (De »løse« Elever, 3: de, der kun deltog i enkelte Fag, havde aldrig Løbenumre, men deres Tal maa sikkert sættes til over 1000). Under Tallet staar Tilføjelsen: »Her sluttet Privatlærerindeskolen med 24 Elever, fordelt i 2 Klasser. Den har bestaaet siden 1851.«

Men allerede i Oktober 1911, da den første sociale Klasse skulde oprettes, og intet nyt Lærerindehold begyndes, havde Fru Hahn trukket sig tilbage. *Hendes* og det gamle *Kursus'* sidste Skoledag var 27. Oktober 1911. Da samledes i Festsalen foruden Lærerne det afgaaende Hold og de faa Elever, der endnu havde eet Læreraar tilbage, og fra Katederet talte Fru Hahn sidste Gang til »sine kære unge«.

Frøken Zahle kunde paa Grund af Sygdom ikke være til Stede, det havde vel ogsaa været for svært for hende at være med til at skrinlægge sin Ungdoms første store Gerning, men fuldt ud i hendes Aand lød Fru Hahns Ord. Hun talte over Ordet: »Fra nu af skal I sé Himlen aaben, og Guds Engle stige op og stige ned over Menneskenes Søn,« og hun ønskede for de unge, endnu uprøvede Sjæle, hun havde for sig, at Himlen bestandig maatte være aaben over dem, og at de maatte sé den aaben. Hun ønskede, det maatte times dem at sé »Guds Engle stige op og ned, hvor Herren som helst er inde,« og hun bad dem mindes, at »hans Venner de bringe god Besked og skyde dem Raad i Sinde.« Hun bad dem aldrig slippe Visheden om, at der gaar lynsnare Bud mellem Himmel og Jord, at der gives Svar paa Bønnen, som der gives rene Tanker og gode Raad, men hun mindede dem tillige om, at det ikke var en Lampens Aand, der kom med alt, hvad de *ønskede*, men Guds Sendebud, der bragte dem alt, hvad de *trængte* til. Ingen, der var til Stede, glemmer denne Stund. Det var en skøn og værdig Afslutning for Frøken Zahles gamle Kursus! Forgæves har det ikke levet og virket i henvend to Menneskealdre, en Høst i Mangefold *er* indvundet af dets Udsæd, og en rig Arv har det efterladt. Gid der aldrig maa savnes friske, varme Kræfter til at løfte den!

AF ALMUELÆRERINDESKOLENS SAGA

TO TIDSBILLEDER

Af

CHRISTIANE LUND

I 1840erne talte den svenske Forfatterinde Fredrika Bremer med en »klog og vaagen« Biskop om Lærerinders Ansættelse i Folkeskolen. Hendes varme Ord fik det Svar af Biskoppen: »De duer ikke!« en stor Haandbevægelse og igen: »De duer ikke, i Skolen maa det være Skolemestere.«

Da Jomfru Pauline Worm i 1858 havde indsendt en Skrivelse til det store Læremøde i Aarhus og indtrængende anbefalede at ansætte Kvinder, der havde bestaaet en Duelighedsprøve, baade som Lærerinder og Bestyrerinder af offentlige Skoler, viste der sig paa Skolemødet at være Stemning for det. Overskoledirektør Monrad udbad sig nu Biskopperne Brammers og Martensens samt Skoledirektør Borgens Mening om det.

De danske Biskopper mente vel egentlig det samme som deres svenske Broder, om end deres Ord var mere afrundede. Biskop Brammer troede, at de offentlige Skoler, »baade i didaktisk og pædagogisk Henseende vilde lide ved Kvinders Ansættelse, og desuden vilde Lærerinders Fremtræden i det offentlige Liv let faa en uheldig Indflydelse paa deres Karakter. Hvad siger ikke Apostelen Paulus i 1. Kor. 14, 34 og 1. Tim. 2, 12: han vil ikke have Kvinder udvalgt til offentlige Lærerposter.

Biskop Martensens Dom gaar i lignende Retning: »det vil stride mod sunde pædagogiske Principper, om Staten indrettede særlige Prøver for Kvinder, maaske endogsaa oprettede Kvindeseminarier,« — »i Almueskolen bør der være streng Metode og Orden, der i Regelen ikke kan forudsættes hos en Kvinde, og hvis Udførelse kræver en Mand, hvad ogsaa gælder om Opretholdelsen af den Disciplin, der er fornøden.«

Læser man i Martensens Etik, endnu i Udgaven 1878, Afsnittet om

»Qvindens Emancipation«, ser man, at hans Udtalelser imod Kvindens offentlige Fremtræden er blevet endnu stærkere: »— hendes Evner er ikke anlagt paa det offentlige Liv.« Biskoppen kalder Forsøget paa at skabe kvindelige Studenter med akademiske Rettigheder for »Vrængbilleder og Taagebilleder, der nødvendigvis maa synke sammen i deres Intethed.« Hvad vilde Martensen have sagt til Ligeløn og til en Kvinde som Undervisningsminister! Vilde det have overbevist ham om, at han havde taget fejl?

Skoledirektør Borgen kunde ikke gaa med til at ansætte Kvinder som Inspektricer, »da der til at gøre Fyldest i en saadan Stilling udfordres Egenskaber, der ligger den kvindelige Natur alt for fjerne.« Han har Betæneligheder ved at lade Kvinder undervise i Religion: »om Kvinder, for hvis Væsen Skarphed i Tænkning og Reflektion i det hele taget ikke er ejendommelig, ved Siden af Inderlighed i Opfattelse er i Stand til at tilegne sig en klar og levende Erkendelse af Religionens Lærdomme, er et Spørgsmaal!« »Undervisning i Grammatik kræver en Skarphed i Opfattelsen af Distinktionerne mellem de grammatiske Kategorier, som ikke er almindelig hos Kvindekønnet.«

Men Skoledirektøren tillægger Lærerinden stor Betydning ved, »at hun vil opelske og udvikle hos den unge Pige de Dyder, der smykker det huslige Liv. — Sparsommelighed, Orden, Renlighed og Nethed, Sømmelighed i Ord og Handlinger, Anstand i Holdning og Bevægelser, Tjenstvillighed og Hjælpsomhed, Arbejdsomhed og Udholdenhed, Resignation og Selvopofrelse, Tugtighed og Sædelighed.«

Alt i alt, Skoledirektøren er aaben for Tanken om Kvinders Ansættelse i den offentlige Skole, naar hun ved en Prøve har bevist, at hun har de fornødne Kundskaber; »hvad de moralske Kvalifikationer angaa, saa maa der kræves paalidelige Mænds Vidnesbyrd derom, med hvis Vurdering Skolen maa være i højeste Grad nøjeregnende.«

Lønnen! »For 36 ugentlige Timer vil der kunne gives en Begynderløn af 360 Rdl. aarlig, stigende til 504 Rdl.« —

Frøken Zahle, som siden 1851 ledede en Undervisning for vordende Privatlærerinder og siden 1852 en Barneskole, fulgte med hele sin Oppladthed dette om en Eksamen, der skulde give Kvinder Adgang til de offentlige Skoler.

Og mens Pauline Worm ikke var langt fra at blive latterliggjort for sin »Kvindeemancipation« (den, der gaar foran i en Alvorsdyst, han sejrer

ej, han kæmper kun og falder!) saa ejede Frøken Zahle Klogskab og Beherskethed nok til i Handling at kunne føre Kvindens Sag, saa Vejen bar mod Højderne. Og i 1860, da Biskop Monrad som Kultusminister anordnede en Prøve for Skolelærerinder, optog hun Forberedelsen til denne paa sit Program.

Tilgangen var ringe, af let forstaaelige Grunde: det var hvad det var, dette, en offentlig Eksamen! og kunde man være sikker paa at faa Ansættelse? I de første Aar var der kun et Par Elever; i 1863 een. I flere Fag læste de — af økonomiske Grunde — sammen med Privatlærerinderne. Da der efterhaanden kom flere eksamensmodige, fik de deres egne Lærere og egen Forstanderinde.

Vilde man grafisk fremstille Almuelærerindeskolens Saga, vilde den se saadan ud: 1. en Hækjolle; 2. et Sejlskib med skinnende hvide Sejl og et stort Dannebrogssflag, 1869 f. Eks.; 3. en imponerende Flaade af større og mindre Sejl- og Dampskibe, der med deres Skatte alle styrede mod samme Maal: *Barne- og Ungdomsskolens fagre Land.*

Vi var en højtidelig Forsamling paa 16—18 vordende Almuelærerinder mellem 23 og nogle og tredive Aar, der i de første Dage af November 1873 mødte til Modtagelse hos Frøken Zahle, Gammelstrand 48, 3. Sal. Forstanderinden, Frøken Hjort tog imod os; hendes venlige Væsen syntes at forudsige os et Festaar. Frøken Zahle lod lidt vente paa sig, — da hun kom, mønstrede hun os og faldt saa i Tale med en tidligere Elev. — Nogen større Tale til os med Indskærping af vore Pligter eller Advarsler mod Nattelæsen var der ikke, heller ikke Sang. Skemaet blev dikteret, og saa gik vi. En broget lille Skare var vi, tiltalende ved sin Uensartethed. Den ikke ganske unge Officersdatter lukkede straks, naar hun kom, alle de nederste Vinduer op; den klogeste paa Afdelingen, Henriette Nathan, havde et indtagende, lidt ironisk Smil, der afpærede al Sentimentalitet og døde Vigtighed, naar den skimtedes. Hun har gjort sig udødelig ved at stifte »Kommunelærerindeforeningen«; Birthe repræsenterede Bondelandet og mødte i Hvergarns Kjøle og et stort sort Forklæde; der var Lærerinder, der allerede havde Lærerindepræget, og der var nogle, der slet intet Præg havde.

Stuen, vi læste i, var ideel; nok noget varm om Sommeren, naar Solen i Timevis stod paa, Gadestøj var der naturligtvis, men alligevel! Thorvald-

sens Museum, Christiansborg, Kanalen med dens Omgivelsers myldrende Liv og den store Himmel fængslede altid. Stuens Vægge var prydede med Digterbilleder fra Gotfred Rodes Højskole. Vi sad om et langt ovalt Bord, kunde altsaa se hverandre. Hvad gjorde det saa, at vi umuligt

Almuelærerindehold 1885

1. Række fra oven: J. Olsen, J. Rowland, M. Andresen, D. Sørensen.

2. Række: 1. Sahlertz, L. Esche, T. Eilersen, K. Dahl, A. Rasmussen, D. Jensen, D. Thomsen, C. Lissner.

3. Række: J. Schonau, A. Gottschalk, C. Lund, M. Rudkjøbing, A. Hjort, M. Dahl.

alle kunde faa Lyset ind fra venstre Haand, naar vi skrev eller syede, eller at Forholdet mellem Stolens og Bordets Højde ikke var det rette, den Slags Smaating var der ingen, der gjorde et Nummer ud af. — Vor Rekreation i Frikvartererne bestod i at staa i en Klump ude paa Gangen, snakke og se ned i Købmand Levys Gaard. I Oktober blev der paa en Altan ud til Gaarden bygget en Løvhytte, hvor den fromme jødiske

Familie fejrede deres Løvhyttfest. Promenadegange eller »Legeplads« kendtes ikke. Om Vinteren blev Stuen oplyst ved Gas, Fiskehaleblus.

Lærerkredsen var ideel; enhver kan overbevise sig derom ved blot at høre Navnene. Frøken Zahle og Pastor Hohlenberg: Religion. Professor P. Hansen og Anna Hjort: Dansk. Kandidat Scharling og Komtesse Moltke: Historie. Hr. Scharling havde ogsaa Geografi, Anna Hjort Regning, Prosektor Valløe: Zoologi, Margrethe Lange: Botanik, Pastor Frederik Nielsen: Pædagogik og Psychologi, Professor Helsted: Tegning, Frøken Stremme: Skrivning, Frøken Krarup: Haandarbejde. Men vi, Eleverne, var ikke ideelle. Vi *kunde* for lidt, da vi begyndte Læsningen, og der skulde *kunnes* saa meget, huskes. Vi kunde gladelig forveksle Samuel og Salomon; det var os ikke klart, hvad Forskel der var paa Evangelierne; mange af os kendte kun Verdenshistorien fra Koefods lille Morskabsbog; vi havde ikke drømt om, at Danmark ejede saa mange »Højder«, eller at Limfjorden var noget saa indviklet.

En klog Mand har for nogle Aar siden sagt: Hukommelseskunstens Tid er forbi, nu har vi Papir og Sværte. Det kommer kun an paa at føle dybt, tænke klart, ville stærkt.

Men i 1873—74 stod endnu Udenadslæren højt i Kurs. Den ellers udmærkede Eksaminator i Religion satte ikke Pris paa fri Gengivelse af Jesu Taler og kunde endogsaa godt lide at faa Makkabæernes Nedgangssteder nøjagtig gengivet. —

Vore Lærere var heldigvis ikke Indøvere, at repetere maatte vi selv om, og det gjorde vi grundigt, selv i den 8 *Dages* Sommerferie og paa Søn- og Helligdage. Men netop ved, at der ikke egentlig blev »slaaet meget fast,« kom der en Friskhed over Timerne, som var meget værd.

Der er to Timer, der for mig staar, som om jeg lige nylig havde oplevet dem, skønt de ligger 50 Aar tilbage i Tiden.

Hr. Valløe, den fine smukke Mand, hvis Timer lignede ham selv, talte om Danmarks Fugle. Vi var ikke længer i den ret varme Skolestue, vi gik under hvælvede Bøge og henad en Markvej. Den Dag lærte vi Hr. Valløe at kende. Da han faa Aar efter døde langt herfra, i Syden, skrev Molbech et Mindedigt i »Fædrelandet«. Jeg standsede ved Linierne:

»under hans flagrende Lune paa Bunden
Alvoren laa,
gemt, som naar rislende Bølgerne gaa
hen over Guldsand, der glimter fra Grunden.«

Den anden uforglemmelige Time var Frøken Zahles »Wergeland«. I en Højtlæsningstime vilde hun tale om Wergeland, men vi fik egentlig ikke noget som helst at vide om ham, men derimod meget om en engelsk-norsk Ven, Frøken Zahle havde, og som elskede Wergeland. Da hun talte om den aabne Port ind til denne Vens Vidunderhave i Larvik, anede jeg ikke, eller maaske jeg netop anede, at jeg de utallige Gange skulde gaa ind og ud ad den.

— De eneste, der viste, at de kendte Gentagelsens Kunst, var A. Hjort og M. Lange, og den Sikkerhed, vi erhvervede os i deres Fag, bidrog til, at vi bar vore Hoveder højt; her kunde vi, behøvede i Grunden ikke at tænke. — Hvordan skulde der f. Eks. i en Regnetime være bleven Tid til al den Tænken! Naar Frøken Amalie, som ellers var saa dygtig, men ikke kunde regne, knugede Hænderne mod Tindingerne for at udtænke Gangen i et umuligt Stykke, var det let at se, at hun maatte have en tænkende Lods med for ikke i det uendelige at blive stikkende i Umuligheden; Grammatiktimerne kunde ogsaa være ret udviklede. Professor Rasmussen, som var Eksaminator i Dansk ved Eksamen, var altid i Bevægelse paa det sproglige Omraade og opfandt stadig nye grammatiske Benævnelser, som omhyggeligt blev opnoterede af de mange tilstedeværende Tilhørere, der nød hans Eksaminationer. Ved næste Aars Eksamen mødte Eksaminanden op med det nyeste Nyt, hvad Professorensatte Pris paa. Jeg vil gerne i gammel Hengivenhed for Professor Rasmussen henlede Opmærksomheden paa Omtalen af ham i »Sprogforeningen«s Almanak 1926. Pædagogik spillede ikke nogen større Rolle. Jeg hører Frederik Nielsen sige: »Saa læser De 40 Sider videre i Brammer«. Det gjorde ingen af os, da vi straks efter 1. Time havde erfaret, at Fr. Nielsens tilsyneladende smaa Bemærkninger var mere indholdsrige end 40 Sider hos Brammer. Der var nogle iblandt os, der troede, at han selv ikke anede, hvad der stod i de »næste 40 Sider«.

Vi havde een eller to »praktiske Demonstrationer« i Aarets Løb i Overværelse af Frøken Zahle og hendes Stab. Vi var blege af Benaelse under den Akt. En lille Tid overværede vi nogle Timer i en Kommuneskole. I buldrende Mørke gik jeg ved Vintertid ud til Hindegades Kommuneskole og hørte en Lærerinde fortælle Bibelhistorie for Børn. Derefter kom jeg ind til en ældre Mand, som havde Regning med en stor Drengeklasse, som han snart regnede med, snart smaasnakkede med. »Næste Gang kan De!« sagde han til mig, »vi begynder ved Nr. 86.« Jeg forberedte mig godt

og mødte efter Aftale. »Har De forberedt Dem!« udbød han, »det var ikke Meningen, og det tillægger jeg ingen som helst Betydning. De maa kunne undervise fra Bladet, lad os se, begynd ved Stykke 98.«

Ved Eksamen fik vi vore Opgaver Aftenen før, og vore Lærerinder gennemgik dem med os. Jeg gjorde det meget pænt, men der var nogle, der beskyldte mig for, at jeg havde talt mere til Tavlen end til Børnene. Mon!

Stilopgaverne var saa omtrent de samme som den Dag i Dag. Besvarelserne indeholdt nærmest det, vore Lærere havde sagt, eller hvad vi kunde læse os til hist og her. De færreste havde en selvstændig Mening om »Hvorvidt kan der være Tale om Omvendelse efter Døden?« eller om »Offertankens Betydning i det religiøse Liv«. »Hvordan afpasses Religionsundervisningen efter de forskellige Aldere?« »Sangens Betydning for Undervisningen«. (Vi sang aldrig.) »Eet er et Søkort at forstaa, et andet Skib at føre«. o. s. v.

Lærerne rettede Stilene omhyggeligt, men deres Gennemgang af dem var aldrig en smaalig Sætten Stavning og Tegnsætning som det vigtigste; Indholdet blev der talt om. Pastor Hohlenberg gav altid en stærkt understreget »Fremstilling af Stoffet«, mens hans kloge, milde Øjne saa paa os. P. Hansen sad som skaaret i Træ, havde i sit Udseende intet til fælles med de morsomme og rammende Ting, han sagde om vore Stile. Fr. Nielsens vittige Bemærkninger om Kuriositeterne i vore Besvarelser var ledsaget af et muntert, elskværdigt Smil, der udviklede vor Selvkritik. Vi sang aldrig! jo engang imellem. En Spøgefugl paa Afdelingen havde engang skrevet en Vise til Melodien »Alverden gaar omkring i en grøn Kasseking«. — Frøken Zahle saa Visen, engang da vi sang den, og syntes ikke om den, hun havde ikke Sans for Ironi. Den handlede om, at vi vilde lære vore fremtidige Elever det samme, som vi nu sled for at lære:

— — kunne Kongerne paa Rad, kende Fugl, kende Blad,
kende Fisk ja og Blad, bedst dog Kongerne paa Rad.

— skrive lige ej, men skraat, ogsaa tegne ret godt,
kan de tegne, er det godt, og for alting skrive skraat.

De skal strikke en Taa, de skal stoppe som faa,
de skal stoppe som faa, strikke Navn, Hæl og Taa.

Og kommer de engang til det grønne, grønne Bord,
skal de svare som jeg, med de selv samme Ord.

En ung Lærerinde fra vor Afdeling stod nogle Maaneder senere paa Katederet i Frøken Zahles Skole og havde skrevet alle Juda Konger op paa den store Tavle, Klassen saa interesseløst paa det. Frøken H. Skram gik igennem Stuen, saa paa Tavlen, og henne ved Døren hviskede hun til den unge Lærerinde: »Er det nødvendigt, at de kender dem alle?« — Den unge Lærerinde gik tilbage til Tavlen og sagde: »Nu har I set, hvor mange Konger Juda Rige havde, nu vil jeg fortælle jer lidt om de bedste iblandt dem.« Og dermed lod hun Svampen gaa hen over Tavlen, saa kun 2—3 Navne blev tilbage.

»Mine Børn, de skal lære, hvad der let er og svært,
hvad der faldt mig selv lidt svært, det skal Børnene faa lært.

Da Frøken Hjort ved Aarets Begyndelse tog imod os, var det, som hun lovede os et Festaar. Og det skal siges, hun gjorde, hvad hun kunde, for at det skulde blive det. Vel var vi ikke slet saa hjælpeløse, som Frøken Zahle gjorde os til i Eksamensvisen: »Anna, hvad nu! hvor er, hvor er du!« men vist er det, at Annas praktiske Hjælpsomhed, hendes Gøren vor Sag til sin, hendes Glæde ved i sin sparsomme Fritid at regne med »de smaa« maatte tage os.

Vi syntes somme Tider, at hendes: »Vi maa høre, hvad Frøken Zahle siger om det!« var overdreven Pietet; det kunde gælde Ting, som det var uendelig ligegyldigt at høre nogens Mening om. Hun var syg engang, og vi fik en klart tænkende Vikar, der tillige havde ung Begejstring. Det blev foreslaaet os at beholde hende i Steden for A. Hjort. Ikke Tale om. Vi rækker Anna Kransen.

Da vor Eksamen var vel overstaet, og vi holdt Fest i Ordrups farverige Skønhed, var Stemningen lige saa straalende. En Lærerinde talte for Birthe. »Solen stod med Bonden op!« Saa var Smilet der om Henriette Nathans Mund. Og saa gik vi ind til »Barndommens og Ungdommens fagre Land«.

Var vi rustede til det? — Nogle af os blev det vel, gennem lyse og mørke Erfaringer. Havde vore Lærere i »Almuelærerindeskolen« givet os Lærelyst? Ubetinget ja. Nogle af os brændte vore Skibe: vore Optegnelser. Det kan man jo udlægge forskelligt; jeg vilde mene, det var et Fremskridtstegn.

Ved Nyordningen af Skolelærerindeuddannelsen — 1894 — indførtes Forbedringer som en omhyggelig Praktikuddannelse, at Eleverne skulde

eksamineres af deres egne Lærere; Forandringer som, at Eksamen efter 3 eller 2 Aars Forberedelse kunde tages i 21 Aars Alderen; o. m. a. Den staar nu for Fald, da Tidens hurtige Tempo kræver en anden Udrustning til Skoletilværelsen end før.

Det er godt, at noget er blivende. Dertil regner jeg, hvad Frøken Zahle engang skrev i en Bladartikel og mundtlig tidt og mange Gange nævnede som noget, en Lærerinde maatte være i Besiddelse af: *Lyst* til at undervise, *Anlæg*, *Alvor*, bl. a. en omhyggelig Forberedelse til Timen, *Ærlighed*: ikke ville synes klogere, end man er, *Snille*: nye Veje, Gen-tagelsens Kunst, *Begejstring*: Varme for Sagen, *Tro* paa den, *Ansvarsfølelse*: »Her er jeg og de Børn, du har givet mig.« Es. 8, 18.

BIDRAG TIL EKSAMENSAFDELINGENS HISTORIE

Af
OTTO ZAHLE

Store Opdragere har bestemte Hovedtanker, som de atter og atter vender tilbage til, og Frøken Zahle danner i saa Henseende ingen Undtagelse. En af hendes Tanker var den i 1850'erne nye, i vor Tid ganske selvfølgelige: at give den lille Pige og senere den unge Kvinde en rationel, mere systematisk, omfattende og grundig Uddannelse, end det var almindeligt, før hun traadte frem. Med dette Formaal for Øje fæstede hun sig ved alle de Fag, hvis forskelligartede Betydning for Almindannelsen hun grundigt gennemtænkte og har udviklet snart i Skolens Aarsprogammer, snart i mindre Afhandlinger. Idet disse Tanker stadig optog Frøken Zahle, indarbejdede hun dem efterhaanden i sin Skole, hvis Grundlag ubestrideligt var Kristendomskundskab¹⁾, Dansk og Historie, men som med levende Interesse fra Frøken Zahles Side sideordnedes med grundig Sysselsættelse med de moderne Sprog og udvidedes med Naturfag, deri indbefattet Sundhedslære, hvortil kom Gymnastik, Matematik, kvindeligt Haandarbejde og husligt Arbejde i det hele. Frøken Zahles Ideal var en harmonisk menneskelig Uddannelse, men for saa vidt særlig kvindelig, som en Indførelse i de Fag, den unge Pige som voksen Kvinde kunde tænkes at faa speciel Brug for, i særlig Grad laa Frøken Zahle paa Sinde.

Derfor tilstræbte hun snart at udstrække Pigebarnets Uddannelse ud over det 14.—15. Aar, fordi, som hun atter og atter betoner, »ogsaa Kvinden har Fordring paa en Vejledning og Uddannelse, der rækker ud over den Tid, da netop alt aandeligt i hende ret vaagner og trænger til Udvikling og Næring« (»Om Kvindens Uddannelse her i Landet« 2. Udg. 1882, S. 6 og 7).

¹⁾ »Religionen er den Kraft, der skal bære Skolen, den Varme, der skal gennemgløde dens Værk, det Lys, der skal omstraale den«.

Frøken Zahle ansaa det for naturligt, at den unge Kvinde sluttede sin Uddannelse i Skolen i 17 Aars Alderen; hun mente da, at Tempoet i den egentlige Barneskole kunde blive langsommere, at der kunde tages naturligt Hensyn til Overgangsalderens fysiske og aandelige Vanskeligheder, og at de saaledes tilkomne to Aar kunde anvendes dels til at fæstne de tidligere erhvervede Kundskaber, dels til at udbygge dem med et aandeligt Arbejde, der imødekom denne Alders Tarv — for saa vidt da en saadan Trang var til Stede enten hos Pigebørnene selv eller blev anerkendt af deres Forældre, hvilket omkring 1880 langt fra var Tilfældet i Almindelighed. Men hvor den var til Stede, stod Frøken Zahle og hendes Skole rede og anviste forskellige Veje, saaledes¹⁾ den eet- eller toaarige Fortsættelsesklasse, og Privatlærerindeskolen, »Kursus«, som denne Afdeling blot benævnedes, og som i en lang Række Aar trivedes og blomstrede til stor Berigelse for de unge selv og gennem dem for mange, mange Hjem i vort Land. Ingen af disse to Afdelinger eksisterer mere, idet vor Tid enten stiller direkte praktiske Fordringer eller kræver en mere systematisk Uddannelse med en bestemt Eksamen for Øje.

Derved er det sket, at Privatlærerindeskolen er blevet afløst af det toaarige praktisk-socialt Kursus, og at den frie Fortsættelsesklasser Rækker successivt udtyndedes, da »Almindelig Forberedelseseksamen« blev indført, og Uddannelsen hertil blev indarbejdet som organisk Led i Pige-skolen. Hvad der nu forekommer mer end selvfølgeligt, var i Virkeligheden for 50 Aar siden en revolutionerende Nydannelse i Pigebørns Skolegang (jfr. »Kvindelige Akademikere 1875—1925«, S. 19), dette nemlig, at unge Piger i Skolen nu kunde indstilles til en offentlig kontrolleret Eksamen, hvortil der knyttede sig samfundsbetydende Retsvirkninger.

Uvilkaarligt maa man her standse og spørge:

Var det herimod, Frøken Zahle havde stilet? Svaret maa absolut gives benægtende; med alle foreliggende Udtalelser i Mente kan det tværtimod med al Tydelighed fastslaaes, at Frøken Zahle oprindelig ikke har sat sig til Maal, at hendes Uddannelse af de unge Piger skulde slutte af med en Eksamen. Hvorledes kom da en Eksamen ind som en integrerende Del af Skolens Arbejde?

Svaret maa gives dels ved at tage Frøken Zahles aandelige Udvikling

¹⁾ Et Forsøg paa en Højskoleundervisning havde Frøken Zahle organiseret (1866—77); af forskellige Grunde blev den opgivet.

i Betragtning, dels ved at henvise til det tidspsykologiske Øjeblik for Eksamenens Indførelse.

Frøken Zahles Aands Retning pegede mod to Maal: den frie og almenmenneskelige, inderliggjorte og harmoniske Udvikling af den unge Kvindes Personlighed i *Forbindelse med hendes Dygtiggørelse til et Arbejde i Samfundets Tjeneste*. Af alle Folkeopdragere er, som ofte paa-peget, Grundtvig den, der dybest har paaavirket Frøken Zahle; men for Grundtvig var det jo netop det ejendommelige, at han saavel i sin Digtning som i sit Livs praktiske Arbejde forbandt det bedste i det 18. Aarhundredes almenmenneskelige, samfundstjenende Tendenser med det dybe religiøse og nationale Tag i Personligheden, som Romantikens individualistisk farvede Ideer førte ind over Danmark. Denne Dobbelt-hed, der ogsaa knyttede Frøken Zahle til Bjørnson i hans grundtvigske Periode, var netop et Grundtræk i Frøken Zahles Væsen.

Nu véd enhver, at Grundtvig med sin største Indsats i Folkelivet, Højskolen, har anvist Ungdommen et nyt Dannelsesideal, forskelligt baade fra det 17. og 18. Aarhundredes Maal, et Ideal, der, kort udtrykt, tager Sigte paa een Gang paa den borgerlige, samfundstjenende Virksomhed (18. Aarhundrede) og paa en religiøs, national og poesi-baaret Uddybelse af Personligheden (19. Aarhundrede).

I Bogen »Natalie Zahle« findes en næsten alle Skolefag omfattende indgaaende Skildring af Frøken Zahles Syn paa, hvorledes disse Fag skulde anlægges og gennemføres i Barneskolen; men om den unge Piges Uddannelse efter hendes Udtræden af Barneskolen findes der ingen samlet systematisk ordnet Redegørelse, heller ikke i Skriftet »N. Zahles Skole«, og Grunden er naturligt at søge deri, at Frøken Zahle for Ungdomsskolens Vedkommende ikke har naaet at udarbejde en samlet Studieplan. Man vilde fejle storligen, hvis man deraf drog den Slutning, at den unge Kvindes Uddannelse altsaa ikke havde ligget hende paa Sinde i samme Grad som den lille Piges; jeg skal mod denne Opfattelse blot henvise til hendes klare og med saa fin Forstaaelse skrevne Smaaarbejder om den unge Kvindes Uddannelse (1873 og 1882). Men ogsaa i sit Skoleprogram af 1876 udtaler Frøken Zahle *Ønsket om at »grunde en god sammenarbejdet Undervisning lige fra det tidligste Skoleaar til den sildigste Studietid for den unge Pige,«* og saa meget tør nok siges, at havde Frøken Zahle faaet Stunder til grundigt at udarbejde en saadan Studieplan og gradvis indarbejde den i sin Ungdomsskole i organisk Tilknyt-

ning til Barneskolens grundlæggende Arbejde med Smaapigerne, da vilde en saadan Ungdomsskole have formet sig anderledes end den Eksamensskole for unge Piger, som vi nu har faaet.

Og dog er Frøken Zahles Stilling til de to Eksamener — »Almindelig Forberedelseseksamen« og »Eksamen Artium« —, der i 1880'erne rykkede ind i Skolen, væsensforskellig.

For den førstes Vedkommende var Forholdet det, at Frøken Zahle, straks da denne Eksamen for Drengene var blevet oprettet ved Forordning af $\frac{13}{8}$ 1881, indsaa, baade at dens Krav i det store og hele let vilde kunne tilfredsstilles af den unge Pige, og at dens Plan let og naturligt kunde føjes til Barneskolens Arbejde. Derfor indgik Frøken Zahle uden Tøven til Ministeriet med Ansøgning om, at det ogsaa maatte tillades unge Piger at indstille sig til denne Eksamen, dog stillede hun den udtrykkelige Betingelse, at de unge Piger skulde være fyldt 17 Aar.

Denne Grænse var for Frøken Zahle af kapital Betydning; først da — mente hun — havde den unge Piges Uddannelse og Vækst naaet en saadan Modning, at det kunde forsvares, ja vel anses for betimeligt at lade hendes Kundskaber, hendes Dannelsesniveau underkastes en nærmere Prøvelse ved at tilbyde hende en Eksamen. Ved en kgl. Anordning af $\frac{12}{5}$ 1882 blev denne Eksamensret tilstaaet unge Piger, og Frøken Zahle ansøgte da for sin Skoles Vedkommende om Dimissionsret, som blev tilstaaet, efter at Undervisningsinspektionen ret indgaaende havde undersøgt Undervisningen i Barneskolens øverste Klasser. Juni 1883 tages da Alm. Forberedelseseks. første Gang her i Landet af 6 unge Piger, forbedrede i 9 Maaneder ved N. Zahles Skole, en Tilvækst til den unge Piges Skoleuddannelse, jeg ikke har betænkt mig paa ovfr. at karakterisere som en revolutionerende Nydannelse inden for Pigeskolen. Frøken Zahle *gik ind paa* denne Eksamen; hun havde ikke stilet imod den, og derfor var det saare langt fra hendes Tanke, at Uddannelsen hertil skulde være mer end een af Grenene paa Ungdomsskolen, en Uddannelse, der blev tilbudt de særligt kvalificerede; thi for Frøken Zahle var det en Livssag at lade den *eksamensfrie* Ungdomsskole faa mindst lige saa gode Vækstvilkkaar i sin Skole, Beviset herfor er den Blomstring, hvormed netop i 80'erne og 90'erne Fortsættelsesklassen og Privatlærerindeskolen udfoldede sig.

Men Tiden, og det vil i denne Sammenhæng bl. a. sige Kvindebevægelsen med Kravet om de to Køns Ligeberettigelse, stormede paa, ud-

viklede sig i et hurtigere Tempo, end i alt Fald Frøken Zahle havde tænkt sig og ønsket. En stedse voksende Skare unge Piger tog Alm. Forberedelseseks., dels blot for deres Uddannelse i Almindelighed, dels for at benytte ogsaa denne Eksamen som Fordannelse til Lærerindevirksomhed, hvilket efter Frøken Zahles Mening ikke var dens Formaal. Men bortset fra, hvad denne Eksamen skulde bruges til, har det ikke andet end kunnet fryde Frøken Zahle at se disse store Præliminærhold med Iver og Stolthed gaa op i deres Arbejde; thi dengang »føjte« en ung Pige sig, naar hun var Præliminarist — det er jo over 40 Aar siden!

I det samme Aarti rykkede de kvindelige Studenter ind paa N. Zahles Skole. Der var Grøde i Luften. Med deres Indtog forholdt det sig saaledes.

Allerede i 1875 var der tilstaaet Kvinder Ret til at tage Eksamen Artium. Det Fænomen, som en ældre Generation vilde have forsvoret, skulde Tiden nu fremvise: en kvindelig Student. Hvad skriver ikke H. C. Andersen i »O. T.« (1836): »Lyksalige Øjeblik, som ingen Kvinde, hun være nok saa god, nok saa smuk og aandrig, kan opleve — at blive Student, eller, for almindeligere at betegne det, faa sin første Eksamen.« Næsten med et Smil læser man disse Ord, og nu 1875, samme Aar som den gamle Eventyrdigter døde, viste Fænomenet sig, eller, rettere sagt, da hun kom, blev hun netop ikke noget Fænomen, og det kan hun bl. a. utvivlsomt takke Frøken Zahle for. Oktober 1877 begyndte det første Forberedelseskursus til Examen artium med een Elev, September 1878 sluttede en anden Elev sig til Læsningen; begge disse Damer indstillede sig til Afgangseksamen ved Borgerdydskolen i Sommeren 1880. September 1880 oprettedes, uden Forbindelse med den øvrige Skole, et egentligt Artiumskursus, hvortil der indmeldte sig fire Elever, og hvis Formaal blot skulde være at lette Eksamensvejen for de efter Frøken Zahles Formening ganske faa og udvalgte yngre og noget ældre unge Kvinder, hvis særlige Anlæg for videnskabeligt Studium paa Forhaand designerede dem til at tage Artium for derefter at give sig i Kast med et Universitetsstudium.

Frøken Zahle gør i sit Skoleprogram 1882 Rede for de Tanker, der har bevæget hende til at tage dette Arbejde op; hun udtaler bl. a., at det ikke er »for blandt vore unge Kvinder at opmuntre en uklar og forfængelig Stræben uden noget egentligt, alvorligt Formaal, men . . . . fordi jeg ikke tror, at Lysten til at forsøge sig ad den Vej kan modvirkes,

og at det, naar denne dog vil bryde sig en Bane, er godt, at der rækkes Haand til, at det sker paa en saa stille og smuk Maade som muligt . . .« Elevtallet varierede oprindelig mellem 2 og 4, saa det blev med ikke ringe økonomisk Offer fra Frøken Zahles Side, at dette Kursus med forholdsvis dyre, kvalificerede Lærere kunde opretholdes, selv om hun snart fik et aarligt Statstilskud paa 1000 Kr. til dette Kursus, med Forpligtelse dog til herfor at uddele Fripladser eller Moderationer. Efterhaanden voksede dog Elevtallet, saa det Spørgsmaal snart rejste sig, som Frøken Zahle før eller senere maatte tage Stilling til, nemlig, hvorvidt dette frit staaende Kursus, hvis Dimittender oprindelig maatte indstille sig ved en af Byens lærde Skoler, skulde omdannes til at blive et Led af Hovedskolen, med andre Ord, om N. Zahles Skole ogsaa skulde have en Studenter-eksamens-Afdeling. Spørgsmaalet har uden Tvivl kostet Frøken Zahle svære Kampe, og muligt hun aldrig havde indladt sig paa det, hvis hun dengang havde anet, med hvilket Overtal unge Piger i Aarenes Løb skulde vælge de studerende Klasser. Hendes største Betænkelighed maatte selvsagt være denne: Byder denne Eksamen, planlagt af Mænd og udelukkende beregnet for vordende Mænd, de unge Piger en naturlig Udvikling af *deres* særlige Evner? Dette Spørgsmaal kunde Frøken Zahle ikke besvare andet end benægtende; selv har hun med al Tydelighed udtalt, at denne Eksamen ikke var det ideale Dannelsesgrundlag for den unge Kvinde. Men hvad skulde sættes i Stedet? Havde Pigeskolen da selv en Undervisningsplan rede til den unge Piges 18. eller 19. Aar? Nej — en saadan forelaa ikke. Altsaa, naar der ingen anden gennemtænkt endsige praktiseret Plan eksisterede at kæmpe *for*, var det saa rigtigt blot at kæmpe *imod*? Desuden, det blev vel kun de forholdsvis faa, der gik denne Vej; standses kunde de alligevel ikke, lige saa lidt som Tiden lader sig standse i sin Udvikling, og var det blot en øjeblikkelig Strømning, vilde den snart gaa i Jordens Leje igen. Men for den, der vil lede de unge, gælder det at lytte efter Tidens Røst.

Følg ej med Strømmen, men følg med Tiden,
om du vil holde dig ung i Striden,
kan Strømmen ta' dig, da vil den sluge dig,
gaar Tiden fra dig, kan den ej bruge dig.

Men Frøken Zahle vilde jo netop, at hendes Skole skulde bruges. Der var jo ogsaa det, som en af de Kvinder, der i hine Aar tog Studenter-eksamen hos Frøken Zahle, og som senere har naaet den højeste viden-

skabelige Uddannelse i sit Fag, har udtrykt over for mig, at Frøken Zahle sikkert har anet Betydningen af, at denne Strøm blev ledet ind i hendes Skole; dér vilde den kunne finde et naturligt og roligt Leje, dér vilde hun gøre sit til, at det kvindelige ikke blev udvisket eller forsvandt (»hun tog den kvindelige Studenteruddannelse under Skolens Vinger«).

Den anden store Betænelighed, Frøken Zahle nærede, var væsentlig af mere praktisk Art, den nemlig, at hverken hun selv eller nogen af hendes nærmeste kvindelige Medarbejdere havde de fornødne faglige Kvalifikationer til at lede en saadan ny Afdeling, der derved let kunde blive en Stat i Staten, unddrage sig Hovedledelsen og maaske ogsaa i sin Opdragergerning føre bort fra Frøken Zahles almindelige Synsmaader. Disse Betæneligheder deltes af hendes nærmeste, særlig af Frøken Skram, hvis Frygt var stærkere end Frøken Zahles. Naar Frøken Zahle trods alt overvandt sine Betæneligheder og slog sin Skoleport op for de unge vordende kvindelige Studenter, skyldtes dette sikkert, foruden hvad ovfr. er anført, den Omstændighed, at hun indsaa, at bortset fra hvad Artium iøvrigt bød de unge Kvinder af Fordele i Samfundet, maatte denne Eksamen paa flere Punkter imødekomme hendes egne Ideer om Kvindens selvstændige Stilling over for Manden, kort sagt: der var ingen Vej udenom. Da Skolen 1885 blev en selvejende Institution, ansøgte Bestyrelsen resolut om Ret til selv at dimittere til Artium, og Sommeren 1886 underkastede 5 unge Piger sig den til Artium forberedende Eksamen: IV Klasses Hovedeksamen, samme Aar tog 5 af Skolens Elever VI Klasses Afgangseksamen: Examen Artium. Den revolutionerende Nydannelse inden for Pigeskolen havde hermed sat en ny Blomst.

Hvad der for Drenges Vedkommende havde gentaget sig i Hundreder af Aar, det skete nu første Gang i Danmark for unge Pigers Vedkommende: efter endt Skolegang drog de som Studenter ud i Livet. Enhver, der har kendt Frøken Zahle, i hvis Væsen ingen Livsoplevelse eller gennemarbejdet Tankerække kunde andet end sætte det dybeste Spor, kan sige sig selv, med hvilke Følelser hun har gennemlevet hin første Tid, paa mange Maader en Krise for hende, hvor hun har tyet baade til Bønnen og Takken. Men man forstaar ogsaa, at hun med den hende egne Ydmyghed straks var klar over, at hun ikke kunde lede og gribe ind over for de unges Arbejde paa samme Maade som i Barneskolen, hvis Vækst Trin for Trin, Fag for Fag skyldtes hendes egen dybe Overvejelse og praktiske Erfaring. Derfor havde hun, allerede inden denne

Læsning blev indarbejdet i Skolen, i 1880 valgt cand. philol., senere Dr. phil. Undervisningsinspektør, Professor S. L. Tuxen til faglig Leder af dette Arbejde, og efter hans Fratræden i 1888 henvendte hun sig til cand. mag., senere Dr. phil. Universitetsprofessor, nuværende Formand for

Studenter 1897

1. Række fra oven: A. Petersen, A. B. Drachmann, B. Lind, C. Rasmussen, B. Trolle, V. Trier.

2. Række: A. Adler, N. Zahle, M. Erichsen, K. Meyer, Th. Eibe.

3. Række: I. Zøjner, A. M. Aagaard, O. Jespersen, A. Købke.

Carlsbergfondets Bestyrelse A. B. Drachmann, der til 1897 var hendes Medforstander ved Studenteruddannelsen.

Denne Afdeling blev nu heller aldrig paa samme Maade som Barne-skolen hendes Hjertebarn. Dette Frøken Zahles tilsyneladende fjernere Forhold til dette Arbejde har mange af de voksne Elever dengang tydeligt følt og har udtalt; saaledes skriver en Dame, der 1889 tog Artium: » . . . Man kan ikke sige, at Frøken Zahles Aand prægede denne Undervisning, og Frøken Zahle havde vi slet intet at gøre med. Jeg tror, at hun dengang, da Eksamensundervisningen var saa ny, følte sig noget fremmed for den og derfor holdt sig tilbage.«

Paa en vis Maade kan det ogsaa nok siges, at fra det Øjeblik Artiumsuddannelsen, hvis Fordringer var stillet udefra, uden direkte Forbindelse med Frøken Zahles Ideer, rykkede ind i hendes Skole, gled det pædagogiske Scepter for denne Afdelings Vedkommende ud af hendes Hænder, hvad ogsaa, i al Fald indirekte, fremgaar af Frøken Skrams Skildring i Bogen »Natalie Zahle«. Men dette betyder ikke, at Frøken Zahle fulgte denne Uddannelse med mindre kærlig interesseret Opmærksomhed end ethvert andet Arbejde inden for Institutionen. De skiftende Forstanderes Vidnesbyrd taler utvetydigt om det fortrolige Kendskab, hun havde til Lærerne og Eleverne, selv om disse ikke mærkede det, og kendt er Professor Drachmanns Ord ved Frøken Zahles Fratræden som Overbestyrerinde, at den Kendsgerning, at disse første (og senere) kvindelige Studenter trods deres »Lærdom« altid forblev kvindelige, jævne, naturlige i deres Fremtræden i som uden for Skolen, skylder de uden at vide det, næst deres Hjem, Frøken Zahle Takken for.

Efterhaanden som Barneskolens Elever nu rykkede op i de studerende Klasser, og de fleste Studenter var Skolens egne Børn, har sikkert mange følt sig omgivet af Frøken Zahles Kærlighed, saaledes som en Dame, der 1904 tog Studentereksamen, smukt vidner det i følgende Brev: »Hun var saa kærlig imod og saa interesseret i alle os, som hun havde kendt, fra vi var smaa; naar hun færdedes paa Gangen, kom hun stadig hen til os eller lod os hente for at tale lidt med os. Til Studentereksamen satte hun sig ved Siden af mig for hvert eneste Fag og klappede mig paa Kinden eller gav mig et opmuntrende Haandtryk. Det var en dejlig, tryk Følelse, naar man sad oppe ved det grønne Bord, at vide sig omgivet af hendes varme Interesse. Da det sidste Fag var overstaaet, og vi ventede paa Censuren ude i den lille Gang, hvor Madam Madsen sad paa Bænken med vore hvide Huer ved Siden, kom Frøken Zahle hen og lagde Armen om min Hals, kyssede mig og hviskede mig i Øret: »Vær altid dig selv tro, min kære, lille Ven!« Det Ord har lydt for mig mange Gange senere hen i Livet, naar jeg har staaet ved en Skillevej.«

Skal jeg i enkelte Ord sammenfatte de Træk i Frøken Zahles Karakter, der hos disse ældre Elever, hvem hun aldrig underviste, er blevet staaende som det, de mest har beundret, da er det efter fleres Vidnesbyrd hendes Menneskelighed, hendes Frisind og den Naturlighed, hvormed hun, selv højt oppe i Aarene, med de ganske unge kunde drøfte deres Synsmaader. Saaledes erindrer jeg tydeligt, hvorledes en ung Pige

fra et frisindet Kunstnerhjem i en Mellemtime engang var havnet i Frøken Zahles Privatlejlighed og bagefter begejstret udtalte sig om den fuldstændig jævnbyrdige Maade, hvorpaa hun i en Diskussion var blevet behandlet af Frøken Zahle. Mange Aar efter hørte jeg samme unge Dame, der imidlertid var blevet gift med en Skoleleder i Udlandet, ved en Afslutning tale til de udgaaende Elever paa sjælden djærv, paa een Gang naturlig og højtstræbende Vis. Mindedes hun sin Ungdoms Skoles Idealer? — En anden Elev fra langt tidligere Tid meddeler: »Hvad der har gjort det mest blivende Indtryk paa mig, er det Frisind, hvormed Frøken Zahle til enhver Tid modtog en Meningstilkendegivelse fra en Elev, selv om Eleven kun var et Barn, og Meningen afveg fra hendes egne Meninger. Hun glædede sig saa meget over en selvstændig Tanke, at hun altid hørte efter med Interesse og indlod sig i en Diskussion som med en jævnbyrdig. Et Træk fra de senere Aar af min Skolegang har særlig fæstnet sig i min Erindring: Vi blev undervist i Dansk samtidig af Frøken Zahle og Pastor Rasmussen. Begge var ivrige i at tilraade os Lecture, men ingenlunde enige i Valget. F. Eks. opfordrede Pastor Rasmussen os altid til at læse Fru Gyllembourgs Hverdagshistorier paa Grund af deres høje kunstneriske Værd. Frøken Zahle fraraadede det, fordi hun ikke billigede Moralens i dem. Frøken Zahle kunde ikke nære nogen Tvivl om, hvilket Raad de mest læselystne Elever vilde følge, og det faldt os ikke ind at lægge Skjul derpaa. Vi følte, at baade hendes Medlærer og vi Elever stod frit, og denne den store Pædagogs Vilje og Evne til at lade saa unge Individuer handle »i Frihed og under Ansvar« er det, jeg mest har beundret hos hende.«

Til Belysning af Frøken Zahles Syn paa og Forhold til Arbejdet i Eksamensklasserne blot et Bidrag endnu fra en Student fra 1901: »Navnlig husker jeg Frøken Zahles Afskedstale til os Studenter; hun talte til os om det Arbejde, vi havde afsluttet, og det, vi nu gik ud til, hvor vi skulde til at arbejde paa egen Haand, vi vilde faa Skuffelser og modløse Stunder, men vi skulde huske paa, at vi alle havde en Marskalstav i vort Tornyster; det gjaldt blot om, at vi selv vilde lægge vore Kræfter og Kærlighed i vort Arbejde, saa vilde vi naa frem til det Maal, vi havde sat os. Den brede Menneskelighed, der var over Frøken Zahles hele Person, glemmer man aldrig . . . I 1910 søgte jeg Frøken Zahles Legat og havde i den Anledning en længere Samtale med hende, som spurgte mig ud om mine Rejseplaner. Jeg fortalte, at jeg havde tænkt at rejse

til England og Frankrig, dels for at uddanne mig videre i Sprog, dels for at se noget mere af de to Lande, i hvis Sprog jeg underviste. Frøken Zahle var af en anden Mening m. H. t. Brugen af Legatet, og her synes jeg, hendes Menneskelighed kom saa stærkt frem. Hun havde altid tænkt sig, sagde hun, at jeg engang skulde have Legatet til en Rejse til Italien, særlig Rom og Pompeji, og da jeg dertil indvendte, at Legatet jo var bestemt til Uddannelse, svarede hun, at det efter hendes Mening var af ikke mindre Betydning for ens Udvikling, at man lærte den klassiske Kultur at kende paa Stedet, end at man uddannede sig specielt i sine Fag. Det gjaldt især om Udviklingen af ens Personlighed, og det var en Berigelse i alle Henseender at se sig om i Verden, men vilde jeg hellere til England og Frankrig, skulde jeg i hvert Fald se mig om og ikke tilbringe for megen Tid med at studere fremmed Pædagogik. Jeg fik Legatet, rejste til England og Frankrig og fulgte Frøken Zahles Raad m. H. t. at se mig om, hvilket jeg aldrig har fortrudt.«

Disse Udtalelser fra for længst udgaaede Elever, der saa rammende karakteriserer Frøken Zahle, taler for sig om hendes Sindelag over for netop dette Alderstrins sjælelige og kulturelle Udvikling, men afkræfter ikke den ovfr. udtalte Opfattelse, at Eleverne ikke mærkede Frøken Zahle i det daglige Arbejde paa Eksamensafdelingen; men her er Forholdet sikkert det, at havde Frøken Zahle nu valgt en særlig Leder for disse Klasser, har hun ikke villet svække dennes Stilling ved at lade Eleverne mærke hende som den egentlig afgørende i de store Spørgsmaal. Hun stod bagved med sin Kærlighed og sine Tanker og tilvinkede dem alle et: Godt Mod! »skönt de i Skyndingen saa det ej.« —

Den, der først som Medforstander (fra 1880) ledede Artiumsundervisningen, var som nævnt Gymnasieskolernes senere Undervisningsinspektør, Professor S. L. TUXEN.

Det var ikke nogen let Opgave at forestaa dette Arbejde, der i alle Henseender skulde grundlægges og derfor var saare langt fra de nuværende Forhold, hvor Eksamensafdelingen danner en naturlig Fortsættelse af Barneskolen. Eleverne var ofte højt oppe i Tyverne, modne Kvinder, der krævede særligt Hensyn og undertiden følte det, som de var Gæster paa Skolen, der ikke altid kunde stille faste Klasseværelser til deres Disposition, da de som Deltagere i et Artiumskursus ikke i og for sig var Skolens Elever (1877—1885). Frøken Zahle nærede nogen Be-

kymring for, at denne Læsning skulde føre bort fra det egentlig kvindelige, og hendes nærmeste Medarbejdere saa med Ængstelse paa Muligheden af denne Studenterforberedelse som en Gren af Skolen.

Professor Tuxen gik ivrigt op i dette Arbejde, troede paa det som paa en Mission: den unge studerende Kvinde skulde i enhver Henseende opmuntres og støttes; »han havde aabent Blik for,« udtaler Frøken Skram i et Brev, »hvad det vilde betyde for Kvindesagens hele Retning og senere Udvikling, om Frøken Zahle tog den i sin stærke Haand og lod sin Prestige værne om den unge Kvindes første Skridt ad den lærde Bane.« Men Professor Tuxen besad tillige en Sindighed i hele sin Fremtræden og Virkemaade, som maatte falde godt sammen med Frøken Zahles hele varsomt-forsigtige Fremgangsmaade; en Elev skildrer ham som meget venlig og forstaaende, »naar han som Afdelingens Leder skulde tale med os om, hvad vi kunde have paa Hjerte«; paterfamilias eller pater noster var et epiteton, han jævnlig gik under, det tegner ham som en faderlig Ven, hvem de unge nærede fuld Tillid til. Ro i det daglige Skoleliv, men over for Frøken Zahle æggende m. H. t. at stemme hende for den Tanke at lade Artiumskursus vige for en fast Læsning i Tilslutning til Elevernes tidligere Skolearbejde, kort sagt at oprette en Studenterafdeling og ansøge Ministeriet om Ret for Skolen til selv at dimittere de vordende Studenter, det var Professor Tuxens Ledemotiv. Men Frøken Zahle vilde have en Opfordring udefra — fra Forældre-kredsen. Herom oplyser følgende Brev fra ¹⁵/₁₁ 1883:

Hr. Statsrevisor Hørup.

Da jeg sidst var hos Dem, var jeg ikke i Stand til at gøre nøjagtig Rede for de Herrers Navne, der foruden Dem havde udtalt Ønsket om Oprettelsen af Artiumsklasser ved N. Zahles Skole fra næste Skoleaar. Frøken Zahle har nu meddelt mig, at det var Højesteretssagfører Octavius Hansen og Overlæge, Dr. med. Plum (for en Plejedatter, Datter af Dr. phil. Rosenberg).

Frøken Zahle vilde sætte særlig Pris paa, forinden hun tager en afgørende Bestemmelse i denne Sag, at modtage en samlet og direkte Opfordring fra Dem og de nævnte Herrer.

Med særdeles Agtelse

Deres ærbødige

S. L. Tuxen.

I en Skrivelse til Kultusministeriet af ²⁹/₁₁ 1883 er Frøken Zahle inde paa ganske de samme Tanker og er nu aabenbart klar over det heldige i, at Artium blev taget af saadanne unge Kvinder, der ganske jævnt havde gennemgaaet hele deres Forberedelse i Skolen fremfor det hidtil almindelige, at de i en ret sen Alder var begyndt paa Studeringerne, hvilket kunde være en Fare, som vilde forsvinde, »naar de enten selv har gaaet en jævn Undervisning igennem eller finder sig omgivne af andre, der har gjort det, saa at alt det særlige for en ensidig Selvfølelse usundt stimulerende, der kan ligge i studerende Kvinders Stilling, falder bort.« Betegnende for Tiden og Frøkens Zahles eget Syn paa kvindelige Studenter er denne Tilføjelse: »Jeg vil selvfølgelig kun betragte disse Klasser som en Sidegren i min samlede Undervisningsanstalt, og det er hverken min Tro eller mit Ønske, at det skulde blive noget almindeligt, at Pigebørn gik den studerende Vej.« — Selve Ansøgningen til Ministeriet om Bemyndigelse for Skolen selv til at lade afholde Examen Artium foreligger endelig dels i en Skrivelse fra Frøken Zahle af ⁸/₁₀ 1885, dels i en Skrivelse fra Skolens Bestyrelse af ¹⁴/₁₀ 1885.

Der er næppe Tvivl om, at Professor Tuxen har følt dette Skridt ogsaa som en Sejr for sine Ideer; Arbejdskaarene baade for Lærere og Elever var kommet i en roligere Gænge. En i Skolen fra disse Aar opbevaret Kopibog viser en Række forretningsmæssige Skrivelser, alle underskrevet S. L. Tuxen, snart til Forældre eller Elever, næsten udelukkende om faglige Forhold, snart til Lærere eller de officielle Myndigheder. Den Energi og Grundighed, der i det hele udmærkede Professor Tuxen, spejler sig ogsaa heri. Men dertil kom, at han øvede en betydende Indsats som Lærer, navnlig i Græsk, som han viede en ihærdig Interesse, — senere blev han som bekendt en ivrig Talsmand for det nye Fag: Oldtidskundskab — og i Historie, hvor han maaske nok var en lidt tør Fortæller, men til Gengæld trak kraftige Linjer op og evnede at vække Elevernes Sans for Faget. Arbejdet blev ikke gjort lettere for de unge Damer, ja Professor Tuxen har maaske, i nøje Forstaaelse med Frøken Zahle, knæsat den grundige Arbejdsand og de strenge Krav om Forberedelse hos Lærer som hos Elev, der nu i en Aarrække har været Grundvolden ogsaa paa denne Afdeling i Skolen. Da andet Arbejde i 1888 kaldte Professor Tuxen bort fra N. Zahles Skole, bragte Frøken Zahle ham (i Progr. 1889) Skolens Tak bl. a. i disse Ord: ». . . vi maa sige, at det navnlig er hans levende Tro paa det ej alene berettigede,

men ogsaa naturlige i, at Kvinder gaa denne Vej, der har overvundet mange Betæneligheder hos os . . .« Disse Ord bør ikke glemmes.

Blandt de Lærere, som Professor Tuxen knyttede til den studerende Afdeling, maa først og fremmest nævnes daværende cand. mag. A. B. DRACHMANN som Lærer i Latin allerede fra 1884, senere i Græsk og Tysk; Juli 1888 træffes det sidste af Professor Tuxens Breve i ovfr. nævnte Samling. Maj 1889 — uden Overgang — ses det første Brev undertegnet af hans Efterfølger i dette Arbejde. Efter samstemmigt Vidnesbyrd virkede Professor Drachmanns Ledelse paa de unge gennem hans naturlige Fremtræden, ubestikkelige Retlinethed, stringente Tankeklarhed, baaret af hans hele humane Personlighed. En Elev fra 90'erne skriver saaledes: »Dr. Drachmann kunde godt lide at samtale med Eleverne enkeltvis og tog ofte Anledning dertil, naar vi havde et eller andet Ærende ind til ham. Hans Personlighed gjorde Indtryk af at være saa indlevet i videnskabelig Forskning, at det var utænkeligt, at han kunde sige et Ord, som ikke var vejjet paa Guldvægt, derfor var hans Samtaler saa fængslende og saa lærerige for os . . .« Og hos en anden hedder det: »Dr. Drachmann vandt meget hurtigt vor Tillid ved sin ligefremme og fordringsløse Optræden, og vi lærte hurtigt at overse det kejtede, der til Tider kunde være i hans Maade at tage os paa, og det Ubehag, hans Fordring om pinlig Orden i Smaating voldte os. Og med Aarene steg vor Sympati og Hengivenhed for ham, efterhaanden som vi dels gennem det daglige Liv paa Skolen, dels gennem hele den nye Verden, han aabnede for os og fik os til at leve med i under Gennemgangen og Udlægningen af den tyske Litteraturs Hovedværker, saasom Goethes Faust, fik Indblik i hele hans Tænkemaade og frie, ideelle og alvorlige Syn paa Sager og Ting og forstod, hvor stor Interesse han havde i Arbejdet med os.« Billedet staar fast og klart, ogsaa med Bemærkningen om Drachmanns Pertentlighed, som maatte tiltale Frøken Zahle, der som bekendt oprindeligt over sin Festsal havde tænkt at sætte Ordene: Kærlighed og Orden. Men Eleven har ikke gennemskuet sin Lærers Syn paa Pertentlighedens relative Betydning, som imidlertid lyser frem i følgende Udbrud af Drachmann: »Det er svært at tvinge sig til etisk Harme over et Penneskraft, der ligger paa et galt Sted!«

Men Tingene hænger sammen; Ordenssansen i de ydre Smaating var Refleksen af en videnskabelig trænet Arbejdsform og en pædagogisk Forstaaelse af netop hans Fags logisk disciplinerende Evne til at afkræve

Eleverne den fulde Tilegnelse af Værkernes Form og Indhold; her gjaldt ingen Omtrentlighed, jfr. følgende lige saa rammende som smukke Vidnesbyrd: »Dr. Drachmann var vort første Møde med den videnskabelige Forskning. Skolen traadte tilbage for Akademos' Lund. Han prøvede paa at lære os at læse Fodnoter, Henvisninger og Citater med Forstand, finde Ligheder og smaa Forskelligheder i Teksterne, hele det Taalmod fordrende og agtpaagivende Mosaikarbejde, der skal til for at bygge Teorier op og saa forsøge dem i Praxis. Han hjalp os næsten umærkeligt paa Gled med at finde den røde Traad i Gorgios og Odysseens forskellige Lag. Han vakte vor Interesse for Myterne, for sammenlignende Religionshistorie og græsk Filosofi. Naar det var lykkedes ham at føre os frelst hen til en tilfredsstillende Løsning af et Problem, kunde et næsten forklaret, men ydmygt Smil oplyse hans Træk. Den Troskab, Ærbødighed og Glæde, hvormed han omfattede sit Fag og sin Lærergerning, har ikke mindst bidraget til hos os at vække Sansen for og Trangen til rent intellektuelle Glæder. Aanden fra Hellas lærte Dr. Drachmann os at elske, om ogsaa selve Ordene døde; hans Ildhu indgød os Kærlighed til hans Personlighed.« — Bølgede der i Drachmanns hele Væsen, ogsaa naar han underviste, en velvillig, ja mildt forstaaende Understrøm, var han som Fagmand, som Eksaminator en barsk Kreditor, der ikke eftergav et Iota, men som saa til Løn for deres Slid førte sine Elever op til Egne med vid Udsigt.

Hvad der er særlig Grund til at fremhæve, er det sjælden harmoniske Samarbejde, Professor Drachmann i sin Forstandertid stod i baade til Frøken Zahle og hendes anden nærmeste Medarbejder med de voksne Klasser, Frøken Skram; begge disse udprægede, men ogsaa i deres daglige Virken i Skolen saa forskelligartede Personligheder evnede Professor Drachmann i lige Grad at slutte sig til, begge var de ham dybt hengivne og taknemmelige, fordi han, den udenforstaaende, hvis videnskabelige Evner kvalificerede ham til en Lærerplads ved Universitetet, som han da ogsaa snart kom til at beklæde, viede en saa detailleret og trofast Interesse til Arbejdet i N. Zahles Skole. En lang Række Breve fra disse Forstanderaar, Forhandlinger med Forældre om Optagelse af deres Døtre, Vidnesbyrd for udgaaede Elever, Anbefalingskrivelser for Lærere (bl. a. et interessant Vidnesbyrd for cand. mag. Vilhelm Andersen), osv. osv. viser alle, med hvilken minutøs Nøjagtighed og Paalidelighed den rent administrative Side af Forstandervirksomheden røgtes af

sin Indehaver. Da Professor Drachmann trak sig tilbage herfra, bragte Frøken Zahle ham i Programmet 1897 Skolens Tak bl. a. i disse Ord: »Vi behøver næppe at udtale, hvad Skolen mister ved hans daglige Ledelse af denne Del af vor Undervisning, en Ledelse, der i lige høj Grad har udmærket sig ved Indsigt, Kundskab, Omtanke, Hensynsfuldhed og Interesse for Elever og Skole . . . Vi beder Dr. Drachmann modtage vor varme Tak for hans Fortjenester af Skolen som Leder af dens studerende Klasser.«

Endnu i 16 Aar fortsatte Professor Drachmann sin Lærergerning ved Skolen indtil 1913, da Frøken Skram trak sig tilbage som Overbestyrerinde i Juli, en Maaned før Frøken Zahles Død indtraf. Ved Skoleaarets Afslutning blev det Professor Drachmann, som paa manges Vegne bragte den sidste Hilsen til Frøken Zahle, der var for svag til at være til Stede, og til hendes og sin egen mangeaarige Medarbejder, Frøken Skram (se Programmet 1914). Sit venskabelige Sindelag over for N. Zahles Skole har Professor Drachmann bevaret lige til nu.

Efter at saaledes i 20 Aar den administrative og faglige Ledelse af Eksamenslæsningen til Studentereksamen for største Delen havde været lagt i Hænderne paa to Mænd, der ikke tilhørte den grundlæggende Kreds, overtog Frøken HENRIETTE SKRAM i 1897 dette Arbejde, som hun ved Frøken Zahles Fratræden Aar 1900 forbandt med Overbestyrerindevirksomheden.

Skønt Frøken Skram utvivlsomt tidligere fuldt ud kunde have bestridt denne særlige Forstanderstilling samtidig med Ledelsen af Præliminærafdelingen, har hun sikkert selv følt det som en Beroligelse først at træde til, efterhaanden som den studerende Gren var blevet et mere naturligt Skud paa Stammen og de kvindelige studerende for en større Del var blevet Skolens tidligere Elever. Den bevarede forretningsmæssige Korrespondance fra de første 10 Aar af Frøken Skrams Forstandervirksomhed bestaar da ogsaa næsten udelukkende af Breve vedrørende Forhandlinger med Lærere og Elevernes Hjem angaaende de unge Pigers Standpunkt foruden naturligvis de behørigte Skrivelser til Myndighederne.

Sansen for Brevskrivning hører den før-telefoniske Tidsalder til. Ligesom Frøken Zahle førte en udsøgt Pen, ejer Frøken Skram i sjælden Grad Evnen til paa en samtidig fyldig og prægnant Maade at klarlægge sine Tanker i det reneste Sprog, udsprunget af hendes Kærlighed til Moders-

maalet, en Evne, hun ogsaa til Fuldkommenhed lagde for Dagen i det mundtlige Foredrag. Derfor blev det ogsaa Frøken Skram, der Gang paa Gang efter indgaaende Drøftelser med Frøken Zahle førte deres fælles Tanker paa Papiret, baade hvor det gjaldt Henvendelser til Myndighederne og ikke mindst, naar det drejede sig om Indlæg i Dagens pædagogiske Stridsspørgsmaal.

I det hele var det tankestærke og skarpt gennemskuende Grundtræk i Frøken Skrams Karakter, Egenskaber, der i høj Grad kom hende til Gode i denne Stilling. En Elev skriver saaledes: »Som Leder var Frøken Skram stærk og myndig, absolut hævet over Petitesser, i Stand til øjeblikkelig at sætte sig ind i den anden Parts Tankegang og træffe en retfærdig Afgørelse.« Denne sikre Optræden har nok indgydt de ganske unge en noget angst Respektfølelse, hvad der røber sig i denne Udtalelse: »Frøken Skram kendte jeg fra Barneskolen; hendes absolutte, bestemte Væsen virkede lidt afskrækkende paa mig, og min Skyhed holdt sig ind i Eksamensklasserne, men samtidig beundrede jeg hendes intelligente, rammende Udtalelser, hendes psykologiske Skarpsyn og hendes humoristiske Sans.« Med Myndigheden forbandt sig tillige, hvad næppe er almindeligt, en stærk Hensyntagen saavel til Lærernes som til Elevernes Ejendommelighed. Alt for nøje afgrænsede Bestemmelser, som tit kan være nok saa fornødne i det daglige Skoleliv, var derfor egentlig Frøken Skram hjertelig imod; Eksamensklassernes Elever betragtede og behandlede hun helst som voksne, og de Brud paa Orden og Disciplin, som nu med de efterhaanden anselige Hold ogsaa kunde dukke op hos de store Piger, hvis Væsen ingenlunde for alles Vedkommende var afklaret dameagtigt, vilde Frøken Skram nødigt fastsætte bestemte Straffe for (Oversiddene o. l.). Maaske stammede Frøken Skrams Uvilje mod Forbud og Regler fra hendes Paavirkning fra England, hvis frie Styresæt, Leve- og Aandsformer absolut har betydet mest for hende. Dette frie Syn har næppe alle forstaaet at drage sig til Nytte, men de bedste baade blandt Lærere og Elever har det været en yderligere Tilskyndelse til Selvopdragelse og til at yde deres bedste, jfr. denne Udtalelse fra en Student fra 1901: »Hvad der har haft stor Betydning for mig baade som Elev og som Lærerinde, er den Frihed, Eksamensklasserne giver alle, som arbejder dér, til Udfoldelse af deres Personlighed.«

Derfor hilste Frøken Skram ogsaa med ublandet Glæde det Forsøg paa Selvstyre for de voksne Klasser, der blev det praktiske Resultat af

et Foredrag, som en af Skolens Lærerinder, Frøken Mourier, efter et Englandsophold holdt om »Senior-Girls« i Aaret 1907. Dette System, som i Princippet har holdt sig nu i 20 Aar og i de sidste Aar med Held er blevet udvidet til Barneskolen, har vel i nogen Grad modificeret sig i Aarenes Løb, men hviler dog i den faste Overbevisning hos Skolens Ledelse, at den, uden at fralægge sig den ansvarsbevidste Overvaagen, bør føre Eleverne ind paa i det daglige Liv at føle sig som ansvarshavende Medlemmer af det lille Samfund: Skolen, en Forberedelse til Livets store Samfund. Af deres Midte vælger Eleverne i hver Klasse en Repræsentant, Senior, som i en bestemt Tid (f. Eks. 2 à 3 Mdr.) gør sit til at staa inde for Klassens Ære over for Skolen. Ikke mindst i vore Dage, hvor der ofte høres Klager over Skolernes Mangel paa Evne til at gøre deres Elever selvstændige, er det værd at agte paa dette System, der paa et Omraade, som Eleverne kan forstaa og magte, i bedste Forstand appellerer til deres eget Initiativ og deres Selvfølelse¹).

Men en særlig Indsats som Leder af den højere Skoles Eksamensafdeling ydede Frøken Skram ved sin Kamp for at bevare den rene Pigeskole og en særlig Eksamen for denne, dengang der arbejdedes paa den Omordning af Latinskolen, der resulterede i Almenskoleloven af 1903, og som bl. a. fastsatte Mellemskoleeksamen i 14 Aars Alderen, efterfulgt af Realeksamen efter eet Aars Forløb.

Skulde denne Ordning indføres i Pigeskolen, betragtede Frøken Skram det som et Dødsstød, rettet mod den unge Piges harmoniske Ungdomsdannelse, da hendes Arbejde saa allerede fra 12 Aars Alderen vilde være indstillet paa de to Eksamener.

Allerede Aar 1900, da der var Tanker om Nedsættelse af Aldersgrænsen ved Alm. Forberedelseseks., drog Frøken Skram med glødende Iver til Felts herimod og hævdede bl. a., at Frøken Zahles Bevæggrund til i sin Tid at indgaa med Ansøgning om, at denne Eksamen maatte gøres tilgængelig for Kvinder, ikke mindst var den, at hun deri saa et Middel til at sikre den unge Piges fortsatte Skolegang til det fyldte 17de Aar (jfr. »Bog og Naal« Juni—Juli 1900).

Hvor meget mere maatte Pigeskolen ikke værgе sig nu! Kampen blev ført paa samtlige Pigeskolers Vegne, og trods megen Modstand lykkedes det at redde for Pigeskolen en afsluttende Eksamen i 17 Aars Alderen,

¹) Se nærmere herom: H. Skram: N. Zahles Skole, S. 96—99, og en Artikel i »Bog og Naal« (Maj 1915).

baseret paa 3 Aars Forberedelse, saa N. Zahles Skole ikke behøvede at tage Stilling til Realeksamen, jfr. følgende Skrivelse af ²⁶/₁₁ 1905 fra Frøken Skram:

Til
Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet!

Paa Bestyrelsens Vegne skal jeg herved tillade mig at udtale, at vi alle med stor Interesse har gennemset Planerne til Lovforslaget om Undervisningen i Realklassen m. m., udarbejdet af Undervisningsinspektionen for de kommunale og private Realskoler saavel som det samme ledsagende Forslag fra Udvalget for Realskolemødet, men at vi ikke føler os beføjede til at udtale nogen Mening eller fremsætte noget Ændringsforslag, da N. Zahles Skole som højere Pigeskole agter at benytte sig af den i Lov af ²⁴/₄ 1903 givne Tilladelse til at lade afholde en særlig Pigeskole-Realeksamen.

Angrebet var afslaaet og Sejren for saa vidt bragt til Huse; 1909 toges Pigeskoleeksamen for første Gang ved N. Zahles Skole. Idet Frøken Skram kæmpede for denne afsluttende Eksamen, maa hun have følt det, som hun var i Pagt med nogle af Frøken Zahles Ungdomsidealer; Cirklen bøjede sig tilbage til sit Udgangspunkt. Men meget havde forandret sig. Faa Aar efter trak Frøken Skram sig tilbage. Paa hendes Gerning har det andet Vers i Plougs Digt til N. Zahles Skole altid forekommet mig i særlig Grad at tage Sigte:

Og vend den unge Piges Sind
fra Markedsgøgl i Døgnets Stræder
og selvsyg Attraas drømte Glæder
mod Idealets høje Tind,
saa det i hendes Færd sig spejler,
og henad Tidens Elv hun sejler
med ædel Sans og opladt Syn!

Omkring dem, der ledede Arbejdet i Eksamensklasserne, stod *en Stab af Lærerkrafter*, der sikkert alle i hin Tid har følt sig som Medarbejdere paa et særlig nyt og interessant Felt: den unge Piges maalbevidste Uddannelse med en samfundsbetydende Eksamen for Øje. I en Redegørelse for denne Afdelings Udvikling er det nødvendigt at ridse et Billede op

af dem, der foruden Lederne meddelte Kundskaberne, gav Impulserne, dannede Karaktererne; her væves det faglige og det personlige Element sammen.

Selv om Artiumskursus ikke var et Led af Skolen, havde dog en Latin-skoleafdeling hermed faaet en Plads inden for Frøken Zahles Undervisningsanstalt, d. v. s., at den kvindelige Intelligens for første Gang i Danmark i en Skole skulde brydes med Humanismens mest klippefaste Dannelsesfag. Læreren i Latin var den senere Universitetsprofessor Dr. phil. I. L. HEIBERG; som Varsel om Standarden paa denne Afdeling kunde et lykkeligere Valg ikke være truffet. Allerede da imponerende i sin Viden, tillige levende i sin Undervisningsform og elskværdig af Væsen var Professor Heiberg som skabt til denne Opgave, som han vilde løse ved at lade Latinen aabne sig for Eleverne saaledes, at de forstod, at bag Gloserne laa Begreberne, som atter var et Udtryk for Livsformer, Kultur, at bag den latinske Kultur aabenbarede sig den græske Verden; jo mere de læste og hørte derom, desto rigere blev det. De unges Fantasi blev sat i Bevægelse, dertil bidrog, at Professor Heiberg, hvad dengang næppe var almindeligt, ledsagede sin Undervisning med et rigt Billedstof. Professor Heiberg var en streng Lærer, men naar Maalet var at vise disse unge Kvinder en Vej til Antikkens Herlighed, skulde de ogsaa vide, at der er kun een Vej ad astra — og den vil til alle Tider gaa per ardua.

Blandt de Lærere, der straks knyttedes til Artiumskursus og senere i mer end en Menneskealder underviste ved Skolen, er det betimeligt at nævne Frøken Lind og daværende Løjtnant, senere Kontorchef i Magistraten Kaptajn Jessen.

Frøken BIRGITTE LIND underviste i Fransk, og der er kun een Mening om hendes faste, naadeløse Gennemgang af dette Sprogs for os Danske fremmedartede Konstruktioner. Den franske Stil spillede dengang en fremtrædende Rolle, og Frøken Lind satte en Ære i, at Eleverne blev sikre heri, d. v. s. ikke fik under mg; hun besad et vist tørt Lune, ved hvis Hjælp hun mellem Spøg og Alvor placerede Elevernes Standpunkt, saa de flinke ikke løjede af, og de ringere satte bedste Ben i. Eleverne havde Respekt for Frøken Linds solide Kundskaber, mærkede, hvorledes under hendes Vejledning deres Vidensomraade udvidedes, og en voksende, en varig Taknemmelighedsfølelse fødtes hos de skiftende Generationer.

Kontorchef eller som han altid benævnedes Kaptajn T. C. V. JESSEN var Hovedlæreren i Matematik og Regning i Præliminærklasserne. Disse Fag krævede et stort Timetal, saa Kaptajn Jessens Undervisning alene derved fik Betydning; men den var i det hele ikke almindelig. Kaptajn Jessen var en yderst livfuld og ivrig Lærer, som benyttede alle Midler for hos sine Elever at vække Forstaaelsen. Ikke egentlig for Videnskaben som die høje, himmlische Göttinn, men for Mekanismen. Eleverne anede i mindre Grad Matematikkens Aand, til Gengæld blev de ustandseligt holdt i Aande ved at tvinges til at lære deres Sætninger, bevise dem i utallige Opgaver og, særlig for Regnings Vedkommende, se deres Anvendelse i det praktiske Liv. Der var noget vist verdensmandsmæssigt over Kaptajn Jessens Fremtræden, høfligt og ridderligt som hos en Kavaler af den ældre Skole; men kneb det for meget med Forstaaelsen, var Luften for tung af Uvidenhed, kunde han med en brøsig Elskværdighed rense ud med nogle Tordenraab for at vække de slumrende Begreber. Snart efter vittig, underholdende, saa skræmmende med Eksamen, hvis nære eller fjerne Billeder jævnlig tonede frem, altid støttende sine Elever og aldrig efterladende Ligegyldighed, en original Personlighed, der absolut satte Kulør paa Afdelingens Liv.

Blandt dem, der viede deres Liv til N. Zahles Skole, maa i første Række nævnes Frøken JULIE PULLICH (fra 1877—1913). Frøken Pullich der havde Institutbestyrerindeeksamen, havde som Hovedfag Tysk; om dette Fag koncentrerede hun sig og besad deri lige saa omfattende som grundige Kundskaber. Gang paa Gang har Frøken Pullichs Elever udtalt, hvor imponerede de var over hendes Kendskab til tysk Litteratur, af hvilken hun kunde store Partier udenad, og af hendes alsidige grammatiske Viden. Med denne faglige Overlegenhed var parret en sjælden Evne til at faa Eleverne til at arbejde og lære deres Stof; hun kørte dem stramt, som man siger, saa de vist i Ordets egentlige Forstand følte sig grebet af hendes jernfaste Undervisning, der gennemførtes i en klar, nøgtern, omsvøbsfri Fremstilling. Frøken Pullich var næppe nogen egentlig frodig Natur, men derfor ikke tør, der var noget djærvt og friskt over hendes Væsen, der skar igennem den eventuelle Appel til Følsomhed og Medlidenhed; Krokodilletaarerne har næppe narret hende, hun lod sig i det hele ikke føre bag Lyset af »Sødheden«. Man hører hende ved et Lærermøde sige om en ung Pige: »hun er forfærdelig sød og — magesløs udygtig,« hendes Træk kunde ved en saadan Bemærkning som ofte

ellers spille i et muntert, hyggeligt, ja velvilligt forstaaende Smil, eller rettere ikke Smil, snarere ledsages af en smittende, godmodig, stille Latter. I en Række Aar var Frøken Pullich Inspektrice for de øverste Klasser og øvede denne Gerning med den hende egne Utrættelighed, der aldrig afbrødes af Sygdom. Herved kom hun Elevernes personlige Forhold paa nærmere Hold og viste sig lydhør over for de Vanskeligheder af forskellig Art, der saa hyppigt stækker den unges Livsmod; Frøken Pullichs Træk antog da ofte et bekymret, ja sørgmodigt Udtryk ved Beretningen om, hvor svære Forhold den og den arbejdede under. For den lidt overfladiske unge Iagttagerinde kunde Frøken Pullichs Væsen frembyde noget pertentligt, næsten gammeljomfruagtigt som hos en ældre Dame for to eller tre Generationer siden; det var kun en Skæl, der omsluttede et varmt Hjerte, som bankede for dem, i hvis Midte hun levede de mange Aar. Det til Grund liggende Drag i hendes Karakter var dog det retlinede, nærmere bestemt hendes Evne og Vilje til at tage og fastholde et Synspunkt, selv hvor det kunde afvige fra det almindelige; derfor besad hun i fortrinlig Grad sine Kollegers Tillid og var ofte Lærerkredsens Talsmand over for Ledelsen, specielt ved Ordningen af hele Pensionsspørgsmaalet. Som faa var Frøken Pullich fortrolig med Skolens indre Liv, men talte iøvrigt sjældent om gamle Dage; hændte det, røbede hendes Ord altid Uhidethed, ikke af Iver for at øve Kritik — det laa hende fjernt — kun for Sandhedens Skyld. Mindst for sin egen Skyld. I vore Dage var Frøken Pullich blevet Lektor, men hun drømte ikke om Avancement, et Tilbud om at blive Skolebestyrerinde havde hun afslaaet. Trods hendes ubestridelig overlegne pædagogiske Evner betød i al Fald Inspektricegerningen ikke for hende selve Livet; da hun engang talte om at opgive dette Arbejde, og en af Skolens Lærerinder blev bragt i Forslag som hendes Afløser, udbrød hun: »Ih, det var da Synd for hende!« Anede hun Muligheden af at visne i Skolearbejdet? Jeg ved det ikke. Da hun trak sig tilbage, var hun uforandret: frisk, spøgende, med alle sine Kundskaber i Behold. Men paa en Maade gik hun maaske uden at føle stærkt Savn. Halvandet Aar efter døde hun.

Ved Frøken Pullichs Side som Klasselærerinde og Inspektrice i den højere Skole virkede i mange Aar (fra 1873 til 1904) Frøken EMMA SKRAM. Emma Skrams Fag var Engelsk; hun mindes endnu af sine Elever for sin fortræffelige Udtale og de ypperlige Regler, hun paa dette vanskelige Felt forstod at give dem, endvidere for sin klare Udredning

af grammatikalske Konstruktioner og sproglige Forhold i det hele. Længst vil dog hos de unge leve Erindringen om hendes Samliv med dem. »Man havde en Klasselærerinde,« skriver en forlængst udgaaet Elev, »et for mig ukendt Begreb, en moderlig og fornøjelig Veninde, der gav os Lov til at sige »du«, og det var oven i Købet Emma Skram, der var saa vittig og morsom og i Haandarbejdstimerne læste Dickens højt for os med en dramatisk Karakterisering af Personerne, som jeg aldrig har glemt.« Emma Skram søgte ikke at vinde Eleverne, men hun var som skabt til at omgaas unge Piger i Overgangsaaene; hun forstod de store Udsving hos denne Alder og kunde spidde dette Amfibium med en Ytring som: »unge Piger el—sker Napoleonskager og ha—der Galocher.« Det rebelske, uklart uregerlige, ubevidst oppositionslystne, det letvakte og hyppigt skiftende Sind, egent for disse Gæringsaar, mødte hos Emma Skram et ladylike, overlegent Væsen, hvis velvilligt ironiske Tone, vekslende Stemmeføring, komiske Indfald og dramatisk levende Efterlignelsesevne uden Diskussion satte Tingene paa Plads, »ordnede« dem, som man nu siger. Denne Evne er utvivlsomt af den største pædagogiske Værdi, naar den ytrer sig som et naturligt Udslag af medfødte Gaver: Lyssind og Kærlighed, man tør maaske sige: den store Humor, som i sin Virken i det daglige Liv hist spreder en tung Sky, her løser det træge op, kaster et friskt og muntert Ord til den morgengnavne, kort sagt skaber Arbejdsglæde. Et saadant saltholdigt Incitament ydede Emma Skram; de unge forstod det, og de fleste elskede hende derfor. Forholdsvis tidligt trak Emma Skram sig tilbage, svag som hun var af Helbred; hun levede i nogle Aar et stille Liv paa Landet. Men nævner en af de unge Emma Skrams Navn, straks er det, som staar hendes Billede i en Ramme af Lys.

Det samme gælder — om end paa anden Maade — Eksamensklassernes Hovedleder i Fysik, Dr. phil. Fru KIRSTINE MEYER. Alle fremhæver Frøken Zahles sikre Instinkt ved Valget af Lærerkæfter, i saa Henseende straalende med særlig Lysstyrke Valget af den unge stud. mag. Kirstine Bjerrum, der 1885 knyttedes til Skolen. Naturfagene har altid haft Frøken Zahles Interesse, hvad sikkert kan føres tilbage til hendes Ophold i Professor Eschrichts Hjem. Men efter de foreliggende Vidnesbyrd foretog Frøken Zahle her et distinguendum. Naturens Liv i videste Forstand havde altid øvet en stærk Dragning paa hende, og de hertil knyttede Fag ofrede hun indgaaende Overvejelser; dette gjaldt ikke

mindst Sundhedslæren, i mindre Grad har sikkert Fysikken interesseret hende. Dog har hun begribeligvis forstaaet dette Fags praktiske Betydning og utvivlsomt haft Blik for dets videnskabeligt opdragende Karakter, og her øvede Fru Meyer sin betydningsfulde pædagogiske Indsats. Med sin enestaaende videnskabelige Indsigt — foruden Doktorgraden erhvervede Fru Meyer ogsaa Videnskabernes Selskabs Guldmedaille — forbandt Fru Meyer ejendommelige Lærergaver. En fremtrædende Elev fra hine Aar skriver saaledes: »Min Interesse for Fysik vakttes allerede i gende Klasse, hvor Frøken Oppermann søgte at lære os Begyndelsesgrundene, og den mindskedes ikke under Fru Meyers kyndige, kloge og vækkende Undervisning, der støttedes af det Indtryk, hendes egenartede, lidt kølige Personlighed og sikre, rolige Optræden gjorde paa mig.« At Fru Meyer i sin Fremtræden var den fuldendt korrekte Dame og den helt igennem harmoniske Personlighed undlod ikke, hvad enhver Pædagog véd, at gøre sit til at aftvinge Eleverne Beundring; stiltfærdigt, med Lempe, tør det vist siges, opøvede hun de unge Piger i eksakt videnskabelig Forskning. Det var en udsøgt Nydelse at se Fru Meyer foretage Forsøg og derefter paa sin velvilligt følgende, næsten moderligt støttende Maade lade Eleverne udføre Demonstrationer og gradvis lede dem til Resultatet. Aldrig utaalmodig, selv om Forsøgene glippede — ogsaa heraf læres der —, lige interesseret i alle Eksperimenter lod hun de unge selv gøre deres Erfaringer, hvad der giver dette Fag dets specielle Værdi, selv drage de fornødne Slutninger og viste herved en udpræget Evne til at tvinge Eleverne til selv at tænke. Faget indbyder ikke til Udenoms-snak, og Fru Meyer skyede uklar Fremstilling; det kunde saaledes let hænde, at hun, efter at en Elev var kommet med en længere Udvikling, tog Præstationen frem til Undersøgelse, trævlede Indholdet op og pil-lede hele Fremstillingen i Stykker; saa maatte Arbejdet gøres om igen fra Bunden, men sligt opøver Tænkeevnen. »Fru Meyer er storartet,« lød det ofte fra Eleverne, og dette Indtryk bekræftedes ved at se Fru Meyer gaa frem og tilbage paa Skolegangen Arm i Arm med en Elev, stiltfærdigt forklarende, tilrettevisende eller opmuntrende, altid tillidindgydende. Som en sand Hjælper til Selvstudium drev Fru Meyer fra sin sikre videnskabelige Skanse de unge frem til Arbejdet, — en Fører, ja-vist, men af den moderne Slags, der selv holder alle Traadene i sin Haand, men i Slaget tror de menige, de er ene og maa stole paa sig selv.

En virkelig lykkelig Aand synes dengang at have besjælet Livet i Sko-

len. »De sidste Skoleaar,« skriver en Student fra 1893, »staar tydeligt i min Erindring som nogle af de lykkeligste Aar i mit Liv. Jeg husker saaledes, hvorledes jeg, naar Ferien var forbi, følte det som en intens Glæde at komme tilbage til Skolen og Arbejdet igen . . . jeg tror, jeg kan sige, at der, navnlig i V og VI Klasse, slet ikke øvedes nogen Kritik over for Lærerne, hvad ellers næppe er det almindelige blandt Skoleelever, der var intet at kritisere, vi bøjede os for deres Dygtighed, og Forholdet mellem Lærere og Elever var i høj Grad harmonisk og forstaaende.«

I den Tid har der da ogsaa været en sjældent sluttet og ihærdig Kreds af hver for sig fagligt fremtrædende Lærere og glødende Undervisere. Særlig Stolthed har Frøken Zahle følt, da Madvigs Efterfølger paa Universitetets filologiske Lærestol, Professor Dr. phil. M. CL. GERTZ i Efteraaret 1892 vikarierede for Dr. Drachmann i Græsk og med sine Elever læste Apologien. At Professor Gertz selv var glad ved denne kortere Lærergerning paa Skolen, gav han et smukt Bevis paa ved at skænke den Oversættelse, han just da udarbejdede af Sokrates' Forsvarstale, »Til mine Elever i N. Zahles Skole«; den offentliggjordes i Spidsen af Aarsprogrammet 1893.

Endnu i de Aar virkede Tidens kendteste og betydeligste Fransklærer, EUCHAIRE BARUËL (fra 1877) ved Skolen; hans ualmindelig temperamentsfulde og paa omfattende Viden grundede Undervisning aftvang alle den største Respekt.

Som en særlig nidkær Lærerpersonelighed bør mag. scient. VIGGO TRIER (Lærer fra 1887 til sin Død 1916) nævnes. Efter at en Elev ganske træffende har omtalt Kontorchef Jessens »elegante, men lidt overfladiske Undervisning, der støttedes af en Regn af fikse Opgaver, og som fik mig til at opfatte Matematikken som en Dans paa Roser,« følger hun til: »Lidt tornestrøet blev Vejen først, da jeg kom under Magister Triers Vejledning og blev afkrævet Regnskab for Grundprincipperne i alle Enkelthederne . . . og jeg reves snart med af hans altopslugende Interesse for Eleverne og Faget . . .« En anden Elev skriver: »Han nærrede en glødende Interesse for sit Fag, og jeg husker saa tydeligt, med hvilken Begejstring han næsten udraabte: »men det var jo netop det, vi skulde bevise,« naar han efter en længere Udvikling var naaet til dette Punkt. Og hvad der altid rørte mig hos ham var det, at han aldrig kunde tænke sig, at en Elev kunde have skrevet noget meningsløst i en Opgave; han søgte altid at finde, hvad hun havde tænkt, for noget maatte det være.« Dette sidste

Træk er saa karakteristisk for Viggo Trier, saa ganske et Udslag af hans gode Tanker om alle, hans Menneskekærlighed; med sin skarpe Stringens i Tanken forbandt han en hjertevindende, en overstrømmende Elskværdighed; han livede op paa Gangen, og fra Klassen, hvor han underviste, lød som Regel hans muntre, højrøstede Iver; han var virkelig elsket af sine Elever. Af Kollegerne ikke mindre. For dem staar hans Billede som Personliggørelsen af Retsind. Sammen med Frøken Pullich var han Sjælen i Ordningen af hele Pensionsspørgsmaalet samt selvskreven Medbestyrer af Pensionskassen. Til det sidste tænkte han paa sine Elever ved at oprette et Legat, der nu vil bære hans Navn gennem Tiderne.

Mindre fast knyttet til Skolen, men af samme umiddelbare, vennesæle Støbning var Dr. phil. F. BARMWATER, der i en Snes Aar fra 1899 til 1918 underviste i Fysik paa Studenterafdelingens sproglig-historiske Afdeling. »Første Gang man saa Dr. Barmwater,« udtaler en Elev, »fik man et stærkt Indtryk af Liv og Fart, han kom altid rask ind i Klassen, tørrede sig hurtigt med Lommetørklædet over Panden og begyndte straks Timen.« Barmwater gik ivrigt op i sin Undervisning, der skal have haft et næsten plastisk Præg, og han tvang Eleverne til selv at tænke Spørgsmaalene igennem til Bunds, hvad dog næppe alle evnede efter hans egen ikke sjældent udtalte Karakteristik: søde at have at gøre med, men — Kyllingehjerner! Men alle var de ham taknemmelige for den Flugt, der var over hans Kundskabsmeddelelse, som han krydrede med et Utal af elskværdige, muntre og inciterende Bemærkninger. Frøken Zahle holdt meget af Barmwater; bag den videnskabeligt skolede og grundige Lærer saas klart Mennesket, en alvorlig og from Natur. Der var oprigtig Sorg, da ogsaa han blev et Offer for den haarde Influenza i Vinteren 1918—19.

En af Frøken Zahles Hovedtanker i den Skoleplan, hun indsendte til sin Eksamen, var den, at hun hævdede Modersmaalets Førsterangsplads i Skolen. At faa dette centrale Fag betroet til paa een Gang fine Kendere af Modersmaalet og levende Fortolkere af den danske Litteraturs Skatte følte hun derfor som en næsten hellig Forpligtelse. En Kreds af dem skal her omtales: Ida Falbe-Hansen, Professor Dr. Rønning, Censor P. A. Rosenberg, Frøken Ingeborg Simesen, Undervisningsinspektør Dr. phil. Bertelsen og Professor Dr. phil. Vilh. Andersen.

Kun i mindre Udstrækning underviste mag. art. Frøken IDA FALBE-

HANSEN paa Eksamensafdelingen, men de unge nød dog en Tid Frugten af den indtrængende Kyndighed og den nænsomme Udredning af Værkernes Ideer og deres Forhold til Digterne samt den Taalmod til at udfinde Digtningens Genesis i hjemlig eller fremmed Kultur, som hendes Bidrag til den danske Litteraturs Historie bærer Vidne om. Hos hende lærte Eleverne Kunsten at læse med Forstaaelse og blive fortrolige med poetiske Værdier — intet Skønsnakkeri, men en aandig Indleven i Digtningens Verden. Frøken Falbe-Hansen havde været Frøken Zahles Elev, og om Betydningen heraf skrev hun efter Frøken Zahles Død: »Jeg føler Trang til at aflægge det Vidnesbyrd, at har jeg udrettet noget ved min Undervisning, da skyldes det hende.« Det kan maaske siges saaledes, at hun fra Frøken Zahle havde den sjælelige Opladthed for Lyrikken, Hjertelaget for Poesien.

Paa det specielt litteraturhistoriske Felt har Dr. phil. senere Undervisningsinspektør Professor F. RØNNINGS Undervisning været af grundlæggende Betydning. For en 30 Aar siden var det netop den historiske Side af Faget, der spillede størst Rolle. Rønning, der selv har udarbejdet en ved Studenterlæsningen meget brugt Litteraturhistorie, var i særlig Grad anlagt for en oversigtsmæssig og efter Lejlighed grundig Udvikling af det tids- og personalhistoriske, hvorved Eleverne opdroges til at forstaa Litteraturen som »et Udtryk for Folkets Selvbevidsthed« (Georg Brandes), der af naturlige, tidsmæssige Aarsager satte snart denne, snart hin Frugt. Skolens Programmer vidner desuden om, at Rønning, udover hvad Anordningerne dengang krævede, lod Eleverne opgive til Afgangseksamen en Række typiske Forfatterprøver, der utvivlsomt alle har været indgaaende belyst og fortolket sprogligt og litterært. Haand i Haand hermed gik Rønnings Undervisning i Oldnordisk og Dannelsesfaget Dansk Stil. Som Grundtvigianer og med et alvorligt positivt Livssyn i det hele har Rønning netop i dette Fag virket opdragende og ydet de unge en betydningsfuld Hjælp til at klare deres Begreber, ja givet dem et Grundlag for deres Almendannelse, som de senere efter deres individuelle Natur har kunnet bygge videre paa.

Netop til de unges Almendannelse og til Vækkelsen af en alsidig litterær Interesse bidrog Censor magister P. A. ROSENBERGS fængende Undervisning, som en Elev bevarer Mindet om i disse Ord: »Han er den mest fængslende og underholdende Lærer, jeg nogen Sinde har haft; han havde et udtømmeligt Kundskabsvæld at øse af, en glimrende Frem-

stillingsevne og var sprudlende livlig; hans Timer var en Oplevelse. Om Rosenbergs Undervisning var rigtig maalbevidst og systematisk, er jeg ikke ganske klar over, men han forstod til Fuldkommenhed at gøre sine Elever interesserede i det foreliggende Emne.« Som Søn af Skandinaven, Forfatteren til »Nordboernes Aandsliv«, C. M. Rosenberg, stod han med stærke Rødder i det nationale Liv, en Beundrer af Grundtvig og en indtrængende Læser af Kierkegaard; han maatte i flere Henseender ret være en Lærer efter Frøken Zahles Hjerte, men det er nok troligt, at en maalbevidst og regelret Eksamenlæsning ikke har været hans Styrke. Og saa Stilene! Travlt havde P. A. Rosenberg, og Sagnet beretter, at Blyanten hyppigt fungerede i Sporvognene; naar saa de danske Stile, hvad ogsaa hændte dengang, ikke just havde deres Storhed i Begrænsningen, kunde det hænde, at han kom i sidste Øjeblik til Timen, slog sig for Panden og udbrød: »Paa 20 Sider var en af Stilene, og saa har jeg vist den Selvovervindelse at give den ug!« — Men hvor evnede han ikke at levendegøre Timerne ved sin Fremstillings Glød, sin idealistiske Begejstring og sit dramatiske Oplæsertalent!

Som en mere skolet Lærerbegavelse maa Forfatterinden Frøken INGEBORG SIMESSEN nævnes. Frøken Simesen var en livfuld og frisk Lærerinde, der forstod at sætte Fart i Arbejdet. Elever har fortalt mig, at Undervisningen gerne begyndte, inden Frøken Simesen var kommet ind i Klassen, i al Fald inden Katederet var taget i Besiddelse. Frøken Simesen vidste præcis, hvad der skulde naas, forstod at beregne sin Tid, saa at Eleverne under hendes Førerskab vidste sig trygge over for, hvad Eksamen kunde afkræve dem. Men Frøken Simesen var ikke blot den rutinerede Lærer; hun besad en Kærlighed til og Forstaaelse for Modersmaalets Poesi, som hun i rigt Maal meddelte sine Elever, saa de unge følte, det var en Hjertesag for hende at vække deres poetiske Sans, hvad hun yderligere tilstræbte ved sin livfulde Oplæsning. Frøken Simesen besad næsten som en Lidenskab Lysten til at lære fra sig, klarlægge og udrede, og denne Evne spillede en stor Rolle ved hendes præcise og klart disponerede Gennemgang af de danske Stile. Overanstrengelse nødte Frøken Simesen til forholdsvis tidligt at opgive Lærergerningen, men hun har ikke glemt den gamle Skole. Hvad Frøken Zahle og Skolen efter hendes Mening har betydet, har hun afgivet et smukt Vidnesbyrd om i Bogen »Natalie Zahle«, som giver et fint opfattet Billede og har bevaret mange karakteristiske Træk.

Det var kun en kortere Tid og i en ung Alder, at daværende cand. mag., senere Undervisningsinspektør Dr. phil. HENRIK BERTELSEN gav Timer i Dansk i de højere Klasser. Da Dr. Bertelsen søgte Ansættelse i Stats-skolen, blev der fra Skolen afgivet følgende Udtalelse, underskrevet af Frøken Skram som Overbestyrerinde og af Frøken Zahle: »Cand. mag. H. Bertelsen har siden 1898 været Lærer i Dansk i N. Zahles Skole, særlig i de højere studerende Klasser. Ved Siden af den store Kundskabsfyldte, han utvivlsomt raader over, er han i Besiddelse af et klart, behersket og paa samme Tid livligt Foredrag, af stor pædagogisk Takt i Valget og Behandlingen af Stoffet og af en overordentlig Omhu og Samvittighedsfuldhed m. H. t. den enkelte Times og den enkelte Opgaves Krav. Det er os derfor en Glæde paa det varmeste at anbefale ham til den Stilling, han nu søger.« Med Henblik paa Dr. Bertelsens senere Arbejde for Gymnasieskolen forekommer denne Udtalelse fra for 25 Aar siden næsten profetisk, et Pletsjud, som jeg ikke vil udviske ved nogen Kommentar.

I et anseligt Spand af Aar havde de unge Piger i de højere Klasser den Lykke at have den Mand til deres Lærer i Modersmaalet, der i det hele har gydt nyt Liv i Dansk-Undervisningen herhjemme i den sidste Menneskealder, daværende cand. mag. senere Professor Dr. phil. VILH. ANDERSEN. De Renter, et aandeligt Arbejde skænker sine Elever, er det som bekendt ikke let at beregne, men nu da Professor Andersen har en bindstærk Produktion og en mangeaarig Lærervirksomhed paa Universitetet bag sig, kan man uden Vanskelighed tænke sig, hvad han som ung Lærer har betydet for sine Elever. Først dette, han har betydet for alle Dyrkere af dansk Litteratur derved, at han ikke blot ved et videnskabeligt Studium af, men navnlig ved en aandsbeslægtet Indleven i vor klassiske Litteratur atter fik dens Kilder til at springe og strømme over i vore Sind. Thi Vilh. Andersen nøjedes ikke med en æstetisk Vurdering af Værkerne, heller ikke bedømte han dem blot ud fra deres almene Tankeindhold — dette maaske endda mindre —, men han søgte at gøre Litteraturen levende for sine Elever ved at lade dem forstaa, hvorledes Værkerne bundede paa een Gang i Digternes Personlighed, deres nationale Forudsætninger og deres almenmenneskelige Livsfølelse. Forstod Eleverne dette, da lærte de ogsaa at forstaa sig selv som Danske, at være sig selv, hvilket ikke blot forstaaes med Hjernen, men skal efterføles med Hjertet. Det var dette, Vilh. Andersen stræbte efter i sin Undervisning, at de unge, naar de »havde været Litteraturen igennem«, skulde føle og forstaa, at det at

være Dansk var at være udrustet med mere komisk Sans og mere sund Fornuft efter end før Holberg, var at have en dybere Sans for det store og det høje efter end før Øhlenschläger og Grundtvig, var at eje et klarere og finere Blik for Poesi efter end før Heiberg og Hertz, osv. osv. Hvis man vilde dele Lærere i to Arter, dem, for hvem Faget er det vigtigste, og dem, for hvem Eleverne er det væsentlige, hørte Vilh. Andersen maaske nok til den første Gruppe, i en saadan Grad levede han med i og blev borte i den Digtteraand, han fortolkede. Dette traadte stærkest frem ved hans uforglemmelige Oplæsninger; gennem dem strømmede Værkernes evigt menneskelige Indhold over i de unge, friskt og grønt, som blev deres eget skjulte Tanke- og Følelsesliv dem først nu bevidst, Sjælene udvidedes, fyldtes med Billeder, som en Elev har udtrykt det, blomstrede. Ordet blev levende. Af sit eget frodige Menneskevæsen, af sin Aands vederkvægende Styrke skænkede han Poesiens Gaver til de unge Kvinder, hvis Opdragelse i dansk Digtning var ham betroet af Frøken Zahle. Hendes kristne Livssyn delte han vel ikke, men hendes nationale og menneskelige Hjertelag beundrede han og stod i Gæld til; sin paa humant Grundlag foretagne Gennemgang af seks lyriske Digte («Knud Sjællandsfars Betragtninger over Aaret og Dagen») sendte han da ogsaa med Tak til sin »moderlige Veninde«.

Sammen med Modersmaals-Undervisningen har Faget Historie ved N. Zahles Skole altid været betragtet som det baade i almenmenneskelig og national Henseende betydningsfuldeste Grundlag for den unge Kvinde's Opdragelse. Dette Fags enestaaende Bærer gennem mer end halvanden Menneskealder var som bekendt Henriette Skram, af hvis Historieundervisning der andetsteds i dette Skrift er givet en indgaaende Skildring. Der er dog skellig Grund til at nævne den Mands Arbejde, som paa mange Maader supplerede Frøken Skrams Undervisning og, i al Fald efter Elevers Udsagn, lagde Vægten paa andre Sider af Historiens Liv, nemlig Dr. phil., nuværende Udenrigsminister L. MOLTESEN, som gennem en Række Aar i Aarhundredets Begyndelse underviste i Historie i Skolens højeste Klasser. Med Valget af Dr. Moltesen vilde Frøken Zahle uden Tvivl tilføre sin Skole et Pust fra Højskolen, hvad da ogsaa absolut lykkedes. Med en tilsyneladende uudtømmelig Friskhed og Glæde over netop dette Arbejde med den kvindelige Ungdom gav han sig i Kast med Opgaven. Sangen indledte festligt Timerne, stemte Sindene og vakte Sansen for Ord og Tanker, velkendte ude i Landet, men som først

nu, baaret af Melodierne, blev sunget ind i den kvindelige By-Ungdoms Bevidsthedsliv. Det var navnlig det kulturhistoriske Element, Dr. Moltesen drog frem, og her var han i Overensstemmelse med Frøken Zahles Tanker »at lade det egentlig kulturhistoriske gemmes netop til den modnere Alder« (»Om Kvindens Uddannelse II« 1883. S. 32). Saaledes fæstnede han Elevernes Opmærksomhed ved de store Kulturbevægelser i Folkenes Liv, f. Eks. Samspelet og Modsætningsforholdet mellem Kirke og Stat, Nationalfølelsens Vækst i nyere Tid, det moderne Samfundslivs Tilblivelseshistorie, ikke mindst for Danmarks Vedkommende, med en Gennemgang af vor Forfatningshistories Udvikling, særlig fra de politiske Brydningsaar, og vor sociale Lovgivning. Derfor greb Dr. Moltesen med levende Interesse den Del af Faget, som Almen-skoleloven af 1903 føjede til, nemlig Samfundslæren, og gjorde et i hine Aar højst tiltrængt Arbejde ved at vække de vordende kvindelige Akademikers Forstaaelse af det Samfund, som de lever i og skal virke i. Der-til kom udpræget skandinaviske Interesser eller rettere grundig Syslen med Brødrfolkens Aandsliv, og næsten som Fodstykke for Dr. Moltesens nordiske Samfølelse levede i ham og meddelte sig til hans Elever hans rodfæstede og hjertelige Sans for Sønderjylland.

Fra sin Afstamning, sit Liv paa Askov, sin Ledelse af »Dansk Tidsskrift«, hvis Redaktør han var i flere Aar, medbragte Dr. Moltesen naturlige Betingelser for at give en Undervisning af den ovenfor skitserede Art med Tyngdepunktet paa Folkenes indre Udvikling og dermed vakte Selvbevidsthed, med særlig Fremhæven af, hvorledes det enkelte Folks Nationalfølelse kun kunde styrkes gennem Kundskab om og Respekt for andre Folkeslags Liv. Og disse Synspunkter meddeltes Eleverne ikke som en Katederdoceren, men levendegjordes for dem som noget, der var en naturlig Frugt af Folkelivets Vækst og praktiske Erfaring, og dette har for mange faaet varig Betydning. Hvad Betydning Dr. Moltesen mener en Lærergerning kan have, har han selv engang udtalt i denne Hilsen: »Det at være og have været Lærer ved N. Zahles Skole er noget for sig, det giver en character indelebilis, ligesom Ordinationen giver de katolske Præster det. Maatte denne Skole altid bevare N. Zahles Præg!«

Ved at læse disse Ord standser Tanken ved mange, mange af dem, der i de svundne Aar har højnet Skolens Anseelse ved deres Viden og Lærerbegavelse. Hvor gerne var der ikke udførligere dvælet f. Eks. ved cand.

mag. Frøken Thyra Eibes videnskabeligt begrundede Undervisning, Elna Jacobsons til Modersmaalsundervisningen støttede alment kultiverende Betydning for de unge Piger, Professor Vahls grundlæggende Læsning i Faget Naturkundskab og hans utrættelige Omsorg for Skolens geologiske Samling, Museumsdirektør Dr. phil. Mackeprangs saglige, nøgterne, men højst indtrængende Udredning af de historiske Begivenheders indre Forbindelse og hans modne Tilrettelægning af Problemerne, Frøken Agnes Petersens meget omfattende solide historiske og kunsthistoriske Viden, Zoologen Dr. William Sørensens ejendommeligt rige Personlighed og ypperlige videnskabelige Evner, og ved mange fleres saa betydningsfulde Indsats! Men det er nødvendigt at vise Resignation.

Inden jeg slutter dette Forsøg paa en Skildring af en Kreds af Eksamensafdelingens Lærere og deres Fag, blot nogle Ord om det Fag, der i Aarhundreder, ja mer end halvandet Aartusind har været al Lærdoms og den lærde Skoles urokkede Centrum, dermed er Latin nævnt. I en Særartikel i dette Skrift er dette Fags Betydning for kvindelige Elever nærmere omtalt af den Mand, hvis Undervisning paa saa mange Omraader er af Betydning for de videst fremskredne Elever. Idet jeg iøvrigt henviser til denne Redegørelse, føler jeg Trang til at supplere den med en Opfattelse, støttet til mangeaarig Erfaring, den nemlig, at dette Fag, ogsaa hos de ganske unge Piger i 15—16 Aars Alderen, virker særlig udviklende og æggende; ved sit gennemsigtige, om end vidt forgrenede grammatiske System, ved sin logiske Struktur, ved sine idelige Tilknytninger til senere Sprog og Kultur — her faar Læsningen af middelalderlige Tekster deres Værd — øver Latinen foruden ved sin rent hjernetrænende Virksomhed en frugtbringende Indflydelse paa den almindelige Sprogfølelse, paa Tænkeevnen og, efterhaanden som Faget skrider frem, paa Sansen for de evigt tilbagevendende Kulturproblemer; dette sidste mindes med Taknemmelighed af en Elev af nuværende Lektor ved Sorø Akademi H. Holten-Bechtolsheim, hvis vidtskuende, livfulde og inciterende Undervisning fik sin Betydning ogsaa for de unges Syn paa mere moderne Forhold.

Den smukkeste Udtalelse om Latinens Betydning skyldes en Elev, og hendes Hyldest kan passende sætte Punktum for dette Afsnit: ». . . Den Kærlighed, jeg paa Forhaand nærrede til Faget, fik rig Næring, da jeg var saa heldig at faa en Lærer som Frøken CHRISTIANE RASMUSSEN, der underviste os fra III—VI Klasse. Frøken Rasmussen var eminent dygtig

til at lære fra sig; skarp, koncis, rammende og fuld af Humor. »Madvig« blev os en fortrolig Hjælper og Støtte; hun lærte os at se paa en Tekst, betjene os af Haandbøger og sammenligne Ordene, finde Rødderne, saa Latinen blev os en uvurderlig Kilde til at øse af ved alle moderne Sprog baade ved Skolestudiet og senere i Livet. Latintimerne og Forberedelsen til dem betragtede jeg altid som et oplivende Moment. Tilegnelsen af Stoffet gik som en Leg. Forum, senatus populusque Romanus, orbis terrarum, det blev ikke døde Gloser, noget forbigangent. Antiquiteterne fik Liv. Cæsar, Ovid, Sallust, Livius' tykke Bøger, Tacitus og først og sidst Horats — det var Virkelighed. Statslivet, Retslivet, Imperium Romanum, det fangede min Interesse og vakte mit Videbegær. Hvor som helst jeg siden har været, hvor Romere har færdedes og sat deres Spor, har jeg altid kunnet høre Legionernes Fodslag og ved Solnedgang lyttet efter Tubaens Klang.«

Ved en Skildring af Arbejdet i Eksamensafdelingen er det med Føje, at der er dvælet ret indgaaende ved Forstandere og Lærere; af citerede Elevudtalelser fremgaar tydeligt, i hvilken Grad Arbejdsinteressen er knyttet til Lærerens Personlighed og Metode, og er det ikke naturligt, at unges og vel ikke mindst unge Kvinders Interesse for Fagene beror paa den Maade, hvorpaa Stoffet gribes an, lægges til Rette, udnyttes. Men selve *Elevekvaliteten* er af ikke mindre Betydning ved Bedømmelsen af Udbyttet. Der kan skelnes mellem 3 Grupper af Elever paa Eksamensafdelingen.

Den første Gruppe, som dog hovedsagelig tilhørte Artiumskursus, bestod af Damer, ofte oppe i Tyverne, der m. H. t. Forkundskaber og Modenhed stod fuldt rustede og kun ventede paa, at Vejen skulde blive dem anvist. De havde videnskabelig Sans og Evner til selvstændigt Studium; deres Maal var Universitetet og en akademisk Grad.

Den anden Gruppe bestod af de 15—16aarige, der i *særlig Grad* besad Evner og Lyst til videregaaende Uddannelse i al Almindelighed. Efter deres Hjem eller deres egne Særtilbøjeligheder meldte de sig snart til Artiums-, snart til Præliminærklasserne; men det fælles for dem var en klar Forstaaelse af, at dette Eksamensarbejde krævede anspændt Hengivelse, og dette gav dem, om ikke en Særstilling, saa dog en privat Stolt-hedsfølelse af at læse til en Eksamen, hvortil der knyttede sig samfunds-betydende Rettigheder.

Men som Aarene gik, forsvandt Nyhedspræget, d. v. s. hvad der i 1890 ingenlunde var Regel, blev det omkring 1905; vi staar nu over for den tredje Gruppe, som udgøres af alle Kvaliteter, udsøgte som mindre udsøgte, nu er det at gaa fra Barneskolen over i Eksamensafdelingen en

Studenter 1912

1. Række fra oven: Th. Holstebro, H. Rump, O. Zahle, H. Hornemann, V. Olsen, L. Bentzen.
 2. Række: N. Hertal, G. Rohde, G. Siim, E. Dethlefsen, A. Kipp, A. Levison.
 3. Række: F. Barmwater, I. Jacobsen, V. Trier, E. Jensen, A. Foget, E. Brochmann, G. Juul Holst, T. Frydenlund, A. Frederiksen, T. Stamm, E. Edenreich, H. Skram, A. B. Drachmann, O. Jørgensen.

hverdags Ting. Navnlig har Tidens vanskelige Eksistensforhold efter Verdenskrigen medført, at Tilstrømningen, særlig til de studerende Klasser, har været i stadig Stigning. Pigeskolen kan ikke se dette sidste som en Vinding for den kvindelige Uddannelse. For derfor at bane Vej for en mere speciel Pigeuddannelse har den ansøgt om og faaet Undervisningsinspektionens Tilladelse til at lade de unge Piger i de to sidste Realklasser bortvælge Matematik, det første Aar til Fordel for et udvidet Kursus i Husgerning, det andet Aar erstattet med Undervisning i Skræddersyning, og af denne Bortvælgen — praktiseret første Gang ved

Pigeskoleeksamen 1925 — benytter mindst 75 % af Eleverne sig — men trods dette Tilbud er de studerende Klasser ikke blevet aflastet. Hvad Bedømmelsen af Eleverne til de to Eksamensafdelinger angaar, er Forholdet i Almindelighed dette, at de, der søger ind paa den studerende Linje, med Tanke paa 4 Aar i Eksamensklasserne, som Regel er bedre begavede eller i al Fald udrustede med større eller mindre bevidst Sans for aandelig Berigelse end deres Kammerater paa Reallinien. Det er en Erfaring, som Lærernes Dom Aar efter Aar bekræfter, men det udelukker selvfølgelig ikke, at der paa Studenterlinien ofte findes »smaa Hoveder«, ingenlunde særlig egnede for en Gymnasieundervisning, og paa Reallinien fortrinlige Begavelser, som med største Lethed kunde være blevet Studenter, men enten af økonomiske Grunde maa gøre sig tidligt færdige eller ønsker at fortsætte deres videre Uddannelse i Udlandet. Inden for den studerende Linie er paa N. Zahles Skole Forholdet dette, at kun $\frac{1}{8}$ eller $\frac{1}{6}$ tager den matematisk-naturvidenskabelige Studentereksamen, alle de andre søger den nysproglige Retning¹⁾). Med en lille Spids siges det i Skriftet »Kvindelige Akademikere 1875—1925«: »Denne Retning maatte efter hele sin Art virke tiltalende paa det højere Borgerkab, der ønskede at give sine Døtre en standsmæssig Dannelse med Kendskab til Litteratur og Historie og de tre moderne Hovedsprog,« og sammesteds senere: ». . . den nuværende Studentereksamen er som en udvidet Præliminæreksamen.« Helt i Centrum rammer denne Betegnelse nu næppe, thi nysproglig Studentereksamen stiller paa flere Punkter Krav til Eleverne, der ikke blot kvantitativt, men ogsaa kvalitativt appellerer til Særevner hos dens Udøvere. Hvorledes er da Udbyttet nu om Dage? Vilde en Enquête over den sidste halve Menneskealders Gymnasieelever skænke os lige saa modne Udtalelser som flere af de ovfr. anførte? At forholdsvis mange mutatis mutandis vilde fremkomme med lige saa interessante Udtalelser, derom nærer jeg, støttet til Elevernes egne og Hjemmenes Udsagn ingen Tvivl, men paa Grund af de meget store Hold er Flertallet ikke saa intelligent, at Udbyttet kan faa samme Betydning. Men Skolen vil derfor ikke afvise saadanne for et Gymnasiearbejde mindre vel begavede Elever, naar de blot har en alvorlig Stræ-

¹⁾ M. H. t. dette Forhold i Almindelighed for de unge Pigers Vedkommende, ogsaa m. H. t. Alder og socialt Niveau, se »Kvindelige Akademikere 1875—1925«, S. 160—165, hvor der ogsaa findes tre interessante Gruppebilleder af Studenter fra N. Zahles Skole fra 1895, 1901 og 1906, hvor flere af de ovfr. omtalte Lærere er portrætterede.

ben og maa antages at have Kræfter til at naa et i det hele tilfredsstillende Resultat af deres Arbejde. Hvor mange lidt tungt arbejdende Skoleelever har desuden ikke senere udfoldet fortræffelige Egenskaber til Brug i Samfundets Tjeneste, og dem har Studentereksamen givet en uvurderlig aandelig Basis. Og til et Universitetsstudium er de kvindelige Studenter vel forberedte; til Støtte herfor anføres en Udtalelse af Professor Jespersen («Politiken» d. 24. Maj 1925): ». . . hvad Eleverne angaar, er der foregaaet en betydelig Udvikling med dem, siden jeg for en Menneskealder siden blev Professor. Dengang var der næsten kun mandlige Studenter, nu er Kvinderne i Majoritet . . . Samtidig synes ogsaa Interessen hos Eleverne at være vokset. De møder nu bedre forberedte til Universitetet end før, har større Betingelser for at tilegne sig Stoffet, saa at Undervisningen kan blive af langt mere videnskabelig Art.»

Det turde maaske til Slut have Interesse ved en saadan Statusopgørelse af en Afdelings Virksomhed at kaste et Strejfflys ind over selve den aandelige Atmosfære, der har omgivet den, saa at man om muligt kunde gribe den Aand og Tone, der her har hersket, saaledes som de, der har levet og arbejdet i den, har opfattet den. Det er et yderst vanskeligt Terræn at befare, et Begrebsomraade, det er svært at faa fat paa, svært at bestemme. Og dog! Skulde det være umuligt for denne Afdelings Vedkommende at gribe Aanden i den Skole, hvis Liv saa mange Aar er blevet præget af Stifterindens kristelige og nationale Sindelag, knyttet til en levende Sans for alt menneskeligt rigt — mærk Grundstenens Ord paa den lille Sølvplade, der lyser enhver indtrædende i Møde. Og dertil kom Frøken Zahles Frisind, bl. a. ved Valget af Lærerkræfter, og hendes ansporende Krav om at sætte al Kraft ind paa Gerningen. Søger jeg faste Holdpunkter for en Definition af Skolens, in casu Eksamensafdelingens Aand, er det væsentligt om disse fem Grundpiller: det kristne — det nationale — det almenmenneskelige — Frisindet — Arbejdskravet, at de Elevudtalelser, der er naaet mig, kredser.

Nu var, som oftere nævnt, Frøken Zahles personlige Indgriben i Eksamensafdelingens Liv ikke synderlig mærkbar for Eleverne. Hvad det *kristelige* angaar, har Frøken Zahles Paavirkning hovedsagelig været øvet i Barneskolen, vel mest gennem hendes egen Undervisning. En Elev skriver: »Frøken Zahle kunde give sig til at tale med os om religiøse Spørgsmaal, personligt og indtrængende, og undertiden saadan, at hun

vistnok i Øjeblikket havde glemmt, hvad vi Børn kunde følge med til.« Meget har for de ganske unge ogsaa den Magt betydet, der skinnede af Frøken Zahles Personlighed. »Man mærkede,« skriver en anden Elev, »at det var hende en Livssag at indgive Børnene den rette Tro.« Naar Grundlaget saaledes var lagt i »Barnesjælens Furer bløde«, gjaldt det at lede de unge til personligt at tilegne sig det lærte og omsætte det i Livet. I Eksamensklasserne har vel Fru Hahns beaandede Timer øvet særlig Indflydelse, jfr. følgende Udtalelse: »navnlig var Fru Hahns Religionstimer fortræffelige, især det Aar, hvor hun gennemgik Korintherbrevet; hendes Timer efterfulgtes altid af lange Diskussioner om det gennemgaaede.« Af stor Betydning for mange Elever var ogsaa nuværende Biskop Ludwigs Timer, da en Række praktiske Livsspørgsmaal drøftedes i Tilknytning til det læste og derved ogsaa gjorde de ligegyldige interesserede. Ogsaa nuværende Biskop Ammundsens Undervisning ved jeg satte Spor, men her beroede det vist for en Del paa, om Holdet selv ejede Forudsætningerne; var dette ikke Tilfældet, kunde Taget glippe. — Naturligvis var hverken Frøken Zahle eller Frøken Skram blinde for, hvilke Kriser unge i Overgangs- og Gæringsaarene kunde komme ud i, ikke mindst under Indflydelse af Gennembrudsiderne fra 70'erne og 80'erne. Men Skolens Standpunkt her har ikke været til at tage fejl af. En Elev skriver saaledes, at hendes aandelige Oprørskhed i hin Tid vel nok for en Del skyldtes 70ernes Litteratur, men »uden Tvivl ogsaa havde sin Grund i en ungdommelig Oppositionstrang imod den daglige aandelige Atmosfære, jeg indaandede paa Skolen. I mit senere Liv har jeg jo faaet en ganske anderledes medmenneskelig Forstaaelse end den Gang, men jeg tror, man bør regne med som noget ikke ualmindeligt, at der i Ungdommen, ikke mindst i de tidligste Ungdomsaar, er en Tagen-Parti for eller imod, der bevirker, at en religiøs eller antireligiøs Paavirkning kan faa den modsatte Virkning af, hvad der var dens Hensigt.« En anden Elev udtaler dog, at en Afdeling, der lededes af A. B. Drachmann, maatte præges af Forstaaelse over for det værdifulde i Gennembrudsbevægelsen.

Frøken Zahle kendte sine Læreres religiøse Standpunkt og har for fleres Vedkommende fuldt ud været paa det rene med, at deres Livsanskuelse var dybt afvigende fra hendes egen; men hvor det gjaldt at undervise voksne Elever var for Frøken Zahle Hensynet til Dygtighed

og Alvor Nr. 1, forudsat selvfølgelig at vedkommende ikke direkte bekæmpede Kristendommen. I denne Sammenhæng kan erindres om et Svar, en fremragende Lærer gav Frøken Zahle paa hendes Spørgsmaal, om han vilde tage Dansk Stil med en Studenterklasse, og som gik ud paa et Afslag med den Motivering, at Emnerne hyppigt berørte Grundlaget for Livssynet, og der kunde det blive svært om ikke umuligt at undgaa at føre Eleverne ind paa Tankegange, der maatte være Frøken Zahle imod. Og dog kunde ogsaa her Frøken Zahle vise sit rummelige Syn. Da saaledes Fru Dr. phil. Kirstine Meyer med sine Elever skulde gennemgaa Verdensbilledet og derved ikke kunde undgaa at give en Fremstilling, der kom i Modstrid med Skabelseshistorien og Bibelens Beretning i det hele, søgte hun loyalt først Frøken Zahle for at høre hendes Mening. Svaret lød: »For mig har de 6 Dage altid staaet som 6 Perioder — og desuden er een Dag for Herren som tusinde Aar og tusinde Aar som een Dag.« Baade i de naturvidenskabelige og de saakaldte aandshistoriske Fag maatte de voksne Elever vænnes til at støde paa Tankegange og Synsmaader, forskellige fra dem, de havde mødt som smaa. Ønskede de da en Haandsrækning, var det vel ikke svært for dem at finde en, der kunde vejlede dem. Øvede Skolen heller ikke for denne Afdelings Vedkommende nogen Art af Tvang, skulde dog dens Aandspræg i sig selv være klart nok. Skoledagen indledes med Morgensang, som alle, der tilhører Folkekirken, maa deltage i. For flere betyder denne Indledning muligvis kun lidt i Øjeblikket, slaar dog maaske ubevidst Rod; mange vilde sikkert nødvendig være den foruden. Dagen er indviet.

Hvad det *nationale* Liv angaar, har det i Eksamensklasserne ganske anderledes direkte Udviklingsmuligheder end det religiøse Liv, ganske simpelt gennem Fagene Dansk og Historie, desuden indirekte ved Studiet af baade de døde og levende Sprogs Kultur. Netop de to førstnævnte Fag har i disse Klasser i de tidligere omtalte Læreres Haand givet levende Tilskyndelser til Nationalfølelse, og Børn og unge er rent umiddelbart letvakte paa dette Omraade. Her er ogsaa de forskellige Foredrag, Skolen lader afholde, saa snart nationale Begivenheder eller Mindedage giver Anledning dertil, af Betydning for de unges almindelige Udvikling; men Skolen anser det i det hele for sin Opgave gennem Foredrag, Oplæsning, undertiden Gennemgang af Musik at vække Elevernes

Sans for Kulturværdier, der ellers ikke direkte er Genstand for Undervisning.

Skønt Frøken Zahle selv var Grundtvigs Tilhænger, kan man ikke sige, at Skolen, endsige Eksamensafdelingen, havde noget grundtvigiansk Præg, lige saa lidt som det nationale Præg rendyrkedes i chauvinistisk Retning — det *almen-menneskelige* var den Jordbund, hvori Sæden blev saaet. Dette hang ogsaa sammen med Frøken Zahles pædagogiske Syn. »Under Opdragelsen har jeg ønsket at lægge Vægten ene og alene paa det menneskelige« (Om d. kv. Udd. 1873. S. 31) og: »Jeg mener, det kommer lige saa meget an paa, *hvorledes* der ses paa *Livet* og *Menneskene*, som paa, *hvorledes* der læses i *Bibelen*.« (»Om Kv. Udd.« 1882 S. 8, 9). Dette er centralt; for Frøken Zahle var den menneskelige, den moderate Forstaaelse af Barnenaturen og de unge Grundlaget, heri laa den frugtbare Spire for Opdrageren. Frøken Zahles Kærlighed til Ungdommen groede ud heraf, bredte sig til hendes Medarbejdere, saa ogsaa Ungdomsskolen blev et Voksested, hvor der var godt at være. Udtalelser fra tidligere Elever vidner atter og atter om det muntre, virksomme Ungdomsliv, Skolen har givet dem i Eje; det er, som det almen-menneskelige, Arbejdskravet og Frisindet har dannet en lykkelig Treklang, der har skabt Harmoni. »Trods al Skolens tilsyneladende Frihed,« skriver en Elev, »med Sangen, der indledede Timerne, med den kammeratlige Tone over for Lærerinderne, blev der netop krævet meget *Arbejde* af os. Dette gjaldt ogsaa Frøken Zahles egen Undervisning.« Og hos en anden: ». . . det, der fik Betydning for mig, var den Ærbødighed for, den Kærlighed til Arbejdet, som prægede alle; . . . det gjaldt om at gøre sit yderste, ikke spare Tid eller Kræfter, aldrig slaa sig til Ro med, at man var færdig, men arbejde videre og videre; naaede man saa et godt Resultat, var der ingen Grund til at være stolt af det: det var kun ens Pligt at gøre alt, hvad man formaaede.« I Tilknytning hertil kan anføres følgende smukke Hyldest til Lærerkredsen for 25—30 Aar siden og til Lærergerningen i Almindelighed. »I Aarene 1898—1903 underviste jeg nogle faa ugentlige Timer i Artiumsklasserne og kom saaledes af og til til at tilbringe et Frikvarter paa et Lærerværelse. Det har gjort et uudslætteligt Indtryk paa mig, at Lærerne, i Stedet for at bruge det korte Øjeblik til at hvile sig, maaske ved at tale om noget helt uden for deres Arbejde, var saa opfyldt af dette, at de maatte tale om det, om hvad

de havde oplevet i Timerne, hvad Eleverne havde svaret eller spurgt om, osv. Siden den Tid har jeg altid paa Forhaand næret en absolut Sympati med alle Lærere, som jeg er kommet i Berøring med; og Lærergerningen paa den Maade, som jeg har haft Lejlighed til at se den udøvet, har altid staaet for mig som en af de smukkeste og mest paaskønnelsesværdige.« Arbejdet blev gjort; til Gengæld blev der givet den enkelte Lærer Frihed i Valget af Stof og Arbejdsmetode. I en anden Forbindelse er tidligere anført en Udtalelse om den Frihed til Udfoldelse af Personligheden, Eksamensklasserne giver alle. »Det er denne Skolens Aand,« hedder det videre, »eller maaske først og fremmest Eksamensklassernes Aand, denne Respekt for Individualiteten, der hidfører det gode Forhold baade mellem Lærerne og mellem Lærere og Elever, og som gør, at saa at sige alle befinder sig vel inden for Skolens Vægge og med Glæde ser tilbage til deres Skoletid.«

Men i en stor Skole, hvor der tilstræbes en fast Disciplin og der stadig arbejdes paa at skabe det, Skolen anser for den rette Aand, vil der selvsagt jævnlig findes mer eller mindre fødte Opponentter. Det *kan* være negative Naturer eller saadanne, der elsker Opposition for Oppositionens Skyld, men sandelig ogsaa særprægede Karakterer, Enspændernaturer, hvis Menneskeværdi det er Skolens Opgave at forstaa — og lede. Saadanne unge vil forstaa denne Udtalelse: »Ubevidst tvivler jeg ikke om, at baade Skolens Aand og Disciplin har haft Betydning for mig; men bevidst husker jeg kun, at den rejste Oppositionstrangen hos mig og fik mig til at stille mig paa Bagbenene.« Paa mit direkte Spørgsmaal til en Elev: Har Skolens Aand, Disciplin etc. betydet noget for Dem, og i hvad Henseende? lød Svaret kort og godt: »Det har betydet: en Række lykkelige Aar først og fremmest, og dernæst Bibringelse af Pligtfølelse, Ansvarsbevidsthed, Respekt for Autoriteten og Traditioner, Arbejdsmod og Arbejdsglæde, samt den rette Vurdering af Værdierne efter Sokrates' Raad: *Sandhed. Gode Venner. Skønhed. Rigdom.*«

Denne Udtalelse skyldes en Dame, der for et kvart Aarhundrede siden var Elev i Eksamensafdelingen. Den Periode fra dennes Liv, som det nu er forsøgt at give et Billede af, strækker sig over henved 40 Aar. Af de nævnte Forstandere og Lærere virker ingen mere. Tiden i det hele og Tidsaanden i København er ikke den samme; Verdenskrigen og hvad den bragte i sit Kølvand har radikalt ændret Tilstandene, og

Ungdommen er præget af Tiden. Hjemmene betyder ikke det samme som for en Menneskealder siden; Arbejdet inden for Skolen sætter sig nu andre Maal end den Gang. Skiftende Tider — skiftende Opgaver for Slægten, der »skal følge Slægters Gang.« Dog er det vort Haab, at det bedste fra Skolens Ungdomstid og Grotid, det dybe Grundlag, der er skabt af simple, store Værdier, virker og lever endnu — i Aand og Sandhed. Men herom maa den nulevende Ungdom og dens Børn engang i Tiden fælde Dommen.

SEMINARIESKOLEN 1895–1924

Af
G. KNUTH

Det var Seminarieloven af 30. Marts 1894, der tvang Frøken Zahle til at oprette Seminarieskolen. Denne Lov krævede nemlig, at de vordende Skolelærerinders Uddannelse skulde foregaa i Forbindelse med en Barneskole. Valget stod da for Frøken Zahle imellem at opgive sin Indflydelse paa Lærerindeuddannelsen eller at oprette en Skole i Tilknytning til Seminariet. Hun valgte det sidste. Hun udsendte nu 3 af sine Medarbejdere til Sverige, Finland og Tyskland for at studere Seminarieskoler i disse Lande, hvor de i Modsætning til her i Danmark længe havde været kendt. Hvad der paa disse Rejser blev set og lært berettedes ved Hjemkomsten, og Frøken Zahle optog heraf, hvad der passede for vore hjemlige Forhold, men iøvrigt indrettede hun sin Skole efter sine egne Tanker.

For straks at kunne begynde Skolen med en virkelig Klasseinddeling overtog Frøken Zahle to mindre Skoler, og med disses Elever og de hos hende selv indmeldte begyndte Skolen d. 1ste Oktober 1895.

Seminarieskolen, den sidste Skoleafdeling, Frøken Zahle selv oprettede, er blevet kaldt hendes »yngste Barn«, og det var med et i og for sig tungt Sind, at hun satte dette Barn i Verden, thi for det første var hun ikke tilfreds med, at Seminarieelevernes Uddannelse i »praktisk Skolegerning« skulde foregaa samtidig med, at de forberedte sig til sidste Del af deres Eksamen; med sit ideelle Syn paa Skolearbejde havde hun ønsket de vordende Lærerinder et Aar i Ro til at fordybe sig i Forberedelsen til deres ansvarsfulde Gerning, og dernæst kunde hun ikke skaffe Plads til den ny Skole uden derved, at hendes bedste Venner, Comtesse Moltke og Fru Bay, maatte fraflytte det Skolehus Linnésgade 8, som de i mange Aar havde beboet med baade deres Pigeskole og deres Drengeskole. Frøken Zahle var saa nær knyttet til disse Venner og til deres Skolevirksom-

heder, som havde hendes varmeste Interesse, at det maatte blive og blev uendelig svært for hende at se dem drage bort med deres to allerede dengang »store Hære«.

Men — alligevel — der skulde leves under den ny Lov, Seminarieskolen skulde have Plads, og med en Kraft og Energi, som sikkert ikke findes hos mange i 68 Aars Alderen, tog Frøken Zahle fat paa at »skabe nyt« og paa at faa dette ny saa godt, som tænkes kunde. Under mange omhyggelige Overvejelser drøftedes og fastsloges Læseplanerne, og inden Skolen begyndte, indbød hun Elevernes Forældre til et Møde, hvor hun nøje gjorde Rede for det Arbejde, som her skulde gøres — først og fremmest for Børnene med deres Udvikling og Uddannelse som Maal, dernæst et Arbejde med de vordende Lærerinder, for hvem Skolen gæstfrit skulde aabne sine Døre i adskillige Undervisningstimer. Til dette Møde havde Frøken Zahle skrevet en Sang, hvis Indhold for enhver, der kendte hendes Tanker, tydelig røbede, med hvor tungt et Sind hun i Virkeligheden gik til denne Gerning, men at hun tog den op, fordi hun saa den som sin og derfor nu stillede den hen under Guds Varetægt.

Vi, Frøken Steinthal og jeg, som dengang hørte til de yngre, saa jo med et lysere Syn paa den Sag, vi skulde bære frem. De Øvelsesskoler, som vi havde set i Udlandet, havde nemlig paa ingen Maade gjort os forsagte; at de som ethvert andet menneskeligt Værk kunde have deres Skrøbeligheder og svage Punkter, var vi selvfølgelig ikke blinde for; men vi havde set, hvorledes der med Indsigt, Omhu og Alvor kunde arbejdes baade med Børn og med og af Lærerlærlinge, hvor vel tilrettelagt alt var, hvor friskt og fornøjeligt Samlivet mellem Børn og voksne formede sig, vi satte derfor vort Haab til, at det ogsaa herhjemme skulde lykkes at faa et saavel for Børn som for voksne godt Arbejde gjort. Og fortrøstningsfuldt tog vi da fat paa dette d. 1ste Oktober.

Nu var det saaledes, at Skolen først i Juni Maaned følgende Aar skulde modtage sine Gæster — Seminariets III Hold — vi havde da et godt halvt Aar at arbejde i alene med Børnene, og dette var saa vist ikke for lang Tid at faa de to overtagne Skolers Elever og de her indmeldte, som havde gaaet i forskellige Skoler, nogenlunde arbejdet sammen. I de Tider var Skolernes, særlig de smaa Skolers, Læseplaner meget forskelligartede, i den ene Skole havde Børnene t. Ex. dyrket Fransk fra 1ste Klasse, i det hele havde de fremmede Sprog og allehaande »finere« Haandarbejder tidligt taget Kræfterne i Brug, nu skulde de fornemmelig

bruges først og fremmest til Modersmaalet, og de »franske Broderier« maatte vige for de Schallensfeldtske Øvelsesstykker, noget som vistnok en Del Forældre til en Begyndelse egentlig fandt en Tilbagegang. Paa den anden Side maatte disse stadig faa et stærkt Indtryk af Frøken Zahles varme og forstaaende Omhu for sit »yngste Barn«. Hun havde flyttet sit Hjem midt ind i den ny Skole, hun færdedes saaledes daglig iblandt os, og hun tog sammen med sine ypperste Medarbejdere Del i Undervisningen.

I Midten af Juni 1896 modtog vi det første Hold Seminarieelever, efter at Frøken Zahle først havde talt indtrængende og alvorligt til dem (se Bogen »Natalie Zahle« Side 242) om de Pligter, der vilde paahvile dem, fra det Øjeblik de traadte over Skolens Tærskel; særlig understregede hun, hvorledes der maatte fordres af dem samme Diskretion overfor Børnene, som de vilde behandle Medlemmerne af deres eget Hjem med. Hun henledte ogsaa deres Opmærksomhed paa Skolens Betydning som Hjemmets Medhjælp, viste dem, hvorledes man i Skolen dog behøver visse ydre Forholdsregler, der ej i samme Grad behøves i Hjemmet. Først og fremmest en *gennemgaaende velgørende Orden* — denne maatte Seminarieeleverne forstaa at respektere. Hun sluttede med at sige: »*Kærlighed og Orden* er den gode Skoles Grundlov. Gid De lære at kende, at den under al Skrøbelighed raader her, og gid De her og i Fremtiden selv maa bygge paa den ved al pædagogisk Gerning i Hjem og Skole.«

Det blev en Glæde at modtage det første Seminariehold, ogsaa dets Efterfølgere, der saa vel har forstaaet at indordne sig under de Fordringer, som Barneskolen maatte stille til dem.

I disse første Aar udvikledes et hyggeligt Samliv imellem Seminariets og Barneskolens Elever, vi var dengang ikke flere, end at vi bl. a. hver Morgen kunde mødes til vor Morgensang i Gymnastiksalen, hvad der i Aarenes Løb er umuliggjort ved den stadig voksende Børneflokk og de mange Seminarieelever.

En Tid paa Aaret, der altid af Børnene har været imødeset som meget fornøjelig, er Seminarieelevernes Eksamen i »praktisk Skolegerning«; der har særlig ibl. de yngste ligefrem været Rift om at komme til at høre til de udvalgte, der skulde »op til Eksamen« paa Seminariet. Mange af de større Elever er med megen Alvor gaaet op i, hvad de havde at gøre ved denne Lejlighed, og har saa godt forstaaet, hvor vigtigt det er for Eksaminanden, at de kommer med fornuftige Svar. Engang da et Hold store

Piger kom ud fra en saadan Opgave, og der spurgtes, hvorledes det var gaaet, svarede en af dem: »Jeg kunde have hjulpet hende (Seminarie-eleven) med flere Svar, men jeg var bange for at forstyrre hendes Tankegang.«

Som Maj Maaned med Seminariets Eksamen i særlig Grad bragte Skolens og Seminariets Elever sammen, saaledes ogsaa December med sin aarlige Afslutning før Jul. Ved denne Lejlighed har det været Skik, at Seminariets Elever pyntede et stort Juletræ til Børnene, og den sidste Skoledag samledes vi om det i Gymnastiksalen. Under Seminarieelevernes Sang indtog Børnene deres Pladser; paa Grund af Pladsforholdene kunde vi desværre ikke alle paa een Gang være samlede, men først maatte de yngste Klasser have deres Afslutning, dernæst de ældste. Jule-salmerne lød nu med Kraft og Glæde fra smaa og store. Denne Juleafslutning havde iøvrigt altid et stilfærdigt Præg; som bekendt er der jo Leg og Lystighed nok i Julen, vi holdt derfor mest af at give Børnene et mere stille Indtryk af den nære Højtid, og til at dette kunde naaes, bidrog de selv i høj Grad, idet deres Sanglærerinder i Reglen havde ind-studeret Sange passende for Lejligheden med dem, for de ældres Vedkommende tidt flerstemmige Sange, hvormed de afsluttede, naar der var blevet talt til dem om Julehøjtiden. Det hændte ofte, at tidligere Elever, der nu som Mødre havde deres Børn i Skole her, udtalte Ønsket om at være med til Juleafslutningen, fordi denne just med sin Stilhed bestandig stod for dem som et lyst og smukt Minde.

I alle Klasser, maaske med Undtagelse af de alleryngste, har der, naar Julen nærmer sig, været stor Travlhed, idet Lærerinderne i Aarens Løb er kommet mere og mere ind paa at hjælpe Børnene til at bringe Glæde paa de Steder, hvor der ellers er trangt og svært — i fattige Hjem og hos ensomme gamle. De Forberedelser, der har været hermed, har ivrigt optaget Børnene, og deres egen Juleglæde er blevet øget, naar de saa de glade Ansigter, hvor de kom med deres Gaver.

Alle tidligere Elever har kunnet holde Forbindelsen med Skolen vedlige igennem »Ungdomsforeningen«, der stiftedes paa Skolens 10 Aars Fødselsdag. Med stor Trofasthed er Eleverne, endogsaa nogle fra den allerældste Tid, stadig kommet til de Møder, hvor de har været samlet til Foredrag eller anden Underholdning, og hvor de gamle Kammerater har haft Glæde af at mødes med hinanden og med deres Lærere. For en Del Aar siden mødtes en mindre Kreds af disse tidligere Elever her en

Aften hver Maaned i Vintertiden og syede Tøj til fattige Børn under Vejledning af de Lærerinder, der beredvillig stillede deres Tid til Raadighed.

I de første Aar af Skolens Bestaaen kunde det hændes, at her af og til kom Forældre, der var blevet »opskræmt« ved Udtalelser fra andre om,

Seminarieskolens Lærerkreds 1924

1. Række fra oven: I. Haugegaard, W. Fischer, G. Knuth, J. Lütken, J. Hjelmer.
 2. Række: D. Hyllerslev, I. Steenberg, Th. Lønborg, M. Steinthal, I. Pagh, A. Weikert, E. Tofte,
 A. Schousboe, R. Philipsen.
 3. Række: I. Tryde, N. Vinding, G. Granøc, K. Holt, E. Bondo, A. Naumann, K. Bagge,
 S. Rasmussen, H. Gad, C. Christensen.

at Børn i en Seminariskole kun var »Prøveklude« for Seminariets Elever, Udtalelser, der enten stammede fra Mennesker, der ikke kendte denne ny Skoleart, eller som nærede Uvilje imod den. Men efterhaanden som Forældre kredsen og vi blev levet sammen, forstodes det, hvorledes Hensynet til Børnene her var det første og bestemmende i, hvad der foretoges, og Røsterne døde hen; hertil har sikkert ogsaa det bidraget, at der nu er Lov for, at enhver, der vil være Lærer, enten han eller hun har bestaaet Skoleembeds- eller Faglærereksamen, skal undervise i en

Skole under Læreres Vejledning, saa der findes næppe nogen større Skole af Betydning, som ikke har sine Lærerlærlinge, altsaa ogsaa sine »Prøveklude«.

Seminarieskolen, der til en Begyndelse ikke havde nogen offentlig Eksamen, fik i 1899 Tilladelse til, at der afholdtes Borgerskoleeksamen for Piger. Frøken Zahle var interesseret i, at vi skulde afslutte med denne Eksamen, som i og for sig ogsaa var god; den omfattede alle alm. Skolefag, 2 Sprog, Matematik og Bogføring, fandt Sted under offentlig Kontrol i alle Fag ved 2 beskikkede Censorer, men den var omtrent dødsdømt fra første Stund, thi den gav ingen — — Rettigheder; den afløstes da af Mellemskole- og Realeksamen, som første Gang afholdtes her i 1912 og 1913, og som senere hvert Aar har været afholdt.

Medens Skolen i de første Aar havde en ret hyppigt skiftende Kreds af Klasselærerinder, har disse nu i en lang Aarrække udgjort en fast sammenarbejdet Lærerstab, der arbejder med fuld Forstaaelse af Skolens dobbeltsidige Gerning, med Iver og kærlig Interesse for smaa og store, Børn og voksne, bestandig aarvaagen for Tidens Krav, bestandig besindigt prøvende, hvilke af disse der bør efterkommes.

AF KVINDEGYMNASTIKKENS HISTORIE

Af
SIGRID NUTZHORN

I Begyndelsen af det forrige Aarhundrede møder man den første spirende Interesse for ogsaa at gøre Pigebørnene og den kvindelige Ungdom delagtig i Legemsøvelsernes Goder. Der var paa den Tid ikke megen Forstaaelse af, at Pigerne lige saa vel som Drengene kunde trænge til Gymnastik for Motionens og den legemlige Udviklings Skyld. Dansen brugtes ganske vist som Undervisningsfag i nogle Pigeinstitutter, og Pigerne fik da derigennem lidt Bevægelse; men det har dog næppe været den gavnlige Motion, den gav, man i Almindelighed tillagde særlig Betydning. Hensigten har snarere været gennem Dansen at lære de unge Piger at bevæge sig med Anstand samt at opøve dem i denne selskabelige Færdighed. — Professor Münter (senere Biskop), Medlem af den store Skolekommission, der bragte os Skoleloven af 1814, fremhævede Dansen som en god Form for Pigerne Legemsøvelser; en Udtalelse af ham tyder paa, at det ogsaa for ham for en stor Del var den Anstandsøvelse, Dansen kunde give, der havde Betydning: » . . . De lærte da anstændig Gang og Contenance, og tillige blev der sørget for, at de lærte at danse sædeligt og ikke saa baccantisk, som det nu om Stunder bliver alt mere herskende Mode.«

I Skolekommissionen var der vel Røster, der hævdede sig til Fordel for Pige-gymnastikken; men medens det lykkedes Professor NACHTEGALL ved Skoleloven af 1814 at faa Gymnastik indført som fast Fag for Drengene i Folkeskolen, maatte Pige-gymnastikken vente endnu mange Aar paa denne lovfæstede Anerkendelse.

Omkring 1830 kommer der lidt mere Liv i Interessen for Gymnastik. Flere Læger faar Øje for, at mange af de Rygskævheder, der langt hyppigere findes hos Pigerne end hos Drengene, er fremkommet paa Grund af slap Muskulatur og i det hele mangelfuld legemlig Udvikling. Læger-

nes Henvisning til ortopædisk Behandling i saadanne Tilfælde har formentlig været medvirkende til at vække Forstaaelsen af, at Pigebørnene i al Almindelighed trængte til Legemsøvelser, der kunde give en mere alsidig Styrkelse af Muskulaturen.

Nogle af de første Steder, der indførtes Pige-gymnastik, var paa Døvstummeinstituttet, Blindeinstituttet og Waisenhuset.

Frederik VI, der allerede som Kronprins viste Gymnastikken megen Interesse, og hos hvem Nachtegall altid fandt virksom Støtte, opfordrede nu ham til ogsaa at virke for Udbredelsen af Pige-gymnastik. Ved det gymnastiske Institut, som Nachtegall havde stiftet 1799, fik han i 1838 ved Kongens Hjælp oprettet en »Prøveskole for den kvindelige Ungdoms Undervisning i Legems- og Sundhedsøvelser.« — Da Nachtegall efter et Aars Forløb indberetter om Undervisningens gode Resultater med Hensyn til Holdning og Kraft, bliver Skolen omdannet til »Normalskolen for Kvindegymnastik«, hvor unge Piger uddannes til at undervise i Faget. Fra Kancelliet blev der udsendt Meddelelse til samtlige Skoledirektioner om, at alle de Skoler, der indførte Pige-gymnastik, skulde bruge Normal-skolens Øvelser og Fremgangsmaade som Rettesnor, og Professor Nachtegall skulde føre Tilsyn med Undervisningen. — Nachtegall blev da den første i Danmark, der skabte en Institution, hvorfra der udgik Lærerinder, der kunde føre Gymnastikken videre ud i Samfundet.

Normalskolens Øvelser for Piger afviger ikke i nogen væsentlig Grad fra Drengenes Gymnastik. Nachtegall blev ikke Grundlægger af nogen Kvindegymnastik; hans Fortjeneste bestaar i det hele ikke i Nydannelser paa det gymnastiske Omraade, men han forstod at vække Interesse for Gymnastikken ikke blot hos Myndighederne, men ogsaa blandt Skoleledere og Forældre, og han skaffede Muligheder for en større Udbredelse af den. I 1838 indfører en privat Skole Pige-gymnastik; Aaret efter indføres det i Søetatens Skoler for Piger, og privat oprettes der en »Gymnastikskole for Damer«; i Pressen begynder man ogsaa paa denne Tid at diskutere Kvindegymnastik.

Men denne stigende gymnastiske Interesse svinder atter efter Frederik VI's Død, og yderligere da Nachtegall dør 1847. I 1858 blev der endogsaa indbragt Forslag i Rigsdagen om at ophæve Gymnastik som et fast Fag i Skolen; det blev vedtaget af Folketinget, men forkastet af Landstinget. Denne Nedgangsperiode varer til Midten af Tresserne; da bliver efter Nederlaget i 1864 Gymnastikken et af de Midler, hvorved

man søger at rejse Folket. Disse Aar danner ogsaa Indledningen til en ny Tid for Kvinderne, og i denne Jordbund spirer Interessen atter for at skaffe den kvindelige Ungdom god legemlig Udvikling.

I Fyrrerne havde Assessor Prehn i Sorø oprettet Gymnastikhold for Piger. Paa et saadant Hold havde Frøken Anna Hjort, Datter af Professor Peder Hjort, der den Gang var Lektor i Sorø, gaaet. Da hun som 20aarig blev Elev paa Frøken Zahles Privatlærerindekursus, var hun en af de faa unge Kvinder, der havde deltaget i Gymnastik, og det blev hende, der snart efter kom til at indføre Gymnastikundervisning i Frøken Zahles Skole.

Den svenske Gymnastikdirektør Nycander, der i Begyndelsen af Tresserne havde oprettet et Institut for Sygegymnastik i København, henvendte sig i 1864 til Frøken Zahle med Anmodning om at maatte indføre svensk Gymnastik i hendes Skole. Han har næppe haft svært ved at vinde Sympati for Sagen hos Frøken Zahle, hvis Maal det var at udvikle det menneskelige i alle Retninger hos de unge, Legeme, Aand og Sjæl i lige-lig Grad. Men da Faget var nyt og uprøvet i Skolen, ønskede Frøken Zahle det ført frem med stor Varsomhed, og hun lagde det helst i Hænderne paa Klasselærerinderne, som dem, der kendte Barnets fysiske Tilstand bedst. Det blev Frøken Hjort, der nu var blevet Klasselærerinde ved Skolen, der særlig kom til at samarbejde med Nycander. Skønt han vel egentlig har tænkt sig Undervisningen ledet af fagligt uddannede Lærerinder, fattede han dog hurtigt Tillid til Frøken Hjorts Evner. Snart kom ogsaa flere af Klasselærerinderne med i Arbejdet; de maatte anlægge Gymnastikdragt, og med stor Iver gymnasticerede de under Nycanders Ledelse.

Der er i disse Aar flere private Pigeskoler, der indfører Gymnastik som Skolefag, men i N. Zahles Skole blev det før end i nogen anden Pigeskole optaget som obligatorisk Fag. Det første Aar faar de 4 yngste Klasser Gymnastik, og i de følgende Aar faar Klasserne det fremdeles, efterhaanden som de rykker op, indtil det er indført i hele Skolen med 2—3 Timer ugentlig for hver Klasse.

I 1869 udgav Nycander sammen med Frøken Anna Hjort den første danske Lærebog i »svensk« Gymnastik. Formodentlig skyldes Øvelsestoffet Nycander, der var den fagkyndige. Øvelserne er ordnet i 8 Serier, hver Serie med 8 Øvelser, der hver for sig skal udføres i 8 Tempi. Dette noget snurrige System har ikke meget tilfælles med den Lingske Skole-

gymnastik, men er som svenske Øvelser stundom blevet forvekslet med denne. Frøken Hjort indsa selv, at hverken Øvelserne eller Metoden opfyldte de Krav, der maatte stilles til den kvindelige Ungdoms Legemsøvelser. Naar Gymnastikken dog allerede den Gang hævdede sin Plads indenfor N. Zahles Skole, har det sikkert mere været de gode Pædagogers end Systemets Fortjeneste. Faget kom imidlertid dels gennem disse dels gennem andre Øvelser ind i flere Skoler.

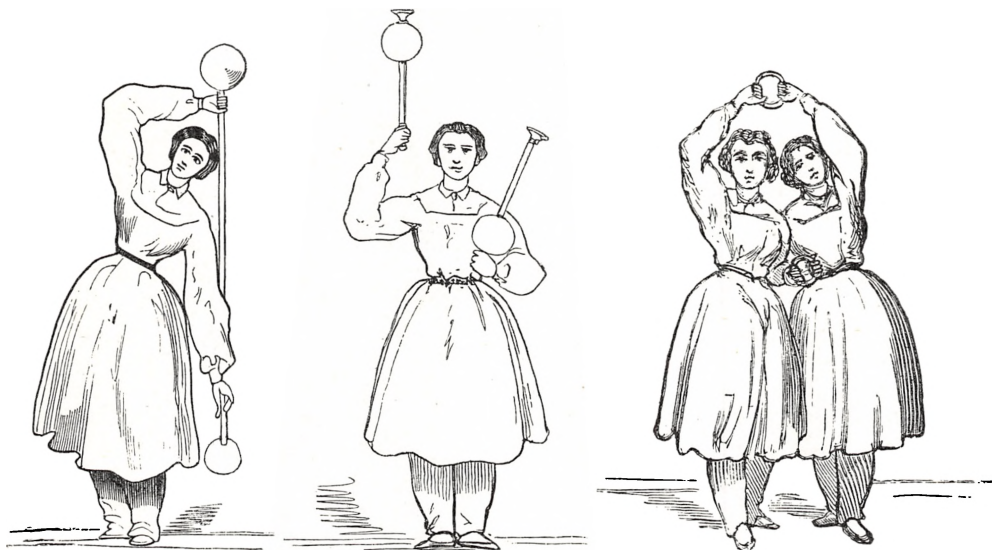
Men snart begyndte tillige andre Metoder at faa Indpas. I 1865 har to Læger, Professor A. G. DRACHMANN og Professor SCHIØDTE paa deres Institut for medicinsk ortopædisk Behandling indført noget, de kaldte »Udviklings-Gymnastik«. Paa Instituttet blev der uddannet Gymnastiklærerinder, som underviste de unge Piger og Børn, der søgte Instituttet. Til Brug for Lærerinderne udgav Professor Drachmann i 1869 en Lærebog i »Gymnastik for den kvindelige Ungdom«. Heri har han samlet et Øvelsestof hentet fra fransk, amerikansk og tysk Gymnastik. Bogen er forsynet med Illustrationer, af hvilke nogle er tegnet efter Naturen af Professor Drachmanns ældste Søn, Holger Drachmann. Man ser af disse Billeder, at Gymnastikdragten den Gang bestod af lange Benklæder — som Herrebenklæder — og derover en Kittel, der gaar lidt nedenfor Knæene. Figuren er stærkt indsnøret i Livet, hvilket fremhæver Hofterne meget og sikkert har hemmet Bevægelserne under Øvelserne, men med den Tids Brug af Korset har man muligvis ikke tænkt paa det uheldige deri; maaske har man slet ikke aftaget Korsettet under Øvelserne.

De forberedende Øvelser bestaar i rytmiske Bevægelser, om hvilke Drachmann siger, at ingen af dem er anstrengende, og de bør ledsages af Sang. Han fremhæver, at Sangen er et naturligt Udviklingsmiddel for Aandedrætsorganerne, og den bidrager i høj Grad til at gøre Øvelserne tiltrækkende og livlige. Der er endvidere franske Øvelser med Kuglestænger og Kuglestokke, amerikanske Øvelser med Ringe samt tyske Gang- og Ordensøvelser.

Et og andet af Øvelsestoffet har Professor Drachmann tillempet efter sin egen Opfattelse og har vel ogsaa føjet noget til selv, men heller ikke han har været nyskabende paa det gymnastiske Omraade. Derimod var det Drachmann, der her i Landet først indførte en særlig Gymnastik for Kvinder — helt forskellig fra Mandsgymnastikken. Han har Forstaaelse af, at der i Gymnastikken maa tages Hensyn til Forskellen mellem Kvindens og Mandens Fysik; desuden lægger han særlig Vægt paa, at der

tages æstetiske Hensyn ved Valget af Øvelser. Her møder vi paa nogle Punkter Forløbere til en Opfattelse af Kvindegymnastik, der gaar i samme Retning som i vor Tid; men der ligger en lang Afbrydelse af Udviklingen i denne Retning derimellem.

Den Drachmannske Gymnastik vandt, om end kun for et kortere Tidsrum, Udbredelse baade i København, i større Provinsbyer samt paa nogle Højskoler. Blandt de Lærerinder, der udgik fra Instituttet, var

Drachmanns Gymnastik

Drachmanns Datter, Erna Drachmann, senere Fru Juel-Hansen. Hun indførte Faderens Gymnastik i N. Zahles Skole, i 1867 med et enkelt Hold, senere med flere. I de følgende ca. 10 Aar undervistes der i N. Zahles Skole saavel i »svensk« som i »fransk« Gymnastik; den sidste Betegnelse anvendtes i Almindelighed for den Drachmannske. Professor Nycander førte Tilsyn med den svenske og Professor Drachmann med den franske Gymnastik.

I det hele og store var det en betydelig Vinding, at Pigebørnene fik det stillesiddende Skolearbejde afbrudt af livlig Bevægelse, hvad man paa den Tid sikkert regnede denne Gymnastik for at være, men i Længden tilfredsstillede ingen af Systemerne dog helt. Da Professor Nycander efter nogle Aars Forløb opgav sin Virksomhed i Danmark for at tage et Arbejde med Sygegymnastik op i Brüssel, faldt Forsøget med hans Skole-

gymnastik til Jorden; og da Professor Drachmann senere lærte den Lingske Gymnastik at kende paa nært Hold, anerkendte han dens Fortrin, og hans Datter gik til sidst ogsaa over til dette System.

Imidlertid er der i Tiden fra den Nycanderske og Drachmannske til

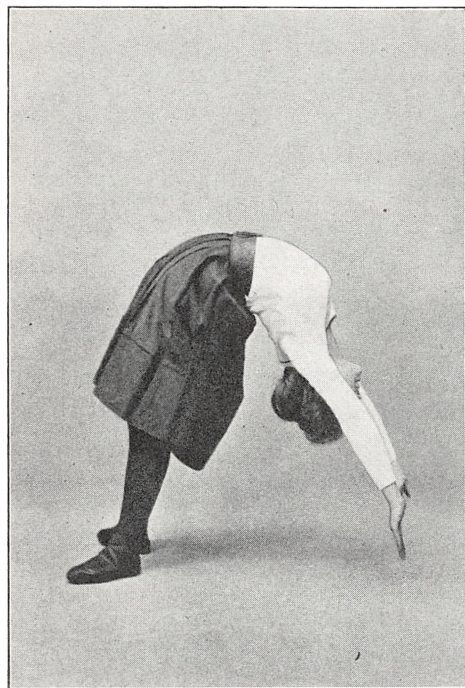
Paul Petersens Gymnastik

den Lingske Gymnastiks Indtog her i Landet endnu et væsentligt Led af Kvindegymnastikkens Historie, der skal omtales.

Da PAUL PETERSEN i 1870 begyndte sit Arbejde med Kvindegymnastik, fandt han et godt Grundlag at bygge paa i Drachmanns »Lærebog i fransk Gymnastik for den kvindelige Ungdom«. Men han anvendte tillige en Del Øvelser, som han hentede fra franske, tyske, engelske, svenske og danske Øvelsesamlinger. Med denne Gymnastik gjorde han sit første Forsøg i en Pigeskole paa Østerbro, og de følgende Aar fik hans Gymnastik Indpas ved flere Pigeskoler. Derved blev ogsaa Trangen til flere Lærerinder følelig, hvilket gav Stødet til, at Paul Petersen i 1878 oprettede et Kursus for Lærerinder. I dette Arbejde fik han Støtte af Lægerne Chr. Fenger, Axel Hertel, Sigfred Levy og Joh. Meyer. Dr.

Hertel fik endogsaa dannet et Gymnastikhold bestaaende af Læger, der gennemgik Kvindegymnastikkens Øvelser under Paul Petersens Ledelse.

I den Lærebog, Paul Petersen udgav, »Den danske Kvindegymnastik«, udtaler han bl. a. i Forordet: »Særlig Betydning fik det naturligvis, da

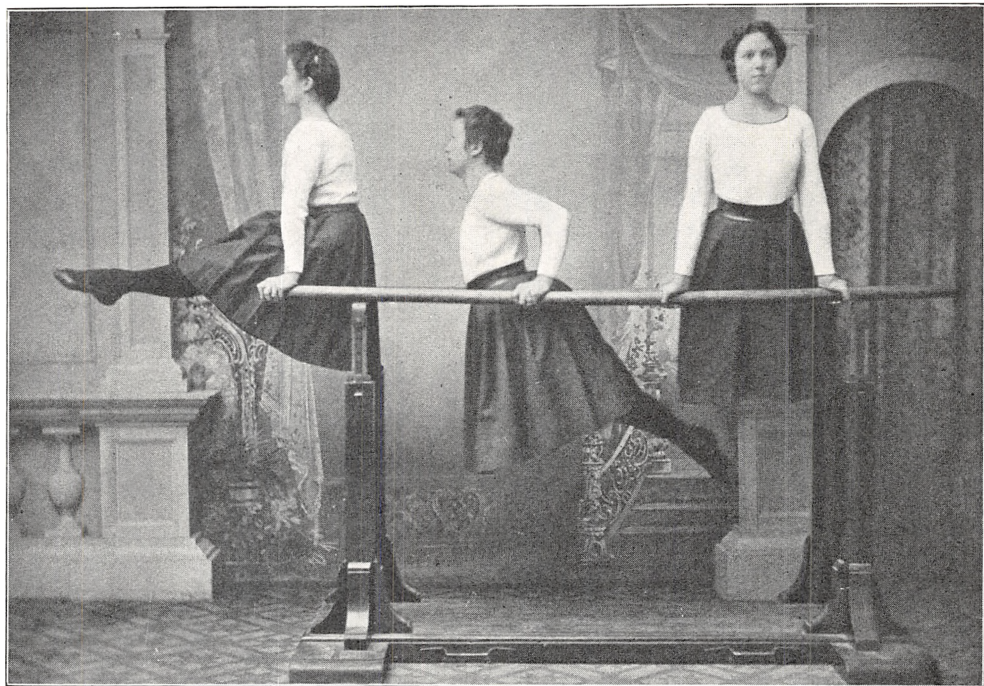

Paul Petersens Gymnastik

ogsaa Frøken Zahle bestemte sig til at gøre en Prøve med dette System. Ved denne Skole havde Frøken Anna Hjort ved Siden af anden Gerning ogsaa givet sig meget af med Undervisning i Gymnastik, hvori hun havde faaet en fortrinlig Uddannelse af Professor Drachmann og Direktør Nycander. Frøken Hjort omfattede den danske Kvindegymnastik med levende Interesse og supplerede den med en Række af Nycanders Øvelser i bearbejdet Form. Tillige ydede hun sin værdifulde Hjælp til Fjernelse af enkelte Øvelser, der havde beholdt et noget for militært Snit.«

De fritstaaende Øvelser i Paul Petersens Gymnastik var forskellige fra Mandsgymnastikkens, og der var mere Bevægelse og Rytme i dem end i den Gymnastik, der snart efter dreves her i Landet efter Lings System. Over disse Øvelsestyper var der vel ogsaa noget af det »Kvindeligheids

Præg«, som han tilstræbte. Ligesom Drachmann brugte Paul Petersen Sang til en Del Øvelser, selv indførte han Klavermusik til Gymnastik. Der var megen Friskhed og Fart over den Paul Petersenske Gymnastik, men nogen *virkelig* kvindelig Bevægelsesform fik han ikke frem, snarere

Paul Petersens Gymnastik

var der en vis Stramhed og militær Disciplin over Øvelserne; desuden anvendtes en stor Del af Timen til meget kraftige Enkeltmandsøvelser i Redskaber.

Paul Petersen var en fortrinlig Lærer, myndig, livlig og æggende. Han forstod at rive sine Elever med og vandt i det hele mange Beundrere og Tilhængere. De i alt 224 Lærerinder, han i sit Liv naaede at uddanne, har sikkert med Grund været glade for hans Undervisning. Uddannelsen var toaarig, og den blev i flere Henseender gennemført med stor Dygtighed. De Lærerinder, der er udgaaet fra Paul Petersens Institut, har i Almindelighed forstaaet at hævde sig gennem den Sikkerhed, hvormed de har ført deres utrættelige Lærers Gymnastik ind i Skolerne. Det var denne Gymnastik, der blev grundlæggende for Pige-gymnastikken i Kø-

benhavns Kommuneskoler, hvor den blev indført i 1886 og bibeholdt de følgende 20 Aar.

Paul Petersen var en lidenskabelig og ivrig Agitator for sin Sag — for den Kvindegymnastik, der for ham var den rigtige. Da Striden om dansk og svensk Gymnastik opstod, følte han sig tilsidesat og fik vel heller ikke af Modstanderne den Anerkendelse, som hans i mange Maader fortrinlige Arbejde gjorde ham fortjent til. Udenfor Danmark har hans Gymnastik gennem Opvisninger ofte vundet Laurbær.

Efter Paul Petersens Død (1906) har hans Døtre ført Instituttet videre; de har fulgt med i Udviklingen og har i de senere Aar fjernet meget af det spændte og stramme, der tidligere var over Øvelserne; de særlig kraftige Redskabsøvelser er ogsaa forsvundet. Instituttets omfattende Undervisning i saavel Gymnastik som Dans, Plastik, Svømning og anden Idræt søges stadig af mange Elever. Som et smukt Minde over Paul Petersen staar den Sammenslutning af kvindelige Gymnaster, der hedder »Dansk Kvindegymnastikforening«, og hvis Formand Datteren, Frøken Magdalene Paul Petersen er.

Kvindegymnastikken vandt nu lidt efter lidt Udbredelse i Hovedstaden og større Købstæder. De ledende indenfor Højskolerne viste ogsaa tidligt Forstaaelse af, at Kvinderne ligesaavel som Mændene behøvede Gymnastik for den legemlige Udviklings Skyld. Sommeren 1872 indførte Højskoleforstander Jens Nørregaard paa Testrup Gymnastik for de unge Piger. Han, der som ung havde undervist i N. Zahles Skole, har formodentlig derfra været fortrolig med Tanken om de unge Pigers Behov af Legemsøvelser. I en Beretning fra Testrup Højskole meddeler Nørregaard bl. a.: . . . »Frøken Sanne leder de kvindelige Legemsøvelser, som af Hensyn baade til Sundhed og Skønhed foretages daglig.« 1874 indføres Gymnastik for de kvindelige Elever paa Askov Højskole og 1875 paa Vallekilde. Det var den Drachmannske Gymnastik, der den Gang undervistes i paa Højskolerne; dog blev der fra 1876 paa Vrigsted Højskole og senere ogsaa paa et Par andre undervist i den saakaldte danske Gymnastik, vist nærmest efter Nachtegalls Mønster. Saa vidt vides, fik Paul Petersens Gymnastik aldrig Indpas paa Højskolen. Den første Gymnastiklærerinde paa Askov Højskole var en ung Dame, der havde gennemgaaet N. Zahles Skole, nemlig Frøken Julie Marstrand, Broderdatter af Maleren Marstrand. Aaret efter underviste hun paa Vallekilde Højskole, hvor hun senere ægtede Ernst Trier, og paa

Askov blev Søsteren Frøken Christine Marstrand (senere gift med Poul la Cour) hendes Afløser. De, der var unge paa den Tid, mindes med Glæde disse »franske« Gymnastiktimer, hvor man sang næsten uafbrudt til Øvelserne, undtagen naar disse blev mere sammensatte med Kuglestænger o. l.

Ved den Drachmannske og Paul Petersenske Gymnastik var Fordommen mod Pigebørns og den kvindelige Ungdoms Udøvelse af Gymnastik i det væsentlige brudt. Forandringen fra Pigebørnenes megen Stillesiddende og deres begrænsede Bevægelsesfrihed til det Liv, deres Indtræden i Gymnastiksalen førte med sig, virkede oplivende og befriende. Set paa denne Baggrund forstaar man den Tids Udtalelser om Gymnastikkens store og heldbringende Virkninger; selv om vi nu kan se, at disse Udtalelser rummede store Overdrivelser, indeholdt de alligevel nogen Sandhed.

Efterhaanden blev det dog kendeligt, at denne Gymnastik var for lidt udviklende og legemligt dannende og for lidt opdragende; en videre Udbredelse af den var der heller ingen Udsigt til.

Indenfor Mands- og Drengegygnastikken, som ganske vist var mere udbredt og desuden et lovfæstet Skolefag, var det ogsaa blevet vanskeligt at vedligeholde Interessen. Den tyske Gymnastik, som Nachtegall havde indført og formet efter sit Skøn, virkede ikke tilfredsstillende længere. Man begyndte derfor at se sig om efter en Gymnastik, der kunde bøde paa Manglerne ved den gamle.

Det blev den Lingske Gymnastik, der bragte Fornyelsen. Skønt P. H. LINGS Manddomsgerning laa forud for denne Tid, og skønt hans Gymnastik havde været brugt i Sverige i mange Aar, fik man først nu, da Trangen til Fornyelse blev følelig, Øje paa dette Systems rige Muligheder og saa, at det just rummede, hvad vi nu trængte til.

P. H. Ling var i sine Tanker om Opdragelse beslægtet med Grundtvig, og betegnende nok blev det gennem Højskolen, hans Gymnastik kom til at holde sit Indtog i Danmark. Da denne Gymnastik blev draget ind i Højskolearbejdet, blev den aandelige Luftning, der gennemtrængte og bar dette, ogsaa den levende Kraft, der bar Lings Gymnastik til Sejr ud over Landet.

Begyndelsen blev gjort, da Forstander Ernst Trier paa Vallekilde Højskole gennem den unge Polytekniker N. H. Rasmussen blev interesseret for Lings Gymnastik og lod Martin Nyrop bygge et smukt Gymna-

stikhus efter svensk Mønster med Ribber, Bomme og hvad der ellers brugtes til svensk Gymnastik. Til Indvielsen af denne første »svenske« Gymnastiksal her i Landet (1884) skrev Digteren C. Hostrup den kendte Sang: »Vi fik ej under Tidernes Tryk«. Her tog N. H. Rasmussen, der havde sit Kendskab til Lings Gymnastik fra Sverige, fat med stor Iver og Begejstring. Forsøget lykkedes saa godt, at Trier fik Lyst til nu ogsaa at lade de kvindelige Elever paa Sommerskolen prøve denne Gymnastik.

Et Vidnesbyrd om, hvor forskelligt Præg der var over den franske og den svenske Gymnastik, er den Opstandelse, det vakte, da Triers Planer om at give de kvindelige Elever svensk Gymnastik rygtedes. Den franske Gymnastik var blød og meget begrænset i sine Bevægelser og kunde udføres uden særlig Gymnastikdragt; paa Askov brugtes dog en saadan, men formodentlig ikke paa Vallekilde. Den svenske Gymnastik førte baade større og kraftigere Bevægelser med sig; Spring, Øvelser i Ribber, Bomme og Rudestiger medførte, at Benene ikke altid holdtes vendt mod Jorden; tværtimod blev der ofte vendt stærkt op og ned paa Personen. Trier modtog anonyme Breve, og hans Venner var alvorligt bekymrede for, at Sagen skulde bringe Skolen i Vanry. Men Trier lod sig ikke skræmme; han skrev til Frøken Lilly Engström i Stockholm og bad hende finde en dygtig Gymnastiklærerinde, der kunde komme og løse den vanskelige Opgave. Valget faldt paa Frøken Sally Högström, en ung stockholmsk Dame, der var uddannet paa »Det kgl. gymnastiske Centralinstitut« og ganske ukendt med det jævne Liv paa en dansk Højskole. Hun fandt sig dog snart til rette i de nye Forhold, og det viste sig, at Frøken Engström havde gjort et godt Valg. Men nu blev det Spørgsmaalet om Gymnastikdragt, der satte Sindene stærkt i Bevægelse. Frøken Högström var fra Sverige vant til en Dragt, der gik til Knæene, — men saa kort en Dragt kunde der ikke være Tale om her. Til at begynde med optraadte de unge Piger i Underbeklædning, og Gymnastikken foregik derfor bag tæt til-lukkede Døre. Snart vovede man sig dog til at anlægge en Dragt med et Skørt, der gik til Knæene, medens Benklæderne for Anstændighedens Skyld skulde gaa til midt paa Læggene. Frøken Högström forstod saaledes lidt efter lidt at overvinde Vanskelighederne, indtil alle Betænkeligheder svandt bort hos Modstanderne. Af de 182 Elever var der kun 4, der ikke deltog i Gymnastikken.

Næste Sommer kom Frøken Högström igen, og foruden Højskole-eleverne underviste hun nu tillige et lille Hold, der skulde uddannes til

at kunne lede Gymnastik. Blandt disse var Frøken Ingeborg Schrøder og Frøken Charlotte Bonnevie, der begge senere gennemgik Uddannelsen paa Centralinstituttet i Stockholm. Derfra kom Frøken Bonnevie i 1887 til N. Zahles Skole som Gymnastiklærerinde og virkede der indtil 1898. Hun gjorde her et dygtigt grundlæggende Arbejde for den Lingske Gymnastiks Indførelse ikke blot i Barneskolen og i Artiumsklasserne, men ogsaa paa Seminariet, da Seminarieloven af 1894 krævede, at de vordende Lærerinder skulde eksamineres baade i den praktiske og teoretiske Side af Faget.

Sommeren 1886 underviste Frøken Högström Eleverne paa Askov Højskole, og Professor la Cour, der var en af de bedste og ivrigste Banebrydere for Lings Gymnastik her i Landet, vilde gerne have Lejligheden benyttet til ved Frøken Högströms Hjælp at slaa et Slag i videre Kredse for den gode Sag. Han foreslog hende derfor at give en Opvisning med Højskolens Elever ved en Skyttefest i Ribe, hvor han da haabede at vinde mange for Kvindegymnastikken i den Lingske Form. Men Kvinders Optræden ved en saadan offentlig Opvisning var den Gang noget uhørt, man fandt det upassende, og Planen stødte paa saa megen Modstand, at den maatte opgives. Nu deltager de unge Piger i Hundredevis i Opvisninger ved Landets Skyttefester, uden at nogen finder det anstødeligt.

Det er ogsaa betegnende, at da Frøken Högström senere gav en Opvisning ved et Møde paa Askov Højskole, ansaas det for et saadant Brud med traditionelle Synsmaader, at man følte det næsten som en Sejr af Betydning i Kampen for Kvindens Frigørelse. Folketingsmand C. Berg, der overværede Opvisningen, udtalte ved denne Lejlighed, at hvis den Gymnastik trængte igennem, vilde det efter hans Mening ikke vare længe, inden Kvinderne fik almindelig Valgret.

Om Frøken Högström hed det, at hun kom med den tændende Gnist og tændte Begejstringens Ild hos de unge Kvinder, naar hun ledede Gymnastikken. Frøken Högström følte stor Glæde ved at være med til at knytte Forbindelsen stærkere mellem Frændelandene, og hun blev en god Ven og Støtte for de danske Kvinder, der søgte Uddannelse i Stockholm. Hendes Ophold paa Askov Højskole bevirkede, at Forstanderens Datter, Frøken Ingeborg Schrøder — senere Fru Appel — bestemte sig til at blive Gymnastiklærerinde. Efter at have gennemgaaet den toaarige Uddannelse paa Centralinstituttet i Stockholm vendte hun i 1889 tilbage til Askov og har siden den Tid undervist de kvindelige Elever paa Høj-

skolen i Gymnastik og Sundhedslære. Hendes Elever kan tælles i Tusindvis. Den Dygtighed, Varme og Alvor, hun har lagt i sin Undervisning, har bidraget til at give mange unge Kvinder Forstaaelse af deres Ansvar ikke blot over for dem selv, men ogsaa som Mødre overfor den kommende Slægt. Desuden har mangfoldige af Landets Gymnastiklærerinder faaet den første solide Grund i deres Uddannelse lagt paa de Kursus, Fru Appel har ledet.

Spørgsmaalet om legemlig Opdragelse bevirkede paa flere Maader, at Forbindelsen mellem Danmark og Sverige i disse Aar blev livlig og frugtbringende, men det var Danskerne, der var de modtagende.

Ved Skolemødet i Kristiania i 1885 fandt der en Forhandling Sted om Undervisning i Hygiejne i Skolerne. I denne Forhandling deltog Professorinde Ribbing fra Lund med stor Dygtighed. Dette førte til, at hendes Mand, der var medicinsk Professor, og hun selv efter Opfordring afholdt et Kursus for en Kreds af danske Damer; blandt disse var Frøken Zahle, Frøken Henriette Skram, Fru Charlotte Schrøder, Askov, Fru Bågø, Testrup, Fru Klaus Berntsen o. fl. — omkring 20 i alt. Med storlaaet Gæstfrihed aabnede Professor Ribbings deres Hjem for Deltagerne; Prof. Ribbing holdt 32 og Fru Ribbing et enkelt Foredrag, og Damerne fandt Kursuset saa værdifuldt, at de blev stemt for at faa Undervisning i Sundhedslære indført i Skolen. Dette skete da ogsaa mange Steder, og vist overalt paa Højskolerne, samtidig med, at den Lingske Gymnastik kom til Danmark.

Det pludselige Opsving og den stærkt forøgede Stigning i Deltagelsen, som Lings Gymnastik bevirkede ud over Landet — paa Højskoler og i Skyttekredse — var saa enestaaende, at det vel næppe har sit Sidestykke noget Sted i Gymnastikkens Historie; det er med rette blevet kaldt et kulturhistorisk Fænomen, idet det som en »legemlig Vækkelse« bliver et fuldstændiggørende Led i den aandelige Vækkelse, der i disse Aar breder sig til den jævne Befolkning. Fra nu af faar Kvindegymnastikken ogsaa Borgerret paa Landet.

Det var dog ikke ad demokratisk Vej, den Lingske Gymnastik først fik Indpas hos Kvinderne i København. Fru Erna Juel-Hansen havde i 1884 oprettet et Gymnastikinstitut, hvor der undervistes i Faderens franske Gymnastik. Men efter at Professor Drachmann havde faaet Øje paa den Lingske Gymnastiks Fortrin, og da Datteren syntes, der trængtes til Fornyelse, søgte og fandt hun Vejen til denne ved et Besøg i Stock-

holm. Her blev hun snart interesseret i Lings Gymnastik og fik en svensk Lærerinde, Frøken Mimi Strömbech (senere Fru Belfrage), der var uddannet paa Centralinstituttet, til at komme herved.

Frøken Strömbech var en fortræffelig Lærerinde, og hun blev den første, der viste Københavnerne, hvordan Lings Gymnastik for Kvinder saa ud. Efter en Opvisning paa Instituttet, hvortil Pressen var indbudt, tog flere Blade Parti for denne Gymnastik, og mange blev vundet for den. Jævnside med den Uddannelse til Gymnastikledere, som Frøken Högström gav nogle unge Kvinder fra Højskolen, uddannede Frøken Strömbech i Hovedstaden de første danske Lærerinder i svensk Gymnastik. Da hun efter et Par Aars Virksomhed i København rejste hjem til Sverige, opfordrede hun den Kreds, hun havde undervist, til at danne en Forening, hvor de kunde mødes og yde hverandre gensidig Støtte i Arbejdet med Lings Gymnastik. Dette gav Stødet til, at »Københavns kvindelige Gymnastikforening« blev stiftet 1886, og den kan nu se tilbage paa 40 Aars fortjenstfuld Virksomhed.

Foreningen var i Begyndelsen eksklusiv; kun uddannede og vordende Gymnastiklærerinder kunde blive Medlemmer. Da Tilgangen derved blev meget begrænset, bestemte man sig dog snart til ogsaa at optage menige Gymnaster. Men hos den Kreds, der af Frøken Strömbech var opdraget til dyb Beundring og stor Respekt for Lings Ideer, betragtedes ethvert Fuskeri med svensk Gymnastik som Helligbrøde; derfor maatte saadanne menige Medlemmer først underkaste sig en Prøve, der kunde sikre Foreningen imod at faa uskikkede og uøvede Gymnaster ind i den. Senere, navnlig under Frøken Johanne Lunds Ledelse, gjordes der dog fra Foreningens Side et stort og samfundsgavnligt Arbejde.

Frøken Lund havde Evne til at faa Mennesker indenfor de forskelligste Kredse i Tale; med sit store varme Hjerte og med sin charmerende Personlighed vandt hun alle og blev i Hovedstaden gennem flere Aar en af de bedste Støtter for Kvindegymnastikken efter Lings System. Frøken Lund bevirkede, at Københavns og Frederiksbergs Kommune stillede Gymnastiklokaler gratis til Raadighed; N. Zahles og andre Skoler gjorde det samme; dette satte Foreningen i Stand til at tilbyde ubemidlede Kvinder Gymnastik for en meget ringe Betaling eller helt gratis. Tilgangen til disse Hold blev snart og er fremdeles meget stor.

Frøken Lund, der havde sin Uddannelse fra Sverige, virkede i en Aar-

række ved N. Zahles Skole, hvor hun var en skattet og elsket Gymnastiklærerinde.

»Københavns kvindelige Gymnastikforening« er altid under skiftende Formænd blevet sine Traditioner tro. Den har stadig virket for at bringe Kvindegymnastikken ud til de mange og for at give den Form og Indhold efter Kvindens Behov. I en Tid, da adskillige indenfor Kvinde-

Haandbogens Gymnastik efter Lings System

gymnastikkens Rækker i misforstaaet Stræben efter at kunne præstere det samme som Mændene dyrkede en mere og mere kraftig Gymnastik, gav denne Forening Stødet til, at Udviklingen senere førtes ind i et bedre Spor. Blandt de Formænd, der efter Frøken Lund særlig har præget Foreningens Virksomhed, maa nævnes Frøken Præstgaard og Frøken Else Thomsen.

Skønt man endnu savnede et tilstrækkeligt Antal fuldt uddannede Ledere i Lings Gymnastik, sejrede den dog hurtigt indenfor den frivillige Gymnastik, hvor den havde en rig Blomstringstid i Halvfemserne. Indenfor den obligatoriske Gymnastik mødte dette System derimod megen Modstand.

Flere af den Tids betydeligste Skoleautoriteter viste baade Forstaaelse af den Lingske Gymnastiks Betydning og Interesse for at faa den indført

i Skolen, men det lykkedes dem først at faa dette gennemført efter megen Kamp.

I »Gymnastikkommissionen af 1889«, som Regeringen nedsatte, var gennem dens 7 Medlemmer saavel den gamle som den Lingske Gymnastik repræsenteret; Resultatet af Kommissionens Arbejde blev da ogsaa i nogen Grad et Kompromis. I »Haandbogen«, gennem hvilken Kommissionen forelagde sit Arbejde, var det dog de Lingske Principper, der blev lagt til Grund, og disse fik da derigennem ogsaa den officielle Anerkendelse i Skolen.

Som et nødvendigt Hjælpemiddel fik Haandbogen i Øjeblikket nogen Værdi. Den gav Beskrivelse af de nye Øvelser og angav Kommandoord i et bedre dansk Sprog end den fri Oversættelse af de svenske, der var ved at faa Indpas, og den lettede naturligvis Undervisningen ved Lærereuddannelsen. For Børne- og Kvindegymnastikken var dens Betydning mindst, idet man her havde nøjedes med Antydninger. Den største Vinding bragte Haandbogen ved at give Leg og Boldspil den Plads, som deres Betydning i saavel pædagogisk som hygiejnisk Henseende har Krav paa. Boldspillet i fri Luft blev en ny Sundhedskilde ikke mindst for Pigebørnene. Paa Paul Petersens Institut var der ganske vist tidligere givet Undervisning i Langbold, og »Foreningen for danske Skolebørns Fælleslege« arbejdede ogsaa for at sætte Boldspil og Friluftslæg i Gang. Men først efter Haandbogens Fremkomst fik Boldspillet Borgerret i Skolen og i det hele større Udbredelse.

Nødvendigheden af at faa Lærere og Lærerinder uddannet til at undervise i den ny Gymnastik trængte ogsaa paa og bevirkede, at vi snart efter fik en officielt anerkendt Uddannelse i Gymnastik. Faget blev tillige indført som Eksamensfag ved Lærereuddannelsen paa Seminarierne, medens det tidligere kun var de vordende Lærere, der aflagde Prøve deri.

Faguddannelsen i Gymnastik blev som en særlig Afdeling knyttet til Statens Lærerkursus under Navn af Statens eetaarige Kursus i Gymnastik, og Cand. theol. K. A. Knudsen, nuværende Gymnastikinspektør og Forstander for Statens Gymnastikinstitut, var selvskreven til at blive Leder af dette Kursus. Han havde gennemgaaet Uddannelsen paa Centralinstitutet i Stockholm og efter sin Hjemkomst udgivet trykte Hjælpemidler til Brug for dem, der skulde lede Gymnastik efter Lings System og ansaas desuden gennem sin Lærervirksomhed som særlig kvalificeret

til Stillingen. 1. Sept. 1898 begyndte det første Kursus, til hvilket der var mange flere — baade mandlige og kvindelige Ansøgere, end man kunde tage imod. Under denne Ordning fortsattes Faguddannelsen indtil Kursuset i 1911 blev gjort til en selvstændig Anstalt »Statens Gymnastikinstitut«.

Endelig i 1904 blev Pige-gymnastik obligatorisk for Købstadsskolernes Vedkommende. (Paa Landet er Pige-gymnastik endnu kun obligatorisk i Forskolerne, men i større Stationsbyer og Landsbyer er det dog indført overalt, hvor Forholdene tillader det.) Det blev dermed nødvendigt for flere Lærerinder at kunne undervise i Faget. Til de korte Kursus i Gymnastik (»Statens Feriekursus«), som ganske vist havde fundet Sted ogsaa under den gamle Gymnastik, men kun med ringe Tilslutning, blev der nu stor Tilgang. Her fik de Almue-lærerinder, der ingen Uddannelse havde i Faget fra Seminariet, Lejlighed til at sætte sig ind i den ny Gymnastik. For øvrigt kunde enhver, der skulde lede Gymnastik, saavel paa frivillige Hold som i Skolen, søge disse Kursus.

Det kan næppe bestrides, at for vor Gymnastik fik det stor og vidtrækkende Betydning, at de Lingske Principper sejrede og blev lagt som Grund for den Gymnastik, der ogsaa i vor Tid er den officielt anerkendte. Gennem dette System faar vi Princippet om Alsidighed i den legemlige Udvikling fastslaaet, ligeledes at alle Øvelser skal være fysiologisk værdifulde, at de fortrinsvis skal være Fællesøvelser, hvorved saa mange Elever som muligt kan sysselsættes samtidigt. De saakaldte formgivende Øvelser indføres fra Lings Gymnastik. Endelig har Systemet, bygget som det er paa en sund og bred Grundvold, gennem Aarene vist sig at have rige Udviklingsmuligheder.

For Barne- og Kvindegymnastikkens Vedkommende havde P. H. Ling givet visse Direktiver, men han naaede ikke selv at skabe noget paa disse Omraader. Var Principperne i hans Gymnastik end almengyldige, var de Øvelser, han formede derudfra, dog i det væsentlige Mandsgymnastik. Den danske Gymnastikkommissions Haandbog, der blev autoriseret til Skolebrug, antydede kun, at Børn og Kvinder ikke burde udføre de sværeste og kraftigste Former indenfor Øvelsestoffet, og Følgen blev da ogsaa, at man i begge Tilfælde hurtigt kom ind paa at drive Mandsgymnastik i mer eller mindre kraftig og udpræget Form. Adskillige Lærerinder og ivrige Gymnaster gik efterhaanden i stadig kraftigere Retning, idet man kun paa den Maade saa Vejen til Fremgang. Andre

Lærerinder følte derimod stor Utilfredshed med den Tendens, som Udviklingen indenfor Kvindegymnastikken saaledes viste.

I Pigeskolerne havde man paa denne Tid ofte svært ved at faa de store Piger til at følge Gymnastikundervisningen, mange skulkede, skaffede sig fritaget ved Lægeattest eller fandt et Paaskud til at slippe. Det gik

Tropsøvelser. N. Zahles Skole 1907

endogsaa saa vidt, at Lederne af nogle højere Pigeskoler gik til Ministeriet og bad om at faa Gymnastik gjort til et valgfrit Fag i de ældste Klasser. Men Ministeriet gav Afslag paa Andragendet. Ikke desto mindre var man dog blevet opmærksom paa, at den kraftige Gymnastik næppe var heldig for de unge Piger, navnlig i Overgangsalderen.

I »Københavns kvindelige Gymnastikforening«, der var Samlingsstedet for Hovedstadens Lærerinder i den Lingske Gymnastik, gjorde stærke Divergenser i denne Sag sig ogsaa gældende. Brydningerne blev tilsidst saa stærke, at de Medlemmer, der holdt paa den kraftige — mere idrætslige Gymnastik, i 1906 udtraadte og dannede en ny Forening under Navnet »Kvindelig Idrætsforening«. Denne Forening har gennem Aarene

vokset sig stor og har paa flere Maader arbejdet i samme Retning som Moderforeningen. Ogsaa her gymnasticerer man efter Lings Principper, men i flere Aar under en meget kraftig Form bl. a. gennem vidtdrevne Færdighedsøvelser. I de sidste Aar har Foreningens Gymnastik skiftet Karakter og har helt afkastet Præget af Mandsgymnastik.

For at faa nye Impulser og noget bedre end den Kvindegymnastik, der havde sit Udspring fra Haandbogen, henvendte Bestyrelsen for »Københavns kvindelige Gymnastikforening« sig til den finske Gymnastiklærerinde Frøken ELLI BJÖRKSTÈN og fik hende til at komme til København, hvor hun gav Kursus i Foreningen i Oktober 1906. Her blev den første Spire lagt til den store og betydningsfulde Indflydelse, hun fik paa vor Kvindegymnastiks Omformning.

Frøken Björkstèn gjorde under sit Ophold i København Studiebesøg i Skolerne og paa »Statens eetaarige Kursus«; det sidste Sted underviste hun desuden nogle Timer. Efter sin Hjemkomst har hun i et Foredrag, der findes trykt, meddelt sine Indtryk af, hvad hun har set under Besøget. Hun finder, at der mange Steder raader Liv og Glæde i Timerne, men forbavses over den utrolig opøvede Muskelstyrke, Eleverne præsterer, samt over, at de samme Øvelser bruges for alle: store og smaa Børn, unge og gamle af begge Køn. Hun finder, at Sansen for Formen i de fritstaaende Øvelser er uudviklet, samt at man ikke giver disse Øvelser den Plads, der tilkommer dem. Den manglende Forstaaelse af de fritstaaende Øvelsers Betydning giver sig ogsaa Udslag i Danskernes haarde, militære, unaturlige Retstilling og deres kantede Bevægelser under Gangen.

Frøken Björkstèn betoner stærkt det store Tab, Manglen af vel tillempede fritstaaende Øvelser er for Kvindegymnastikken; Opøvelsen af det bløde og plastiske, som Kvinden af Naturen besidder, forsømmes derved. Det er de fritstaaende Øvelser, der, forstaaet og ledet paa rette Maade, kan faa Formskønhed, Liv og Udtryk frem i Kvindegymnastikken. Hun hævder, at saa længe det er den mandlige Opfattelse, der faar Lov at præge Kvindegymnastikken, kan denne ikke komme i rigtige Gænger. Det er Kvinderne selv, der nu maa tage fat og udvikle den paa Grundlag af Lings geniale Principper, i Harmoni med Kvindens eget Væsen.

Frøken Björkstèn havde paa dette Tidspunkt endnu ikke udformet

sine Ideer saa klart, at de efter den korte Tid, hun var i København, kunde optages og føres videre af andre. Men ved sit Besøg havde hun aabnet manges Øjne for, at vor Kvindegymnastik trængte til en gennemgribende Omformning, og at Kvinderne selv maatte vise Initiativ.

Det første Skridt i den Retning blev gjort efter, at der i 1907 blev udnævnt 12 Assistentter ved Gymnastikinspektionen og blandt disse ikke en eneste Kvinde. Paa Initiativ af kvindelige Skoleledere og Gymnastiklærerinder indsendte »Dansk Kvindesamfund« da et Andragende til Ministeriet om at faa kvindeligt Tilsyn med Pige-gymnastikken. Dette resulterede i, at der 1908 blev udnævnt 3 kvindelige Assistentter, hvortil der senere er kommet et Par endnu.

I Tiden efter Ling er det foruden Frøken Björkstèn særlig den svenske Gymnastikinspektør i Stockholm, Frk. Elin Falk, der har haft Betydning for en videre Udvikling af Gymnastikken efter de Lingske Principper. Hos hende finder vi Nydannelser af Øvelsestoffet, bestaaende i Øvelser, der i Lærerens Haand er blevet et værdifuldt Middel til at rette paa forskellige Holdningsfejl. Frøken Falk har i sin Teori om uspændt økonomisk Muskularbejde meget tilfælles med Frøken Björkstèn, men de bruger forskellige Midler og gaar ad forskellige Veje.

Af begges Arbejde, om end overvejende af Frøken Björkstèns, har vi draget stor Nytte her i Danmark.

I den Udviklingstid, der nu begynder at bryde frem, bliver Savnet af samlede videnskabelige Undersøgelser og Vurderinger af, hvad der berører Legemsøvelsernes Fysiologi, mere og mere følelig. Paa dette Omraade forefandt der endnu kun spredt videnskabeligt Stof. Ønsket om en Gymnastiklæreruddannelse til den højere Skole svarende til den akademiske Uddannelse, der krævedes af denne Skoles Lærere i andre Fag, gjorde sig ogsaa gældende. I Folkeskolen var det tilsvarende Forhold, gennem Uddannelsen i Gymnastik ved Seminarierne, forlængst ordnet og havde vist sig at virke tilfredsstillende.

Efter indgivet Forslag fra »Pædagogisk Selskab« indføres Gymnastik 1909 som Bifag til Skoleembedseksamen, og Læge J. Lindhard bliver ansat ved Universitetet som Docent (senere Professor) i Anatomi, Fysiologi og Gymnastikteori. Blandt de Arbejder, der foreligger fra Professor Lindhards Haand, har »Den specielle Gymnastikteori« haft megen Betydning for de praktiske Arbejdere bl. a. ved at give Direktiver for de to Køns og de forskellige Aldres Gymnastik. Ikke saa faa har nu taget

Skoleembedseksamen med Gymnastik som Bifag; blandt disse Elever af Professor Lindhard er Fru Agnete Bertrams Navn mest kendt. Hun har sit Virkefelt indenfor den frivillige Gymnastik i Hovedstaden, hvor hun og hendes Lærerinder samler mange Deltagere paa forskellige Hold. I Skolerne er det kun enkelte af de universitetsuddannede Lærerinder, der har taget fat paa Gymnastikken, og først Fremtiden skal vise, hvorledes deres Undervisning vil komme til at præge Faget, og hvilke Frugter den vil bære.

Trods Fremskridt og gode Foranstaltninger er det dog først efter, at Frøken Björkstèn flere Gange har gæstet Danmark og undervist danske Lærerinder, at der kommer en Ændring i Arbejdet og en Omformning af vor Kvindegymnastik. For hver Gang, hun kommer igen, har hun givet sine Ideer en klarere Udformning og faaet fastere Plan i Undervisningen, saa andre nu kan tilegne sig Stoffet. Det bliver da efterhaanden de Björkstenske Principper, der kommer til at præge vor Pige- og Kvindegymnastik. At dette er sket i saa stor Udstrækning, skyldes foruden de gentagne Kursus, Frøken Björkstèn har holdt her, ogsaa de Kursus, Frøken Else Thomsen (nu Gymnastikinspektør ved de kommunale Skoler i København) har ledet rundt om i Landet. Hun har forstaaet paa en heldig Maade at omsætte de Björkstenske Ideer i dansk Gymnastik, og hendes Vejledning har været en virksom Hjælp ikke mindst for de mange, der i Begyndelsen stod usikkert og ængsteligt overfor den ny Arbejdsmaade, der krævedes i denne Gymnastik.

Og hvori bestaar da de Björkstenske Ideer? Som Frøken Björkstèn selv hævder, bygger hun paa de Lingske Principper. Men idet hun analyserer Mandens og Kvindens aandelige og legemlige Anlæg, sætter hun Skellet dybt mellem Mands- og Kvindegymnastikken. Hun holder sig de kvindelige Anlæg og Kvindens Behov klart for Øje og former sin Gymnastik ud fra fysiologiske, psykiske, æstetiske og etiske Synspunkter.

Frøken Björkstèn forkaster den ufri, haarde Stillingsgymnastik og opstiller imod denne Kravet om uspændt, økonomisk Arbejde i de gymnastiske Øvelser. Enhver Bevægelse skal have det rigtige Maal af Kraft — ikke for lidt, thi da bliver det Slaphed, — heller ikke for meget, thi da gaar Frigjortheden tabt, og i begge Tilfælde forspildes den tilstræbte fysiologiske Virkning. Blødhed og Ynde i Bevægelserne maa ikke underordnes paa Bekostning af Kraftens Udvikling, men skal parres med den i passende Maal. Hun fastslaar den rytmiske Arbejdsmaade som et vig-

tigt Middel til Opøvelse af baade Frihed og Lethed i Bevægelserne. Den rytmiske Bevægelsesgymnastik er motionsgivende og livfuld og virker mere velgørende end den spændte Stillingsgymnastik. Der indlægges formgivende og korrigerende Momenter overalt i Øvelserne, men paa en ny og mere rørlig Maade — ofte ved rytmiske Smaabevægelser.

Dernæst slaar Frøken Björkstèn til Lyd for en mere psyko-fysisk Opdragelse. Vekselvirkningen mellem det fysiske og psykiske maa ikke lades upaaagtet i Gymnastiksalen, der maa tværtimod regnes dermed som en vigtig Faktor, thi hvad der virker psykisk oplivende, ægger og styrker ogsaa de fysiske Evner — og omvendt. Øvelser, der udføres med Glæde og umiddelbar Friskhed, har større fysiologisk Værdi end Øvelser, der udføres mekanisk eller uvilligt og sløvt. »Kroppen er Sjælens Instrument«, ad psykisk Vej »stemmes« Eleverne rigtigt til Arbejdet, og Vejen banes for Øvelsernes rigtige Udførelse. Lærerinden maa derfor gennem sin Personlighed og gennem de Midler, der staar til hendes Raadighed: en god Kommando, smaa opkvikkende Øvelser, ved Brugen af Billeder (ad Fantasiens Vej), Musik o. l., skabe den rette Stemning for Arbejdet.

Frøken Björkstèns Krav om, at Gymnastikken skal være æstetisk præget, gaar i Dybden. Hun bruger ikke særlige Øvelser, som paa Grund af ydre Linjer eller »plastisk« Bevægelsesform kunde kaldes »æstetiske Øvelser«. Alt skal være æstetisk gennemtrængt. Ved den frie, lette og spændstige Udførelse af endog de enkleste Øvelser kommer der af sig selv Liv og Udtryk over Bevægelserne; og det er derigennem, de faar deres Skønhedsværdi. Princippet om, at Form og Indhold skal svare til hinanden, understreger Frøken Björkstèn stærkt, og hun advarer mod al »falsk Gratie«.

Opdragelsens Maal — ogsaa naar det gælder Legemsøvelser — er at danne Mennesket; derfor maa hele Undervisningen være etisk gennemsyret og underbygget med psykisk og pædagogisk Indsigt hos Lærerinden.

Frøken Björkstèn har Naadegaverne som Opdrager. Kun den, der har fulgt hendes teoretiske og praktiske Undervisning, kan vel helt forstaa, hvor smukt alle disse Krav kan opfyldes i Gymnastikundervisningen.

Til Støtte for sin Undervisning efter disse Principper har Frøken Björkstèn udgivet et Par Lærebøger beregnet til Brug ved den finske Gymnastiklærerindeuddannelse, der er knyttet til Universitetet i Helsingfors, hvor hun har sin Virksomhed. Men ogsaa for mange Lærer-

inder i de andre nordiske Lande er Bogen en værdifuld Støtte, ikke mindst her i Danmark, hvor en tilsvarende Lærebog i moderne Pige- og Kvindegymnastik savnes.

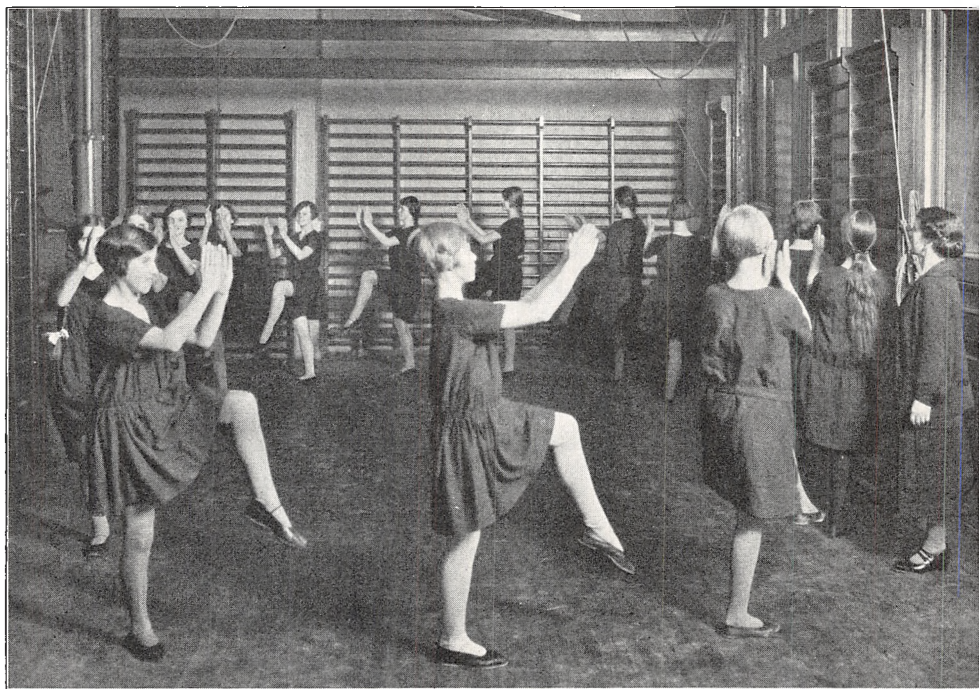
Det er ikke blot i Danmark, men i hele Norden, at Frøken Björkstèns Indflydelse paa Kvindegymnastikken har gjort sig gældende, og hun staar nu med Rette som det samlende Midtpunkt for Nordens Gymnastiklærerinder. Hendes selvstændige, maalbevidste Arbejde, der hviler paa Intuition, paa dyb psykologisk og pædagogisk Forstaaelse og paa mange Aars Erfaringer, og endelig hendes rige Førerevner har af sig selv bragt hende paa denne Plads.

Frøken Björkstèn stiftede i 1922 »Nordisk Forbund for Kvindegymnastik«, der derefter hver Sommer har afholdt Kursus skiftevis i de nordiske Lande. Paa disse Kursus mødes Gymnastiklærerinder fra hele Norden i fælles Interesse for Ungdommens legemlige Opdragelse og for at dygtiggøre sig til Arbejdet under Frøken Björkstèns Ledelse. Det er naturligt, at der ved Brugen af noget nyt i Begyndelsen ofte gribes fejl; Sikkerhed i at anvende de Midler og den Undervisningsmaade, som den ny Gymnastik kræver, skal der Tid og Øvelse til at naa. Disse Sommerkursus hjælper til at bringe Arbejdet i sikrere Gænger.

Ser man nu tilbage til Begyndelsen af det forrige Aarhundrede og følger Kvindegymnastikkens Historie til vore Dage, vil man se, at der vel som Helhed er bygget videre paa tidligere Tidens Arbejde og Erfaring; men Udviklingen har ikke haft et jævnt Forløb, den har svinget mellem den kraftige mandsprægede Gymnastik og den mildere mere kvindeligt betonedede Bevægelsesform. Til en Begyndelse er det *kun gennem Dansens Rytmer*, de unge Piger faar nogen Motion; saa indføres *Nachtegalls mandsprægede Gymnastik*. Efter en død Tid — næsten uden Kvindegymnastik — faar vi dernæst gennem *Drachmanns Gymnastik* de bløde og kvindeligt prægede Øvelser med en Del rytmisk Bevægelse. I *Paul Petersens Gymnastik* bevares noget af dette, men der lægges mange kraftige Redskabsøvelser til. Med *Lings Gymnastik* faar vi gennem Haandbogen den haarde, mandhaftige Gymnastik, hvor det rytmiske underordnes paa Bekostning af Stillingsgymnastikken; de formgivende Øvelser indføres, og Holdningsmomentet spiller en stor Rolle. Paa det Lingske Grundlag former Frøken Björkstèn endelig en livfuld, energisk kvindeligt præget Bevægelsesgymnastik, der kun giver Kraften det Raaderum, som er foreneligt med

Kvindens Anlæg og Behov, og med en Udnyttelse af Rytmen i stort Omfang. Korrektionen og det formgivende Moment staar ikke isoleret, men gennemtrænger alle Øvelser.

De fleste Steder er der i vor Tid en helt anden Karakter over en Gymnastiktime, end der var for godt en halv Snes Aar siden. Den alt for kraf-

N. Zahles Skole 1927

tige, haarde og spændte Gymnastik er forsvundet. De fritstaaende Øvelser har faaet større Plads, de har en rigere Variation og foretages for en stor Del rytmisk, hvorved de giver mere Motion; Bevægelsesformen er blevet mere kvindelig med Betoning af en frisk Livfuldhed. De unge deltager i Almindelighed med Iver og Glæde i Øvelserne, der ogsaa synes at virke mere efter deres Hensigt.

Endnu er der meget at naa med Hensyn til den rette Afvejning af Undervisningens forskellige Sider, men mere Klarhed med Hensyn til Maal og Midler er der dog naaet. Arbejdet for gennem videnskabelige Undersøgelser at give den legemlige Opdragelse en solid Underbygning er

paabegyndt, Gymnastikken har vundet Ligestilling med Skolens øvrige Fag og Anerkendelse som et uundværligt Led i Ungdommens Opdragelse.

Vi tør vel derfor ogsaa tro, at Udviklingen indenfor Kvindegymnastikken nu er inde i det rette Spor, og haabe, at Arbejdet stadig maa gaa fremad til Gavn for den kvindelige Ungdom.

Kilder: Forskellige Lærebøger og Reglementer for Gymnastik; Johannes Steenstrup: Den danske Kvindes Historie; Henriette Skram: N. Zahles Skole; Kristen A. Lange: Den Lingske Gymnastik i Danmark 1884—1909; »Højskolebladet«, »Gymnastisk Tidsskrift«, Aarsberetninger fra Skoler og Gymnastikforeninger, spredte Artikler og mundtlige Meddelelser.

SKOLENS DATA

1851

Frøken Zahle begynder en PRIVATLÆRERINDESKOLE med et dertil knyttet Pensionat.

1852

Frøken Zahle overtager Frøken Foersoms Pigeskole og grundlægger dermed sin BARNESKOLE.

1860

ALMUELÆRERINDESKOLEN begynder.

1861

Frøken Zahle opretter først i Forbindelse med Dr. phil. G. Rode, senere med Professor Dr. theol. Fr. Nielsen en ALMINDELIG FORTSÆTTELSESSKOLE.

1864

Gymnastik optages som Del af Undervisningen under Professor Ny-canders Ledelse.

1867

E. Hartmann opretter MUSIKSKOLEN, som endnu bestaar.

1870

Comtesse Moltke opretter paa Frøken Zahles Tilskyndelse sin Borger-skole for Pigebørn.

1877

Den nye Skolebygning, Nørrevoldgade 7 og Linnésgade 10, tages i Brug af N. Zahles og Th. Moltkes Skoler. EN HUSHOLDNINGSSKOLE oprettes. ARTIUMSKURSUS oprettes. HØJSKOLEHOLDET oprettes.

1882

Eksamensklasser til ALMINDELIG FORBEREDELSESEKSAMEN oprettes.

1885

Frøken Zahle skænker sin Formue og alle sine Ejendele til EN SELV-EJENDE INSTITUTION under Navnet N. ZAHLES SKOLE.

1886

Skolen faar DIMISSIONSRET TIL STUDENTEREKSAMEN.

1894

PRIVATSEMINARIET FOR KVINDER oprettes.

1895

N. ZAHLES SEMINARIESKOLE oprettes.

1900

FRØKEN ZAHLE fratræder som Overbestyrerinde, efterfulgt af FRØKEN HENRIETTE SKRAM.

1904

Læsning til den nye PIGESKOLEEKSAMEN begynder.

1905

KURSUS TIL PIGESKOLENS FAGLÆRERINDEEKSAMEN oprettes af en Kreds af Lærere ved N. Zahles Skole.

1911

DE EKSAMENSFRI, SOCIALE FORTSÆTTELSESKLASSER oprettes.

1913

FRØKEN SKRAM fratræder som Overbestyrerinde, efterfulgt af FRØKEN MARTHA STEINTAL. Den 16. August døde Frøken Zahle.

1918

Da adskillige private Skoler ifølge Lov af 20. Marts 1918 gaar over til det offentlige, vælger N. Zahles Skole at forblive privat.

FRA SKOLENS NUVÆRENDE LIV

Gymnasieskolens Lærerkreds 1926

1. *Række fra oven:* Th. Thors, J. Hjelmmer, E. Mossin, T. Bahnson, H. Helweg-Møller.
2. *Række:* A. Thrane, C. Damsholt, A. M. Nielsen, E. Lange, H. Smith, E. Brodersen, E. Nielsen, H. Andersen, N. Vinding, S. Salomonsen, N. Hertel, B. Thastum, H. Mourier, O. Zahle, E. Storgaard, J. Würtz, E. Larsen.
3. *Række:* V. Muus, C. Kornerup, L. Bentzen, A. Lassen, I. Steenberg, S. Nutzhorn, M. Rosenørn, M. Ringberg (fratraadt 1924), W. Fischer, M. Steinthal, J. Tillisch, I. Liisberg, J. Udsen, Th. Pedersen, C. Gad, H. Lindegaard Petersen, B. Lund, H. Sehested, V. Balslev.
4. *Række:* A. Kjelgaard, A. Harpøth, G. Voigt, J. Steenberg, R. Langkjær, A. M. Barslund, K. Langkilde, C. Sommer, E. Rosenørn, U. Lund, L. Gad, K. Bagge, O. Jørgensen, B. Paulli, I. Brannov, Th. Pinholt, S. Rasmussen.

Seminariets Lærerkreds 1926

1. *Række fra oven:* V. Petersen, P. Winding, O. Kayser, J. Lütken, G. Bohn-Jespersen.
2. *Række:* Th. Thors, A. W. Marke, A. Christiansen, N. M. Plum, H. Staropolsky, H. Sehested.
3. *Række:* H. Nielsen, V. Friis, H. L. Møller, D. Jensen, K. Holst, L. Bergmann, M. Steinthal, P. Wöllner Gaarn, V. Balslev, K. Jespersen, S. Nutzhorn, A. Weikert, E. Tofte.
4. *Række:* Th. Pinholt, R. Philipsen, M. Kaspersen, E. Larsen, H. Sandvad, A. Dall, K. Bagge, A. Mèchaka, E. Theisen, K. Haugegaard.

KLASSICISMEN I DET KVINDELIGE GYMNASIUM

Af
OVE JØRGENSEN

Den Gang man gennem Studenterexamen gav den unge Kvinde Adgang til Universitetet, havde man kun denne Institution og dens Krav for Øje. Udover de almennyttige Kundskaber, ønskede man, at den unge Student gennem Opøvelse til selvstændigt Arbejde og selvstændig Tænkning skulde forberedes til videre akademisk Uddannelse. Derfor koncentrerede man Undervisningen om enkelte vanskelige (og hjærnetrænende) Fag med et ret stort Timetal. Oprindeligt var Skolens Tyngdepunkt den klassiske Oldtid og Historien. Senere gjorde Matematik og Naturvidenskab deres Krav gældende, og da man frygtede Fagtrængslens Værditab, deltes Gymnasiet mellem exakt Videnskab og den saakaldte Aandsvidenskab. Begge Retninger var i eminent Grad akademiske. Den matematiske fulgte Platons Theori, der kun levede Videnskaben det, der kan tælles, maales og vejes; den sproglige fulgte Platons Praxis, der fortrinsvis gav sig af med Sjælens Imponderabilier, med de Ting, der ikke kan prøves paa Vægtskaalen. Forstandsudviklende var de to Retninger vel omtrent i lige Grad. De matematiske og fysiske Problemer, der er opstillet gennem abstrakt Tænkning, tvinger den unge Hjerne til Skridt for Skridt at gaa den samme Vej, som ældre og rigere udviklede Hjærner før den er gaaet. Den maa selv gøre Arbejdet om, og der er ikke Tale om nogen Genvej. Desuden har den ret afgrænsede Beskæftigelse med exakte Videnskaber alle Eksklusivitetens Fortrin. Enhver, der har haft at gøre med matematisk uddannede Studenter, kender Kvaliteten af deres Skolegang, der kommer dem til Gode, selvom de senere kommer til at dyrke Aandsvidenskab. Den sproglige Retning lagde Hovedvægten paa Latin og Græsk, Sprog, hvis Bygning ligger saa fjærnt fra de moderne, at de alene derigennem bringer den fornødne Hjærnetræning. Men de har yderligere deres Styrke i Arbejdet med en gennem

Aarhundreder fuldkommengjort Methode. Navnlig den latinske Stil og senere den latinske Version har vist sig som uforlignelige Opdragere til Hjærns Arbejde, ikke mindst for den kvindelige Ungdom, hvis Naturel er tilbøjeligt til at foretrække Instinkt for Logiken. Den Gang man kaldte disse Fag for humanistiske, var det kun for at holde dem ude fra Theologien, og Navnet tilkom i samme Grad de exakte Videnskaber. Men Artiumsklassernes sproglige Retning fortjener i dybere Forstand sit Navn, saa vist som den, der arbejder med Tal og Linjer, turde arbejde mindre menneskeligt end den, der arbejder med Hektor og Andromache, Xerxes og Themistokles, Sokrates og Platon. Man har indvendt, at den besværlige Tilegnelse af Formen hindrede eller udelukkede Opfattelsen af Indholdet, saa at ogsaa den sproglige Retning snarere trænedede end besjælede Hjærnen. Men det gælder sikkert kun Hjærner, der ikke er anlagt for akademisk Arbejde og derfor helst i Tide gennem Fagenes Vanskelighed burde ledes over i en naturligere Virksomhed. Ikke den, der finder Ædelstenen paa Vejen, men den, der med egen Haand har slebet den, forstaaer at vurdere Rigdommen i dens Facetter. Det gamle Hellas, der dog nyder et vist Ry for Skønhedssans, har præget Ordet: Det smukke er svært.

Da Læsningen til Studentereksamen takket være Stifterindens storstilede Selvovervindelse holdt sit Indtog paa N. Zahles Skole, var det for saa vidt et Brud paa Traditioner, som unge Piger følte sig tiltrukket af en Undervisning, der var ordnet af Mænd og for Mænd. Men ingen, der har fulgt Skolen paa nærmere Hold, vil nægte, at de unge Kvinder, der valgte den akademiske Tornevej, i begge de to Retninger blev fortrinligt udrustet til deres Vandring. At de gennem deres Skolegang blev tvunget til at trænge visse specifikt kvindelige Egenskaber noget tilbage, er muligt. Men det var nødvendigt — og er det, saa længe vi ikke uddanner Kvinder til Statstjeneste paa en Højskole beregnet for Kvinder. Derimod vil ingen paastaa, at Læsningen til Studentereksamen ved N. Zahles Skole blev et Martyrium. I det Gymnasium, hvor den matematiske Linje prægedes af Fru Kirstine Meyer og den sproglige af Professor A. B. Drachmann, var Læsningen ikke — som saa ofte i den samtidige Drengeskole — et nødvendigt Onde, men en ideal Begejstring. Hvad Frøken Zahle rørte ved, lykkedes for det meste.

Ligesom det i det mandlige Gymnasium var Opgaven at gøre Logiken lidt mere følelsesbetonet og stække den ungdommelige Fantasi — den

Gang var Dogmet om Barnets Initiativ endnu ikke opfundet — blev det for de unge Piger Maalet gennem de matematiske Opgaver og latinske Versioner at fremkalde og styrke Logikens Spirer, medens den danske Stil lokkede for den skabende Fantasi, der synes mere fremmed for Hunkønnet. Det turde nemlig ikke være Skolens Opgave at kæle for de Anlæg, der allerede findes i fuld Fremvæxt — Specialiseringen kommer tidsnok, men at pege paa Opgaver og Synspunkter, som enten paa Grund af Omgivelser eller Anlæg ikke fanger Barnets Opmærksomhed. Skolen skal sige med den gamle Seer: Træd kun ind, thi ogsaa her er Guder.

I Aaret 1903 skete der noget sælsomt. Der blev oprettet en tredje Retning i Gymnasiet, den nysproglige. Samtidig blev Gymnasiet treaarigt og derigennem føleligt vanskeligere. Den klassiske og den matematiske Retning holdt sig i Principet uforandrede som en forstandstrænende Forberedelse til Universitetet. Den ny Retning derimod med sine talrige Fag og forholdsvis smaa Timetal anlagde et helt nyt Synspunkt. Den sigtede ikke længere fortrinsvis paa at forberede til Universitetet, men nok saa meget paa at afslutte Skolen med Erhvervelsen af en almennyttig Dannelse. Ogsaa ved denne Lejlighed blev Piger og Drengene skaaet over een Kam, og Kammen var atter Drengenes. Men Skæbnens Ironi var retfærdigere end Lovgivningens Visdom. Drengene har — og det daarligt nok — Raad til at anvende tolv Aar af deres Liv paa en akademisk Uddannelse, naar deres Lyst og Evner drager dem til Universitetet eller dets akademiske Aflæggere, men de har ikke Raad til at ofre saa lang Tid paa almen Dannelse. Den unge Pige derimod, der ikke vil studere videre, faar det treaarige Gymnasium og Erhvervelsen af almen Dannelse som en Orange i sin Turban. I sit Livs modtageligste Aar faar hun en alsidig Uddannelse under rigt Samliv med ligesindede jævnaldrende. Naar — som det er hædet ved N. Zahles Skole — af en talrig og velbegavet nysproglig Klasse ikke een ønskede at studere videre, har det nysproglige Gymnasium opfyldt sin sande Mission, og Frøken Zahle vilde sikkert have set det med levende Tilfredsstillelse. Den »Idealets Tind«, der foresvævede hende, var saa vist ikke Universitetet.

Medens den nysproglige Linje egner sig mindre godt til Universitetet — man hører stadig og ikke fra de ringeste den Klage, at Skolen ikke har lært dem at arbejde selvstændigt — er den som skabt til at være den naturlige Afslutning paa Pigeskolen. Derfor øgedes strax Antallet af kvindelige Studenter. Tidligere, da de unge Piger havde Valget mellem

Mathematikens Skylla og Græskens Charybdis, foretrak mange at opgive Sejladsen. Nu sejler de i stadig stigende Tal ad den brede Vej. Men de unge Mænd kan spare sig Ængstelsen for den kvindelige Konkurrence — forholdsvis faa sejler til Universitetet.

At den nysproglige Linje rummer store Fordele for det kvindelige Gymnasium, er indlysende, men den har ogsaa sine Skyggesider. Den klassisk-sproglige Linje maatte ofres. Synspunktet for Valget af Studieretning har altid været: Hvad er det letteste? — og i anden Række: Hvad er det nyttigste? I Virkeligheden er den klassiske Linje lettere end den nysproglige, naar man overhovedet har akademiske Anlæg. Koncentreret Arbejde er ikke blot sundere, men ogsaa lettere end spredt (man tænke blot paa den nysproglige Examens fire skriftlige Sprogopgaver). Men det er naturligvis haabløst at overbevise den unge Pige om, at Græsk og Latin er lettere end Tysk og Engelsk. Naar hun i gamle Dage valgte Klassicismen, var det mest, fordi hun (overtroisk) mente, at Matematik var endnu sværere. Og hvad det nyttige angaar, hjælper det lidt at reklamere med noget for de moderne Theorier saa fjærntliggende som Evnen til at arbejde og Evnen til at tænke, naar der fra den anden Side vinkes med Forstaaelsen af to Verdenssprog. Da Pigeskolen naturligvis ønsker at opretholde i det mindste een akademisk Retning, betragtes den matematiske Linje de fleste Steder som en Æressag. Men ogsaa dér gør den nysproglige Sirenesang sig gældende — i alt Fald ved N. Zahles Skole. Drengenes Opfindsomhed og Vovemod fristes af Radio og Flyvning, men de unge Piger lammes af den abstrakte Mathematiks Medusahovede. Denne Skræk er ubegribelig, men desværre næsten ikke til at udrydde og saa meget mere trist, som netop den unge Pige trænger særligt til at skoles i abstrakt Tænkning.

Naturligvis havde man, da den nysproglige Linje oprettedes, Blik for de Værditab, der maatte betale dens Fortrin. Forbindelsen med den antike Kultur, den modernes stadig rindende Kilde, afbrødes. Derfor indførte man et nyt Fag, Oldtidskundskab, der gennem Oversættelser af græsk Litteratur skulde give et Indtryk af Verdenskulturens aandelige Grundlag og desuden et Indblik i den græske Bygnings- og Billedhuggerkunst. Opgaven er ophøjet, og Hensigten kan ikke noksom paaskønnes. Men den nysproglige Linjes Hovedskavank, at foretrække mangt for meget, gjorde sig ogsaa her gældende, og det monumentale Fag betænkedes med een ugentlig Time gennem tre Aar. Sværmeriet for Oversættelser

(vi driver det til at oversætte svenske Bøger) staar maaske i Forbindelse med Nutidens bizarre Forkærlighed for at nyde Kunst paa anden Haand (Film, Grammofon, Radio). Men Gymnasiets Oldtidskundskab er særlig ilde stedt. Man kan (til Nød) læse Shakespeare og Dickens i danske Oversættelser; det er virkelig lykkedes at redde noget af de store Sprogkunstneres Tone og Stil. Men af græsk Litteratur foreligger kun en enkelt til Skolelekture mindre egnet Tragedie i sproglig og kunstnerisk forsvarlig Gengivelse. Ellers er Oversættelsen enten korrekt eller kunstnerisk. Det sidste er naturligvis det værste, og Myndighederne har maattet frabede sig Langes »Oversættelse« af Aischylos' »Sonoffer« paa Grund af dens forsvindende Lighed med Originalen, ligesom man har været nødt til at forsyne de skønne Strofer i Langes »Antigone« med Oplysninger om, hvad der staar hos Sophokles. Naar man berøver de græske Mesterværker deres Skønhed og deres Vanskelighed, bliver deres Værdi som Opdragelsesmiddel formindsket særdeles føleligt. Den Glæde og den Fordel at læse langsomt faar den nysproglige Elev kun gennem et Skuespil af Shakespeare. Den engelske Dramatikers Sprogkunst minder saa forbløffende om Iliadens (som han ikke kendte), at det engelsklæsende Gymnasium efter Udryddelsen af Homer burde læse ham i større Udstrækning. Hellere meget af een stor Kunstner end lidt af mange. Det er lettere at læse fire Værker af Shakespeare end at læse eet. Derimod har de danske Homeroversættelser ikke den svageste Lighed med Shakespeare, og Undervisningen i Oldtidskundskab er henvist til at belyse den græske Kultur ikke igennem, men imellem Linjerne. Fagets Oversættelsespensum er at ligne ved et rigt forgrenet Stativ, der ganske vist i sig selv savner Charme, men er fortrinlig egnet til Ophængning af Oldtidens sjældneste Frugter. For saa vidt vilde Faget have passet ypperligt for Frøken Zahles særegne Pædagogik, som hendes Skole stadig sætter en Ære i at opretholde. Hun havde et falkeskarpt Blik for den unge Piges aandelige Savn, og naar hun øjnede svigtende Kundskab eller Forstaaelse paa et eller andet Omraade, traadte hun øjeblikkelig hjælpende til uden smaalige Hensyn til Pensum eller Examen. At Fagets Udviklingsmuligheder hæmmes stærkt netop af den Slags Hensyn, kan man sige sig selv, men det gælder vel alle Fag i en Examensskole. Dette være ikke sagt som et Angreb paa Examensordningen.

Oldtidskundskabens Arbejde med den monumentale Kunst lider endnu mere under Tidens Knaphed; ja der er Steder, hvor man hugger Knuden

over ved at lægge en Time til Faget paa Bekostning af anden Kundskab. Men det lider desværre under mere. Det eneste lovbealede Indblik i Verdenskunsten, der forundes Gymnasiet, er forbeholdt en Kunst, der for Maleriets Vedkommende er fuldstændig tabt, for de andre Kunsters næsten. Undervisningen i Architektur indskrænker sig væsentlig til det græske Tempel (∩: dets Skal, for til Kærnen kender vi meget lidt), der jo er ikke saa lidt af en naturstridig Undtagelse, et Skærmbræt, der skjuler den egentlige Bygning og næppe kan belyse Grækernes Blik for Bygningskunst. Hovedvægten burde snarere lægges paa den langt rigere repræsenterede romerske Bygningskunst, der har været den levende Kilde til al senere europæisk og islamitisk; men det lader sig næppe naa i det haardt forspændte Fag.

Langt større Fordele frembyder Skulpturen. Men her er man desværre ofte faldet for Fristelsen til at undervise i Kunsthistorie, ja selv Kunstnerhistorie, Begreber, der — endnu i alt Fald — ikke eksisterer for den antike Kunst. Atter her imødekommer man i stort Omfang Modernismens Smag for Andenhaandskunst. Man opstiller en Udvikling paa Grundlag af Kopier efter Myron, Polyklet, Phidias og søger paa bedste Beskub at indordne de bevarede Ensembler af dekorativ Tempelskulptur, der for Grækerne selv stod som noget underordnet. Man synes at savne Blik for, at det Ideal, der foresvæver den moderne Kunsts Historie som et uopnaaeligt Gode, Kunsthistorien uden Navne, har Muligheder for at realiseres i Oldtidens. Vi besidder efterhaanden saa mange første Rangs Kunstværker fra Oldtiden, at vi roligt kan lade Navne og Kopier ligge (de tilhører Archæologien, der mærkelig nok er blevet overset af Skolens Fagtørst) og undervise i Kunstbetragtning. Flere Kunstværker har spillet en verdenshistorisk Rolle for Kunstens Glanstid: Den belvederiske Torso (Michelangelo) og den barberinske Faun (Bernini) har været Fødsels-hjælpere for hele Perioder af Verdenskunsten, der var ufølsomme for Myrons Diskobol. Hvis endelig Kopier skal fremdrages, maa det ikke være Phidias' Parthenos eller Praxiteles' Fribendræber, men den vaticanske Apollo og den medicæiske Venus; thi for dem har de største Kunstnere knælet. Andre Kunstværker har paa forunderlig Maade foregrebet senere Tidens Kunst. Rubens har ikke kendt det pergamenske Alter, men den jublende Forherligelse af Legemets Bevægelse er den samme. Ogsaa her har altsaa Oldtidskundskaben — ringe Tid, men rige

Muligheder for at aabne Udblik til Verdenskunsten og læske den unge Piges Kundskabstørst.

Endnu stærkere og mere direkte end den græske er dog den latinske Kultur groet sammen med den moderne. Naar Delacroix vil kendetegne Barbariet (og han ejede Kulturen, om nogen), kaldte han det antilatinsk, og sikkert har Frygten for helt at barbarisere Gymnasiet medvirket til Latinens Bevarelse. Men man har ogsaa haft andre Synspunkter. Det stringente Tankearbejde var ved at blive en fremmed Fugl i det nysproglige Gymnasium. Man søgte — med to ugentlige Timer — at gribe den flygtende Mathematik i de yderste Halefjer, men Taget glippede. Den tyske Grammatik med tilhørende Stil blev forstandsmæssigt set Retningens Tyngdepunkt — og Vanskeligheden i alt Fald maa tilfredsstille den mest haardhjærtede. Men ulykkeligvis ligger Sproget i hele sin Bygning vort eget saa nært, at Eleven i stor Udstrækning kan undvære den virkelige Gennemarbejdelse og flyde paa sin Sprogtakt (Gehör). Man haabede saa gennem de fire ugentlige Timer (i fire Aar), som man levede Latinen, at kunne redde i alt Fald noget af dette Sprogs saliggørende Virkninger paa Hjærnen. Haabet er formentlig ikke helt blevet skuffet. Det første Aars Indførelse i Latinens omfattende og fremmedartede Formlære er saa omtrent det eneste Omraade, hvor Mellemskolen appellerer til Elevens Arbejdsomhed. Der stilles her virkelig en Opgave, der tillader at danne sig et Skøn om Evnen og Lysten til at studere. Ganske vist kan Opgaven i vid Udstrækning løses ved Hukommelse, et Ord, der nuomstunder næsten er uartig. »Udenadslæren« er det Flammesværd, hvormed man standser enhver Pædagog, der har den Dristighed at tilsigte noget i Retning af Kundskaber. Men for det første burde Hukommelsens Træning ikke være saa helt uden Værdi for Hjærnens Opdragelse. Den kræver blandt andet det regelmæssige Arbejde, der navnlig for den unge Mand er saa værdifuldt (hos den unge Pige er Faren for mekanisk Tilegnelse større). For det andet er den latinske Formlære (om end i mindre Grad end den græske) saa systematisk, at den i højeste Grad er egnet til at opelske den logiske Sans, der ofte er den unge Pige saa fremmed (derfor er Dispositionen af de danske Stile en stadig tilbagevendende og nyttig Anstødssten for det kvindelige Gymnasium). Men endnu langt værdifuldere bliver Latinen i Gymnasiets første Aar, hvor den unge Pige skal lære at finde Vej i den latinske Sætningsbygningens Labyrinth. Den for

Kønnet ejendommelige Hukommelse og Arbejdsevne frister til at lære Oversættelsen udenad. Men heldigvis ligger Sproget saa fjærnt, at den omtrentlige Oversættelse aldrig kan dække den virkelige Forstaaelse. Derfor er formentlig Kravet om Oversættelse til et smukt dansk Sprog yderst uheldigt. Man skal dog ikke lære Dansk i Latintimerne, og jo smukkere det danske Sprog er, desto mindre er det latinske forstaaet. Medens den logiske Indtrængen i Sætningsbygningen (Analysen) i Modersmaalet trætter Eleven, fordi den synes overflødig, naar Forstaaelsen er til Stede, er Analysen i Latin en uomgængelig Betingelse for Forstaaelsen. Hver enkelt Sætning skal løses som en matematisk Opgave.

Foruden Sætningsbygningen har ogsaa Latinens Ordforraad sin pædagogiske Opgave. Ikke blot hviler al romansk Etymologi paa Latin; Fransk og Latin er lige saa lidt to Sprog som Oldnordisk og Dansk. Men det internationale Ordforraad og ikke blot det akademiske er saa gennemsyret med Latin, at det først faar virkeligt Liv og virkelig Sjæl gennem Kendskab til Kilden. Ord som Nation og Natur er klingende Bjælder for den, der ikke kender nascor.

Latinundervisningen i Gymnasiets to sidste Aar er væsentlig viet Indholdet af de læste Værker. Desværre er Valget (i stærk Modsætning til Græsk) yderst begrænset; mange Texter egner sig ikke, endnu flere er altfor vanskelige til det ringe Timetal. Formentlig er store Stykker af et enkelt særlig egnet Værk at foretrække for mindre af flere. Den latinske Litteraturs høje pædagogiske Værdi træder navnlig frem paa to Omraader. Den latinske Kultur er saa alsidigt opbygget paa den græske, at den muliggør, ja nødvendiggør en vidtgaaende Parallelisering og derigennem aabner et langt intensivere Indblik i den samlede antike Kultur end Oldtidskundskaben (Ciceros Verrinske Taler, Senecas Breve). Men paa den anden Side er den latinske Kultur saa uløseligt sammenvokset med den moderne dels ved direkte Indgriben og Fortsættelse, dels ved Parallelisme, at Faget ikke blot tillader, men paabyder stadige Udflugter til Nutiden for at klarlægge den historiske Sammenhæng i Menneskets Udvikling. Paa det sidste Punkt har Latin en maaske endda paa den nysproglige Linje et Forspring for den klassiske, fordi de klogt begrænsede Fordringer giver Undervisningen større Spillerum. Ogsaa dette Fag vilde have tiltalt Frøken Zahle, for hvem i Sandhed intet menneskeligt var fremmed, ved sin almene Humanisme.

Bibeholdelsen af Latin i det nysproglige Gymnasium skyldes næppe i

første Række Hensyn til Universitetet (Faget sparer theologiske, juridiske og medicinske Studerende en Tillægsprøve), men, som Indførelsen af Oldtidskundskab viser, en Frygt for helt at stænge Klassicismens Værdier ude fra Gymnasiets mest besøgte sproglige Linje. Naar Faget har vist sig saa meget værdifuldere end Oldtidskundskab, skyldes det i første Række dets Originalitet, dernæst dets større Vanskelighed og dets større Timetal.

Gennemgaaende turde begge de humanistiske Fag være mest værdifulde for det kvindelige Gymnasium. Dertil medvirker naturligvis, at Eleverne er mere udviklede. Ikke blot er de kvindelige Gymnasiaster (i alt Fald udenfor Fællesskolen) af Aar ældre end de mandlige. Men selvom de er jævnaldrende, bliver den unge Pige som bekendt tidligere voksen end den unge Mand, og de kvindelige Elevers Stilling i Livet udenfor Skolen, der paa mange Omraader kan medføre Ulæmper, gør dem utvivlsomt tidligere modnede til Erhvervelsen af Gymnasiets Uddannelse. Af endnu større Betydning er dog Kvindens følelsesbestemte Temperament, der gør sig gældende i to Retninger. Paa den ene Side kan det ytre sig som sammenbidt Modstand mod Fagenes mere systematiske Sider. Den unge Pige misbruger ofte sit Køns berømte Energi til at skabe sig indbildte Vanskeligheder, ja hun paatvinger ofte sig selv den Overbevisning, at der er visse Ting, hun ikke kan forstaa og langt mindre lære. I den Slags Casus er hun ganske umodtagelig for Argumentation og argumenterer selv som Hyrdinden hos H. C. Andersen. Men den samme Sag har ogsaa sine Lyssider. Medens den unge Mand tager de Oplysninger, man giver ham, til Efterretning, føler den unge Pige sig i en ganske anden Grad som Part i Sagen og indtager kampberedt en aggressiv eller sympathiserende Holdning. Derfor kan det ganske vist til Tider være vanskeligt at indprente hende, hvad Digteren har ment med Antigone eller Medea, hvad Sokrates har tænkt om Kunst og Videnskab, om Liv og Død, om godt og ondt, men alle, der har undervist i et kvindeligt Gymnasium, kan bevidne, hvor forfriskende Timen paavirkes af Elevernes personlige Indsats. Naturligvis møder Ungdommen med mere eller mindre afklarede Anskuelser om den Slags Ting, men for den unge Pige er de i en ganske anden Grad en Livssag end for den unge Mand, der ikke er utilbøjelig til at erklære Jorden for ottekantet mod Erhvervelsen af en Kommenskringle. Mellem unge Piger kan man opleve ægte Medfølelse med Mandefaldene i Gallerkrigens Kamp, medens de unge Mænd bærer den Slags Til-

skikkelser med beundringsværdig Sindsro. Al Ungdom er af Naturen videbegærlig, og det er Pædagogens uvurderlige Forret og Ansvar at tilfredsstille Ungdommens Trang. Men medens de unge Mænd ofte er noget blaserede overfor Kundskaber, hvis umiddelbare Nytte de ikke har Modenhed nok til at vurdere, røber Kvindens aandelige Temperament, der i Aarhundreder sammenligningsvis har været en Brakmark, en næsten umættelig Kundskabstørst. Faren for det kvindelige Gymnasium ligger ikke i Uvilje mod Skolens Arbejde, men snarere i kritikløs Overbelastelse, i Brist paa Evnen til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. Den kvindelige Ungdom møder gerne Undervisningen med villigere Modtagelighed og mere lidenskabelig Partitagen. Medens den unge Mand ikke sjældent betragter Kundskabserhvervelsen som en uomgængelig, men yderst besværlig Pligt, opfattes den af den unge Pige som en sent, men lykkeligt erhvervet Ret.

LIDT OM SPROGUNDERVISNINGEN – SÆRLIG FRANSK – I BARNESKOLEN

Af
MARIE RINGBERG

*»Modersmaal er vort Hjertesprog,
kun løs er al fremmed Tale.«*

Vi nødes alle til at samstemme heri, nødes til at indrømme, at kun paa Modersmaalet kan man frit og rammende give Udtryk for det dybeste i sit Tanke- og Følelsesliv; det er godt at være sig dette bevidst, naar man lægger Plan for, hvad man vil naa gennem Sprogundervisningen.

Foruden den rent praktiske Nytte er Sprogundervisningen særlig egnet til at udvikle værdifulde Aandsevner hos Eleverne, saaledes Evnen til at iagttage (f. Eks. Forskellen mellem Lyd og Skrift), den logiske Sans, Evnen til at drage Slutninger, Hukommelsen. Af stor Betydning er Opøvelsen af Taleorganerne; den, der har øvet sine Taleorganer i at efterligne de fremmede Sprogs Lyd, vil faa bedre Øre for sit Modersmaal og vil kunne tale det smukkere end den, der ikke har haft denne Øvelse. Endvidere er Sprogundervisningen en stor Hjælp til Løsningen af en af Skolens vigtigste Opgaver: den at lære Eleverne at arbejde nøjagtigt og selvstændigt; det er let at give Opgaver, der passer til deres Standpunkt, og som kan løses fuldkomment (Oversættelse, Gloser, Verber, m. m.), og det er let at kontrollere, om Arbejdet er udført samvittighedsfuldt. Hvorledes skal vi nu faa de tre fremmede Sprog til at glide ned uden Overanstrengelse under den Fagtrængsel, den højere Skole utvivlsomt for Tiden lider under? Der er i de senere Aar gjort meget for at demokratisere den højere Skole; man ønsker ikke, at der læres Sprog i Underskolen, for at Folkeskolens Elever ikke skal være distanceret ved deres Overgang til Mellemskolen, hvor der undervises i Tysk og Engelsk; Fransk er henvist henholdsvis til Realklassen og Gymnasiet, altsaa *efter* den egentlige Barneskole. Nu er det jo imidlertid saadan, at netop det *lille* Barn har et stort Efterlignelsestalent, bøjelige Taleorganer og stor

Lystfølelse ved at lære et fremmed Sprog; det vilde da være Skade, om man ikke kunde tage disse Evner i Brug. Da den private Skole saa nogenlunde har sin Frihed med Hensyn til Vejen, blot den naar de lovbefalede Maal, har man i N. Zahles Skole lagt den begyndende Sprogundervisning langt ned i Barneskolen. Naar det lille Barn efter 2 Aars Skolegang har tilegnet sig en vis Læsefærdighed i Dansk, begyndes der paa det første Sprog, som i denne Skole er Engelsk. Der anvendes kun $\frac{3}{2}$ ugentlige Timer det første Aar; det fremmede Sprogs Lyd, en Del Gloser, Sætninger og Smaavers indøves; til Trods for det ringe Timetal gives der herved et godt Grundlag for næste Aars Arbejde, saaledes at man i 4de Klasse kan gaa ret hurtigt frem. Vi begynder aldrig 2 Aar i Træk paa et nyt Sprog; det sidst lærte skal have Tid til at fæstne sig, inden atter et nyt bringes ind i Barnets Bevidsthed. I 5te Klasse grundlægges paa samme Maade Tysk, og først i 8nde Klasse begynder Fransk med 3 ugentlige Timer de to sidste Aar i Barneskolen.

Hvilken Metode arbejdes der efter? Vi har altid i N. Zahles Skole haft stor Frihed, blot der arbejdes med Iver, maalbevidst, i Erkendelse af, at det gode Resultat beror paa Lærernes Dygtighed, Interesse og Energi. Enhver virkelig interesseret Lærer vil vel til Dels udforme sin Metode selv, men vil fornuftigvis ikke forsmaa at tage Raad og Vejledning af de gængse Metoder. Der er nu først den ældre Metode, den, der behandlede de levende Sprog, som var de døde, den, der til Forstaaelse af de fremmede Sprog kun kendte een Vej: Oversættelsen; den henvendte sig fortrinsvis til Øjet, næsten ikke til Øret; den lagde ikke Vægt nok paa Udtalen, hvorimod Grammatikken spillede en stor Rolle, Sproget ligesom opbyggedes grammatisk gennem løsrevne Sætninger, der hver for sig tjente til Indøvelse af en eller anden Regel. Jeg er selv i alle 3 Sprog undervist efter denne Metode og fik gennem den gode Kundskaber og Kærlighed til Sprog, og i de første Aar af min Franskundervisning benyttede jeg den. Da opnaede jeg paa Frøken Zahles Anbefaling et Stipendium til et Studieophold i Frankrig. Her fik jeg den Lykke at følge nogle af Professor Paul Passy's Forelæsninger og fik derved Øjet op for, at Undervisning i et levende Sprog bør meddeles paa anden Vis, end naar det drejer sig om et dødt Sprog. Herhjemme var Professor Jespersen Talsmand for det samme, og ved Samarbejde med ligesindede fik jeg, saa godt jeg evnede det, tilrettelagt en Plan for min Undervisning i Fransk. Jeg forelagde da denne for Frøken Zahle; hvor forstod hun ved

sin levende Interesse at opmuntre til fortsat Arbejde, til yderligere Forbedring af Planen, og med sit store Frisind, sin Tro paa Betydningen af en ærlig, personlig Stræben gav hun mig Lov til at forsøge.

Men hvor var Bogen, der kunde bruges? I vor lille franske Klub drøftede vi Spørgsmaalet og kom til det Resultat, at vi maatte bruge Professor Passy's »Premier livre de lecture«. For yderligere at gøre den egnet for ikke-franske Børn, indsatte vi Billeder, der passede til de smaa Tekster i Bogen, og saa blev der taget fat. Da jeg under de første famlende Forsøg havde ført et Hold Elever til Udgangen af gende Klasse, mødte Frøken Zahle til Eksamen; jeg spurgte mig selv med bævende Hjerte: »Hvad mon hun tænker? Er hun skuffet?« Om Eftermiddagen sendte hun mig en Blomst med nogle opmuntrende Ord; det gav nyt Mod, ja, Vinger, saa jeg trøstigt turde arbejde videre ad de ny Veje. Hvorledes var da disse? Først maa jeg sige et Par Ord om »den direkte Metode«. Den ønskede i Modsætning til den ældre at bringe Eleverne til Forstaaelse af Sproget gennem Sproget selv, til direkte — deraf Navnet — at forbinde det fremmede Ord med Genstanden eller Begrebet, ved Forevisning, ved Gestus, ved Tegning, ved Forklaring af det ny Ord gennem allerede kendte Ord, saaledes at Eleverne vænnes til at opfatte med Øret og ikke absolut maa se Ordet for at opfatte det. Denne Metode kræver imidlertid en overlegen Sprogbeherskelse hos Læreren, varm Begejstring for Metoden og et rigeligt Timetal; findes disse Faktorer ikke, vil den være udsat for at flyde ud i Overfladiskhed og Løshed i Kundskaberne. Det er min Overbevisning, at den direkte Metode i sin Renhed ikke med solidt Udbytte kan bruges i Skoler med mange Elever i Klasserne og med et saa ringe Timetal, som vi er henvist til. De tungere begavede Elever, som det er en Ære for en Skole at bringe frem, vilde ikke faa forsvarligt Udbytte af Undervisningen; men det er udenfor al Tvivl, at den direkte Metodes Forkæmpere har bragt Sprogundervisningen et stort Skridt frem. Den Metode, der nu almindeligvis bruges, kunde man vel kalde »den blandede«, idet den til den ældre Metodes Fortrin føjer større Hensyntagen til Udtalen og mere Anvendelse af det fremmede Sprog. Til Gennemførelse af denne Undervisningsmaade, som den i Aarenes Løb udformede sig, savnede vi stadig Læsebøger. Den nylig afdøde Skolebestyrerinde, Frøken KAJA JØRGENSEN, der var en fremragende Sproglærerinde, og jeg udarbejdede da 2 Læsebøger. Det var os magtpaaliggende (efter de nødvendige forberedende Øvelser) at vælge Tekster, der saa vidt muligt

var værdifulde af Indhold, kunde gøre Eleverne kendt med franske Forhold og fransk Aand. Vi skaffede os da franske Læsebøger for de tilsvarende Alderstrin og tog af dem, hvad der syntes os særlig egnet. Vi valgte af nyere Forfattere Tekster af litterær Værdi (t. Eks. nogle af Anatole France's nydelige Børnefortællinger, en patriotisk Fortælling af Daudet, en Skildring fra Bretagne af Pierre Loti, m. m.). Af Klassikerne valgte vi nogle af Lafontaines Fabler og enkelte »Perler« af Mérimée, Chateaubriand m. m. Et Stykke om Frankrig og Paris, der illustreredes ved Ophængning i Klassen af Billeder og Kort, interesserede i høj Grad Eleverne; i Aarenes Løb har jeg modtaget mange opmuntrende Skrivelser fra tidligere Elever, der var kommet til Paris og hurtigt følte sig hjemme der, idet de genkendte Originalerne fra Billederne. Af historisk Stof et lettere Stykke af Ernest Lavisse om Jeanne d'Arc, ligeledes illustreret med Billeder fra hendes Liv, f. Eks. de skønne Billeder fra »le Panthéon«. Efter endt Studium af denne Tekst »belønnes« Eleverne med Fremvisning af disse Billeder som Lysbilleder. Eleverne forklarer da selv paa Fransk, hvad Billederne forestiller, og fremsiger forskellige Digte, f. Eks. Casimir Delavignes smukke Digt.

Paa Grund af det saa sørgelig indskrænkede Timetal i Fransk (som ovenfor nævnt 3 Timer ugentlig de 2 sidste Klasser i Barneskolen) har vi maattet samarbejde de 2 Læsebøger til 1 med Udskydelse af en Del Tekster, men med Bibeholdelse af alle de ovennævnte. En maalbevidst, grundig, helst begejstret Lærer vil dog kunne naa et forsvarligt Resultat. Der maa lægges megen Vægt paa Udtalen, bygget paa Læreren grundige, fonetiske Viden og Anvendelse af Lydskriftstekster. Man maa lige fra Begyndelsen vænne Eleverne til at opfatte med Øret de Tekster, de forstaar, naar de ser dem i Bogen, og til at gengive dem som Svar paa Spørgsmaal. Det sidste Halvaar i gende Klasse kan man, naar Teksten egner sig dertil, gennemgaa den paa Fransk, men man maa da bogstaveligt vide, hvilke Ord og Vendinger Eleverne besidder, saa man aldrig kommer til at ville forklare et ukendt Ord med et ligesaa ukendt, og man maa ikke bruge overflødige Ord; Gestus og en rask — men tydelig — Tegning paa Tavlen kan tages til Hjælp. Det er fornøjeligt at se Elevernes spændt lyttende Miner og samtykkende Nik, naar de mener at have forstaaet Forklaringen; men man maa ikke spilde Tiden. Oversættelsen paa Begynderstadiet skal være minutløs nøjagtig; den er et uundværligt Middel til at sikre sig Forstaaelsen og til at lære Eleverne at

arbejde grundigt og uomgaaelig nøjagtigt; de skal vide, hvad hvert Ord betyder i den givne Sammenhæng. Grammatikundervisningen, der i disse 2 Klasser væsentlig er Indøvelse i Verber, maa være usvigelig grundig.

Hvorledes staar saa Gennemsnitstallet af Elever i Fransk, naar de har afsluttet Barneskolen? De staar med et solidt elementært Grundlag, en i det væsentlige korrekt Udtale, en begyndende Evne til mundtlig at gengive den læste Tekst, Forstaaelse af de grammatiske Fænomener, der er gennemarbejdet, og — hvad der er meget vigtigt, — i Reglen med stor Lyst til at tilegne sig større Kendskab til Sproget.

BØRN OG SALMER

Af
BETTY PAULLI

*Her synge vi Smaabørn i jublende Flok
— Engle synge med —
og tænke, Gud Fader han hører os nok,
ja, priset være Gud i det høje!*

N. Z.

Børn og Lovsang hører sammen, og vi forstaar saa godt, at Jesus Palmesøndag glædede sig over Børnene, som oppe i Helligdommen sang: »Hosianna, Davids Søn«. Der kan være noget saa rent og klart og lykkeligt over Børns Salmesang. Vi kender det fra Morgensang. Det er da i hvert Fald for mig det bedste Øjeblik Dagen igennem, naar jeg staar og ser ud over den syngende Flok med de smaa forrest, de smaa, der i Skoleaarets Løb bliver mere og mere ivrige, efterhaanden som de lærer at synge med. Særlig Festglæde er der, naar vi synger »Den signede Dag«. Jeg ved egentlig ikke hvorfor, men det er blevet Tradition i vor Skole, at det sidste Vers skal synges med en egen Kraft og Varme. Er det Billedet af hele den store Skare, som rejser til Fædrelandet, der griber Børnene? Eller er det den gyldne Borg, hvor Vennerne mødes? Men hvad det end er, de ser, saa løftes de op over det almindelige, det hverdagsagtige, og føler halvt ubevidst, at Himmeriget hører dem til.

Ja, maaske netop ubevidst, for Børn synger som Fuglene ud af en naturlig Trang, fordi de ikke kan lade være. Og de skal have Lov til at synge som Fuglene, ubevidst og med Glæde. Selv om der er noget, de slet ikke forstaar, og andet, de helt misforstaar, skal vi ikke bekymre os eller forfærdes, men blot sige: »De prise vor Herre, saa godt de formaa.« Peder Palladius taler ogsaa i sin Visitatsbog saa meget om det, at Børn synger som Fuglene, og at de skal begynde tidlig.

Her i Danmark er det let, for vor Salmebog er rig paa barnlige Salmer. Selv Grundtvig, der lodder de store Dybder, og som giver Tanken nok at arbejde med, kan skrive Strofer saa enfoldige og lige til, at ethvert Barn kan være med og se det hele for sig — »Der kun sad en fattig Kone,

vugged' Barnet i sit Skød«. »Saa vaagne de mildt i Morgengry og tælle mer ej Timer«. »Synger og danser og klapper i eders Smaahænder«. »Mens som Barn paa Landet jeg var hjemme, Julemorgen var mit Himmerig«, o. s. v.

Men allermest er Ingemann Børnenes Salmedigter. Hans Sange er som en Billedbog, hvor de smaa ser Gud Fader i Himmelen, omgivet af sine Engle, som ogsaa faar Lov at flyve ned til Jorden med Paradisgrønt. Og Børnene ser det danske Landskab, som de kender saa godt, med Kirken, der ligger i Morgensol, mens Svalerne flyver kvidrende om Taarnet. De ser den stille Indsø, blank og rolig under de tindrende Stjerner. Og Ingemann viser dem alt det smaa i Naturen, som de særlig har Interesse for, »Sneglen med Hus paa Ryg«, »det mindste Blad i største Skov«. Han lærer dem dog tillige at undres over Naturens Storhed — »Gud, i din Haand alt stort er smaat«. »I Templets Krog Guds grønne Jord er skjult som et Blad fra Skoven.« Men Gud er med i det alt sammen, han elsker selv det mindste Kryb, han glemmer ingen, og »Menneskenes Børn har han allermest kær.« Det giver Tryghed. Ja, er der noget, Børn trænger til, saa er det at føle sig sikre og trygge, for der er saa meget at være bange for. Mørket har saa stor en Magt, men »gennem Himmelsløret ud der skinner Øjne fuldklare: mildt ser den kære, store Gud herved med sin Stjerneskaer.« Og naar der er noget, som er svært at komme igennem, saa ved vi, at »alting føjes, som Gud vil, her er trygt at dvæle.«

Ingemanns store Forstaaelse af Børn har vel sit Udspring deri, at han selv saa godt kunde huske, hvordan det var at være lille. Han skriver derom i Levnedsbogen: »Saa langt tilbage, han er sig bevidst, kan han ikke erindre noget Tidspunkt, hvor han ikke har følt og troet sig i lige saa sikker Forbindelse med den usynlige Fader og Skaber som med de synlige Forældre.« Med fuld Tillid og Fortrolighed gik han til »den store Vorherre, som raadede for alting, og som aldrig kunde dø. — — Til ham betroede han sig hver Aften, naar han laa i sin Kurveseng og havde fortæret det Æble, han gerne fik med til Erstatning for de ældres Aftenunderholdning.« Han ved, hvilken Betydning det har for et Barn at føle sig tryg.

De Ingemannske Salmer kan Børn ofte forstaa i deres Helhed, men der er mange andre, som de holder meget af, skønt de ligger over deres Horisont. Der er blot et enkelt Billede, som fanger dem og sætter Fantasien i Bevægelse, og saa bliver de i Tanken ved det, ogsaa imens de

synger de Vers eller Linier, som de ikke forstaar. Saaledes med »Her vil ties, her vil vies«; der er det Noas Due, som vækker Interessen. Eller i »Den yndigste Rose« er det vel mest de Ord, Børnene kender saa godt fra »Snedronningen«: »Saa faa I vor Jesus i Tale, thi Roserne vokse i Dale«. I »Kærlighed fra Gud« straalere Billedet af den yndige Brud. »Julen har Englelyd« naar Højdepunktet i sidste Vers, og der er Mennesker, som fra deres Barndom har lagt mest Mærke til det allersidste: »Bær os paa Børnevis ind i Paradis«. I »Under dine Vingers Skygge«, der ellers er saa lidt barnlig, vækkes der ofte Glæde ved Udtrykket »Som i Barndomshjemmet trygge, vandre vi trods Storm og Slud«. Ja, Billederne taler til Børnene.

Vil man prøve paa at finde nogle af Grundene til Børns Glæde over Salmer, slaar det en maaske allerførst, at Digteren og Barnet ligesom finder hinanden i *det billedlige*. Glæden kommer bedst frem ved det, som staar lyslevende for det indre Blik. Der var en Dag en lille Pige, som sagde: »At tænke er at se Billeder«, og man kunde med samme Ret sige, at det at synge Salmer for mange Børn er at se Billeder fra Himmel og Jord.

Men ogsaa *det rytmiske* fremkalder Glæde og det endda paa et meget tidligt Tidspunkt. Jeg ved et Barn, som kunde synge begge Melodierne til »Dejlig er den Himmel blaa« fuldkommen rent omkring Toaarsalderen. Her kan Indholdet ingen Betydning have haft, men udelukkende Rytmen og Melodien. Og selv hos store Børn oplever man, at det er Salmens Melodi, som spiller den største Rolle. Naar de skal begrunde, hvorfor en Salme er deres Yndlingssalme, kan det ske, at den smukke Melodi kommer i første Række. En stærk Rytme kan tit gøre sin Virkning; Børn synger f. Eks. med særlig Kraft »Rejs op dit Hoved, al Kristenhed«. Klangfulde Ord lægger de ogsaa Mærke til.

Alt hvad der er *festligt*, vækker deres Glæde. Man behøver blot at tænke paa, hvor de kan give sig hen i Julesalmer som »Glade Jul« og »Det kimer nu til Julefest«. Oehlschläger, der, fra han var lille, havde udpræget Sans for det festlige, fortæller i sine Erindringer om, hvordan han som Barn glædede sig over Brorsons Julesalmer. De mindste er aldrig i Tvivl om, hvad de holder mest af, det er »Julen har bragt —«, som de siger. Maaske er det deres Yndlingssalme, fordi den særligt er knyttet til Juletræet og vækker Tanken om Aarets festligste Øjeblik. — Af Paaske-salmerne synger Børn med stor Glæde »Krist stod op af Døde«, der uden Tvivl er den mest straalende. Men ogsaa, naar vi synger »Nu ringer alle

Klokker mod Sky«, klinger Morgensangen fyldigt, og de smaa lærer den forbavsende hurtigt. De store, som er naaet til Grundtvigs Pinsesalmer, er mest glade for »I al sin Glans nu straal'er Solen«, og »Du, som gaar ud fra den levende Gud«, der netop har den lyse, danske Pinsetone.

Men saa gribes Børn ogsaa af *det højtidelige*. Det er nu mest større Børn. Paa de smaa kan det somme Tider virke for overvældende. Jeg mindes en lille Pige i 1. Klasse, der blev saa betaget af det højtidelige ved Morgensangen, at hun med Taarer i Øjnene udbrød: »At noget kan begynde saa sørgeligt!« Men mange Gange maa man undres over, hvilke tunge og højtidelige Salmer Børn foretrækker. Friederike Brun fortæller i »Wahrheit aus Morgenträume« om, hvordan hun i Maaneskin gik paa Petri Kirkegaard og i Gravkapellet og blev saa grebet af Stemningen, at hun »af fulde Bryst og Hjerte lod Gravhvælvingerne genlyde af Klopstocks herlige Opstandeshymne med Grauns sjælsopløftende Melodi: »Auferstehen, ja auferstehen wirst du!« Selv om hun tilhører en svunden Tid og var langt mere romantisk end de fleste, kan man finde en lignende Given sig hen i det højtidelige hos vor Tids Børn. Ofte er Begravelses-salmer som »Tænk, naar engang den Taage er forsvunden«, eller »Lyksalig, lyksalig hver Sjæl, som har Fred«, deres Yndlingssalmer. Meget tit beder de om at maatte synge »Den store, hvide Flok.« Det storladne Allehelgensbillede stemmer Sindet til Højtid. Disse Salmer vækker ogsaa Minder om Begravelser, de har overværet, og de fleste Børn vil gerne i deres Tanke vende tilbage til saadanne gribende, højtidelige Stunder. — Men man skal være forsigtig med det, der er uhyggeligt, og som i stærke Ord udmaler Forkrænkeligheden. De to sidste Vers i »Frelseren er mig en Hyrde god«, er det bedst at undgaa. Det virker for stærkt med »Ormes Land« og »Forraadnens Hjem«. En lille Pige havde i sin Salmebog fundet og læst Dorthea Engelbretsdatters Aftensang »Dagen viger og gaar bort« og var blevet saa rystet over det 7. Vers:

Fire Fjæle er den Pragt,
hvori da jeg bliver lagt,
med et Lagen og lidt mer,
ejer ikke saa en Fjer,

at hun i sin Harme resolut rev Bladet ud!

Det hører ellers til Sjældenhederne, at Børn selv finder nye Salmer frem; i Reglen holder de sig til dem, de kender, og vil helst synge dem

til Morgensang, og de helt smaa leder altid i Salmebogen efter de faa Salmer, som de har lært.

Hvor meget forstaar Børn egentlig af Salmerne? Det er et Spørgsmaal, som ofte rejses, og voksne kan fortælle mærkelige Eksempler paa, hvor ringe eller hvor forvirret deres Forstaaelse har været, da de var Børn. Maaske det gaar bedre i vore Dage end tidligere; vor Tids Lærere er besjælede af Iver efter at forklare, og Børn er frejdige til at spørge. Men jeg tror ikke, man kan generalisere, ikke engang hvis man inddeler i Aldersklasser. Man kan kun gøre sine Iagttagelser og undres over, hvor forskellig Børns Tankegang er, hvor lidt nogle opfatter, og hvilken Trang andre har efter at komme til Bunds i Tingene. Ofte glemmer vi store, hvor konkret Børn tænker. En lille Dreng, der havde sunget »Hvert et Lys i Livets Nat«, som han holdt særlig meget af, udbrød: »Hvad er »hver en Glæde i vort Hjerte?« Er det, naar Fætrene kommer paa Besøg ude hos os?« Skulde han synge om Glæden i Hjertet, maatte han have noget virkeligt for Øje, noget af det, han var lykkeligst over. — En lille 11-Aars Pige viste en Dag, hvor alvorligt hun tænkte over, hvad der staar i Salmerne. »Hvorfor siger vi i Salmerne saa tit det modsatte til Gud?« spurgte hun mig. Jeg forstod ikke, hvad hun mente. »Jo, somme Tider beder vi Gud om at være nær hos os. Det gør vi i »Lover Herren«. Men somme Tider beder vi Gud om at gaa bort fra os.« Da jeg forbavset spurgte, hvornaar vi gjorde det, svarede hun: »I den Salme, vi sang i Mandags, »Jesu Navn —«. Der beder vi Gud: »Gaa herfra i Jesu Navn.« Hun blev meget beroliget, da jeg forklarede hende Sammenhængen mellem de tre sidste Linier. — En Dag kom vi i den samme Klasse til at tale om Takkesalmer, og Børnene nævnede forskellige som »Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud«, »Lover Herren«, »Gud ske Tak og Lov« o. s. v. Saa anførte en af dem »Dejlig er Jorden«. »Nej«, sagde en af de andre, »det er da ikke rigtigt.« »Jo,« svarede den første, »for vi synger »prægtig er Guds Himmel.« Hun følte den Tak, der laa bag ved Glæden og Beundringen, skønt den ikke var direkte udtrykt.

Det er klart, at vi i Bibelhistorietimen skal behandle Salmerne, gaa ind paa Børns Tankegang og besvare de Spørgsmaal, som de kommer med. Men hvor meget skal vi forklare, uden at de selv opfordrer os dertil? Mon vi ikke skal være varsomme og passe paa, at Støvet ikke gaar af Sommerfuglevingerne? Der er ikke saa faa Børn, som bliver trætte af de mange og lange Forklaringer. Ovre i Skotland var der en

Moder, som vilde gennemgaa et Digt med sin lille Dreng, men inden hun fik begyndt, skyndte han sig at sige: »Jeg forstaaer det saa godt, naar du blot ikke forklarer det.« Han vilde ikke have noget forstyrret, han vilde selv suge den Honning deraf, som han kunde faa fat i. Endnu stærkere kommer dette frem i Albert Schweitzers Barndomserindringer, hvor han erklærer, at han i hele sin Skoletid ikke kunde udstaa de Timer, hvor Digte blev taget igennem. De kom ham ikke nær, ved at de blev forklaret; tværtimod blev den Stemning, som Digteren havde sat ham i, forstyrret.

Alt dette lærer os, at vi skal være forsigtige og fintmærkende; ofte skal der kun siges meget lidt, det er Digterens Ord, som skal frem, vore skal blegne, saa snart de har gjort deres Tjeneste. Det forstod Frøken Zahle. Naar hun gennemgik en Salme, var det hende magtpaaliggende at faa Hovedtanken frem og ikke pille de enkelte Vers fra hinanden. Hun talte til Børnene som den voksne, erfarne, der alligevel kunde se med deres Øjne. Det var enfoldigt i bedste Forstand, og hun var selv saa fuldt og helt med i det, hun talte om, at hun aldrig kom til at gaa for langt ned til Børnene, noget, som de er meget sensible overfor. Da hun var gammel, kunde det snarere ske, at hun et Øjeblik glemte, hvor unge hendes Tilhørere var, som f. Eks. naar hun gennemgik »At sige Verden ret Farvel.« Men hvad gjorde det, at der var noget, som gik over Hovedet paa de fleste, naar blot en enkelt fik et uudsletteligt Indtryk af, hvordan et fromt gammelt Menneske ser paa Døden og bereder sig til at møde den! — Et Aar brugte hun »Den store Mester« som Indledning, da hun begyndte Bibelhistorieundervisningen i en Klasse; den blev som Ledemotivet, og hun vendte stadig tilbage til den, for hun havde en urokkelig Tro paa Gentagelsens Magt. Naar det centrale i en Salme var klaret, blev den atter læst, enten af hende selv eller ogsaa af Børnene. Tit stod en lille Pige oppe ved Siden af hende og fik Lov til at læse hele Salmen, men det skulde være langsomt og saa smukt, som det paa nogen Maade var muligt. Ved denne grundige Gennemlæsning sænkede Salmen sig i Børnenes Sind, og snart kunde de flinke den udenad, men egentlig vidste de ikke, hvordan det var gaaet til! Frøken Zahle forlangte aldrig, at Børn *skulde* lære Salmer udenad. Salmer er til Glæde, og ingen maa sidde hjemme og græde over dem, hævdede hun. Men hendes Elever fik alligevel lært Salmerne, selv de svage kom med.

Frøken Zahle fortæller fra sin allerførste Tid som Lærerinde, at de

bibelske Sange, hun fik fat i, blev hende dyrebare og næsten det vigtigste Led i hendes Undervisning. Nutidens Børn holder ogsaa meget af dem, ja, vi oplever, at hele Linier glider ind i deres Fortælling. De smaa lader næsten altid Gud sige til Abraham: »Naar om et Aar vi ses igen, har Sara Søn paa Skødet.« Ved Overgangen over det røde Hav hører vi pludselig: »Faraos sank med sin hele Hær som Sten i de dybe Bølger.« Ogsaa Salmelinier bliver brugt. »Han peged' med sin Palmegren, hvor Jesus stod op af Graven«, kan der blive sagt ved Genfortælling af Paaskeevangeliet.

Mange Salmer illustrerer de bibelske Beretninger, og en af Religionslærerens Opgaver er at knytte en nøje Forbindelse mellem Bibelen og Salmebogen. Har vi f. Eks. talt om Salomons Tempel og Indvielsen, er det naturligt at følge Helligdommens Historie ned igennem Tiderne, og der naar vi frem til vor Tids Kirke med Salmen:

Fader milde! Lad din rige Naade,
som har undt os her et Hvilested,
bo herinde og for Hvilen raade,
fylde Huset med din Herlighed.

Eller vi gennemgaar Salmer efter Bibelen og tager de tilsvarende i Salmebogen. Det interesserer altid Børnene at sammenligne. De ser, hvilke Ord fra Bibelen Digteren har anvendt, og hvad han har ladet ligge, og de kan selv finde ud af, om han har uddybet Billederne og bragt Tanker fra det nye Testamente med ind.

Gang paa Gang erfarer vi, hvordan Salmerne belyser de bibelske Sandheder, og hvordan enkelte Udtryk bliver staaende i Bevidstheden med ordsprogsagtig Kraft. »En Dør sig aabner i vor Daab«, »Guds Fred er mer end Englevagt«, »Stol du kun paa dit Fadervor, lad dig derfra ej forlokkes«, »I Verden er ej Nød saa stor, Guds Naade dog er større«, »Jeg rejser og ved, hvor Rejsen gaar hen«, og mange andre. Det viser sig stadig, at Børnene griber om den Slags anskuelige Udtryk, i det hele om alt, hvad der er konkret, og derfor er de store ogsaa interesserede, hver Gang vi kan fortælle dem en Salmes Historie. De vil gerne vide, hvilke Oplevelser der ligger bagved, og hvordan Salmens Grundstemning er blevet til i Digterens Sind. Saa er det da ogsaa Digteren, som taler, og det føles sikkert som en Lettelse for dem, der er sky, og for dem, der ikke har Udvikling nok til at være med i Salmernes stærke, dybe Ord. Og alligevel kan der dæmre meget i dem, langt mere, end vi aner.

Allermest hjælper Salmerne frem mod Forstaaelse, naar vi er ved Paa-

sken og Pinsen. Vi skal føre Børnene ind i det dybeste, og her føler vel de fleste af os, hvor fattige og afmægtige vore Ord er. Saa tyr vi til Salmerne, ikke for at føje nye Forklaringer til, men for at se, om vi ikke kan læse og synge de hellige Tanker ind i Børnene. Hvor tales der vel klarere og inderligere om Betydningen af Jesu Død paa Korset end i »Gak under Jesu Kors at staa«, og i »Hil dig, Frelser og Forsoner!«? Det Barn, som er uforstaaende over for Luthers Forklaring til den tredie Trosartikel, frem-siger gerne »Aand over Aander, kom ned fra det høje!« og faar maaske derigennem et Indtryk af Aandens Gerning i Menigheden. Eller vi knytter Baandet mellem den første Pinse og vor egen Tid ved »Apostlene sad i Jerusalem«. »Nu bede vi den Helligaand« hører ogsaa til de Salmer, som klarer Begreberne, og som holdes fast, fordi den ejer noget af den hellige Enfold.

Ofte er der dog noget, som endnu er dunkelt, der bevares paa Bunden af Barnets Sjæl, og som senere hen i Livet dukker op i fuldt Lys og faar Betydning. Ja, en Salme kan blive aldeles ny for en ved en bestemt Lejlighed. Det gælder maaske allermest i trange Tider. Hvilken Kraft hentedede Grundtvig ikke fra de kærnefulde Salmer, som gamle Malene havde sunget ind i ham fra sin Krog i Barnekammeret i Udby Præstegaard! Og Jan Ligthart taler i sine Barndomserindringer om, hvor taknemmelig han er for de Salmer, han lærte i sin Skoletid, og om, hvordan bestemte Strofer senere hen er blevet ham til Vederkvægelse i vanskelige Stunder. Særlig nævner han en Salme, hvor det kendte Ord fra Jobs Bog om, at Gud giver Lovsange om Natten, er anvendt.

Ja, maatte det kunne lykkes os at lukke Salmeskatten op for Børnene, saa de maa synge med Glæde, mens de er smaa, og saa de senere hen, efterhaanden som Aarene gaar, maa leve sig dybere ind i Salmerne. Da vil det, som Barnet sang, blive til Lovsange om Natten.

KLASSELÆRERINDEN

Af
BETTY LUND

Frøken Henriette Skram har engang sagt om Frøken Zahle, at Fagundervisningen for hende kom i anden Række; det væsentlige var Livet med Børnene, Opdragelsen, med andre Ord det Arbejde, der i særlig Grad er Klasselærerindens.

Mange Mennesker, der ikke kender en Klasselærerindes Arbejde rigtigt, tænker sig hende blot som en Art højere Ordensduks, der noterer enhver Uregelmæssighed i Klassen, Fraværelse el. lign., og da en paalidelig Elev kan gøre det samme, synes Klasselærerinden temmelig overflødig. Men Klasselærerinde-Institutionen, som Frøken Zahle har skabt, og som fra hendes Skole er gaaet videre til mange andre, har Opgaver, der er adskiligt mere sammensatte end den ovenfor nævnte.

For at man kan forstaa, hvilke Krav Frøken Zahle stillede til sine Klasselærerinder, maa jeg citere hendes »Program« for dem. Ganske vist bruger hun Ordet »Bestyrerinde«, men da Skolen voksede sig stor, kunde hun jo ikke kende alle Børnene, og hun søgte da at faa Klasselærerinderne til at fortsætte saaledes, som hun selv havde virket, da Skolen var ganske lille. Hun skriver:

»Det er Bestyrerinden, til hvem Barnet tyr med sin Sorg, sin Smerte, sin Klage, den være berettiget eller ikke, sine Spørgsmaal, sine egne smaa Betragtninger, og hun maa vide at modtage det med den Varme, der trøster Barnesjælen saa usigeligt, berigtige dets fejlagtige Anskuelse med den rolige Taalmodighed, der alene overbeviser og indgyder Tillid, men ogsaa afvise det, naar der i dets Nærmelse skjuler sig noget avindsygt, trodsigt eller hvad andet, der kan leve dybt i Barnets Sind.«

Skal man imidlertid i Enkeltheder forklare, hvordan Klasselærerinden søger at løse sin Opgave, viser det sig snart, at Frøken Skram har Ret, naar hun siger, at det er lige saa vanskeligt som at forklare, hvori en Moders Arbejde bestaar.

Naturligvis kan man ikke sammenligne en god Moders Betydning med nogen som helst anden Kvindes, men det er givet, at det er den Del af Klasselærerindens Arbejde, man nærmest kan betegne som den moderlige, der giver dette Arbejde størst Rigdom, men rigtignok ogsaa er den vanskeligste. Hvorvidt et Menneske egner sig til at være Klasselærerinde, kan derfor aldeles ikke bedømmes ud fra vedkommendes Begavelse. Frøken Zahle siger om to Lærerinder, hun havde som Barn: »Den enes stille, kærlige Færd var mig paa Bunden af mit Hjerte mere værd end den andens glimrende Evner.« Og saaledes gaar det netop tit. Der kan hos en Kvinde være særlige moderlige Anlæg, der bevirker, at hun gør Fyldest som Klasselærerinde, selv om hun ikke er fremragende som Underviser.

Ved Klasselærerinde-Ordningen opnaaede Frøken Zahle, at Skolen trods sin stadige Vækst vedblev at være den lille Skole; Klassen er en Verden for sig, og med »Kammeraterne« menes altid Klassekammeraterne. I denne lille Verden lever nu Klasselærerinden. Hun skal søge at paavirke Børnene til Sanddruhed, Lydighed, Orden, Flid og Arbejdsglæde, og hun skal skabe en god Tone i Klassen. I hvor høj Grad alt dette lykkes, er naturligvis individuelt, men der er Glæde blot ved at prøve derpaa, og hvis hun har stor Kærlighed til Børn, Taalmodighed, ærlig Vilje og en Smule naturlige Anlæg, vil hun som Regel ogsaa finde en Vej frem. Ofte tager en ung Klasselærerinde fat med Begejstring og næsten for stor Iver. Men hun vil snart lære at indse Sandheden af de Ord, Frøken Katrine Lønborg engang henvendte til en saadan ung Klasselærerinde, der endnu var rød i Kinderne efter at have givet nogle smaa Syndere »en Omgang«: »Pas nu paa, naar du en Dag rigtig har skændt, at du ikke tror, den Dag er særlig vel anvendt! Nej, de Dage, hvor der slet ingenting sker, men hvor alt glider stille og fredeligt, er langt de bedste.« Og den unge Lærerinde vil efterhaanden lære at fare mere med Lempe.

Allerførst maa Klasselærerinden sørge for, at den ydre Ramme om hendes og Børnenes Liv er net og tiltalende, med andre Ord: opdrage Eleverne (og muligvis ogsaa sig selv) til Orden. For Frøken Zahle var Ordenssans en Art Skønhedssans, og Orden var for hende et af de allervigtigste Punkter i Opdragelsen. Hun ønskede, at Børnene skulde føle Orden som »en hjælpende Forholdsregel, men ikke som et tyngende Baand.« Intet Menneske, der er født med Ordenssans, og altsaa heller ikke Frøken Zahle, kan vide, hvilken Viljesanspændelse der skal til for at overvinde medfødt Tilbøjelighed til Uorden, men i sin store Klogskab

har hun vel anet det og gennem sine strenge Krav til Orden villet støtte denne Viljens Opdragelse samtidig med, at der blev skabt Skønhedsværdier og sparet Tid. Her er et Omraade, hvor Klasselærerinden faar god Brug for al sin Utrættelighed og Taalmodighed. Nogle Børn behøver ganske vist næsten intet Tilsyn, fordi de af sig selv behandler Tingene sirligt og aldrig glemmer noget; men andre kommer altid for sent, glemmer daglig et eller andet og har en usalig Tilbøjelighed til at rode, slaa Klatter og paa forskellig Maade ødelægge deres Skolesager. Det er disse Børn, Klasselærerinden maa yde sin Støtte. Det viser sig allerede her, hvor nødvendigt det er, at hun kender hvert enkelt Barn. Det er Grundbetingelsen for, at hendes Arbejde kan lykkes.

Saa vidt muligt har en Klasselærerinde altid mindst eet Fag med sin Klasse, men dette er jo ikke nok til at lære den at kende. Hun maa søge at opnaa dette uden for Timerne. Der er fire Tidspunkter, der særlig egner sig til Passiar. Det første er om Morgenens, naar Børnene kommer. I de store Klasser farer de rigtignok som Regel straks løs paa Lektierne, og her kan Klasselærerinden ofte række en hjælpende Haand. Men i de mindre Klasser holder Børnene meget af at tale med Klasselærerinden og navnlig af at fortælle deres egne Oplevelser, der spænder lige fra en lille Broders eller Søsters Ankomst til Anskaffelsen af et særlig fint Griffel. Det er rart at have Tid til sammen at betragte en død Hugorm, de begyndende Bagben paa en Haletudse, Udstillingsskabet, og hvad der ellers kan være af Interesse. Udstillingsskabet med sit skiftende, brogede Indhold kan give Anledning til mangan Samtale, og hvis det er en Klasse, der staar i Spidsen for Udstillingen, er denne Klasse naturligvis meget optaget af den.

Saa er der Spisefrikvarteret, Tidspunktet Kl. 2 og endelig de Gange, Klassen er til Gymnastik, hvor Klasselærerinden skal være til Stede under Omklædningen. Her kan være meget at lære. Her ses nemlig ofte den bogligt ubegavede i en Nimbus af Beundring fra Kammeraternes Side, fordi hun er den bedste til Langbold eller kan tage et Højdespring som ingen af de andre. Her kommer den glødende Begejstring for Gymnastik og Boldspil til Orde, og man hører, hvordan der trænes med uanet Energi hjemme.

Det gælder om at finde det Punkt, hvor Interessen er mest levende, for at kunne dele den med Børnene, og dette Punkt vil meget ofte vise sig at være Gymnastik.

Mens nogle Børn har stærke Interesser inden for et eller flere af Skolens Fag, har andre deres Hjerte helt andre Steder, og Klasselærerinden maa prøve at finde ud af, hvad der optager dem. Bor de i Byens Udkant eller paa Landet, vil det i Almindelighed være Haven eller Husdyrene. En særlig meddelsom lille Pige gik aldeles op i Føl og Hvalpe. Hvert eneste Frikvarter stillede hun for at fortælle om dem; naar Klokken ringede, gik hun paa Plads, men i det Sekund, Timen var forbi, stod hun der atter og tog fat ved det Komma, hvor Fortællingen havde maattet slutte. Det var intet Under, at der blev klaget over hendes drømmende Væsen i Timerne; men Uartighed skyldtes det altsaa ikke. En anden lille Pige var en Dag uopmærksom i alle 5 Timer. Kl. 2 sagde Klasselærerinden til hende: »Hvad er der dog gaaet af dig i Dag?« — »Jo, ser De, der er jo det med Katten og Killingerne.« Spørgsmaalet om, hvilken der skulde leve, og hvilke der skulde druknes, overskyggede alt andet. Nu fik hun Luft og udviklede de forskellige Killingers særlige Fortrin, og Klasselærerinden kunde møde de 5 Klager med denne naturlige Forklaring. En ganske lille Ting kan tit lukke op for et indesluttet Sind. En Klasselærerinde havde en Elev, som aldrig nærmede sig hende med den mindste fortrolige Meddelelse og altid viste sig uvillig over for Venlighed fra hendes Side. En Dag kom Barnet lidt sent og fortalte en Kammerat, at det var, fordi hun, før hun gik, skulde lægge en Høne. Klasselærerinden hørte tilfældigt denne Bemærkning og satte hjemme et Mærke i sin Kalender; da der var gaaet 21 Dage, spurgte hun Barnet, hvordan det gik med Liggehønen. Den lille Pige glemte øjeblikkelig al Tilbageholdenhed og fortalte straalende om, hvor mange gule, sorte og brunstribede Kyllinger der var, samt hvor mange Æg der var mislykkede. Siden drøftedes jævnlig Hønsbegivenheder, og paa dette Grundlag udviklede der sig et virkeligt Venskab.

Det er ogsaa rart, hvis Klasselærerinden oplever noget smukt sammen med et af »sine Børn«, er i Teateret eller paa en Skovtur og møder nogle af dem. Næste Dag har man noget at tale om, og oven i Købet noget, der slet ikke angaar Skolen.

Et godt Middel til at lære Børnene at kende har man ogsaa i Tilladelsen til at høre paa Klassen, naar som helst man har fri. Klassen har ofte et helt forskelligt Præg hos de forskellige Lærerinder, da Børn er saa lette at paavirke, og det kan være lærerigt at se dem hos en anden. Som Regel

vil Eleverne gerne have Klasselærerinden ind. De holder af at have Publikum, især i de mindre Klasser, og de fører ofte Kontrol med hendes Fritimer. »I Dag maa De komme ind at høre paa os, vi skal lære noget helt nyt.« — »Kan De ikke komme i Dag, vi skal have det Forsøg, der ender med et Knald!« — »Grete skal holde Foredrag om Grønlanderne, kunde De ikke faa Deres Time byttet, saa De kunde høre det?«

Er der Timer, hvor det kniber med Disciplinen, er Klasselærerinden maaske ikke altid velkommen, og dog viser det sig ofte, at Klassen i Grunden er lettet ved, at Udsigten til de i Øjeblikket mageløse, men senere saa skæbnesvangre Løjer er forsvundet.

Kan man overkomme det, vil det ogsaa lønne sig at se paa en Gymnastiktime, besøge Sløjdlokalet eller se ind til Klassen, naar den har Tegning eller Haandarbejde. Ofte er de tunge Elever flinke til at bruge Hænderne, og Klasselærerinden kan da faa den Glæde at høre et Barn rosende omtalt, som ellers aldrig udmærker sig. Særlig fornøjeligt er det at besøge sin Klasse i Skolekøkkenet, og gende Klasses Lærerinde vil sandsynligvis faa 10 varme Kager præsenteret med Opfordring til at smage.

Gennem saadanne ganske smaa Midler kan Klasselærerinden opnaa et forbavsende Kendskab til det enkelte Barn, dets Forhold, Tilbøjeligheder og hele Karakter, og det vil aldrig ske, at et Barn »drukner« i den store Skole. Den, der betvivler dette, burde have Lejlighed til at overvære et Læremøde.

Her sidder Klasselærerinden ofte paa Anklagebænken. Selv om det ikke bliver sagt, føler hun det uvilkaarligt, som om hun bærer Skylden for Klassens Fejl og Mangler. »Den er uordentlig,« siger en Kollega. »Det er mig selv, der ikke er ordentlig nok, eller det er Brist paa Taalmodighed hos mig til at blive ved at hjælpe Børnene til Rette og støtte dem ved stadigt Eftersyn,« tænker Klasselærerinden. »Den er for vild, og mange er for dristige i deres Væsen,« siger en anden. »Ak, det er mig, der ikke forstaar at holde dem i Ave,« tænker hun o. s. fr.

Men naar man fra Omtalen af hele Klassen gaar over til Drøftelsen af hvert enkelt Barn i hvert eneste Fag, forvandles Klasselærerinden pludselig til en Defensor i mange Tilfælde, og her er det, at det aabenbarer sig, hvor godt hun kender sine Børn. Naar hun fortæller, at i det Hjem er Moderen syg, og den lille Pige maa gøre en Del husligt Arbejde, før hun gaar om Morgenen, og pines af stadig Bekymring for Moderen,

forstaar vi alle, at vi maa vise Overbærenhed over for det Barns manglende Opmærksomhed og Forberedelse. Vi faar Besked om ulykkelige Forhold af mange Slags i Hjemmene, og hun beder om særlig Omhu og Kærlighed i Bedømmelsen af en eller anden lille Stakkel, paa hvem Livet allerede har lagt en tung Byrde. Ofte kan hun aldeles vende hele Lærerkredsens Syn paa et Barn. Der kan være en Elev, som er stille, har svært ved at lære og rent ud sagt forekommer lidt kedelig, og saa oplyser Klasselærerinden os om, hvordan denne Elev er i Forholdet til Kammeraterne, fortæller et lille Træk, der aabenbarer noget fint og elskeligt, og stiller den lille, oversete Pige i et nyt Lys for os alle.

Medens den Slags Ting kun ved Lærermøder kommer Klassens samlede Lærerkreds for Øre, bliver alt af mindste psykologiske Betydning i det daglige Liv fortalt til Bestyrerinden. Det er gennem Klasselærerindernes forstaaende Arbejde, at det har været Barneskolens Bestyrerinder muligt at opnaa den Viden om det enkelte Barn, der ofte har været Genstand for Forældres Forundring. Det er vel bl. a. det, Frøken Zahle tænkte paa, naar hun kaldte Klasselærerinderne Skolens Bærere.

Som Forholdene har udviklet sig gennem Tiderne, kan man vel nok sige, at Lærerinder og Børn omgaas paa en mere kammeratlig Maade, selv om det fortrolige »du«, der brugtes i gamle Dage, omtrent er forsvundet. Det vil sikkert oftere ske nu end tidligere, at Eleverne, enten direkte eller gennem Klassens Tillidsmand, henvender sig til Klasselærerinden angaaende en eller anden formentlig Uret, der er begaaet imod dem. Hvis Klasselærerinden ikke var, vilde mange saadanne Smaasager slet ikke komme frem, fordi Børnene vilde betænke sig paa at gaa til Bestyrerinden dermed, og mange Hjem vilde ikke ulejlige Skolen for »saa lidt«. Men i mange Tilfælde bliver Sagen mildnet eller klaret, naar Klasselærerinden faar fat i den, og det er slet ikke »lidt«, der opnaas derved, saa vist som det er en Kendsgerning, at enhver Uret, man som Barn har lidt, sætter sig fast i Sindet og forbitrer det, hvad alle voksne af Erfaring ved.

Overhovedet er der jo intet smaat, naar det gælder Børn. Det faar Klasselærerinden at føle, naar hun hører lidt om Børnenes Sorger. Jeg tænker her ikke paa de store Sorger, f. Eks. Dødsfald blandt Elevernes nærmeste. I saadanne Tilfælde er hendes Opgave ikke vanskelig; lidt almindelig menneskelig Deltagelse — et lille Vink til Klassen om at lade

den bedrøvede Kammerat i Fred — det øvrige ordner Veninderne. Børns Deltagelse er lige saa stærk, som den er kortvarig. Men jeg tænker paa de tilsyneladende mindre Sorger, hvor Kammeraters Ubarmhertighed, Ukærlighed og Kritik kan forbitre et Barns Liv. Det er jo i Virkeligheden aldeles uforholdsmæssige Lidelser, en saadan lille Stakkel gennemgaar. Ofte staar Klasselærerinden her aldeles magtesløs. For det første ved hun maaske intet, og dersom hun ved Besked og vil gribe ind, opnaar hun ved sin Beskyttelse kun at gøre Barnets Stilling endnu vanskeligere. Her maa hele Kærlighedens Opfindsomhed til. Undertiden maa der tages direkte fat, og da kan det ske, at Kammeraterne fortryder deres Drillerier, og at Klassens mest elskede Elev beder om at maatte sidde ved Siden af den lille »grimme Ælling« eller lover at tage hende under sine Vinger paa Legepladsen. Men i Almindelighed maa der virkes indirekte og ved ganske smaa Midler.

Det kan ikke blot være et enkelt Barn, der har det ondt i Klassen, det kan være galt med hele Klassens Kammeratskab; der dannes Klikker, og man er Uvenner. Dette er ogsaa svært at kæmpe imod, saa meget mere som Forældrene ofte uvilkaarligt opmuntrer Klikevæsen i deres Vragen blandt Eleverne for at finde passende Omgang til deres lille Pige. Ogsaa her kan dog en Klasselærerinde have en lykkelig Haand, men det gælder jo her som overalt, at Personligheden er Alfa og Omega. Jeg mindes, at en saadan splittet Klasse, der havde en ualmindelig dygtig og elsket Klasselærerinde, sagde til hende: »Vil De ikke blive hos os saa meget som muligt, vi bliver saa stygge, naar De gaar!« Børnene følte, at hun stod i Pagt med alle gode Magter, særlig med det bedste i dem selv, men de formaaede endnu ikke at tage Kampen op uden hendes Støtte. En saadan Klasselærerinde vil kunne opleve at erfare, hvordan en ukammeratlig Handling er blevet standset med den Motivering: »Frk. X bliver saa ked af det, hvis hun faar det at vide.«

Kan en saadan Klasselærerinde faa Lov at følge sine Børn gennem hele Barneskolen, vil hun vel nok sejre til sidst. Det var Frøken Zahles Ønske, at en Klasse skulde beholde den samme Lærerinde, men det kan ikke altid lade sig gøre. Af særlig Betydning er det, at den Lærerinde, der har haft Børnene i mange Aar og med Held klaret de vanskelige Overgangsaar, der gerne falder i 7ende eller 8nde Klasse, ogsaa faar Lov at have Klassen i gende, der er Barneskolens bedste. Den ses der

hen til med Længsel i mange Aar paa Grund af dens særlige Forrettigheder, men især paa Grund af Juletræsfesten.

Det er ikke saa sjældent, at en Begivenhed bryder den daglige Læseplan; det kan være et Foredrag, en Oplæsning eller muligvis en Koncert (Bakule-Koret); der er de dejlige Afslutninger før Jul og Sommerferie og det festlige Øjeblik, hvor vi alle samles i Skolegaarden og synger »Pinsefesten vinker«, før vi flyver ud til »Vaarens Børn de skønne«; men et saa fuldstændigt Brud paa Skolelivets daglige Gang som det, der finder Sted ved Julefesten, sker kun i gende Klasse. Denne Fest har sin Historie, som Frøken Skram har fortalt i Bogen om Frøken Zahle.

Det centrale var fra første Begyndelse, at de store i gende Klasse skulde glæde de smaa i første, og saaledes er det fremdeles. Det er svært at sige, hvad der er det bedste: Forberedelserne eller selve Festen. Da alt, hvad Juletræet pyntes med, er lavet af de store Piger, tager Forberedelserne et Par Dage, og de forløber under de hyggeligste Former. Desuden indøves de Vers og Sange, der skal ledsage Lysbillederne, hvormed man gerne underholder Skolens Gæster, naar de smaa er gaaet. Festen holdes altid Lørdag efter Juleferien, og det er ganske umuligt at skildre den Stemning, der er over den Aften. De store »Værtinder« lever helt for deres smaa Gæster, hver har »sit Barn« at passe paa, og dette er ofte udset allerede i September, ja i August. De store kender de smaa fra Legepladsen, hvor de skiftevis har Vagt hos dem, og det er tydeligt, at de smaa med Tillid ser op til deres unge Beskytterinder. Under Festen modtager hvert Barn i 1ste Klasse en Dukke, der er givet af en Elev i gende, og hvis Udstyr tit er udført med stor Flid og Skønhedssans. Naar de smaa er gaaet, og alle har faaet noget at spise, begynder Lysbilled-Forestillingen. Tidligere dansedes der, men da dette i flere Aar blev en Umulighed, først paa Grund af Dødsfald, dernæst som Følge af Verdenskrigen, og det desuden altid havde knebet at faa Kavallerer, kom man ind paa i Stedet for Dans at vise Lysbilleder. Under Arbejdet med Vers og Sange af en enkelt Digter (Ingemann) eller fra forskellige Egne paa Jorden (Østen. Syden) eller omhandlende et særligt Emne (Dyrene i dansk Digtning. Det gamle Kongens København) har de unge levet sig helt fortroligt ind i dette Emne og derigennem modtaget mange Skønhedsindtryk, og hver gende Klasse har hævdet, at deres Forestilling var den bedste. Naar Festen er ved at slutte, synges altid Fru Hahns Sang, hvori følgende Vers forekommer:

Skolens Jul, hvor er dit Minde
fuldt af Fryd og Glans,
Skoletiden sluttet inde
af to Festers Krans!
Første Jul — lidt smaa og spæde —
sidste Jul — med Ungdomsglæde —
omkring Træets lyse Smykke
fandt vi Barnets Lykke.

Gennem disse smukke fælles Minder knyttes Baandet mellem Klassen og dens Lærerinde yderligere fast.

Der er enkelte Klasselærerinder, som drager Klassen med ind i socialt eller nationalt Arbejde. Enkelte holder Symøder, hvor det gaar meget fornøjeligt til, og hvor der arbejdes til fattige Børn. Andre samler Bøger til Sønderjylland og faar Klassen til at interessere sig for dette. Een leder store Indsamlinger af Legetøj til et bestemt Børnehjem. Men frit stillede som i Frøken Zahles Tid er vi endnu. Ingen Klasselærerinde paavirkes til at gøre noget i de nævnte Retninger eller »ugleses«, fordi hun ikke har Evner eller Kræfter til noget ud over sit Arbejde.

Baandet mellem en Klasselærerinde og hendes »Børn« løses ikke altid, fordi de fra gende Klasse gaar over i Ungdomsskolen. Mange Elever holder trofast Forbindelsen ved lige. I Ungdomsskolen er det i de senere Aar blevet Skik, at Klasselærerinden bliver indbudt til de Fester, der finder Sted henholdsvis i 11te Klasse eller i 2den Gymnasielasse. Det er hyggeligt at være sammen med sine »gamle« Børn, og i de slemme Eksamenstider vil det ofte vise sig, at de paagældende Dimittenders Klasselærerinder fra Barneskolen er meget godt orienteret i Resultaterne. Den Dag, da de blomstersmykkede Vogne kører ud af Gaarden med Studenterne og Realisterne, staar Klasselærerinden blandt de gladeste og vinker. I disse bevægede Øjeblikke kommer tit en Fader og en Moder og opsøger den, der bedst har kendt deres Datter, da hun endnu var en lille Pige. Men ofte er Baandet endda ikke bristet ved Skolelivets Afslutning. Manges Klasselærerinde følger sine Børn videre gennem Livet, møder til Debut eller Udstilling, hvis de er gaaet Kunstnervejen, bliver bedt til smaa Teselskaber for at se deres Hjem, hvis de er blevet gift, undertiden ogsaa senere for at se den spæde førstefødte. Desuden vil man møde mange i Zahlensersamfundet. Hvor travlt man end kan have, er dette Glæder, som man nødtigt lader gaa fra sig.

Lige saa umuligt som det er fyldestgørende at forklare, hvori en Klasselærerindes Opgave bestaar, lige saa uomtvistelig sandt er det, at hendes daglige intime Samliv med Børnene med alle dets Sorger og Glæder, Skuffelser og Sejre indeholder en saadan Rigdom, at man forstaar Frøken Zahles Ord: »Næst efter en Moders Opgave kan ingen være større og skønnere end denne.«

DANSKTIMERNE

PAA N. ZAHLES SEMINARIUM

Af
GEORG CHRISTENSEN

Takket være en gunstig Skæbne, repræsenteret af Frøken Steinthal, har Danskundervisningen paa N. Zahles Seminarium altid for mig betydet Litteraturundervisning. Jeg vikarierede ganske vist engang en Maanedstid i 2den Klasse i Grammatik og Analyse. Det var vist et meget dygtigt Hold jeg dumpede ind til. De unge Damer opererede med de mest raffinerede Distinktioner og var lige saa hjemme i alle Mikkelsens Rubrikker som i deres egen Kommodeskuffe — ja maaske bedre. Jeg fik ved den Lejlighed den nyttige Glose »Efterhaandsmæssighedsbestemmelse« genopfrisket, som jeg profecto havde glemmt. Jeg beundrede Damerne, som jeg altid har beundret Akrobatkunstnere. Men jeg var dog glad, da Vikariatet var forbi. Lokalet, hvor jeg havde disse Timer, har altid senere haft et Præg for mig af et middelalderligt skolastisk Auditorium, hvor Aanden for saa vidt triumferede over Materien, som det hele var bare Taskenspillerkunster med Ord.

Nej, Litteraturlimerne! — Blot jeg nævner Ordet, dukker Ansigter frem fra A-Klassen ud mod Gaarden, eller B-Klassen ud mod det vognlarmende Grønttorv. De fleste Navne er glemte, men hvor deres Indehavere sad ved de lange Borde i de ganske godt-pakkede Rum, det husker jeg endnu helt tilbage til de første Hold for 13—14 Aar siden. I Begyndelsen af Skoleaaret var det ikke andet end Navne, som jeg med Møje søgte at lære i Løbet af de første Uger som knyttede til den bestemte Plads i Klassen. Men snart blev Navnene eet med bestemte Ansigter, og inden længe blev disse Ansigter Repræsentanter for forskellige Individualiteter. Der var mange Slags, og lige lette at blive klog paa var de jo ikke alle. Med Beskæmmelse maa man hellere tilstaa, at sikkert mange gaar hele deres Seminarietid igennem lukket sammen om deres egen Verden, mange som ikke har deres egentlige Væsen med i Arbejdet, men som

gør deres Pligt, betaler deres Tribut for engang at faa en uafhængig Stilling. Den Slags Elever vil maaske synes Læreren kedelige, eller de vil indgyde ham en vis Respekt. I hvert Fald vil de blive lukkede Bøger for ham, og forsøger han at komme til at kigge indenfor Bindet af en saadan Bog, kan det hælde, at han møder en sky, men tydelig Afvisning.

Men den Slags tavse Naturer var ikke i Flertal paa N. Zahles Seminarium. I Reglen varede det ikke længe, før Katederafstanden forkortedes og Discipelpræget nuanceredes. Smaa Diskussioner i Timerne kunde pludselig aabne Blik for Sider og Interesser man ikke før havde anet; en lille Passiar i Frikvarteret kunde i et Glimt afsløre et Menneske, hvor man før kun havde set en Elev; Stilene kunde — en sjælden Gang — gøre det samme, men de forfærdelige Emner, som Hensynet til Examenstræningen krævede, gav ikke megen Anledning til at udfolde Personlighed. Alligevel — lidt efter lidt sad der en Række Mennesker, hver med sit Præg, og Undervisningen fik uvilkaarlig en personlig Indstilling; Interessen for Fagets Stof og Teknik gled sammen med Interessen for denne bestemte Elev og denne bestemte Klasse. For ogsaa hvert Hold havde sit eget Fysiognomi.

Timerne gik — i hvert Fald for mig — altfor hurtigt og var mig altid en Glæde. Mange Gange begyndte jeg dem med Træthed, naar jeg kom forjaget fra en anden Institution, med Tankerne inde i Folkevisetiden, og saa pludselig skulde tale om Holbergs populærvidenskabelige Skrifter. Men jeg endte i Reglen mindre træt, end jeg begyndte. Sangen, vi altid indledede med, helst i Tilslutning til den Forfatter vi skulde tale om, stemte ogsaa festligt, navnlig, naar den var flerstemmig. Jeg skal aldrig glemme det Hold, der kunde nogen og tredive Sange trestemmig. Men selv en pæn eenstemmig Sang lod et Slør gaa ned for Verden udenfor, den forrige Times Tankeverden eller hvad der privat kunde ligge og knurre i Sindet, og indenfor Sløret var kun denne Klasse, disse Ansigter, levende, vaagne, elskværdige og forventningsfulde. Jo, det er en stor Lykke at være Lærer i Modersmaalets Litteratur.

Men jeg maa ikke glemme nogen Timer af særlig Art, som bragte mig Eleverne endnu nærmere. De begyndte i November, naar vi forberedte Seminariets Aarsfest, og jeg — uværdigen, men i Mangel af bedres Hævelse — indstuderede Komedien. Mange skjulte Talenter afslørede sig ved den Lejlighed, selv om ikke alle var saa fremragende som Fremstillerne af Hans og Trine et Aar. Men vi havde vores Morskab alligevel og blev endnu bedre Venner af det.

Og saa havde Indstuderingen en særlig Interesse for Dansk læreren, fordi den gav ham Lejlighed til at beskæftige sig med en Text paa en langt mere indtrængende Maade, end Timerne gav Tid til. Den egentlige Ageren og Gøglen lagde jeg ikke saa megen Vægt paa, og den klæder jo i Reglen ogsaa Dilettanter frygteligt. Men bore sig ind til en Replik menneskelige Indhold og ramme det præcise, helt dækkende Udtryk herfor, det var ikke bare en Opgave for Sceneinstruktøren, — det var noget, som Litteraturlæreren egentlig saa som sin fornemste Opgave at lære Eleverne, men noget han i Timerne kun i Ny og Næ fik Tid til.

Timerne var jo nemlig ikke blot et festligt og frugtbart Samvær med modtagelige unge Sind. De var ikke blot bestemt af, hvad jeg kunde give og *de* tage imod eller inspirere til i Kraft af deres Trang og Interesse. Nødvendigvis maatte Timerne for en stor Del bestemmes af, at der var en Examen ude i Horisonten, og at et hvilket som helst Udbytte af Timerne vilde være uden praktisk Værdi, hvis det ikke gav sig Udtryk i en Examenskarakter, der tog sig ud paa et Ansøgningsskema. Det stod mig ærlig talt ikke rigtig klart, før en Elev paa mit første Examenshold fik tg (eller maaske det var tg÷) i Spørgsmaalet Oehlenschlägers Tragedier. Ingen forlangte ganske vist, at hun skulde have læst mere end »Hakon Jarl«, men hun skulde dog kende Navnene paa en halv Snes andre og kunne »sige lidt om dem«, deres Emner, Form, Betydning o. s. v. Jeg indsaa, at »det levende Ord«, som jeg overvejende havde benyttet det Aar, ikke er egnet for Examensklasser. Men jeg fik ogsaa en Anelse — som aldrig siden har forladt mig — om, at Litteratur ikke egner sig til Examensbrug. Det daglige Arbejde vilde ikke blive ringere, men frugtbare, mere personligt og interessebetonet, hvis Faget blev opfattet og behandlet som et Modningsfag, en Dannelseskilde, hvis Resultater ikke lod sig udmønte i en Examenskarakter.

Imidlertid maatte jeg indrette mig efter Forholdene; Overhøringen fik en mere fremskudt Plads, og da jeg det tredie Aar havde min egen Litteraturhistorie at undervise efter, laa Stoffets Rammer saa faste, at jeg kunde bevæge mig friere selv, uden at frygte for, at Eleverne skulde føle alt som flydende. Men det blev ikke til stort mere end Litteraturhistorie. En lille Gren af Danmarkshistorien, ved Siden af Verdenshistorien, Kirkehistorien og Pædagogikkens Historie! Og saa var der ikke engang nogen Forbindelse mellem de forskellige Sider. Naar der læstes om Reformationstidens Litteratur i Dansk, havde de om Augustin

i Kirkehistorie, om den franske Revolution i Verdenshistorie, om Comenius i Pædagogik.

Der er højt regnet en halv Snæs Personligheder i den danske Litteraturs Historie, hvis Udvikling det er lærerigt at følge, og hvor Lærerens Gennemgang og Karakteristik kan være af Værdi. Der er nogen faa Hovedtyper og nogen væsentlige Hovedlinjer i den danske Aands Udviklingshistorie, som det er nyttigt at have sikker Rede paa. Men der kræves til Examen en Vrimmel af biografiske Detaljer; der kræves Kendskab (o: Navnekendskab) til en Mængde Forfattere og Værker, der udelukkende har Interesse for den, der kender hele den kulturhistoriske Baggrund; og der kræves Karakteristik af et Forfatterskab, en Periode eller en Digtart, som Eleven højst kender et Par Prøver af. Jeg har flere Gange rødmet, naar en Examinand hentede sig et ug for en »aandfuld« Gennemgang af f. Ex. H. C. Andersens Eventyr, og jeg altfor vel kendte den Kilde, det hele var lært udenad efter.

Jeg følte med Aarene mere og mere det meningsløse i, at Examenskravene til det historiske hindrede enhver nærmere Berøring med Litteraturen selv. Nogen Smaadigte og et Par mindre Prosaværker var alt, hvad jeg kunde naa virkelig at gennemgaa. Jeg følte det som urimeligt og som lidet værdifuldt for Elevernes menneskelige Udvikling og helt værdiløst for dem som vordende Lærerinder.

Desværre havde Seminariet ikke noget rigtigt Bibliotek. Ellers havde Timerne kunnet foregaa der, og meget vilde være vundet. Professor Paludan ventede heller ikke, at hans Elever paa Universitetet skulde have læst enhver Bog, men der laa noget rigtigt i det, naar han sagde: De kunde dog i hvert Fald gerne have bladret lidt i den. Enhver Litteraturhistorieundervisning, der ikke i nogen Grad er knyttet til Textlæsning, til selvstændig Iagttagelse og Slutning, er gold og tom Formalisme. I Biblioteket kunde Eleverne i hvert Fald have bladret i Værkerne, vi talte om. Der kunde de ogsaa have lært at bruge et Haandbibliotek og skaffe sig den Viden, de i et givet Tilfælde havde Brug for. Det er nyttigere at have lært end hele Lærebogen, som dog snart glemmes, eller at tro, at hele den menneskelige Viden paa dette Omraade ligger gemt i Lærebogens 250 Sider.

Men selv det bedste Bibliotek havde ikke kunnet skaffe mig Tid til at benytte det i den Udstrækning, jeg gerne havde villet. Jeg vilde nemlig ikke have nøjedes med en Gennembladning. Det er ofte hændt mig, naar

jeg har truffet gamle Elever fra N. Zahles Seminarium, at de som jeg har mindedes Timerne med de venligste Følelser, men at de samtidig har tilstaaet, at de ikke havde lært ret meget af det de senere havde Brug for i deres egen Undervisning. Og jeg har forstaaet dem altfor godt. Det er jo nemlig ikke Malte Konrad Bruun eller Ambrosius Stub de kommer til at fortælle om i Børneskolen. Heller ikke skal de give en almindelig Karakteristik af den historiske Roman eller af Blichers Noveller. Nej, de skal ganske simpelt kunne læse et Stykke Prosa eller Vers, saaledes at det bliver levende for dem, og de skal kunne lære deres Elever at læse paa samme Maade, med en personlig Tilegnelse efter hvers Forudsætninger, og lære dem at læse op, saadan som man kun kan læse, naar man har forstaaet hvad der staar.

Litteraturgennemgang i Tilknytning til Oplæsning, det er det menneskelig mest udviklende og det pædagogisk værdifuldeste i Modersmaalundervisningen. Men Kravene til Grammatik og Litteraturhistorie levner ikke Seminarielæreren nævneværdig Tid til at dyrke denne Side. —

Jeg vil slutte denne Mindeartikel med det Ønske, at Forholdene snart maa tillade N. Zahles Seminarium, der har et saa udmærket Materiale at arbejde med — det har forøvrigt ogsaa andre Seminarier — at give sine Elever mere af Texternes Brød i Stedet for Grammatikkens og Litteraturhistoriens Stene. Og hermed sender jeg min hjertelige Hilsen til mit gamle Seminarium og de gamle Elever, som har givet mig nogen af mine bedste Timer.

MIN FYSIKUNDERVISNING PAA SEMINARIET

Af
A. W. MARKE

Medens det for Drengene er den naturligste Sag af Verden at rive deres Legetøj i Stykker for at se, hvad der er indeni, saa er Forholdet et ganske andet ved Piger. Ikke blot har de ikke saa meget mekanisk Legetøj; men hvis de endelig har en Dukke, som kan skrive, naar man trykker den paa Maven, saa betragter Pigebørn den som et næsten-menneskeligt Væsen, og det kunde aldrig nogensinde falde Ejerinden ind at obducere Dukken for at undersøge Skrigemekanikken.

Denne Mangel paa »mekanisk Sans« synes jeg mærkes i ikke ringe Grad ved Undervisningen i Fysik. Elevernes Evne til at se de fysiske Apparater rumligt for sig og til at forstaa selve Mekanikken i dem er paa Forhaand ofte ret lille, og deres Interesse for Sagen er gennemgaaende heller ikke stor: det er dem oftest nok at vide, at en Telefon kan virke, men hvordan den bærer sig ad med at virke, det synes de ikke kommer dem ved. Ligeledes er Elevernes Evne til at finde praktiske Eksempler paa og Anvendelser af de fysiske Love ofte meget begrænset.

Dertil kommer endnu et Forhold. Eleverne paa N. Zahles Seminarium er altid meget flittige og lærer deres Lektier meget grundigt og omhyggeligt — sandsynligvis ikke saa lidt bedre end mandlige Elever gør det. Dette er utvivlsomt en stor Fordel, og dog har Forholdet netop i Fysik en meget væsentlig Skavank: Eleverne tror til at begynde med, at hele Sagen er gjort med at lære Lektien udenad fra først til sidst, uvæsentlige Taleksempler saavel som de mest fundamentale Læresætninger. Det kan derfor virke ganske som en Bombe paa Eleverne, at de efter deres egen Mening kan — og paa en Maade jo ogsaa virkelig kan — deres Lektie eksemplarisk, og saa alligevel kører fuldkommen fast, naar jeg begynder at spørge hvorfor og hvordan. Det er dem ganske ufatteligt, og de mere følsomme af dem er ofte Graaden nær.

Den første Tid med en ny 1ste Klasse gaar vi derfor kun meget langsomt frem. Tiden bruges i Virkeligheden væsentligst til at vise Eleverne, at Fysik kan være morsomt og kan have Interesse for dem. For at opnaa dette benytter jeg alle mulige Kneb udfra den Betragtning, at Hensigten helliger Midlet. Jeg erindrer saaledes, at jeg engang i den allerførste Time fortalte Eleverne om, hvorfor Himlen er blaa, og hvordan Aften- og Morgenrøden fremkommer. Eleverne har selvfølgelig ikke forstaaet et Kvidder af min Forklaring, men deres Interesse blev vakt, og det var Meningen. I Løbet af et Par Maaneder er det imidlertid næsten altid lykkedes mig at give Eleverne Interesse for Faget og at vænne dem til den specielt fysiske Tænkemaade, saa de ser med mere Forstand paa de fysiske Apparater og Forsøg og læser med større Omtanke end før. I denne første Tid søger jeg ogsaa at vænne Eleverne til at spørge, saa snart der er den mindste Smule, de ikke forstaaer. Det er ikke saa helt let at faa dem til, for i Begyndelsen generer de sig for at spørge dumt og vil ikke risikere at blive trukne til Vands. Men efterhaanden som vi lærer hverandre bedre at kende, gaar det helt glat, og jeg tror nok, at jeg som Regel naar til at høre Elevernes egne Hjertensmeninger om Sagen og ikke blot en tom Afiren af Bogens eller mine egne Meninger. Eksaminationerne former sig derefter ofte som store Diskussioner om Emner, som Eleverne eller jeg selv bringer paa Bane, og hvori hele Klassen ivrigt deltager. Min egen Virksomhed bestaar da dels i at hindre Eleverne i at snakke i Munden paa hinanden — hvad de gerne vil —, dels i at give smaa Impulser for at holde Diskussionen indenfor rimelige Rammer, og endelig i at slaa Slutresultaterne fast. Det kan ofte nok være lidt anstrengende, men hele Klassen er med ustandseligt, og jeg tror, den lærer meget af en saadan »gensidig Undervisning«. Stram Disciplin har jeg ikke meget af, og jeg har vist ikke en eneste Gang i de mange Timer tronet ved Katedret. Men Fart og Glæde synes jeg, at der er over Undervisningen.

I den daglige Undervisning benytter jeg mig selvfølgelig i høj Grad af de særlige Hjælpemidler, som Fysikken har til at vække Elevernes Interesse og give dem en dybere Forstaaelse af Faget; disse Midler er især Demonstrationsforsøg, Opgaverregning og Elevøvelser.

Af Demonstrationsforsøg kan der næppe vises for mange. Forsøgene gøres meget grundigt, ikke blot saaledes at alle Eleverne faar Tid til at se, hvad der nu skal ses i Forsøget, men yderligere cirkulerer en stor Del af Apparaterne rundt i Klassen, saa Eleverne kan se Apparaternes rent

mekaniske Indretning, se Nyttens af de forskellige Skruer, Spiralfjedre og hvad der nu ellers kan være at se. Men her kommer der saa en Vanskelighed paa Grund af Skoleapparaternes nødvendige Ufuldkommenhed. Mangfoldige Gange har jeg fra de flinkere Elever hørt Bemærkninger som: »Ja, men disse Forsøg *beviser* da intet« — eller: »Aah, vi troede, at Loven var rigtig; men det passer jo slet ikke.« Jeg ved ikke, om saadanne Bemærkninger ogsaa fremkommer paa de mandlige Seminarier, men givet er det, at dette Forhold stiller et meget betydeligt Ekstrakrav ikke blot til Læreren, men ogsaa til den Lærebog, som Eleverne bruger ved deres Arbejde hjemme, og hvis Sætninger og Betragtninger de lærer. Jo mere den benyttede Lærebog fremstiller de fysiske Love som ene og alene »beviste« eller »godtgjorte« ved Skoleforsøg, desto mere Basis er der for Bemærkninger som de citerede Prøver.

Ofte lader jeg Eleverne selv udføre de simple Demonstrationsforsøg. Jeg løber derved den Risiko, at Forsøget mislykkes, men opnaar den Fordel, at Eleverne faar prøvet at optræde for en Klasse, at stille Apparaterne op, saa Klassen kan se noget, at anbringe sig selv paa den rigtige Side af Katedret o. s. v. Og skulde endelig et Demonstrationsforsøg mislykkes, hvad forresten kun sjældent sker, kan der vindes megen Indsigt gennem en Diskussion af de Fejl, der blev begaaet. Hele Klassen passer paa som en Smed, naar en af Eleverne gør Forsøget, og de markerer øjeblikkelig, naar de mener at have opdaget en Fejl.

Regning af smaa Opgaver anser jeg for et meget værdifuldt Middel til at give Eleverne virkelig Forstaaelse af det lærte, og der gaar næppe en Time, hvor mine Elever ikke regner et Par Talopgaver. Een Elev regner dem oppe ved Tavlen, alle de øvrige nede paa Plads. Vi spiller som Regel ikke Tiden paa selve Udregningen; saa snart Opgaven er »stillet i Ligning«, betragtes den som løst; kun hvor selve Slutresultatet har Interesse, maa Opgaven selvfølgelig regnes helt igennem. Ved saadan Opgaveregning faar Eleverne rig Lejlighed til at se de fysiske Love fra forskellig Side og anvende dem paa forskellig Maade, og, hvad der er næsten lige saa vigtigt: jeg faar Lejlighed til at opdage, om alle Eleverne har forstaaet Sagen, eller om der endnu er svage Sjæle iblandt dem.

Og saa sidst, men ikke mindst Elevøvelserne. Det er ganske utroligt, saa meget Eleverne lærer gennem deres selvstændige Arbejden med de fysiske Apparater, og det er en meget stor Fornøjelse at se den Interesse, hvormed Eleverne gaar op i deres Øvelser. Jeg tror, at hvis de høje

bevilgende Myndigheder blot een Gang havde overværet nogle Elevøvelser, set Elevernes Iver og hørt deres Bemærkninger: »Nej, hvor er det morsomt« — »Saa, hvad er der nu i Vejen; det virker jo slet ikke« — »Skynd Dig, Else, saa skal Du bare se«, o. s. fr., saa vilde de øjeblikkelig beordre Elevøvelser indført ved alle Seminarier, uanset Omkostningerne. Det er jo i Virkeligheden ganske utilbørligt, at Elevøvelser er obligatoriske for Gymnasieelever, men ikke for vordende Lærere, af hvem det dog forlanges, at de skal kunne undervise i Fysik og altsaa netop selv udføre fysiske Forsøg.

Skulde jeg ønske noget for Fremtidens Fysikundervisning ved Seminarierne, maatte det være lidt mere Tid. Hvorvidt Forøgelsen i Tid skal vindes ved at indføre en Studietid paa 4 Aar med Deling af 2. Del i to Retninger, eller ved at forlange Realeksamen el. lign. ved Optagelsen, spiller for Fysikkens Vedkommende næppe nogen større Rolle; personlig vil jeg dog nok foretrække den skærpede Optagelse, men begge Metoder vilde hjælpe godt. Blot maa jeg advare mod at tro, at man gennem en 4-aarig Undervisning vil kunne naa saa forskrækkelig vidt — langt fra op til Studentereksamens Pensum. Dertil vil den disponible Tid blive altfor ringe, da der jo er en lang Række Fag, som med større eller mindre Ret stadig, saavidt jeg da ved, skal kræves lige fyldigt lært af begge Retninger. Naturvidenskaberne er kommet sent ind ved Seminarierne og har maattet albue sig frem, og det kniber stadig med at skaffe dem fuld Borgerret.

Jeg tror i det hele taget ikke, at jeg vilde benytte Gevinsten til at lære Eleverne mere Stof; mine Elever lærer saamænd i alt væsentligt tilstrækkeligt til deres fremtidige Gerning. Men jeg vilde gennem den forøgede Tid opnaa en grundigere Tilegnelse af Stoffet og navnlig faa bedre Tid til Elevøvelser. Jeg vilde saaledes finde det naturligt, om hver vordende Fysiklærer fik Lejlighed til selv at udføre i det mindste Hovedparten af Forsøgene fra en almindelig Folkeskolelærebog i Fysik og Kemi. I alle andre Færdighedsfag, som Regning, Haandgerning o. s. fr. sørger man saavidt muligt for, at hver Elev faar den nødvendige Færdighed i alle de Ting, de kan faa Brug for ved Undervisningen. Men den Del af Fysikken, som i høj Grad er et Færdighedsfag, nemlig Tilrettelæggelsen og Udførelsen af Demonstrationsforsøg, faar langt fra en tilsvarende grundig Behandling. En virkelig Undervisning heri kan ikke naas nu, især

ikke efter at Kemien er kommen med; Kemi tager for mig længere Tid end den Forøgelse i Timetal, som Fagets Indførelse medførte.

Derimod er jeg saa gammeldags, at jeg nødigt vil undvære Eksamen trods dens aabenlyse Mangler og til Trods for den Tid, den tager. Jeg synes, at det netop for vordende Lærere er af stor Betydning at faa det Overblik over deres Viden, som Eksamensrepetitionen giver, og at kunne give en klar og fornuftig Fremstilling ved den mundtlige Eksamination. Nu er vi maaske ogsaa særlig heldigt stillede i Fysik; Eksamensspørgsmaalene angaar altid ganske fundamentale Ting, saaledes at Eksamen i Virkeligheden ikke lægger nævneværdigt Tryk over den daglige Undervisning. Vi gennemgaar selvfølgelig de Stikspørgsmaal og Finesser, der kan tænkes at komme til at foreligge til Eksamen; men det maatte vi i alle Tilfælde gøre for derigennem at belyse Fysikken saa alsidigt som muligt. Og vi lærer til daglig langt mere, end vi opgiver til Eksamen, og end der kan blive spurgt om til Eksamen. Eksamensfordringerne repræsenterer faktisk kun en Samling Minimumskrav.

Noget andet er, at jeg godt kunde tænke mig Muligheden af at gaa endnu videre i Retning af Minimumskrav for derved at lette Elevernes Hjemmearbejde i selve Eksamenstiden. Jeg synes godt, at man den sidste Skoledag før Eksamensferien kunde meddele Eleverne, at der i Aar ikke vilde blive eksamineret f. Eks. i Lyslæren. Eleverne vilde da allerede paa Seminariet have lært Lyslæren lige saa godt som den øvrige Del af Fysikken, men det forcerede Slid hjemme med den sidste Repetition af de mange store Pensa vilde lettes svært. Disse Eksamenslættelser maatte selvfølgelig varieres fra Aar til Aar og være forskellige paa de forskellige Seminarier, ligesom ogsaa det Tidspunkt, hvor Eleverne fik Lættelserne at vide, maatte aftales nøje mellem Censor og Seminarielærer. Men jeg synes, det er rimeligt at søge at lette selve Eksamensarbejdet saa meget som muligt; det er et Slid, der tager stærkt paa Elevernes Kræfter.

KVINDELIG UNGDOM OG SOCIALE SPØRGSMÅAL

Af
HELGE SMITH

I den lille frie Ungdomsskole, som de to sociale Klasser udgør, undervises blandt andet i et Fag, der paa Timeplanen bærer Navnet Nationaløkonomi. Lærebogen, som bruges i de to ugentlige Timer, kaldes »Sociale Spørgsmaal«, og Formaalet med Faget er, sagt kort, at give de unge et Indblik i Samfundslivet for ogsaa derved at gøre dem bedre skikkede til at leve deres eget Liv og være noget for andre. Oprindeligt var det vel ogsaa Tanken at give de unge en direkte Forberedelse til Deltagelse i humanit og filantropisk Arbejde; men dette er, efter som Tiden er gaaet, traadt i Baggrunden.

Til Undervisningen, som begyndte i 1913, er der i 1916 skrevet en lille Lærebog, der som nævnt bærer Titlen »Sociale Spørgsmaal«. Den er afpasset efter de Forudsætninger, som en almindelig god Skolegang giver m. H. t. Historie, Kendskab til Forfatningsforhold og lignende, der i vore Dage meddeles som Led i Historieundervisningen under det iøvrigt ret misvisende Navn af Samfundslære. Bogen lægger det sociale Synspunkt til Grund og giver ud herfra en kort Fremstilling af det økonomiske Liv i Danmark, af Landbruget, Haandværket, Industrien og Handelen, af disse Erhvervs Historie i det sidste halvandet Aarhundrede og Forholdene i Nutiden; den søger helt igennem at fremdrage det socialt vigtige f. Eks. i Landbrugets Historie Kampen mellem Herregaard, Bondegaard og Husmandshus, i Industriens Historie den moderne Arbejderklasses Opstaaen og i alle Erhvervene Forholdet mellem Hovedpersonen, Funktionæren og Arbejderen, mellem den selvstændige og uselvstændige i Bedriften.

Efter Beskrivelsen af den økonomiske og sociale Udvikling følger en nærmere Udredning af de sociale Spørgsmaals Natur. Denne falder atter i en Fremstilling af den sociale Lagdeling, en Skildring af Forskellen

mellem Stændersamfund og Klassesamfund, af Nutidens Modsætning mellem Over-, Middel- og Underklasse og Betydningen af Klassesdelingen, af Forskellen mellem Levevilkaarene for fattig og rig, belyst ved Fødsels-, Dødeligheds-, Ægteskabs- og Forbrugsstatistiken o. lign. Derefter følger en særlig Gennemgang af tre af de vigtigste sociale Spørgsmaal i Nutiden: Arbejder- og Middelstandsspørgsmaalet og Kvindespørgsmaalet, endvidere en Fremstilling af de moderne sociale Reforme, og til Slutning en kort Gennemgang af de vigtigste sociale Reformbevægelser, først og fremmest Socialismen.

Undervisningen har i Hovedsagen fulgt Bogens Plan men med stor Frihed overfor de enkelte Dele af det omfattende Stof. Snart er det ene snart det andet Spørgsmaal draget i Forgrunden og gjort til Genstand for en mere indgaaende Behandling i Samtale og mundtlig Fremstilling. Snart er det Dagens Begivenheder, som har givet Stødet til at tale om det ene eller det andet Emne, snart er det særlige Forudsætninger hos en enkelt eller flere Elever, som har givet et bestemt Spørgsmaal en særlig Interesse. Med Flid er Undervisningen bøjet saaledes efter de forskellige Forhold, fordi det i dette Fag har været saa vigtigt at faa fat paa de unges personlige Optagethed og derved overvinde Afstanden mellem den unge Piges almindelige Forestillingskreds og de økonomiske og sociale Betragtninger.

Maalet for Arbejdet og Rammen om det har hele Tiden været ens; men udenfor Rammen har Stoffet altsaa tildels været skiftende efter Tiderne og Eleverne. Tiderne har i de Aar, der er gaaet, været tilstrækkelig vekslende til at give rigeligt med aktuelt Undervisningsstof: Krigen, Revolutionerne, Kriserne, Arbejdsløsheden, Valutaforholdene, Bankkatastroferne har givet Farve og Varme til Arbejdet i Timerne.

Aar efter Aar i Tiden siden Krigen har Spørgsmaalet om Inflation og Deflation været et vigtigt Emne. Først staar selvfølgelig de unge Piger ganske fjærnt og fremmed over for disse to Ord, men gennem et Par Timers Arbejde viser det sig som oftest, at Ordenes Indhold er dem saare vel bekendt; de ved godt, hvad det betyder, at Priserne gaar til Vejrs og Pengenes Værdi aftager, efterhaanden som der bliver flere af dem; en og anden har været med paa en Rejse i Østrig, Tyskland eller Frankrig og har selv betalt et Maaltid Mad med Millioner af østrigske Kroner eller tyske Mark. Og med Udgangspunkt i saadanne Ting er det ikke vanskeligt at faa de unge til at forstaa, at den kunstige Forøgelse af Penge-

mængden — Inflationen — frembringer stigende Priser, stigende Forbrug, stigende Arbejdsbeskæftigelse, Ruin for alle, hvis Indtægter ikke stiger, Elendighed for Børn og gamle, gyldne Tider for den dumdristige Forretningsmand og Spekulanten indtil den Dag, da Pengesedlen lyder paa Billioner, og Vanviddet er aabenbart, eller den Dag, da Samfundet tager sig i det, og den kunstige Formindskelse af Pengemængden — Deflationen — begynder og med den alle de modsatte Fænomener, først og fremmest Arbejdsløsheden og Forretningsstilstanden. For saadanne Ting har det næsten altid været saare let at finde Interesse og Forstaaelse, blot man i Undervisningen knyttede Traaden fra det almindelige til det personlige og kendte og til Medlidenheden med den lidende, denne Følelse, som er den kvindelige Elevs Adelsmærke.

I Landbrugets Historie har det navnlig i de allerseneste Aar været to Spørgsmaal, som har fanget: Landbrugets Kriser og Kampen mellem store og smaa Landbrug. — Det er ikke umiddelbart helt let at faa en Flok — i det væsentlige — københavnske unge Piger til at nære stor Interesse for Landbrugskriser. Men skildrer man for dem de to voldsomme Kriser i det danske Landbrug i 1820erne og 1920erne, fortæller dem om, hvorledes Bønderne gik fra Gaardene i 1820erne og staar i Fare for at gøre det nu, saa kan en og anden hurtigt finde Forbindelsen med Dagens Begivenheder, og det er derefter ingen Kunst at faa dem til at tage mod en indgaaende Fremstilling af disse Krisers sociale Betydning. Landbrugskrisen i 1880erne med dens langvarige Tryk paa alle Forhold er som Regel skildret i Forbindelse med en almindelig Fremstilling af Livet paa Landet i 1880erne. Det har været interessant at se, hvorledes de unge har lyttet til Skildringen af den Tids Nøjsomhed og Arbejdssomhed, af de store Omvæltninger i Bondens daglige Liv ved Overgangen fra Kornlandbruget til Mejerilandbruget og ikke mindst af Højskolens og den politiske Bevægelses Betydning for Bondens almindelige Udvikling. Og paa samme Maade her som før: er Øret først opladt ved Skildringen af noget personligt, gaar det let med at faa Forstaaelsen af de almindelige samfundsmæssige Love ind i Eleverne. Naar Talen har været om Kampen mellem Herregaard, Bondegaard og Husmandsbrug, har det som Regel været saadan, at Forhaandsinteressen har været vakt. De fleste af de unge har hørt noget om Udstykningen af Herregaardene, nogle kender Bondens Sang: »Jeg er en simpel Bondemand, er jævn og ligefrem«, og alle kender de Husmandens Sang: »Naar Vinteren rinder i

Grøft og i Grav«. Mange har et ganske bestemt Standpunkt i Striden og forsvarer det med en saadan Iver og Varme, at det kan være svært at faa Ørenlyd for den rolige Overvejelse.

Mange Gange maa man søge ind paa rent dagligdags, praktiske Emner for at faa en eller anden Elevs Interesse og Forstaaelse vakt. Det er hændet, at alt andet er glippet med en ung Pige; men naar Samtalen saa blev ført ind f. Eks. paa Kreditens samfundsmæssige Betydning, og hun fik Lov til at fortælle, hvordan man skaffede Prioritetslaan i et Hus, var hun inde paa et Felt, hvor hun vidste noget, fortalte livligt og kunde følge med i det almindelige.

For mange af de unge gaar Vejen til at erhverve Samfundsbegreb som før nævnt gennem Medlidenhedsfølelsen; for saadanne Naturer er sikkert Deltagelse i praktisk human og filantropisk Arbejde den bedste Opdragelse, og adskillige Gange er en Elev »vaagnet« efter Sammenkomster med gamle, efter Besøg paa Børnehjem eller lignende. Ofte har skriftlige Arbejder fra de unge bragt Vidnesbyrd om, at den sociale Forstaaelse er blevet vakt ved Trangen til at gøre noget godt for ulykkelige Børn, ved Sorgen over at se saadanne Børn lide og forkrøbles. Af megen Betydning for Forstaaelsen af Arbejdervilkaar og da særlig af arbejdende Kvinders Arbejdsvilkaar har de aarlige Fabriksbesøg været, og mere end een ung Pige har i den larmende Maskinhal faaet et saadant Indtryk af Forskellen mellem hendes eget og den jævndrende Arbejderskes Liv, at hun sent, om nogensinde, glemmer det.

Overhovedet har det maattet være en af de allervigtigste Opgaver for Undervisningen at bibringe de unge Piger Kendskab til og Forstaaelse af andre Kvinders Vilkaar, og paa dette Felt har Arbejdet selvfølgelig været let, fordi den naturlige Tilknytning til Emnet her har været stærkest. Men ogsaa de unge Pigers egne Opgaver er taget op, og med naturligt Udgangspunkt i Husmoderens Gerning er Forbruget, Husholdningsstatistiken drøftet og derved Husmoderens nationaløkonomiske Opgaver sat under Debat.

Undertiden har det lønnet sig udmærket at forlade de mere konkrete, praktiske sociale Forhold og tage mere almene Forhold op til rent abstrakt, theoretisk Drøftelse. Her har det ofte været forbavsende at se, hvor fængslede de unge har været af den rene nationaløkonomiske Theoris første Grundsætninger i Værdilæren. Den lille Lærebog indeholder intet derom, og det er den rent praktiske Eksperimenteren, som har ført

til det Resultat, at noget af det i Nationaløkonomien, som har været lettest tilgængeligt for de unge, har været Læren om de menneskelige Behov, om Tingenes Nytte, om Værdiernes Dannelse og lignende almene og abstrakte Ting. Og en bedre Forberedelse til virkelig social Forstaaelse gives ikke.

Selvfølge har det været en Fare ved det rige Arbejdsstof, at Behandlingen kunde blive overfladisk og det hele mere Underholdning end Undervisning; men det maa her betones, at Rammen stadig har været holdt fast og Formaålet været det samme, og endelig, at det er vekslende Emner, der har været i Forgrunden som særlig egnede til at fange de unges Interesse i Øjeblikket og drage dem med ind i Arbejdet. Selve den opdragende og undervisende Gærning har hele Tiden været ens: at vække de unge Pigers Forstaaelse af de sociale Forhold og underbygge denne Forstaaelse ved visse positive Kundskaber om de allervigtigste Grundforhold i Samfundslivet.

Den særlige Behandling af enkelte Emner har tjent til ligesom at lokke dem ind paa at tænke socialt, at faa dem i Gang, den mere systematiske Del af Undervisningen har maattet virke ad indirekte Vej.

Det Spørgsmaal rejser sig da, hvorfor det har været nødvendigt at gaa saaledes til Værks, om det har været rigtigt at give Eleverne en Undervisning, der maatte lægges saaledes til Rette, og hvilken Betydning den overhovedet kan have for dem.

Først maa det siges, at det ikke har været nødvendigt at lokke for Eleverne for at overvinde en Modvilje mod selve Faget, tværtimod er de som Regel mødt meget optaget af at komme i Lag med det. Det er selve Afstanden mellem de unge Pigers almindelige, daglige Forestillingskreds og Læren om de samfundsmæssige Forhold, der har maattet bygges Bro over. Selv de modtageligste og bedste af de unge er ofte ganske uvidende om de almindeligste samfundsmæssige Forhold og fremmede for at tænke derpaa. Deres Interesser har hidtil været af rent personlig Art, knyttet enten til deres egen Person eller til deres nærstaaende, til Personer i Kunst, Litteratur og lignende. Almensansen er ofte ikke vaagnet, heller ikke den Del deraf, som kan kaldes social Forstaaelse. Alderen spiller her en afgørende Rolle; der kræves en vis Modenhed, forinden Almensansen vaagner; men det er tillige i høj Grad bestemt af Hjemmene, hvornaar dette Modenhedspunkt indtræder, nogle Hjem virker bevidst eller ubevidst hæmmende i saa Henseende, andre fremmer Almensansens Udvik-

ling. Det kan derfor være et Spørgsmaal, om man skal tage fat lidt før eller lidt senere med Faget, om man skal vente, til de unges Trang er blevet vakt paa anden Maade, eller om man skal vække den gennem Undervisningen om sociale Spørgsmaal.

Her er det værd at huske, at det nationaløkonomiske Fag ikke staar alene, men at Historieundervisningen paa saa mange Maader kalder paa de unges sociale Sans, og at Undervisningen om de sociale Spørgsmaal saaledes baade støtter og støttes af Historie og Samfundslære. Det samme gælder selvfølgelig ogsaa om Undervisningen i humant og filantropisk Arbejde, hvad enten den nu er theoretisk eller praktisk. Men til en vis Grad gælder det jo om alle Fagene i en vel opbygget Undervisningsplan, at de støtter hinanden.

Spørgsmaalet om Betydningen af at undervise den kvindelige Ungdom i Nationaløkonomi, om de sociale Spørgsmaal, er paa en Maade indirekte allerede besvaret i alt det foregaaende, men det er vistnok alligevel rigtigt til Slutning at tage det op til direkte Besvarelse, fordi denne Undervisning stadig kun gives i Undtagelsestilfælde og altsaa ikke er almindelig anerkendt som et Led i Ungdomsundervisningen.

Den Udvikling, som Kvindespørgsmaalet er undergaaet i det sidste Par Menneskealdre, dels gennem de Forandringer i Kvindernes Levevilkkaar, som er foraarsagede af Hjemmets økonomiske Opløsning og den deraf følgende Deltagelse i Arbejde udenfor Hjemmet, dels gennem de Forandringer der er sket i hendes personlige og politiske Stilling, giver en anden Baggrund for de unge Kvinders Tilværelse end tidligere. Der stilles uvilkaarligt større Krav til deres Almensans, og der forudsættes mere Viden om samfundsmæssige Forhold selv i de Tilfælde, hvor hun ikke ved sit rent praktiske Arbejde faar Brug for saadan Viden.

Dette burde i og for sig være Begrundelse nok for at optage Faget i hvert Tilfælde i den eksamensfri Ungdomsskole, hvor der ikke lægges Beslag paa Tiden af de eksamenskrævede Fag, og indenfor denne Art af Skolegangen er Faget da ogsaa i stærk Udvikling.

En ganske særlig Begrundelse af at tage det her omhandlede Fag op med den kvindelige Ungdom skal tilsidst understreges, den at skabe social Forstaaelse, at opdrage Følelsen af Samhørighed med andre Mennesker, ogsaa Mennesker af andre Samfundsklasser, at udvikle Forstaaelsen af et Medansvar for det heles Vel. Denne Begrundelse kan dog kun gives af den eller dem, som har den Opfattelse af Samfundet, at det er

et Fællesskab, og at den ene ikke i Længden kan have det helt vel, naar den anden lider. Denne Opfattelse af Samfundet som en organisk samhørende Helhed er for saa vidt ikke neutral, som den tager Stilling til et af de allervigtigste Spørgsmaal indenfor de sociale Videnskaber, men den har ligget til Grund for den Undervisning, der hidtil har været givet om de sociale Spørgsmaal i de sociale Klasser paa N. Zahles Skole.

For saa vidt har denne Undervisning altsaa ikke været neutral; den har været holdt helt udenfor Døgnpolitikens Kævl, skønt den har behandlet Døgnpolitikens Emner ofte Dag for Dag; men Undervisningen har bygget paa den Opfattelse, at Samfundets Borgere er organisk forbundne med hinanden i ondt og godt og har søgt at prænte denne Samfundsovfattelse ind i de unges Sind.

2den sociale Klasse paa Udflygt

SPOR AF GRUNDTVIGSKE TANKER I DEN HØJERE ALMENSKOLES UNDERVISNING

Af
KAREN BAGGE

Den, som i vore Dage staar midt i Arbejdet i N. Zahles Skole, maa undertiden mindes A. D. Jørgensens Ord: at de, som har været med ved en Sags Begyndelse, gerne, ja, hellere dvæler ved Erindringen om de første vanskelige Aar end ved de senere, da Arbejdet har vokset sig stærkt og gaar sin rolige Gang i et bredt Leje. Naar Natalie Zahles gamle Medarbejdere fortalte om Skolens første Aartier, fik man stærke Indtryk af, at trods alle Vanskeligheder og trods al Forskel i Lærerpersongighederne var Begejstringen stor, og et vist Fællesskab knyttede de trofaste til hinanden. Det var mere end godt Kammeratskab, mere end Glæde over i Flok at bære en ny Sag frem; det var den Aand, der fra Stifterinden gennemsyrede Skolen, og i den var et stærkt Element af det grundtvigske, som det mærkedes i 50-, 60- og 70-ernes Danmark.

Nu kan man i denne Sag tage mange Forbehold; man kan paapege, at Frøken Zahle, skønt hun var ivrig Vartovgænger, maaske mere fulgte Grundtvig i hans nationale og pædagogiske end i hans kirkelige Anskuelser; man kan ogsaa nævne, at hun paa visse Punkter tog Afstand fra grundtvigske Skoletanker under den Form, de fik i Friskolen, og at flere af hendes Medarbejdere fra deres Barndom og Ungdom stod det grundtvigske nærmere end hun selv. Tilbage bliver dog saa meget, at Skolen med Rette af Lærere og Elever, af Venner i Danmark og det øvrige Skandinavien ansaas for en grundtvigsk præget Skole. Det ligger da nær at spørge, om man endnu mærker Pust heraf inden for de gamle Mure, eller om hvert Spor er udslettet i N. Zahles højere Almenskole med nye Tidens nye Krav.

For en foreløbig Betragtning maa Svaret nærmest blive negativt, og det er let at nævne Grundene. En grundtvigsk præget Skole forudsætter

grundtvigsk Livssyn eller Skolesyn hos Ledere og Lærere; dette findes i Hovedsagen ikke længere. Jo større en Skole bliver, des mere umuligt er det at samle en Lærerstab af nogenlunde ensartet Aandspræg; det vil i alt Fald let blive paa Bekostning af Dygtigheden. Natalie Zahle var alt for klog til ikke at forstaa dette, men hun skelnede dog her i nogen Grad mellem Klasselærerinder og Faglærere. Af de førstnævnte, de, der efter Frøken Zahles Mening i lige saa høj Grad skulde virke opdragende som undervisende, krævede hun større Tilslutning end af de andre, om end det naturligt var en stiltiende Forudsætning, at ingen modarbejdede Skolens Aand, og Arbejdet er gennem de mange Aar trods de forskelligartede Faglærere i alt væsentligt forløbet uden Gnidninger, til lige Ære for Ledere og Lærere. Men selv det fælles Præg med Strejf af grundtvigsk Indflydelse, der havde været over Klasselærerinderens iøvrigt saa brogede Skare, forsvandt efterhaanden. Man kan vistnok sige, at den endnu har sit Særpræg, forskelligt fra andre Skolers; men det er blot af en anden Art end før, og nogen særlig grundtvigsk paavirket er der næppe tilbage i Flokken.

I stigende Grad kom ogsaa Elevernes Skare fra Hjem, som stod uden Forbindelse med grundtvigsk Liv, og hvor Børnene derfor manglede den Forudsætning for Paavirkning, som mange af Skolens første Elever havde haft. Thi ganske vist var ogsaa de første Aartiers Elever en meget blandet Skare, men mange af de førende kom fra nationalliberale Hjem, som ofte havde Tilknytning til grundtvigske Kredse, og den Position, den unge Skole hurtigt vandt i Hovedstaden, gjorde vel ogsaa i det hele Eleverne ret lydhøre over for, hvad den havde at bringe. Men efterhaanden som de nationalliberales lille Kreds tyndede ud og forsvandt, blev Bærerne af de grundtvigske Tanker i København for en stor Del Mennesker, som — det gjaldt baade Akademikere og ikke-Akademikere blandt dem — sendte deres Børn til andre Skoler. Enkelte fremragende grundtvigske Hjem følte sig rigtignok stadig knyttede til Frøken Zahle og ønskede deres Børns Undervisning ledet af hendes Haand, mens andre mente — med hvor megen Ret skal her ikke afgøres — at de hverken socialt eller økonomisk hørte hjemme, ja, for fleres Vedkommende næppe ønskede at høre hjemme i N. Zahles Skole.

Det maatte endelig ogsaa blive af afgørende Betydning for de øverste Klassers Undervisning, at Skolen blev en Eksamenskole, og Forberedelsen til de afsluttende Eksaminer mærkedes allerede tidligt i Barneskolen.

Inden det nu er muligt at afgøre, hvorvidt der under disse Forudsætninger alligevel bevaredes grundtvigske Træk, er det nødvendigt at klare sig visse Forhold. Naar der inden for dansk Skoleliv tales om grundtvigske Tanker, maa man for det første minde sig selv om, at »det grundtvigske« ikke er en Metode, som kan læres, men en Livsindstilling, religiøst, nationalt, historisk og poetisk. For det andet maa man danne sig et Begreb om dem ud fra de Steder, hvor de øves i Praksis, Friskolen og Højskolen, og straks springer Forskellen mellem disse Skoleformer og en københavnsk højere Almenskole i Øjnene. Friskolen, Barneskolen, søges af en Børneflokk, hvis Forældre er enige i de fleste aandelige Spørgsmaal, der er kun een Lærer, som er valgt af Forældrene og deler deres Livssyn, og der arbejdes ikke mod nogen Eksamen. Højskolen, den frie Ungdomsskole, har at gøre med en Elevskare, som har meldt sig frivillig, hvis Undervisningstid er overmaade begrænset sammenlignet med den højere Skoles, og hvis Alderstrin gennemgaaende begynder der, hvor den højere Skoles slutter, nemlig ved 18—19 Aars Alderen. Som Følge heraf kan Højskolen naturligt regne med en rigere menneskelig Erfaring hos sine Elever, og den forholdsvis korte Undervisningstid (fra 3 til 6 Maaneder) gør, at det ikke i første Række kan gælde om Tilegnelse af en stor Kundskabsmængde. Eleverne kommer til Skolen i deres Ungdoms Gæringstid med Ønske om at faa klaret det, der bryder i dem og om dem; dette bestemmer Højskolens Maal, det sættes indefra. I Modsætning hertil har Eksamensskolen været nødt til at arbejde med Kundskabserhvervelsen for Øje, og Maalet var givet udefra.

Og dog har mere end een højere Almenskole over sin Dør skrevet: Vi arbejder ikke for Skolen, men for Livet, og omvendt har Højskolen ofte betonet, at selv om Kundskaber ikke er det samme som Oplysning, kan Oplysning ikke meddeles og fastholdes uden Kundskaber¹⁾. Der synes da her at være et Grænseomraade, fælles for de to Skoleformer. Blot maa man saa igen understrege, at naar den højere Skoles Maal er givet udefra, i Eksamensfordringer, i Krav om en vis Kundskabsmængde, i Krav om en formel Dannelse, saa kan det, der for den grundtvigske Skole er Hovedsagen, Livsbelysningen, i den højere Almenskole næppe komme til at staa som mere end en Bisag, der jo imidlertid saa udmærket kan forenes med Kravet om den formelle Dannelse. Mange vil maaske ryste paa Hovedet og mene, at den Side af Undervisningen overhovedet ikke kan

¹⁾ Jens Nørregaard: Testrup Folkehøjskole 1866—91. Kbh. 1891.

findes i den højere Almenskole. Det er dog næppe rigtigt. Sikkert kan det vækkende, igangsættende, som ogsaa er en Oversættelse af Højskolens Arbejde, træffes inden for de fleste Fag, de humanistiske som de naturvidenskabelige. Andre vil mene, at de vækkende Egenskaber findes hos alle gode Lærere, og at det langtfra kan kendetegnes som noget grundtvigsk Træk. Ja, selvfølgelig er det at finde mange Steder, men det var blot ikke det almindelige, at man ved Siden af det fagligt inciterende saa den Opdragertrang hos Læreren, der tog Sigte paa det menneskelige, det til alle Tider gyldige hos Eleven, baaret oppe af det faglige, men hævende sig over Faget. Kommer nu her alt an paa Læreren, ses det let, at den private Skole, især den private Skole, der sætter sig et bestemt Maal med sit Arbejde ud over Eksamen, har en Fordel, den private Skoles største frem for den offentlige Skoles mange iøjnespringende Fordele, den vælger stadig selv sine Lærere. Og idet der nu er Mulighed for at lukke en ude og lukke en anden ind, skaber Skolen med det samme Mulighed for inden for sine Mure at holde visse Indflydelser borte, mens man maaske kan øve Paavirkning i andre Retninger. Det flerfoldige maa udtrykkelig betones, thi eensidig Paavirkning var ikke klogt i den højere Almenskole og har iøvrigt heller aldrig været god Politik i N. Zahles Skole. I Skolens Programmer findes en Række kendte Navne, som er tilstrækkelig Borgen herfor.

Den aabne Menneskelighed, som gennemgaaende præger den danske Lærerstand, ogsaa den akademiske, er jo nok noget, der ligger i den danske Folkekarakter, men sikkert dog ikke uden et Stenk af grundtvigsk Paavirkning, især efterhaanden som den højere Skoles Lærere ikke alene rekruteres fra Storkøbenhavn, hvor den grundtvigske Bevægelse er ringe, men ogsaa fra Provinserne. Man bliver opmærksom derpaa, naar man møder Lærere fra de andre skandinaviske Lande, og vore Nabofolk ved ogsaa straks under Skolebesøg i Danmark at understrege, i hvilken Grad Kolds Undervisningsmiddel, Fortællingen, præger danske Skolebørns Fremtræden. »I N. Zahles Skole hænger det i Murene«, sagde for nylig en kendt svensk Pædagog, men det er jo givet, at man træffer det i mange andre Skoler.

Med Rette har man peget paa, at hvor grundtvigske Skoletanker fik Raaderum i en højere Skole, voksede de humanistiske Fags Indflydelse paa Bekostning af de naturvidenskabelige eller med andre Ord: der blev

lagt en overordentlig Vægt paa Dansk og Historie. De fleste Pigeskoler i Danmark har i deres Læseplan understreget disse Fags Betydning gennem det Timetal, der er tildelt dem; Natalie Zahle gjorde Begyndelsen. I hvilken Grad Vekselvirkning har været til Stede, eller hvor Tanken om en udpræget dansk Undervisning i den højere Skole først er opstaaet, er maaske nu ikke muligt at fastslaa. Men interessant er det i hvert Fald, at Frøken Zahle arbejdede med sine saakaldte »danske Klasser« just i de Aar, da Niels Jokum Termansen og Sofus Høgsbro kæmpede for de samme Idéer i Rigsdagen. Frøken Zahle havde truffet Termansen hos Plougs, ogsaa en enkelt Gang set ham som Gæst i sit Hjem, og man har da Lov at tro, at der er skiftet Ord imellem dem om den for dem saa betydningsfulde Sag. I Rigsdagssamlingen 1869-70 er Høgsbro Formand for et Udvalg¹⁾, der foreslaar Tinget at vedtage en Opfordring til Undervisningsministeren om at forelægge en Lov om Nyordning af vort lærde Skolevæsen med en Tredeling af Studentereksamen i en klassisk-sproglig, matematisk-naturvidenskabelig og historisk-nordisk-sproglig Retning; i denne sidste Retning skulde det danske, svenske og oldnordiske Sprog samt Historien have den mest fremtrædende Stilling. 1871 anbefalede Termansen Forslaget i en stor Tale i Rigsdagen.

Men dette var i Virkeligheden kun gennemført til Artium, hvad Frøken Zahle havde arbejdet med i sine højere Klasser fra 1867. Henriette Skram, som var disse Klassers ypperlige Historielærerinde, vidner²⁾, at hun »aldrig før eller senere har set et saa gennemgaaende Præg af Dannelse over nogen Klasse som det, der hvilede over vore bedste »danske Klasser«, og at der var »en Lydhørhed over for alt det, der var i Pagt med Aand og Poesi«. Allerede 1876 opgav dog Frøken Zahle disse Klasser til Fordel for Sprogklasser til Frøken Skrams store Sorg og efter hendes Mening som Følge af en Depressionsperiode. Nogle Aar før var det grundtvigsk-prægede Rigsdagsudvalgs Forslag forkastet ved stærk Modstand, bl. a. fra Kultusminister Hall og forhenværende Kultusminister Monrad. Som en svag Indrømmelse til den tabende Part kom Gymnasiets Undervisning i Oldnordisk.

Søger man ud over dette beskedne Fag med beskedent Timetal efter grundtvigsk Indflydelse i den nuværende højere Almenskoles øverste

¹⁾ Dansk Folkestyre 1870. S. 65.

²⁾ Henriette Skram: N. Zahles Skole 1852—1913, trykt som Manuskript. Kbh. 1916. S. 50.

Klasser, indskrænkes man væsentlig til atter at standse ved Dansk og Historie. Nu er det vistnok Snak at sige, at det er grundtvigsk, dersom man helt op i 3die Gymnasieklasse begynder de danske Timer med en Sang; men man kommer dog ikke uden om, at ved den enstemmige Sang, der ikke nøjer sig med et Vers eller to, men synger hele Sangen igennem for Indholdets Skyld, skabes der i Klassen en Stemning, som atter er Baggrund for en fælles Oplevelse, just som man kender det fra Højskolen. Og gaar man fra Indledningen til selve Timens Stof, Litteraturen, kan Undervisningen forme sig ganske ens i en Højskoles Høresal og i en højere Almenskoles øverste Klasser, hvad enten man under Samtalens Form paa Grundlag af Elevens eget Arbejde eller gennem Lærens Foredrag lyser efter Værkets æstetiske og etiske Værdier, eller ganske enkelt lader dets Poesi tale for sig selv. Som fælles Kilde til de to Skoleformers Undervisningsmaade vil for de sidste Aartiers Vedkommende Wilhelm Andersens Navn let falde en i Munden med hans uberegnelige Indflydelse paa dansk Litteraturgennemgang; men hvor meget i hans aandelige Fysionogmi stammer saa igen fra, at han er født i Grundtvigs Land? Maaske er det i det hele rimeligt at antage, at bag den Vægt, der fra Lærernes Side lægges paa Litteraturen, og den Interesse, som Eleverne yder Faget, ligger bevidst eller ubevidst en Erkendelse af, at Højskolens til Grund liggende Idéer har Bærekraft i sig selv, at de er almengyldige ved deres Simpelhed og Sundhed¹⁾. »Der gives«, siger Niels Bang, »ikke den civiliserede Nation, i hvilken der ikke i alle Samfundsklasser vokser en Kreds af Ungdom op, Landets bedste, som paa et eller andet Tidspunkt gribes af en ideel Uro; det menneskelige Livs Problemer, de personlige og sociale, trænger paa, indefra og udefra, og tvinger til Tænkning«. Og han tilføjer senere, at det geniale ved Højskolen er, at den har forstaaet, i hvilken Grad de unge i saadanne Tider gribes af Historien og Poesien; Grammatik, Matematik og Naturvidenskab kan her ikke hjælpe.

Ved et Møde af Historielærere fra den højere Skole udtalte for nylig en af Danmarks ypperste Historielærere, at hans Maal for Historieundervisningen var at gøre sine Elever til levende Mennesker. Vedkommende Lærer vil sikkert ikke i mindste Maade vedkende sig at være grundtvigsk paavirket, og det er naturligvis ikke alle hans Kolleger, der vil sige ja til hans Udtalelse, men det viser jo blot, at under saa forskellige Vilkaar,

¹⁾ Niels Bang: Opdragelse og Undervisning i d. 19. Aarhundrede. S. 157.

som de to Skoleformer byder deres Arbejdere, med forskellige ydre Maal, kan de indre Maal, hvorefter der stræbes, ligge nær op ad hinanden. Ved den Livsorientering, man gennem Historieundervisningen i Højskolen som i den højere Almenskole efter fattig Evne søger at give Eleverne, kan naturligvis meget veksle med de vekslende Lærerpersoneheder; snart kan man drage denne og snart hin Side af Historien frem; det er for saa vidt mindre væsentligt, det er altsammen Midler til at naa Maalet og bliver det i højere Grad, jo mere man lader sig gribe af Emnet og glemmer, at det er et Middel. Thi bruger man Historien til direkte Paa-virkning, det være sig af national, social eller moralsk Art, skal den snart tabe sin Betydning for de bedste, saa vist som stadig moraliserende Taler eller Bøger er uden Værd. Men lader man Historien selv komme til Orde, lader de nationale Minder tale, gennem hvad der er udført af politisk og socialt Arbejde, gennem kirkelig og verdslig Kunst, i Krig og Fred, i Opgangstider og under onde Kaar, alt saa sandt, som man formaar det, da skal den Kærlighed til Fædrelandet nok vaagne, som nærer sig af Forstaaelse, og Forstaaelse af alles Meddelagtighed i Landets Skæbne. Og jo mere Kundskaben om fremmede Folk, Kendskab til de store Personligheder bidrager til at fjerne de Forhæng, som skjuler Horizonten for os, des bedre finder vi de rette Dimensioner for os selv og vor rette Plads.

Saa vist som de Historielærere, der i Historien ser et Fag af stor opdragende Betydning, aldrig vil faa det lektiemæssige til at dominere, saa usandt er det, at grundtvigsk inspirerede Lærere ikke vil forlange, at deres Elever skal kunne noget. Enhver, der har haft den Glæde at tale om Historieundervisning med den svenske Anna Sandström og den danske Henriette Skram, enhver, der har hørt deres Elever fortælle, vil vide, at et planmæssigt, krævende Arbejde af Eleverne meget vel hos disse to Kvinder lod sig forene med Brugen af det stærkt omdebatterede og haardt forfulgte »levende Ord«.

I vor Tids Skolerøre er der noget, som peger hen paa, og andet, som viser bort fra de grundtvigske Tanker om Opdragelse, som de praktiseres i den danske Folkehøjskole. Paa den ene Side er der voksende Forstaaelse af, at hvert enkelt Menneske i sig ejer en Rigmom, som det er Opdragelsens Maal at bringe til Udfoldelse, mens man paa den anden Side kun har lidet af den Sans for de fælles Oplevelsers pædagogiske Værdi, som ogsaa i vor Tid giver den grundtvigske Skole dens særlige Karakter.

Det er Oplevelsen af Menneskesindets Dybde, som er Grundlaget baade for de grundtvigske og de moderne Skoletanker, uden at derfor Synet paa Mennesket i etisk eller religiøs Henseende er eller behøver at være fælles.

Det almenmenneskelige var altid Grundlaget for Undervisningen i N. Zahles Skole, og skal den i Fremtiden være Traditionen fra sin Fortid tro, maa Sansen for det almenmenneskelige som hidtil forenes med Sansen for de etiske og religiøse Værdier.

LÆRERKRÆFTERNE
1852-1927

FORTEGNELSE

MED DE VÆSENTLIGSTE BIOGRAFISKE DATA

OVER

LÆRERE OG LÆRERINDER VED N. ZAHLES SKOLE

1852—1927

Ved

CAND. POLIT. RIGMOR GRAN

Fortegnelsen omfatter Lærere og Lærerinder, der har undervist ved en af Institutionen »N. Zahles Skole«s Afdelinger udover et enkelt Skoleaar. Derimod er Lærere ved selvstændige Institutioner, der har arbejdet i Tilknytning til N. Zahles Skole, ikke medtaget, saaledes ikke Lærere og Lærerinder fra Faglærerindekursus, Børnehave, Musikskole, Husholdningsskole.

De Oplysninger, de enkelte Biografier giver, er saa vidt muligt følgende: 1) Fulde Navn. 2) Fødselsaar. 3) Aarstal for de biograferedes Ansættelsestid ved N. Zahles Skole. 4) Fag. 5) Uddannelse, herunder navnlig al Uddannelse afsluttet med Eksamen, samt Universitetsgrader. Endvidere er efter Skøn medtaget anden Uddannelse som f. Eks. Studierejser i Udlandet og lignende. 6) Stilling. Herunder er navnlig meddelt de biograferedes Stilling paa den Tid, da de var knyttet til N. Zahles Skole, samt de senest opnaaede Stillinger med Opgivelse af Aarstal. Af øvrige Stillinger er kun de væsentligste omtalt, saaledes f. Eks. ikke alle de forskellige Skoler, vedkommende har været knyttet til. 7) Hverv. Af saadanne er de væsentligste meddelt, saaledes navnlig Hverv som Medlem af Rigsdagen og kommunale Bestyrelser, endvidere efter Skøn enkelte andre offentlige og private Tillidshverv. 8) Ægteskab. For Lærerindernes Vedkommende er meddelt Oplysning om Ægteskab med Aarstal og Ægtefællens Navn og Stilling. 9) For ikke nulevende er Dødsaar meddelt.

Det skal dog tilføjes, at det for en Del af de biograferedes Vedkommende, navnlig for saa vidt angaar de første Aartier, har været umuligt

at fremskaffe alle disse Oplysninger fuldt tilfredsstillende, ligesom der ogsaa helt kan mangle Oplysning om enkelte Lærere eller Lærerinder fra Skolens ældste Tid, idet der ikke foreligger Skoleprogrammer fra de første Aar.

Biografierne er ordnet kronologisk efter de biograferedes Ansættelsesaar og indenfor hvert Aar alfabetisk. Biograferede, der har skiftet Navn — som Følge af Ægteskab eller ved Navneforandring — er opført under det sidst opnaaede Navn, for saa vidt de har virket ved Skolen under dette. I det alfabetiske Register, som findes efter Fortegnelsen, vil saadanne findes opført under begge Navne.

Følgende Forkortelser er anvendt:

f. = født.

L. = Lærer ved N. Zahles Skole.

Li. = Lærerinde ved N. Zahles Skole.

Se endv. D. B. L. = Se endvidere Dansk biografisk Leksikon.

Se endv. K. B. B. = Se endvidere Kraks Blaa Bog.

1852

BOHR, HARALD Gregers Valdemar, f. 1822. L. 1852-58 i Historie og Geografi. — Cand. theol. 1844. Sognepræst i Olsker 1858-62, i Seest 1862-77. Død 1877.

CHRISTENSEN, Frederik VILHELM, f. 1819. L. 1852-63 i Historie og Religion. — Cand. theol. 1853. Sognepræst i Rønne 1863-1903. Død 1903.

DYRKOPF, MARIE. Li. ca. 1852-56.

FRIS. L. ca. 1852-60 i Fransk.

FRONTIN, BETZY, Li. ca. 1852-56.

GJERLØFF, LAURITZ Trap, f. 1824. L. 1852-61 i Religion, Historie og Geografi. — Cand. theol. 1851. Theologisk Manuduktør. Kapellan i Besser-Onsbjerg 1861, Sognepræst i Ulvborg-Raasted 1863, i Randlev-Bjergager 1877-78. Død 1878.

IRMISCHER. L. 1852-60 i Fransk. — Sprøglærer.

KALL-RASMUSSEN, ABRAHAM, f. 1824. L. ca. 1852-60 i Dansk. — Cand. theol.

1850. Sognepræst i Dollerup 1867, i Butterup-Tudse 1876-92. Død 1901.

LISTOV, JENS Wilhelm Victor, f. 1826. L. ca. 1852-59 i Engelsk. — Lærer v. forskellige kbh. Skoler. Forfatter af Lærebøger i Engelsk. Død 1888. Se endv. D. B. L.

LØVMAND, CHRISTINE, f. 1803. Li. 1852-63 i Tegning. — Kunstmalerinde. Død 1872.

VAUPELL, CHRISTIAN Theodor, f. 1821. L. 1852-62 i Naturhistorie. — Cand. theol. 1847, Dr. phil. 1859. Forfatter af naturhistoriske Skrifter. Død 1862. Se endv. D. B. L.

1853

MEINERT, ALFRED Valdemar, f. 1829. L. ca. 1853-54. — Cand. theol. 1854. Præst forskellige Steder, bl. a. Kateket v. Vor Frelsers Kirke, Kbhvn. 1860-65 og Sognepræst i Flødstrup og Ullerup 1877-

89. Efter sin Afskedigelse Hjelpepræst i Kbhvn. bl. a. v. Abel Cathrines Stiftelse. Død 1910.

1854

GERDTZEN, HANSINE Emilie, f. 1838. Li. 1854-94, navnlig i Fransk. — Forstanderinde v. Skolen 1879-94, Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-1910, Kasserer og Sekretær 1894-1910. Død 1910.

HINDENBURG, Dorothea AUGUSTA, f. Antoni, f. 1807. Li. ca. 1854-60 i Fransk. — Gift ca. 1830 med Major G. D. Hindenburg. Død 1879.

LOBEDANZ, EDMUND Adolph Johannes, f. 1820. L. ca. 1854-56 i Tysk. — Studerede i Kiel og Heidelberg. Forfatter, Oversætter og Bladkorrespondent. Død 1882.

LOBEDANZ, ELEANOR, f. Lynge, f. 1835. Li. 1854-56 i Regning og Tysk. — Gift 1854 med Forfatteren Edmund L. Død 1916.

LYNGE, Elisabeth (BETZY), f. 1836. Li. 1854-96 i Regning, Tysk og Haandarbejde. — Død 1902.

1855

FEILBERG, Henning Frederik, f. 1831. L. ca. 1855-56 i Dansk. — Cand. theol. 1855. Præst forskellige Steder, bl. a. Sognepræst i Brørup-Lindknud 1869-76 og i Darum 1876-92. Fra 1892 bosat i Askov og knyttet til Højskolen der. Forfatter af Værker omhandlende Folkeliv og Sprog. Æresdoktor v. Kbhvns. Universitet. Død 1921. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

FRIER, M. Li. ca. 1855-59 i Fransk.

HELSTED, Frederik Ferdinand, f. 1809. L. 1855-64 i Tegning, Tilsynsførende til ca. 1870. — Leder af en Tegneskole i Kbhvn. fra 1845. Titulær Professor. Død 1875.

KRAÏENBÜHL, Émmanuel Rodolphe, f. 1808. L. ca. 1856-62 i Fransk. — Præst v. Fransk-Reformert Kirke. Død 1895.

RAVN, AMALIE. Li. 1855-85 i Haandarbejde. Død.

ROSENKILDE, L. 1855-60 i Skrivning. — Oprettede et Skriveinstitut. Død.

TAUBER, LOUISE, f. 1830. Li. 1855-63 i Tysk. — Uddannet p. N. Z.'s Privatlærerindekursus og eks. Institutbestyrerinde. Skolebestyrerinde i Haderslev 1863-88. Død 1908.

1856

MUNDT, Iodochus HENRIK, f. 1834. L. 1856-61 i Historie og Geografi. — Cand. jur. 1858. Overretsprokurator i Kbhvn. Censor v. juridisk Eksamen. Død 1926.

NUTZHORN, Bendix Conrad HEINRICH Andersen, f. 1833. L. 1860-62 i Geografi. — Cand. theol. 1860. Lærer ved Rødding og Askov Højskoler. Har udgivet Kompositioner og musikhistoriske Skrifter. Tit. Professor. Død 1925. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SCHWARTZBREM, Ludvig Henrik Poul, f. 1821. L. 1856-63 i Tysk. — Cand. theol. 1851. Lærer v. forskellige kbh. Skoler. Sognepræst i Vrov-Resen 1863, Provst 1864. Sognepræst i Slagslunde-Gandløse 1875-96. Død 1903.

de THURAH, Christian Henrik, f. 1830. L. 1856-61 i Religion. — Cand. theol. 1856. Lærer og Inspektør v. Caroline Amalies Asylskole. Folketingsmand 1864-66. Lærer v. Hindsholm Folkehøjskole 1869-79. Sognepræst paa Drejø 1879-87, i Hesselager 1887-98. Død 1898.

1857

AHRENSEN, LOUISE Marie Sophie, f. 1837. Li. 1857-63 i Dansk, Tysk og Reg-

ning. — Gift 1863 med Pastor Johan Mohr, Kbhvn., senere Stenstrup og Lund. Død 1909.

HJORT, ANNA Elisabeth, f. 1833. Li. 1857-1911 i Dansk, Regning, Engelsk, Gymnastik og Tegning. Forstanderinde for Almuelærerindeskolen 1863-96. Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-93. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og eks. Skolelærerinde. Medarbejder i Dansk Kvindesamfund. Død 1923.

HJORT, LOUISE Mette Christiane, f. 1829. Li. 1857-1903 i Tysk. — Forstanderinde for Skolens Pensionat 1872-84. Død 1914.

1858

KRARUP, HANS Acton, f. 1836. L. ca. 1858-62 i Historie og Geografi. — Cand. mag. 1865. Rektor v. Vejle Latinske 1865-1900. Titulær Professor 1894. Død.

STORCH, SEPTIMA Hansine Christiane, f. 1838. Li. ca. 1858-62. — Gift 1862 med Sognepræst Thomas Ambrosius Fyhn, Venø, senere N. Jernløse-Kvanløse. Død 1922.

1859

AHRENSSEN, FANNY Elisabeth. Li. 1859-63 i Regning o. fl. Fag. — Gift med Forstander for Duebrødre Kloster, Roskilde, Theodor Busck.

BRUUN, JOHANNE, Li. ca. 1859-62 i Fransk. — Tog senere Ophold i Vestindien. Død.

SKRAM, Ida Johanne HENRIETTE, f. 1841. Li. 1859-1913. Har navnlig undervist i Historie, Engelsk og Dansk. Forstanderinde for Skolens Fortsættelsesklasser (senere Artiums- og Præliminærhold) 1877-1900. Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-1913. Overbestyrerinde 1900-1913. — Eks. Skolelærerinde og Institutbestyrerinde. Forfatter af Skolebøger i Engelsk og

Historie, samt enkelte Biografier. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

VALLØE, KNUD Engelbrecht, f. 1833. L. 1859-77 i Naturhistorie. — Cand. med. 1862. Manuduktør. Prosektor 1860. Død 1877. Se endv. D. B. L.

1860

HAXTHAUSEN, Frederik Ferdinand, f. 1823. L. 1860-64 i Fransk. — Kancellist i Udenrigsministeriet. Legationssekretær i Stockholm 1873-88. Kammerherre. Død 1888.

PETERSEN, Vilhelm Troels (Navneforandring til Hagens) f. 1833. L. ca. 1860-72 i Geografi. — Cand. theol. 1860. Lærer ved Søetatens Drengeskole. Sognepræst i Naur-Sir 1873-86, i Ørsted 1886-1905. Død.

RICHARDT, ERNST CHRISTIAN, f. 1831. L. ca. 1860-65 i Religion, Dansk, Geografi og Historie, samt Æstetik og Musikhistorie. — Cand. theol. 1857. Forstander for Tune Højskole 1866. Præst i Storehedinge 1872, Sognepræst i Ørsted 1876, i Vemmetofte 1886-92. Skønlitterær Forfatter. Død 1892. Se endv. D. B. L.

SECHER, Carl Emil, f. 1824. L. ca. 1860-62 i Historie. — Eks. Skolelærer 1843, Magister i nord. Filologi 1858. Ansat i Geheimearkivet 1850, Assistent i Kongeriget Danmarks Arkiv 1883. Forf. af historiske Artikler og Afhandlinger. Død 1888. Se endv. D. B. L.

1861

BRAHDE, Carl Valdemar Johnsen, f. 1836. L. ca. 1861-64 i Naturhistorie, Geografi og Historie. — Cand. med. 1865. Prakt. Læge i Neksø 1866, i Hørsholm 1871, i Kbhvn. 1873-81. (Homøopat). Død 1881.

BRYNJÚLFSSON, MARIE Noline, f. Gerdtzen, f. 1829. Li. 1861-99 i Tegning. — Gift 1859 med Docent Gísli Brynjúlfsson. Død 1900.

BUGGE, SOPHIE, f. 1830. Li. ca. 1861-72 i Dansk, Fransk og Skrivning. — Senere ved Comtesse Moltkes Pigeskole. Død 1884.

FRISCH, THIERRY, f. 1827. L. ca. 1861-64 i Fransk. — Uddannet som Ingeniør i Frankrig. Assistent i Udenrigsministeriet. Fransk Translatør. Død 1891.

HAAGENSEN, MARIE, f. 1842. Li. 1861-63 i Fransk, Engelsk og Dansk. Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. — Gift 1866 med H. F. Møller.

JESSEN, Carl Arnold EDWIN, f. 1833. L. 1861-63 i Engelsk. — Mag. art. 1857, Dr. phil. 1862. Privatlærer. Forfatter af filologiske og filosofiske Skrifter. Død 1921. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LORENZ, Ludvig Valentin, f. 1829. L. ca. 1861-63 i Naturlære. — Cand. polyt. 1852. Lærer ved Officersskolen 1866-87. Foretog senere med Understøttelse af Staten og Carlsbergfondet videnskabelige Undersøgelser. Titulær Professor. Død 1891. Se endv. D. B. L.

LØFFLER, ERNST Conrad Abildgaard, f. 1835. L. 1861-92 i Geografi og Naturhistorie. — Cand. mag. 1859. Dr. phil. 1866. Professor v. Universitetet 1888. Forf. af geografiske Skrifter. Død 1911. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MØLLER, ALBERT, f. 1829. L. 1861-63 i Sang. — Cand. jur. 1854. Kancellist i Krigsministeriet 1861, Kontorchef smst. 1888-1907. Etatsraad. Død 1911.

NØRREGAARD, JENS, f. 1838. L. 1861-66 i Historie og Geografi. — Cand. theol. 1861, Dr. phil. 1886. Forstander for Testrup Højskole 1866-1908. Død 1913. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

RODE, GODFRED Benjamin, f. 1830. L.

1861-65 i Dansk og Historie. — Mag. art. (nordisk Filologi). 1864, Dr. phil. 1866. Højskoleforstander i Ordrup 1874. Forf. af litteraturhistoriske Skrifter. Død 1878. Se endv. D. B. L.

THIELEMANN, Li. ca. 1861-77 i Sang.

THOMSEN, LOUISE, f. 1835. Li. ca. 1861-66 i Dansk, Engelsk og Fransk. Oprettede 1866 en Skole for fordrevne Officerers Døtre. Desuden Lærerinde v. M. Kruses Skole. Død 1869.

WINSLØW, VILHELM, L. 1861-63 i Dansk. — Cand. phil.

1862

BACHE, OTTO Frederik, f. 1845. L. ca. 1862-64. — Cand. theol. 1868. Lærer og Inspektør ved Borgerdydskolen 1864-76. Skoledirektør paa St. Thomas 1876-89. Inspektør ved kbh. Kommuneskoler 1889-92. Rektor paa Herlufsholm 1892-1916. Titulær Professor. Se endv. K. B. B.

BECH, AMALIE Caroline, f. 1840. Li. ca. 1862-70 i Regning, Geografi, Historie og Engelsk. — Uddannet p. N. Z.'s Privatlærerindekursus. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler 1876-84.

BECH, MARIE, Li. ca. 1862-70 i Dansk, Skrivning, Regning og Engelsk. Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift med Købmand Møller, Vordingborg.

ESCHRICHT, LOUISE, f. 1807. Li. ca. 1862-70 i Tysk. — Senere Privatlærerinde. Død 1890.

FEMMER, NICOLAJ, f. 1818. L. ca. 1862-70, navnlig i Regning. — Cand. phil. 1841. Huslærer, senere Lærer ved forskellige Skoler, bl. a. det Westen'ske Institut. Stiftede 1861 Femmers Kursus til Uddannelse af Skolelærerinder. Forfatter af Skolebøger til Regneundervisning. Død 1888. Se endv. D. B. L.

KORNERUP, Rasmus Hans Jørgen, f.

1842. L. 1862-64 i Geografi. — Cand. theol. 1869. Lærer ved kbh. Kommuneskoler til 1906. Død.

MARIAGER, Georgine (»GINE«), f. 1841. Li. 1862-73 i Dansk, Skrivning og Religion. — Bestyrerinde for Skolens Forberedelsesklasse 1870. Gift 1873 med Bankdirektør Beck. Død.

MUNDT, Caroline EMILIE, f. 1842. Li. 1862-76 i Skrivning og Tegning. — Uddannet paa Kyhns Tegneskole og paa Studierejser til München, Paris og Bretagne. Kunstmalerinde. Leder af en Tegne- og Maleskole. Død 1922. Se endv. D. B. L.

SCHUMACHER, FRITZ, f. 1828. L. 1862-76 i Engelsk. — Kancellist, senere Intendant i Krigsministeriet. Død 1876.

STOCKFLETH, WILLIAM Peter Theodor, f. 1836. L. 1862-64 i Naturhistorie. — Cand. med. 1864. Reservelæge v. Garnisons Sygehus. Kommunelæge i Kbhvn. Død 1909.

1863

MEYER, ELISABETH, f. 1839. Li. 1863-65 i Regning. — Gift 1868 med Herredsfoged F. Bruhn, Viborg. Død 1909.

MICHELSSEN, ANINE, f. 1843. Li. 1863-65 i Dansk og Fransk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Skolebestyrerinde i Sorø. Død 1898.

MICHELSSEN, C. A., f. 1842. L. 1863-66 og 1878-92 i Fransk. — Cand. phil. Sprog-lærer i Kbhvn. bl. a. v. Gammelholms Skole og Slomanns Skole.

SCHARLING, CARL Lund, f. 1840. L. 1863-79 i Historie og Geografi. — Cand. jur. 1863. Protokolsekretær i Højesteret. Overretsassessor i Viborg 1879, Borgmester i Fredericia 1884—1912. Død 1920. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SMITH, Caspar Wilhelm, f. 1811. L. 1863-64 i Tysk. — Cand. philol. 1840, Dr.

phil. 1859. Docent v. Universitetet 1859. Forf. af filologiske Skrifter. Død 1881. Se endv. D. B. L.

STREMME, LOUISE, f. 1832. L. 1863-1900 i Skrivning. — Udgiver af L. Stremmes Skrivesystem. Død 1913.

WEIDEMANN, CONRAD Daniel, f. 1837. L. 1863-84 i Historie og Geografi. — Cand. jur. 1862. Assistent, senere Fuldmægtig i Revisionsdepartementet. Amtsforsvalter 1886—1909.

1864

CHARLIER, EVODIER, Mlle. Li. 1864-69 i fransk Konversation.

GARRIGUES, Henry Jacques, f. 1831. L. 1864-69 i Fransk. — Cand. mag. i Fransk 1863. Cand. med. 1869, Dr. med. 1872. Prakt. Læge i Kbhvn., samtidig Lærer i Fransk bl. a. v. Officersskolen 1869-75. Læge i New York 1875, Overlæge v. forskellige Hospitaler og Fødselsanstalter i New York. Professor v. medicinske Lærestalter 1886-98. Forfatter af medicinske Afhandlinger og Lærebøger. Død 1913. Se endv. D. B. L.

GREENSTEN, Henrik Jørgen, f. 1833. L. 1864-76 i Religion, Historie og Geografi. — Cand. theol. 1859. Inspektør v. Kbhvns. Kommuneskoler 1879-95. Forf. af Skolebøger. Død 1895.

PAULSEN, CECILIE, Li. 1864-68 i Religion og Dansk.

RAAGAARD, THERESE, f. 1838. Li. 1864-66 i Regning, Geografi og Historie. — Eks. Skolelærerinde 1864. Lærerinde v. Kbhvns. Kommuneskoler 1865-87. Død.

RUNG, FREDERIK, f. 1805. L. 1864-66 i Tysk. — Cand. phil. Medbestyrer af Mariboers Realskole 1856-63. Titulær Professor. Død 1871.

SEVERIN, L. 1864-67 i Naturhistorie. — Cand. phil.

1865

CHRISTENSEN, SARA, Li. 1865-68 i Gymnastik. — Senere Asylbestyrerinde i Slagelse. Død.

JUEL, SOPHIE Augusta, f. 1845. Li. 1865-67 i Regning og Skrivning. — Gift 1874 med Pastor F. Bruun, Levring.

JUNGERSEN, FREDERIK Olfert, f. 1836. L. ca. 1865-70 i Religion. — Cand. theol. 1861. Medbestyrer af G. Rodes Højskole paa Skovgaard v. Ordrup 1870. Sognepræst i Blære og Ejdrup 1877, i Vig-Asminderup 1881-90. Valgmenighedspræst v. Immanuelskirken paa Frbg. 1890-1911. Død 1912. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

KRARUP, AMALIE, L. 1865-82 i Haandarbejde. — Lærerinde v. Waisenhusets Skole.

RASMUSSEN, Harald Valdemar, f. 1821. L. 1865-85 i Dansk og Religion. — Cand. theol. 1843. Lærer v. forskellige Skoler 1843-51, Præst i Halk 1851-64, fordrevet 1864. Titulær Professor 1884. Død 1891. Se endv. D. B. L.

RUNG, HENRIK, f. 1807. L. 1865-71 i Sang. — Studerede Musik hos danske, franske og italienske Musikere. Syngemester v. det kgl. Kapel 1842. Stifter af og Dirigent i Cæciliaforeningen. Har komponeret en Række Operaer og andre Musikværker, navnlig Romancer. Død 1871. Se endv. D. B. L.

SELMER, ELISABETH, Li. 1865-71, navnlig i Dansk. — Forstanderinde v. Skolen. Gift 1871 med Birkedommer Muhle.

VOSS, NANNA, f. 1830. Li. 1865-68 i Regning, Geografi og Skrivning. — Lærerinde v. Kbhvns. Kommuneskoler. Død 1892.

1866

EGGERT, META, f. Gerdtzen, f. 1832. Li. 1866-68 i Engelsk. — Uddannet af Sprog-

lærer Listov. Senere Lærerinde v. Døtreskolen i Gothersgade og Hauchs Latinskole. Gift 1854 med Købmand Eggert. Død 1895.

GOVL, POULINE, f. 1834. Li. 1866-82 i Regning, Dansk, Engelsk og Historie. — Forstanderinde ved Skolen 1870-82. Død 1882.

KRAG, Christian PETER Seidelin, f. 1839. L. 1866-73 og 1885-86 i Religion. — Cand. theol. 1864. Kateket v. St. Johs. Kirke, Kbhvn. 1868, Sognepræst forskellige Steder deriblandt v. St. Jakobs Kirke, Kbhvn. 1878-1903 og Søborg-Gilleleje 1903-10. Død 1912. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LANGE, Johanne MARGRETHE, f. 1842. Li. 1866-76 i Naturhistorie. Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1887.

MICHELSEN, Anker Peter William, f. 1844. L. 1866-68 i Geografi, Dansk og Historie. — Cand. theol. 1868. Adjunkt ved Sorø Akademi 1868, Overlærer sammesteds 1897-1904. Død 1904.

PETERSEN, JENNY Sophie, f. 1837. Li. 1866-70 i Historie og Fransk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift 1869 med Pastor Peter Krag. Død 1910.

TOPSØE, VILHELM Christian Sigurd, f. 1840. L. ca. 1866-71 i Historie. — Cand. jur. 1865. Redaktør af »Dagbladet« 1872, Formand for Journalistforeningen 1880. Forfatter af Romaner, Noveller og Skuespil. Død 1881. Se endv. D. B. L.

1867

BECH, CATHRINE, Li. 1867-78 i Haandarbejde, Engelsk, Dansk og Skrivning. — Udd. paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

DELBANCO, AUGUSTA, f. 1849. Li. 1867-80 i Dansk, Regning og Tysk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Ansat v. M. Kruses Skole 1881-1902.

DUMREICHER, AUGUSTA, f. 1841. Li. 1867-68 i Regning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Senere ansat ved Frk. E. Løbners Skole. Død 1889.

JUEL-HANSEN, ERNA Emilie Louise, f. Drachmann, f. 1845. Li. 1867-73 i Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1870. Bestyrerinde af Gymnastikinstitut 1884. Forfatterinde. Gift 1871 med cand. jur. Juel-Hansen, Bestyrer af Frøbel-Børnehaven, senere Realskole. Død 1922. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MADSEN, Jens Kristian, f. 1839. L. 1867-73 i Religion. — Cand. theol. 1868. Kateket ved Vor Frelsers Kirke, Kbhvn. 1869-84. Død 1884.

NØRREGAARD, Jakob LAURITZ, f. 1844. L. 1867-70 i Historie og Geografi. — Cand. theol. 1871. Lærer ved Efterslægtsselskabets Skole 1871. Kateket i Helsingør 1879, Sognepræst i Grenaa 1896-1915. Død 1916.

SKRAM, Anna Elisabeth JUTTA, f. 1850. Li. 1867-72 i Engelsk og Fransk. — Gift 1873 med Grosserer Chr. E. Rothe.

VILSØET, PIERRE Godefroi, f. 1810. L. 1867-77 i Fransk. — Lærer ved Søofficersskolen. Translatør ved det franske Gesandtskab. Titulær Professor. Død 1877.

YANOSKI, SOPHIE, Mlle. Li. 1867-69 i Fransk Konversation.

1868

ABELSTED, MARIE, Li. 1868-1902 i Historie, Geografi og Gymnastik. Død.

GAD, INGEBORG Charlotte, f. 1852. Li. 1868-71 i Regning og Tegning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift: 1) 1873 med Kunstmaler Fritz Thaulow, 2) 1887-1900 med Dr. phil. Edv. Brandes. Død 1908.

OTTESEN, B. Li. 1868-75 i Dansk, Reg-

ning og Skrivning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

OUCHTERLONY. Li. 1868-69 i Religion og Geografi. — Oprettede en mindre Pigeskole. Død 1895.

PETERSEN, DORTHEA Petra, f. 1843. Li. 1868-70 og 1884-93 i Fransk og Haandarbejde. — Ansat ved Constantin Hansen, Bindsbøll og Sarauws Kunstbroderiforretning. Død 1921.

SARAUW, VILHELMINE. Li. 1868-75 i Naturhistorie, Historie og Engelsk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift 1888 med Stiftamtmand, Kammerherre Fabritius de Tengnagel. Død 1906.

SEIDELIN, EBBINE, f. 1844. Li. 1868-69 i Regning, Fransk og Naturhistorie. — Senere Selskabsdame paa Marienborg. Død 1925.

1869

BAY, HANS Thøger Valdemar, f. 1835. L. 1869-74 i Naturhistorie og Geografi. — Cand. med. & chir. 1868. Docent v. Veterinær- og Landbohøjskolen 1869. Død 1880.

MOLTKE, THUSNELDA Henriette Marie, f. 1842. Li. 1869-95 i Religion, Historie og Pædagogik. — Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-95. Eks. Skolelærerinde. Bestyrerinde af Borgerskolen for Pigebørn (i Løngangsstræde 1870-77, i Linnésgade 1877-94 og i Østersøgade siden 1894).

MÜLLER, SIGURD Hjort, f. 1844. L. 1869-77 i Dansk. — Cand. mag 1873. Lærer ved forsk. kbh. Skoler. Rektor v. Kolding Latin- og Realskole 1886-1901. Forf. af litteraturhistoriske Skrifter. Død 1918. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

PIGUERON, Mlle. Li. 1869-71 i Fransk Konversation.

WAMBERG, MARIE, Li. 1869-71 i Historie og Geografi.

1870

ENGELHARDT, CONRAD, f. 1825. L. 1870-75 i Fransk. — Studerede Kunsthistorie og Sprog. Adjunkt i Flensborg 1857-68. Titulær Professor 1869. Forf. af arkæologiske Skrifter. Død 1881.

HAAR, MINNA, f. 1844. Li. 1870-75 i Fransk og Engelsk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift 1879 med M. A. Haar, Gartner paa Gisselfeld. Død 1879.

HANSEN, HANS CHRISTIAN PETER, f. 1840. L. ca. 1870-80 i Dansk. — Cand. phil. Redaktør af »Nær og Fjern« 1872 og af »Ill. Tidende« 1880. Censor 1899. Forf. af litteraturhistoriske Værker. Oversatte desuden fremmede Digterværker. Død 1905. Se endv. D. B. L.

MØLLER, CHRISTOFFER C. F., f. 1830. L. ca. 1870-79 i Naturlære. — Cand. theol. 1856. Adjunkt v. Haderslev lærde Skole, senere Lærer v. Haderslev Læreres Skole, Kbhvn. Død 1879.

ROSENBERG, Carl Frederik Vilhelm Mathildus, f. 1829. L. ca. 1870-74 i Historie. — Cand. jur. 1854. Dr. phil. 1861. Assistent, senere Fuldmægtig i Kultusministeriet 1854-66. Docent v. Universitetet i dansk Litteratur 1884. Død 1885. Se endv. D. B. L.

SCHÖNAU, JOHANNE Husted, f. 1843. Li. 1870-89 i Dansk og Geografi. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde v. Comtesse Moltkes Skole. Død 1889.

ZAHLE, Peter CHRISTIAN, f. 1825. L. ca. 1870-72 i Psykologi og Pædagogik. — Cand. theol. 1850. Medlem af Folketinget 1853-61 og 1866-81. Redaktør af »Folke-tidende for Midtsjælland«. Sognepræst i Rubjerg 1879, i Vallensved 1881-98. Forfatter af kirkehistoriske, novellistiske og politiske Skrifter. Død 1898. Se endv. D. B. L.

1871

BAAGØE, MARIE, f. 1849. Li. 1871-73 og 1878-88 i Tysk, Dansk, Historie, Skrivning og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

BARFOD, KIRSTINE, f. 1852. Li. 1871-73 i Haandarbejde. — Gift med Proprietær P. H. M. C. Dornonville de la Cour 1875. Død 1877.

BAUMANN, SØREN Christian, f. 1837. L. 1871-73 i Tysk. — Cand. jur. 1863. Overretssagfører. Død 1915.

DRACHMANN, JOHANNE Vilhelmine, f. 1851. Li. ca. 1871-75 i Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1877. Gift 1880 med Pastor J. Friis, Hørsholm.

FRANK, LOUISE, f. 1842. Li. 1871-72 i Haandarbejde og Tysk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Medhjælper i det til Skolen knyttede Pensionat. Død 1887.

MØLLER, CHARLOTTE, Li. 1871-74 i Skrivning og Haandarbejde.

NIELSEN, FREDRIK Kristian, f. 1846. L. 1871-81 i Historie, Geografi og Dansk, samt Psykologi og Pædagogik. — Cand. theol. 1870. Dr. theol. 1879. Kateket ved Vor Frelses Kirke, Kbhvn. 1873. Professor v. Universitetet 1877-1900. Biskop i Aalborg 1900, i Aarhus 1905. Forfatter af kirkehistoriske og theologiske Skrifter. Død 1907. Se endv. D. B. L.

OPPERMANN, ELISABETH, f. 1850. Li. 1871-97 i Historie, Geografi og Naturlære. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og ved Studier paa Universitetet.

1872

BACHE, JOHANNE, Li. 1872-75 i Fransk, Dansk og Geografi. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1926.

HAHN, BERTHA Catharine, f. Clausen,

f. 1848. Li. 1872-1911 i Religion, Dansk, Historie, Geografi og Pædagogik. Forstanderinde v. Skolen 1873-1911. Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-1909. — Eks. Skolelærerinde 1872. Gift med Købmand Hahn. Død 1916.

HARTMANN, Wilhelm EMILIUS Zinn, f. 1836. L. 1872-75 i Sang. — Organist ved St. Johannes Kirke 1861, ved Slotskirken 1871. Komponist. Død 1898. Se endv. D. B. L.

JESPERSEN, H. L. 1872-80 i Naturhistorie og Fysik. — Cand. mag.

LØNBORG, Anne KATRINE Cecilie, f. 1848. Ved N. Z.'s Skole 1872-1910. Har undervist i Religion, Dansk, Pædagogik og Haandarbejde. Forstanderinde for Underskolen 1874, for den samlede Barneskole 1882-1908. Medlem af Skolens Bestyrelse 1885-1908. — Eks. Institutbestyrerinde. Død 1925.

PIRTZEL, ANNA. Li. 1872-85 i Dansk, Regning, Skrivning og Haandarbejde. Død 1885.

SALMON, ALBERTINE, f. 1850. Li. 1872-1911 i Regning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Tillige Lærerinde v. M. Kruses Skole.

SCHMIDT, AGNES, f. ca. 1850. Li. 1872-74 i Dansk, Tegning og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1871. Senere Bestyrerinde af en mindre Pigeskole.

1873

BAY, Margrethe Elisabeth (ELISE), f. Lund, f. 1842. Li. 1873-95. Religion og Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1873. Medbestyrerinde af Comtesse Moltkes Pigeskole og Østersøgades Gymnasium. — Gift med Docent Bay. Død 1916.

BRUUN. Li. 1873-76 i Gymnastik.

HOHLENBERG, OVE, f. 1835. L. 1873-79 i Religion. — Cand. theol. 1858. Præst v.

Garnisons Kirke 1862, v. Holmens Kirke 1877-98. Død 1898.

JUEL-HANSEN, NIELS, f. 1841. L. 1873-ca. 75 i Forstandsøvelser. — Cand. jur. 1870. Oprettede den første danske Frøbel-Børnehave 1871, og oprettede senere en Realskole. Forfatter af Ungdomsbøger og sociologiske Skrifter. Død 1905. Se endv. D. B. L.

MONRAD, Li. 1873-76 i Haandarbejde (Kunstsyning).

SKRAM, EMMA Louise Mathilde, f. 1845. Li. 1873-1904 i Engelsk og Fransk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1911.

THORNLEY, Mlle. Li. 1873-79 i Fransk Konversation.

VINTER, RASMINE Sophie, f. 1848. Li. 1873-76 i Historie. — Eks. Skolelærerinde 1872. Lærerinde ved Kommuneskoler 1876-1906. Gift 1888 med Folketingsmand, Direktør Hansen-Ølstykke.

1874

CLAUDI, ALEXIA, f. 1846. Li. 1874-1903 i Sang, samt Musik og Fransk. — Uddannet ved Musikkonservatoriet. Lærerinde ved den i Tilknytning til N. Z.'s Skole arbejdende Musikskole. Død 1918.

LEHMANN, SIGNE Henriette Friederike, f. 1846. Li. 1874-77 i Musik. Leder af den i Tilknytning til N. Z.'s Skole arbejdende Musikskole 1877-1920. Død 1920.

LIND, BIRGITTE, f. 1849. Li. 1874-1909 i Fransk. — Uddannet i Paris.

LUND, CHRISTIANE, f. 1851. Li. 1874-1916 i Religion og Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1874. Forstanderinde for N. Z.'s Seminarium 1900-1916. Medlem af Skolens Bestyrelse 1903-1916.

SARAUW, LAURA, f. 1854. Li. 1874-99 i Tegning. — Kunstmalerinde. Død.

SØRENSEN, J. Li. 1874-76 i Fransk.

1875

BRANDT, Carl Joakim, f. 1817. L. 1875-80 i Religion. — Cand. theol. 1841. Lærer ved Waisenhuset 1843-53. Forstander for Grundtvigs Højskole paa Marielyst 1856-59. Sognepræst i Rønnebæk-Olstrup 1860, ved Vartov 1872-89. Redaktør af »Dansk Kirketidende«. Forf. af kirkelige Skrifter. Død 1889. Se endv. D. B. L.

BRORSON, Anna Marie ELISABETH, f. 1844. Li. 1875-78 i Fransk. — Eks. Skolelærerinde 1876. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler 1877-87. Død 1887.

ENGELHARDT, ELLINOR Dagmar Ingeborg, f. 1853. Li. 1875-84 i Fransk. — Studierejser i Frankrig. Li. ved L. Engelhardtts Skole 1881-1919. Død 1921.

FJELSTRUP, Søren Alfred AUGUST, f. 1854. L. 1875-79 i Naturhistorie. — Cand. phil. Studerede Medicin og Zoologi v. Universitetet. Lærer v. forskellige Skoler indtil 1892. Opfinder af Konserveringsmetoder. Desuden Forfatter af kulturhistoriske Værker. Død 1914. Se endv. D. B. L.

KRAMP, EMMY Elisabeth Alberta, f. 1851. Li. 1875-77 i Naturhistorie. — Eks. Skolelærerinde 1874. Cand. med. 1887. Prakt. Læge i Kbhvn. — Gift 1889 med Læge Christen Lange. Død 1894.

LIEBMANN, AXEL, f. 1849. L. 1875-76 i Sang. — Cand. polit. 1872. Uddannet paa Musikkonservatoriet. Komponist. Organist ved Garnisons Kirke. Medstifter af Korforeningen. Død 1876. Se endv. D. B. L.

RICHTER, JOHN Charles Louis, f. 1850. L. 1875-77 i Religion. — Cand. theol. 1873. Kapellan i Seest 1877, Sognepræst i Ringgive-Give 1879, i Vejen-Læborg siden 1893.

SALOMON, THERESE, f. 1849. Li. 1875-79 i Historie og Geografi. — Eks. Skolelærerinde 1880.

SØRENSEN, ANNA Boline, f. 1853. Li. 1875-78 og 1887-88 i Regning og Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1875. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler 1884-1909. Forstanderinde for Marthahjemmet. Død 1909.

1876

GRØNLUND, Carl CHRISTIAN Howitz, f. 1825. L. ca. 1876-92 i Naturhistorie. — Cand. theol. 1850. Lærer v. Haderslev lærde Skole 1861, senere v. Haderslev Læreres Skole, Kbhvn. til 1880. Assistent ved Ny Carlsberg Laboratorium 1880. Død 1901. Se endv. D. B. L.

HEDEMANN, CHARLOTTE, f. 1858. Li. 1876-82 i Dansk, Regning og Skrivning. — Gift 1882 med Apoteker K. K. Riise.

HOLDERS, Antonie (TONNY), f. 1848. Li. 1876-92 i Fransk og Skrivning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og i Frankrig. Bosat i Norge.

JESSEN, Tycho Carl Wilhelm, f. 1842. L. 1876-1917 i Regning, Matematik og Fysik. Kaptajn. Fuldmægtig i Kbhvns Magistrat 1876, Direktør sammesteds 1907. Død 1922.

LIEBMANN, NANNA Magdalene, f. Lehmann, f. 1849. Li. 1876-80 i Sang. — Gift 1874 med Organist Liebmann.

MEYER, Hans WILHELM, f. 1824. L. 1876-96 i Sundhedslære. — Cand. med. 1847. Prakt. Læge. Forf. af medicinske Afhandlinger. Æresdoktor v. forskellige udenl. Universiteter. Død 1895. Se endv. D. B. L.

MØLLER, CHRISTEN Vilhelm Viktor, f. 1845. L. 1876-79 i Religion. — Cand. theol. 1868. Kapellan i Ringsted 1869, Kapellan, senere Sognepræst v. St. Pauls Kirke, Kbhvn., Sognepræst i Gamborg 1891, i Slagelse 1896. Biskop i Aalborg 1905-15. Forf. af Skolebøger (til Reli-

gionsundervisning) og opbyggelig Skrifter. Død 1925. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SMITH, HENRIK Sophus, f. 1831. L. ca. 1876-84 i Skrivning og Regning. — Magisterkonferens 1863. Lærer ved Metropolitanskolen 1856, Adjunkt 1863 og Overlærer 1870-91 sammesteds. Titulær Professor 1891. Død 1900.

THEISEN, KARL Vilhelm, f. 1843. L. 1876-79 i Historie. — Cand. mag. 1871. Lærer ved Mariboës Skole. Bestyrer af Kolding Latin- og Realskole 1880-99. Forfatter af historiske Afhandlinger. Død 1899.

TUXEN, Søren Ludvig, f. 1850. L. 1876-88 i Historie. Forstander for Skolens Artiumskursus 1880-88. — Cand. philol. 1875. Dr. phil. 1896. Forstander for Femmers Kursus 1888-94. Bestyrer af Borgerdydskolen 1891-1906. Inspektør for Gymnasieskolerne 1906-1918. Forfatter af Afhandlinger af klassisk-filologisk Indhold, pædagogiske Skrifter m. v. Død 1919. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

1877

BARUËL, Jean Guillaume EUCHAIRE, f. 1849. L. 1877-1901 i Fransk. — Cand. mag. 1874. Lærer ved forskellige Skoler, bl. a. Borgerdydskolerne. Medbestyrer af Lang og Hjorts Kursus. Forfatter af franske Lærebøger. Død 1901. Se endv. D. B. L.

MAC GREGOR, A. STEWART. L. ca. 1877-84 i Engelsk. — Ansat i den engelske Legation.

PULLICH, JULIE Cathrine, f. 1851. Li. 1877-1916 i Tysk og Historie. Inspektrice ved Skolen 1884-1913. — Eks. Institutbestyrerinde. Død 1922.

SAHLERTZ, IVAN Edgar Aleksander, L. 1877-90 i Naturhistorie. — Kaptajn. Universitetspedel. Død 1890.

1878

ANGER, CLARA Bianca Christine, f. 1846. Li. 1878-80 i Religion. — Eks. Skolelærerinde 1877. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler 1878-1889. Død 1889.

COURSON, Mlle. Li. 1878-82 i Fransk Konversation.

EWALD, CARL, f. 1856. L. 1878-80 i Naturhistorie. — Cand. phil. Lærer ved forskellige Skoler. Roman- og Novelleforfatter. Drev tillige journalistisk Virksomhed. Død 1908. Se endv. D. B. L.

FALBE-HANSEN, IDA Mariette Helene, f. 1849. Li. 1878-84 og 1889-99, navnlig i Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1877. Mag. art. 1890. Lærerinde ved Statens Lærerhøjskole 1895-1915. Censor ved Skolelærereksamen 1892-1911. Forf. af litteraturhistoriske og pædagogiske Skrifter. Død 1922. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

FENGER, Hans Mathias, f. 1850. L. 1878-83 i Religion. — Cand. theol. 1873, Dr. theol. 1879. Kateket ved Stefanskirken 1878, Kapellan v. Vor Frelser Kirke 1880, v. Garnisons Kirke 1888. Holmens Provst 1900, Kgl. Konfessionarius 1915. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i en Række kirkelige og filantropiske Foretagender. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HANSEN, Peter Christian Vilhelm, f. 1844. L. 1878-87 i Naturlære og Matematik. — Magisterkonferens 1869, Dr. phil. 1874. Lærer ved forskellige Skoler. Docent ved Polyteknisk Lærestalt 1887, Professor sammesteds 1894-1915. Censor ved Skoleembedseksamen. Forf. af matematiske Afhandlinger. Død 1917. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

JUNGERSEN, Hector Frederik Estrup, f. 1854. L. 1878-84 i Naturhistorie. — Cand. mag. 1877, Dr. phil. 1889. Adjunkt ved Metropolitanskolen 1882-99. Docent ved Polyteknisk Lærestalt 1886-1901. Pro-

fessor v. Universitetet 1899. Mdl. af Videnskabernes Selskab. Død 1917. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

KJÆR, KAREN Nicolette Marie, f. 1857. Li. 1878-92 i Regning, Engelsk, Matematik og Fysik. — Eks. Skolelærerinde 1881 og Institutbestyrerinde. Cand. phil. Stifter af og Bestyrerinde for Karen Kjærs Skole, senere Nørre Gymn. 1892-1922. Form. f. De forenede Pigeskolers Direktion 1907-18. Død 1922. Se endv. K. B. B.

LARSEN, LAURIDS, L. 1878-82 i Dansk. — Cand. mag. Død 1883.

LEMMING, INGEBORG, Li. 1878-91 i Historie, Regning, Tysk, Haandarbejde og Gymnastik. — Gift 1891 med Adjunkt H. C. C. Mortensen, Viborg.

MEYER, EMMA AUGUSTA, f. Pedersen, f. 1852. Li. 1878-96 i Naturhistorie. — Gift 1) 1872 med Læge Ludvig Vilhelm Meyer (Død 1878); 2) 1896 med Overlæge Adolph Sell, Forstander for Epileptikeranstalten »Philadelfia«. Død 1923.

MØLLER, MARGRETHE, f. 1847, Li. 1878-1901 i Historie. — Eks. Skolelærerinde 1872. Lærerinde ved L. Engelhardts Skole 1881-1915. Død 1922.

PETERSEN, AGNES, f. 1853. Li. 1878-1919 i Historie, Dansk og Religion. — Eks. Skolelærerinde 1878.

SCHOU, KRISTINE, f. 1853. Li. 1878-80 i Naturhistorie og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Medbestyrerinde af Schou og Trolles Skole (den senere »Hellerup højere Pigeskole«).

1879

BOISEN, HARALD Immanuel, f. 1857. L. 1879-82 i Historie. Cand. theol. 1883. Sognepræst i Højrup 1890-1905. Død 1905.

ENGELHARDT, LAURA Amalie Marie, f. 1856. Li. 1879-81 i Tysk. — Eks. Skolelærerinde 1879, eks. Institutbestyrerinde

1881. Stifter af L. Engelhardts Skole og Bestyrerinde, senere Rektor til 1919.

FENGER, AUGUSTA, f. 1844. Li. 1879-81 i Religion, Dansk, Historie, Geografi og Naturhistorie. — Eks. Skolelærerinde 1878. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler 1880-1904 og ved Sortedams Gymn. siden 1893. Medstifter af Københavns Kommunelærerindeforening. Medlem af Bestyrelsen for forskellige filantropiske Foretagender. Se endv. K. B. B.

GOTFREDSEN, ANNA Christine, f. 1856. Li. 1879-82 i Haandarbejde. — Eks. Skolelærerinde 1878. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler. Gift 1887 med Kommunelærer Larsen.

HANSEN, EDLA, Li. 1879-87 i Regning, Matematik, Dansk og Tysk. — Eks. Skolelærerinde og Institutbestyrerinde. Død 1887.

JØRGENSEN, CHRISTIAN Peter Julius, f. 1851. L. 1879-84 og 1889-90 i Græsk. — Cand. philol. 1876, Dr. phil. 1888. Lærer v. Metropolitanskolen 1883-99. Museumsinspektør v. Nationalmuseet 1879. Formand f. Filologisk-historisk Samfund 1875-1915. Død 1916. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

TROJEL, GESINA Erdmandine, f. 1856. Li. 1879-87 i Dansk og Geografi. — Eks. Skolelærerinde 1883. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler 1894. Gift 1906 med Proprietær Lund, Kalifornien.

WANDALL, OLIVIA, f. 1845. Li. 1879-86 i Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1876. Li. v. kbh. Kommuneskoler 1877. Død.

1880

BORNEMANN, EMILIE, Li. 1880-85 i Sang. — Død 1885.

BRUN, Vilhelmine (MINNE), f. 1852. Li. 1880-1904 i Naturhistorie, Geografi, Tysk og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1880.

JACOBSEN, A., Li. 1880-87 i Gymnastik.

JACOBSEN, ELISABETH, Li. 1880-82 i Regning og Haandarbejde. — Gift med Grosserer Kjer.

MORTENSEN, Hans Christian Cornelius, f. 1856. L. 1880-88 i Naturhistorie. — Cand. phil. Adjunkt, senere Overlærer v. Viborg Katedralskole 1888-1920. Forf. af zoologiske Skrifter. Død 1921. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

NIELSEN, M., Li. 1880-84 i Dansk og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

PRYTZ, Peter Kristian, f. 1851. L. 1880-82 i Fysik. — Mag. scient. 1877. Lærer ved forskellige Skoler. Docent ved Polyteknisk Lærestanstalt 1886, Professor 1894-1921. Lærer ved Officersskolen. Medarbejder ved en Række videnskabelige Tidsskrifter og Medlem af Bestyrelsen for forskellige videnskabelige Foreninger. Forfatter af fysiske Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

v. ROSEN, Theodora, f. 1857. Li. 1880-82 i Historie og Engelsk. — Gift med Cand. phil. N. Restorff. Død 1926.

1881

CLOD-HANSEN, ABRAHAM, f. 1857. L. 1881-83 i Naturhistorie. — Cand. med. 1887. Reservelæge ved forskellige Hospitaller. Karantænelæge i Kbhvn. 1894. Leder af Garnisons Sygehus' Afd. for fysisk Behandling 1895-1905, af Righospitalets Afd. for Gymnastik m. v. 1903-15. Stifter af og Medlem af Bestyrelsen for forskellige Sportsforeninger. Død 1925. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

FRIMODT, MARIE Magdalene, f. 1863. Li. 1881-83 i Dansk, Geografi og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Lærerinde ved Frk. P. Friis's (senere Hertz's) Forberedelses-

skole for Drengene. Gift 1894 med Pastor Carl Skovgaard-Petersen. Død 1911.

HANSEN, Ane HENRICA, f. 1854. Li. 1881-87 i Dansk, Geografi og Historie. — Eks. Skolelærerinde 1879. Gift 1887 med Pastor Darre.

HEIBERG, JOHAN LUDVIG, f. 1854. L. 1881-84 i Latin og Græsk. — Cand. philol. 1876, Dr. phil. 1879. Lærer v. Borgerdydskolen 1877, Bestyrer smst. 1884-95. Professor v. Universitetet 1896-1925. Forf. af videnskabelige Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HOLST, A., Li. 1881-84 i Fransk.

JAHN, ELINE Alvide, f. 1855. Li. 1881-1903 i Geografi, Religion, Dansk og Engelsk. — Eks. Skolelærerinde 1881 og Eks. Institutbestyrerinde 1882. Lærerinde ved Nørre Gymnasium siden 1894.

NIELSEN, FANNY, f. 1854. Li. ca. 1881-96 i Smaabørnsundervisning. — Død 1915.

RUNG, FREDERIK, f. 1854. L. 1881-84 i Sang. — Uddannet paa Musikkonservatoriet. Operarepetitør 1872. Kapelmester 1872. Lærer ved Musikonservatoriet 1881-93. Dirigent for Cæciliaforeningens Madrigalkor 1877. Komponist. Død 1914. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SMITH, FREDERIKKE, f. 1859. Li. ca. 1881-91 i Dansk og Historie. — Bestyrerinde for Kolding Døtreskole. Død 1922.

UNNA, IDA, Li. 1881-1910 i Haandarbejde. — Uddannet i Svejts. Død 1920.

1882

ANGER, CHRISTIANE Amalie, Li. 1882-91 i Dansk og Fransk. — Eks. Skolelærerinde 1879 og Institutbestyrerinde 1883. Død 1891.

BAUDITZ, SOPHUS Gustav, f. 1850. L. ca. 1882-84 i Dansk. — Cand. jur. 1875. Forstander for det kgl. Teaters Elevskole 1881-96. Skoledirektør for de private Sko-

ler i Kbhvn. 1896, 1900 tillige for de offentlige. Titulær Professor. Forf. af Skuespil og Noveller. Død 1915. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

DUHAMEL, GABRIELLE, Mlle, Li. 1882-85 i Fransk Konversation.

ELBERLING, Rudolf Emil, f. 1835. L. ca. 1882-84 i Historie. — Cand. phil. 1853. Bibliotekar ved Rigsdagen 1880-1912. Medarbejder ved adskillige Blade og ved forskellige større Haandbøger. Død 1927. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

FREDERIKSEN, KIRSTINE, f. 1845. Li. 1882-84 i Pædagogik. — Eks. Skolelærerinde 1879. Foretog Studierejser i Amerika. Formand for Kvindelig Læseforening 1875. Redaktør af »Kvinden og Samfundet« 1887. Forf. af pædagogiske Skrifter. Død 1903. Se endv. D. B. L.

FRIIS, L. ca. 1882-84 i Historie. — Cand. mag.

KRARUP, Frederik Christian, f. 1852. L. 1882-84 i Religion. — Cand. theol. 1878. Dr. theol. 1885. Dr. theol. h. c. (i Kristiania) 1911. Sognepræst i Mariager 1884, i Sorø 1893-1922. Censor ved theologisk Embedseksamen. Forf. af theologiske, samt religionsfilosofiske og -historiske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LEHMANN, ALFRED Georg Ludvig, f. 1858. L. ca. 1882-84 i Matematik. — Cand. polyt. 1882. Assistent v. Landbohøjskolen 1882-92. Indenrigsministeriets Konsulent i Smør- og Margarinefarvesager 1888. Docent i Eksperimentalpsykologi 1890, Professor 1910. Død 1921. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LOLLESGAARD, Fru, Li. 1882-85 i Historie og Religion.

MOLBECH, Johanne, Li. 1882-84 i Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1881. Gift 1890 med Forfatteren Léon Bloy, Frankrig.

MØRK-HANSEN, SVEND, f. 1852. L. 1882-84 i Fysik. — Stifter og (1880-88) Leder

af Foreningen til Oplysningens Fremme blandt Arbejdere. Højskoleforstander i Viby 1896-1900, Bibliotekar v. Statsbiblioteket i Aarhus 1901-13.

NIELSEN, EMILIE, f. 1860. Li. 1882-85 i Haandarbejde og Dansk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

SKOUBOE, JOHANNE Konradine, f. 1855. Li. 1882-84 og 1886-92 i Regning. — Eks. Skolelærerinde 1886. Lærerinde, senere Bestyrerinde af Comtesse Molktes Pige-skole siden 1880.

STEENBERG, JACOBINE Amalie Frederikke, f. 1856. Li. 1882-1926 i Religion, Geografi, Naturhistorie, Dansk og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

WILKENS, CLAUDIUS, f. 1844. L. 1882-94 i Pædagogik. — Mag. art. 1869, Dr. phil. 1875. Docent ved Universitetet 1883, Professor 1897-1918. Forf. af filosofiske og sociologiske Værker. Se endv. D. B. L.

1883

CHRISTIANSEN, Caroline (CARLA), f. 1863. Li. 1883-85 i Naturhistorie og Regning. — Mag. art. 1896. Forfatterinde. Leder af filantropiske Arbejder. Gift med Pastor Thelin, Sverige.

HOLM, JOHANNE Margrethe, f. 1862. Li. 1883-1906 i Fransk og Matematik. — Cand. mag. 1899. Lærerinde v. Hass' Skole, Holbæk siden 1909. Gift 1906 med Oberstløjtnant i den rumænske Hær, Panaitescu.

PAUL-PETERSEN, Bartholdus, f. 1845. L. 1883-87 i Gymnastik. — Uddannet paa Hærens Gymnastikskole. Stifter og Leder af Kursus for Gymnastiklærerinder. Stifter af Gymnastikforeningen »Hermes«. Død 1906. Se endv. D. B. L.

PLOUG, HELENE, f. 1860. Li. ca. 1883-88 i Dansk, Haandarbejde og Gymnastik. — Skolebestyrerinde i Randers.

RASMUSSEN, CHRISTIANE Louise, f. 1863. Li. 1883-1905 i Græsk og Latin. — Cand. mag. 1890. Lærerinde ved Østersøgades Latin- og Realskole 1883-1905. Gift 1905 med Cand. pharm. Vibe-Simonsen.

RINGBERG, MARIE Sophie Amalie, f. 1862. Li. 1883-1924 i Fransk, Gymnastik, Skrivning og Dansk. Inspektrice ved Skolen 1900, Bestyrerinde 1909. Medlem af Skolens Bestyrelse 1909-1924. — Udd. paa N. Z.'s Privatlærerindekursus, Centralinstituttet i Stockholm og ved Studieophold i Frankrig. Forf. af Lærebøger i Fransk.

ROSENBERG, Peter Andreas Plum, f. 1858. L. 1883-92 i Dansk. — Mag. art. 1884. Lærer ved forskellige kbh. Skoler. Sceneinstruktør ved Dagmar-teatret 1889-1909. Censor ved Privatteatrene i Kbhvn. siden 1909. Skønlitterær og litteraturhistorisk Forfatter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

VINDEREN, INGEBOG Oline Marie, f. 1850. Li. 1883-1906 i Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1924.

1884

BARFRED-PEDERSEN, ELNA Oline, f. 1855. Li. 1884-86 og 1888-1907 i Engelsk.

BIELEFELDT, VIGGO Emil, f. 1851. L. 1884-1902 i Sang. — Uddannet paa Kbh.'s Musikonservatorium. Lærer ved Hornemanns Musikinstitut 1879, ved Musikonservatoriet 1883. Kantor ved Trinitatis Kirke 1880, ved Holmens Kirke 1887. Komponist. Død 1909. Se endv. D. B. L.

BLICHER, KAREN, f. 1865. Li. 1884-98 og 1901-03 i Tysk og Haandarbejde, senere i Husgerning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus, samt ved Studierejser i Amerika, Tyskland, Sverige og navnlig Norge. Lærerinde ved Statens Lærerhøjskole 1899, Inspektrice samme-

steds 1904-25. Medlem af Prisreguleringskommissionen 1916-21 og af forskellige Komiteer og Udvalg vedrørende Husgerning, Sundhedspleje o. lign. Forf. af Skrifter omhandlende huslig Økonomi m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

DAHLERUP, Karl VERNER, f. 1859. L. 1884-87 i Dansk. — Mag. art. 1883. Dr. phil. h. c. i Lund 1918. Lærer v. forskellige kbh. Skoler 1881-1911. Assistent v. Kgl. Bibliotek 1887-99. Docent ved Universitetet (Dansk) 1899, Professor (Nordiske Sprog) 1911. Mdl. af Bestyrelsen i en Række videnskabelige Foreninger. Forfatter af videnskabelige Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

DRACHMANN, Andreas Bjørn, f. 1860. L. 1884-1914 i Latin, Græsk, Oldtidskundskab, Engelsk og Tysk. Forstander for Eksamensklasserne 1888-97. — Cand. mag. 1884. Dr. phil. 1891. Docent ved Universitetet 1892, Professor 1905. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i en Række videnskabelige Selskaber. Forf. af filologiske og historiske Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

v. FISCHER, Carl EMIL Peter Theodor, f. 1836. L. 1884-87 i Naturlære. Kaptajn 1875, senere tit. Oberstløjtnant. Lærer ved forskellige kbh. Skoler. Forf. af en Lærebog i Naturlære. Død 1922. Se endv. K. B. B.

MOLLERUP, WILLIAM Arthur Julius, f. 1846. L. ca. 1884-86 i Historie. — Mag. art. 1872, Dr. phil. 1880. Assistent ved Rosenborg 1882-84, ved Nationalmuseet 1893. Direktør for Nationalmuseet 1896-1910, for Rosenborg 1898-1910. Forf. af historiske Værker. Død 1917. Se endv. D. B. L.

MØLLER, Hans Larsen, f. 1861. L. 1884-85, 1888-90 og 1909-24 i Historie. — Cand. mag. 1886. Dr. phil. 1889. Bestyrer for de Brock'ske Handelsskoler 1888-1911.

for Handels-Aftenskolen 1891-1902. Tilsynsførende ved Købmandsskolen 1902-12. Undervisningsinspektør ved Handelsskolerne 1899-1920, Direktør for Handelskoleundervisningen siden 1920. Forf. af Lærebøger i Historie og Samfundslære. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MØLLER, THYRA Cæcilie Sofie, f. 1861. Li. 1884-85, 1888-89 og 1895-97 i Dansk og Engelsk. — Cand. mag. 1895. Missionær i Kalkutta, senere Santalistan. Gift 1897 med Missionær, Pastor F. W. Steintal.

SIMESSEN, INGEBORG, f. 1861. Li. 1884-1909 i Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1884. Forfatterinde.

1885

KRARUP, KATHRINE, f. ca. 1867. Li. 1885-92 i Regning, Engelsk og Fransk. — Gift 1893 med Kunstmaler Hans Dall.

MADVIG, Mille, Li. 1885-89 i Fransk Konversation. Bosat i Frankrig.

MEYER, KIRSTINE, f. Bjerrum, f. 1861. Li. 1885-1909 i Naturlære. — Cand. mag. 1892. Dr. phil. 1909. Lærerinde ved H. Adlers Fællesskole (Sortedams Gymn.) 1900, Lektor 1920. Leder af Faglærerindernes pædagogiske Uddannelse siden 1908; Medlem af forskellige pædagogiske Bestyrelser, Kommissioner o. l. Forfatter af naturvidenskabelige Afhandlinger. Gift 1885 med Mag. scient. Adolph Meyer. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

PRUNST, ANNA, Li. 1885-89 i Historie. — Eks. Skolelærerinde og Institutbestyrerinde. Død 1889.

1886

BRIX, NINA, f. 1868. Li. 1886-93 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler, v.

Waisenhuset og ved Paul-Petersens Institut.

BRUUN, GEORG Marius, f. 1861. L. 1886-88 i Latin. — Cand. mag. 1885. Lærer v. forskellige kbh. Skoler indtil 1889. Lærer ved Kolding Latin- og Realskole 1889, Bestyrer smst. 1901, Rektor 1904. Medlem af forskellige pædagogiske Udvalg og Kommissioner, Redaktør af pædagogiske Tidsskrifter. Forfatter af Skolebøger (Engelsk) og pædagogiske Afhandlinger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

GLAHN, NANNA, Li. 1886-93 i Regning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Nonne i Galizien.

JUEL, Christian Sophus, f. 1855. L. 1886-89 i Matematik. — Mag. scient. 1879, Dr. phil. 1885. Lærer v. forsk. Skoler. Docent ved Polyteknisk Læreanstalt 1894, Professor smst. 1907-1925 (i Matematik). Redaktør af »Nyt Tidsskrift for Matematik« 1890-1916. Censor v. Skoleembedseksamen. Forf. af matematiske Skrifter og Lærebøger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LEVINSEN, Georg Marius Reinold, f. 1850. L. 1886-91 i Naturhistorie. — Mag. art. 1874. Studierejser i Grønland. Videnskabelig Medhjælper v. Zoologisk Museum 1874, Inspector smst. 1885. Forf. af zoologiske Værker. Død 1914. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LÜTKEN, ANNA Dorthea, f. Müller, f. 1861. Li. 1886-99 og 1904-05 i Engelsk og Fransk. — Cand. mag. 1894. Lærerinde ved H. Adlers Fællesskole 1916-21. Oversætter af videnskabelige Skrifter. Gift 1896 med Prof., nuværende Direktør for Haandværkerundervisn. Alfred Lütken.

MILO, SOPHIE, f. 1860. Li. 1886-1901 i Geografi. — Eks. Institutbestyrerinde 1886. Medstifter af Leerbech og Milos Skole (senere H. C. Ørstedesvejs Pigeskole) og Leder af denne siden 1901.

MUUS, VALBORG Louise, f. 1858. Li. 1886-1926 i Dansk og Historie. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

OTTOSEN, Søren JOHAN, f. 1859. L. 1886-88 i Latin. Cand. mag. 1885. Lærer ved Efterslægtsselskabets Skole 1885, Inspektør smst. 1893-1900. Leder af »Nordisk Forlag«s Skolebogsafdeling 1900-04. Forfatter af »Sønderjydske Aarbøger«, historiske Afhandlinger og Lærebøger i Historie. Medlem af Folketinget 1901-03. Død 1904. Se endv. D. B. L.

PANUM, LOUISE Nathalie Rosette Ragnhild, f. 1858. Li. 1886-1925 i Tegning og Haandarbejde. — Uddannet paa Kyhns Tegneskole og Statens Lærerkursus.

SCHIVE, Marie, Li. 1886-93 i Gymnastik. — Bosat i Norge.

1887

BACHE, FANNY, f. 1862. Li. 1887-1909 i Regning, Tysk m. v. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1909.

BONNEVIE, CHARLOTTE, f. 1858. Li. 1887-99 i Gymnastik. — Uddannet i Stockholm (Centralinstitutet). Udøver privat Virksomhed ved Sygegymnastik.

CARSTENSEN, ANE CATHRINE Margrethe, Li. 1887-92 i Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1886. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler.

GRAM, INGER Juliane, f. Tybjerg, f. 1867. Li. 1887-95 og 1903-06 i Projektionstegning. — Cand. phil. Gift 1893 med Assessor, senere Højesteretspræsident R. S. Gram.

HØEGH-GULDBERG, C., f. 1842. Li. 1887-90 i Sang. Sanglærerinde ved kbh. Kommuneskoler 1885-96.

KNUTH, GEORGINE Frederikke Vilhelmine, f. 1856. Ved N. Z.'s Skole 1887-1924. Forstanderinde for Seminariet 1896-1900, for Seminariskolen 1895-1924. Un-

derviste især i Religion. Medlem af Skolens Bestyrelse og Kasserer 1909-24. — Eks. Skolelærerinde 1887.

KROGH, Inger, f. 1847. Li. 1887-90 i Skrivning. — Uddannet paa Kleins Tegneskole og Pahlmanns Institut. Lærerinde ved Frk. Friis' (senere Hertz's) Forberedelseskole for Drengene og Paludan-Müllers (senere Milos) Pigeskole. Død 1923.

RØNNING, FREDERIK, f. 1851. L. 1887-94 i Oldnordisk og Dansk. — Mag. art. 1875. Dr. phil. 1883. Lærer v. forskellige kbh. Skoler. Undervisningsinspektør ved de private og kommunale Realskoler i København 1898-1924. Formand i »Udvalget for Folkeoplysningens Fremme« siden 1904. Forskellige pædagogiske Hverv. Titulær Professor. Forf. af litteraturhistoriske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

TRIER, Peter VIGGO, f. 1862. L. 1887-1916 i Matematik. — Mag. scient. 1886. Lærer ved forskellige kbh. Skoler samt ved Statens Lærerhøjskole. Redaktør af »Nyt Tidsskrift for Matematik« 1899. Død 1916. Se endv. K. B. B.

TRYDE, ELISABETH, f. 1867. Li. 1887-1912 i Naturhistorie og Sundhedslære. Død 1912.

1888

BARFOD, BENJAMIN Immanuel Thomsen, f. 1858. L. 1888-91 i Religion. — Cand. theol. 1884. Kateket i Vordingborg 1884, ved Frederiks Kirke, Kbhvn. 1888. Sognepræst i Glenstrup 1891, i Alsted-Fjenneslev 1909-23. Præst v. Kbhvn.s Amts Sygehjem, Ordrup, 1926.

BORUP, JOHAN Jacob Nansen, f. 1853. L. ca. 1888-90 i Verdenslitteraturhistorie. — Cand. theol. 1877. Højskolelærer fra 1878. Grundlagde 1891 Borups Højskole. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

FRIDERICIA, EMMA Amalie Hansine Hen-

riette Andrea, f. Siemsen, f. 1857. Li. 1880-90 i Geografi. — Eks. Institutbestyrerinde. Gift 1886 med Dr. phil., senere Professor I. A. Fridericia. Død 1896.

LEHMANN, Johannes EDVARD, f. 1862. L. ca. 1888-92 i Pædagogik. — Cand. theol. 1886. Dr. phil. 1896. Æresdoktor (Leyden) 1910 og (Lund) 1918. Lærer ved forskellige kbh. Skoler. Professor i Religionshistorie og -filosofi i Berlin 1910, i Lund 1913. Forfatter af religionsvidenskabelige Værker og populærvidenskabelige Skrifter vedrørende pædagogiske, religiøse og Samfundsspørgsmaal. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

NIELSEN, EMILIE Caroline, f. 1863. Li. siden 1888, navnlig i Tysk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og paa Studierejser i Tyskland.

SCHUEER, L. 1888-90 i Historie.

SMITH, MARIE Vilhelmine Georgia, f. 1867. Li. 1890-1922 i Regning og Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1892. Bestyrerinde af detsøsterlige Velgørenhedsselskabs Skole.

1889

ANDERSEN, VILHELM Rasmus Andreas, f. 1864. L. 1889-1918 i Latin og Dansk. — Cand. mag. 1888. Dr. phil. 1896. Lærer ved Statens Lærerhøjskole 1898-1920. Professor ved Universitetet 1908. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen for videnskabelige Foreninger o. l. Forfatter af en Række litteraturhistoriske Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

BENZON, EMMA Kirstine, f. 1856. Li. 1889-1914 i Engelsk. Giver Privatundervisning.

GÄHLER, THECLA DE. Li. 1889-97 og 1902-03 i Sang. Musikk lærerinde.

HEIBERG, Peter Andreas, f. 1864. L. 1889-96 i Naturhistorie. — Cand. med. 1888. Assistent i Provinsarkivet 1895, Underarkivar ved Rigsarkivet.

HORNEMANN, GERHARD Martin, f. 1852. L. 1889-1900 i Historie. — Mag. art. 1882. Lærer ved forskellige Skoler i København. Assistent ved Rigsarkivet 1888, Provinsarkivar ved Landsarkivet f. Sjælland m. m. 1897-1922. Medlem af Bestyrelsen for forskellige pædagogiske og historisk-videnskabelige Foreninger. Se endv. K. B. B.

KÜHNEL, Anna CHARLOTTE Blichert, f. 1853. Li. 1889-91 i Haandarbejde. — Gift 1891 med prakt. Læge Johs. Hagen.

RAFFENBERG, ADELHEID Cathrine, f. 1847. Li. 1889-1908 i Sang.

STEEN, HELGA, Li. 1889-91 i Tysk. Gift.

STEINTHAL, MARTHA Cecilie, f. 1861. Ved N. Z.'s Skole siden 1889. Har især undervist i Religion, Dansk og Pædagogik. Forstanderinde v. Seminariet 1896. Medl. af Skolens Bestyrelse 1898. Overbestyrerinde 1913. — Eks. Skolelærerinde 1889, eks. Institutbestyrerinde 1891. Medlem af Bestyrelsen for forskellige pædagogiske Foreninger o. l. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SØRENSEN, WILLIAM Emil, f. 1848. L. 1889-1916 i Naturhistorie. Mag. scient. 1873. Dr. phil. 1884. Lærer ved forskellige kbh. Skoler. Ansat ved Zoologisk Museum 1872-99, Inspektør ved Zoologisk Have 1881-82. Forf. af zoologiske Skrifter. Død 1916. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

1890

VINDING, NICOLINE, f. Dons, f. 1867. Li. siden 1890 i Fransk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og ved Studier i Frankrig. Gift 1897 med Premierløjtnant, senere Kaptajn Vinding.

1891

ALBRECHTSEN, DAGMAR Johanne Emilie, f. 1860. Li. 1891-94 i Anskuelsesøvelser. — Eks. Skolelærerinde 1883. Lærerinde ved

Comtesse Moltkes Skole 1883-97, ved kbh. Kommuneskoler 1890-1920.

GØTSCHÉ, JOHANNES, f. 1866. L. 1891-94 i Kirkehistorie. — Cand. theol. 1889. Kateket i Fredericia 1894, Sognepræst i Herning 1900, i Rødding 1920. Biskop i Viborg 1921. Medlem af Bestyrelsen for forskellige kirkelige Foreninger. Forfatter af kirkelige og opbyggelige Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

OLRIK, Margrethe SOPHIE Eleonora, f. Hasselquist, f. 1855. Li. 1891-1900 i Historie. — Eks. Skolelærerinde 1888. Lærerinde ved forskellige kbh. Skoler. Gift 1893 med Folkemindeforskeren Axel Olrik. Død 1911.

PRÆTORIUS, Bertha ELISABETH Sophie Margrethe, f. 1857. Li. 1891-99 i Dansk og Religion. — Eks. Skolelærerinde 1890. Lærerinde, senere Inspektør ved Kbhvns kommunale Skolevæsen.

SIEMSEN, ELISA Margrethe, f. 1871. Li. 1891-93 i Tysk. — Gift 1893 med Gros-serer Hornbech.

SOETMANN, KIRSTINE, f. 1869. Li. 1891-93 og 1899-1906 i Regning, Skrivning, Dansk og Engelsk. — Eks. Institutbestyrerinde. Studier (Engelsk) i London. Lærerinde ved den Suhrske Husmoderskole. Assistent ved Zoologisk Museum.

1892

CLAUSEN, CHRISTINE Frederikke Hedevig, f. ca. 1875. Li. 1892-96 i Dansk, Regning og Haandarbejde. — Skuespillerinde. Gift 1900 med Skuespiller, senere Teaterdirektør Aage Garde. Død 1911.

JACOBSON, ELNA Louise, f. 1862. Li. 1892-1914 i Dansk. Død 1914.

MOURIER, HANNE, f. 1874. Li. siden 1892 i Dansk, Regning og navnlig i Engelsk. Forstanderinde for de soc. Klasser 1916-17. — Udd. paa Studierejser i England.

VAUPELL, VILHELM, f. 1864. L. 1892-1923 i Religion og Pædagogik. — Cand. theol. 1887. Inspektør ved »De forenede Kirkeskoler«. Medarbejder ved forskellige kirkelige Foretagender. Død 1923.

1893

BALSLEV, Christian VILHELM Julius, f. 1860. L. siden 1893 i Naturhistorie, Naturkundskab og Geografi. — Medlem af Skolens Bestyrelse 1902-07. Cand. theol. 1883, cand. mag. 1893. Lærer ved Birkerød Skole og ved forskellige kbh. Skoler 1883-93. Inspektør ved det Wærnske Institut 1905, Direktør smst. 1921. Forf. af Skolebøger m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HOLM, GUDRUN, f. 1867. Li. 1893-96 i Gymnastik. — Massøse. Læge i New York.

LØNBORG, Ida Sofie THEODORA, f. 1872. Ved N. Z.'s Skole siden 1893. Har især undervist i Gymnastik. Inspektrice i Seminariskolen 1909-24. Kasserer for Skolen og Medlem af Skolens Bestyrelse siden 1924. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og eks. Gymnastiklærerinde.

LÜTZHØFT, HANS Henrik Holten, f. 1857. L. 1893-1904 i Religion. — Cand. theol. 1880. Kapellan i Assens 1881, Sognepræst i Kærum 1886, ved St. Pauls Kirke, Kbhvn. 1891, Stiftsprovst i Odense siden 1904. Medlem af Bestyrelsen for forskellige kirkelige Foreninger. Har bl. a. udgivet Prædikensamlinger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MÜLLER, Theodor Alfred, f. 1865. L. 1893-95 i Latin. — Cand. mag. 1892. Lærer ved de foren. Latin- og Realskoler i Kbhvn. 1892, Lektor v. St. Jørgens Gymn. 1919. Forfatter af litteraturhistoriske og kulturhistoriske Afhandlinger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SAHLERTZ, HELGA, f. 1868. Li. 1893-95 i Regning, Dansk og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1892, eks. Skolekøkkenlærerinde. Lærerinde, senere Inspektør ved Kbhvns kommunale Skolevæsen.

1894

BLOM, FRANCISKA, f. 1867, Li. 1894-97 i Religion, Dansk, Skrivning og Haandarbejde. — Eks. Skolelærerinde 1893. Lærerinde v. Frbg. Kommunesk. siden 1897.

EIBE, THYRA, f. 1866. Li. 1894-1909 i Matematik. — Cand. mag. 1895. Lærerinde ved H. Adlers Fællesskole (senere Sortedams Gymn.) 1898, Lektor smst. 1920. Forskellige pædagogiske Hverv. Forf. af matematiske Afhandlinger.

LÜTKEN, JOHANNE, f. 1869. Li. siden 1894 i Regning og Matematik. — Eks. Skolelærerinde 1893. Forfatter af Lærebøger i Regning.

MARTENSEN-LARSEN, Hans, f. 1867. L. 1893-95 i Kirkehistorie. Cand. theol. 1890, Lic. theol. 1896. Sognepræst i Vejlbj 1895, ved St. Pauls Kirke, Kbhvn. 1904, Domprovst i Roskilde 1915, 1923 tillige Stiftsprovst. Forfatter af religionsvidenskabelige Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

RASMUSSEN, Niels Jørgen David VILHELM, f. 1869. L. 1894-99 i Geografi, Naturhistorie og Fysik. — Cand. mag. 1894. Lærer ved De foren. Kirkeskoler 1891-07, Leder af de komm. Mellemskoler p. Frbg. 1907-11, Rektor v. Sundby Gymn. 1919-24, Forstander for Statens Lærershøjskole 1924. Medlem af Folketinget siden 1915. Forfatter af pædagogiske, psykologiske og andre Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

ROHING-HANSEN, MARIE, f. 1866. Li. 1894-97 i Religion, Geografi og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1894. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler. Gift med Læge Starup.

SEHESTED, HELGA Martha Cathrine, f. 1867. Li. siden 1894 i Geografi og Naturhistorie. — Eks. Skolelærerinde 1893. Desuden uddannet v. Statens Lærershøjskole.

STRØM, VINCENS Riber, f. 1864. L. 1894-95 i Historie. — Cand. mag. 1890. Lærer v. forsk. kbh. Skoler 1891-97. Lærer v. Aalborg Katedralskole 1897, Adjunkt smst. 1899. Adjunkt i Odense 1913, Lektor smst. 1919.

TOLDERLUND-HANSEN, LAURIDS Nicolaj Vilhelm, f. 1868. L. 1894-95 i Kirkehistorie. — Cand. theol. 1892. Kapellan i Søllerød 1895, Sognepræst i Vejlbj 1899, i Sandager-Holevad 1904, i Balslev 1915, i Fjelstrup 1921-27. Forskellige kirkelige Hverv. Død 1927.

1895

BALSLEV, THYRA Gyride, f. Thorsen, f. 1872. Li. 1895-1902 i Regning, Historie, Naturhistorie og Tysk. — Eks. Skolelærerinde 1894. Gift 1899 med cand. mag. (senere Lektor) Balslev. Død 1902.

BENTZEN, LAURA Johanne, f. 1874. Li. siden 1895 i Matematik og Naturlære. — Exam. polyt. Lektor.

BUCH, A. MARGRETHE, f. 1849. Li. 1895-99 i Tysk, Engelsk og Skrivning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Lærerinde v. den Buch'ske Pigeskole til 1895.

BUCH, MATHILDE, f. 1842. Li. 1895-1901 i Religion og Dansk. — Eks. Skolelærerinde. Bestyrerinde af den Buch'ske Pigeskole til 1895. Død 1925.

BUCH, YELVA, f. 1843. Li. 1895-1901 i Dansk, Tysk og Haandarbejde. Lærerinde ved den Buch'ske Pigeskole indtil 1895. Død 1927.

GRÆBE, HARRIET Frederikke, f. 1876. Li. 1895-97 i Tysk, Dansk, Haandarbejde og Gymnastik.

GRÆBE, INGRID Elisabeth, f. 1878. Li. 1895-1900 i Dansk, Engelsk og Gymnastik. Gift 1901 med Læge Schaumburg-Müller. Død 1909.

GÜNTEMBERG, INGEBORG, f. 1866. Li. 1895-97 i Dansk, Historie, Geografi og Matematik. — Uddannet paa M. Kruses Privatlærerindekursus.

v. HEDEMANN, PAUL Hans Immanuel, f. 1870. L. 1895-98 i Dansk. — Cand. theol. 1894, cand. mag. 1900. Lærer v. forsk. kbh. Skoler. Lærer og Kapellan, senere Sognepræst i Nøddebo 1903-1909. Frimenighedspræst i Frederiksborg 1909-11, Kapellan i Kolding 1914-21. Opholder sig i Italien siden 1922. Skønlitterær Forfatter.

HØEGH-GULDBERG, ANNA, f. 1845. Li. i Religion og Haandarbejde 1895-98. Død 1899.

KRARUP, ALFRIDA, f. 1867. Li. 1895-1901 i Sløjd. — Uddannet paa M. Kruses Privatlærerindekursus, Statens Lærershøjskole og paa Studierejser i Udlandet. Lærerinde ved forskellige kbh. Skoler.

MOSSIN, Sophie ELISABETH, f. 1865. Li. siden 1895 i Religion og Haandarbejde. — Udd. paa N. Z.'s Privatlærerindekursus.

RATHSACH, EMIL Christian Voss, f. 1868. L. 1895-99 i Latin. — Cand. mag. 1893. Lærer ved forsk. kbh. Skoler 1893-1902. Lærer v. Roskilde Katedralskole 1902, Adjunkt 1904, Lektor 1919 smst.

RUMP, HELENE Sofie, f. 1868. Li. 1895-97 og 1904-14 i Naturlære og Matematik. — Cand. phil. Studier ved Polyteknisk Lærestanstalt. Lærerinde ved forskellige Skoler. Bestyrerinde af Frk. Bobergs Skole 1914. Rektor smst. (nu Falkonergaardens Gymnasium) 1919-26.

SVENDSEN, C. A., f. 1859. L. 1895-97 i Matematik og Regning. — Eks. Skolelærer; Tillægseks. i forskellige Fag. Lærer ved Østersøgades Latin- og Realskole m. fl. Skoler. Død 1915.

THIELE, MARGRETHE, f. 1868. Li. 1895-1900 i Fransk. — Cand. mag. 1895. Oversætter (til Fransk) af videnskabelige Afhandlinger.

THORSEN, GERDA Ragnhild, f. 1874. Li. 1895-1901 i Historie, Naturhistorie og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1899. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler siden 1904.

WAGNER, VALBORG, f. 1871. Li. 1895-97 i Tysk og Regning. — Cand. phil. Nonne i Frankrig.

WEIKERT, ANNA Hedevig, f. 1872. Li. siden 1895 i Haandarbejde.

1896

ALBECK, EMIL, f. 1870. L. 1896-98 og 1905-20 i Kirkehistorie. — Cand. theol. 1895. Kapellan v. Ribe Domkirke 1898-1905, samtidig Lærer v. Ribe Katedralskole og Seminarium. Sognepræst v. Mariendals Kirke i Kbhvn. 1905-20. Forstander for Statsseminariet i Tønder 1920. Se endv. K. B. B.

DAHL, LOUISE, f. 1874. Li. 1896-1900 i Skrivning, Historie, Geografi og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1895, Tillægseks. i forskellige Fag. Lærerinde ved Frbg. Kommuneskoler siden 1899.

HOVGAARD, THOMAS Sørensen, f. 1848. L. 1896-1905 i Naturlære og Regning. — Cand. mag. 1895. Lærer ved forskellige kbh. højere Skoler 1896-1902. Assistent ved Polyteknisk Lærestanstalt 1902. Død ca. 1908.

LESSOW, OLGA Louise Vinding, f. Hansen, f. 1874. Li. 1896-1904 i Tegning. — Uddannet paa Kleins Tegneskole. Gift 1903 med Overretssagfører Lessow.

LUND, JOHANNE, f. 1871. Li. 1896-99 i Gymnastik. — Udd. i Stockholm. Form. for eller i Bestyrelsen for forsk. Gymnastikforeninger. Oprettede en Massage- og Gymnastikklinik. Død 1918.

NAUMANN, ANNA MATHIA Sofie, f. 1876. Li. siden 1896 i Smaa børnsundervisning, Dansk og Regning. — Uddannet paa Statens Lærerhøjskole.

NIELSEN, DAGMAR Emilie Sophie, f. Thomsen, f. 1869. Li. 1896-1922 i Dansk og Historie. — Eks. Skolelærerinde 1895. Lærerinde v. forskellige Pigeskoler 1899-96. Medlem af Bestyrelsen f. Frbg. Kommunes Hjælpekasse siden 1917. Formand for »Dansk Kvindesamfund«s Kbhvns Kreds siden 1923. Forfatter af sociale og pædagogiske Afhandlinger. Gift 1899 med Underarkivar, cand. mag. Holger Nielsen. Se endv. K. B. B.

ROTHE, ELLEN, f. 1875. Li. 1896-98 i Engelsk, Skrivning og Haandarbejde. Gift 1904 med Frihavnsdirektør J. F. Bergsøe.

TILLISCH, JOHANNE LOUISE Rottbøll, f. Koefoed, f. 1877. Li. 1896-1901. — Gift 1904 med Amtsfuldmægtig, senere Landsretssagfører Tillisch.

TROLLE, Marie BIRGIT, f. 1872. Li. 1896-99 i Naturhistorie. — Mag. scient. 1899. Assistent ved Polyteknisk Lærestalts fysiske Laboratorium 1900-08. Lærerinde ved forskellige Skoler, ved Ingrid Jespersens Skole siden 1914. Forfatter af fysiske Afhandlinger.

TSCHERNING, Valdemar, f. 1869. L. 1896-99 i Sang. — Uddannet ved Musikseminariet i Leipzig. Lærer ved Sorø Akademis Skole siden 1910. Organist og Musiklærer.

WIBERG, ROSA, Li. 1896-1900 i Regning og Geografi. Død 1900.

1897

v. COSSEL, L., Li. 1897-99 i Tysk. Konventualinde paa Støvringgaard. Død ca. 1915.

GAD, HENRIETTE Gamèl, f. 1879. Li. siden 1897 i Geografi, Naturhistorie og Iagttagelsesundervisning. — Eks. Faglærerinde.

GARDE, KAREN Emilie, f. 1868. Li. 1897-1920 i Matematik og Regning. — Exam. polyt. 1894. Adjunkt ved Hellerupgaard Gymnasium siden 1919.

HOFFMANN, MAREN Johanne, f. 1864. Li. 1897-1904 i Musik. — Uddannet bl. a. hos Violinisten V. Tofte og Prof. Anton Svendsen. Gift 1918 med Boghandler Soetmann.

KOFOED, Carl Antoni, f. 1846. L. 1897-99 i Dansk. — Cand. polit. 1873. Lærer v. private højere Skoler i Kbhvn. indtil 1913.

LINDEGAARD-PETERSEN, HARRIET, f. Spreckelsen, f. 1878. Li. siden 1897 i Religion, Dansk, Historie og Skrivning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift 1904 med nuværende Direktør for »Det internationale Sovevognsselskab« Lindegaard-Petersen.

MACKEPRANG, Carl Mouritz Clod, f. 1869. L. 1897-1909 i Historie. — Mag. art. 1894, Dr. phil. 1900. Assistent ved Nationalmuseet 1897, Afdelingsdirektør smst. 1910, Direktør for det samlede Nationalmuseum 1922. Forfatter af historiske Afhandlinger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MUNDT, GERDA, f. 1874. Li. 1897-98 og 1899-1900 i Regning, Matematik og Tysk. — Cand. phil. 1897. Studieophold i Halle. Leder af K. F. U. K. i Lyngby 1904-12, Kasserer for K. F. U. K. i Kbhvn. 1916-19. Medlem af forskellige kommunale Raad, senest af Borgerrepræsentationen i Kbhvn. siden 1919. Formand for forskellige politiske Kvindeforeninger. Se endv. K. B. B.

MØLLER, Jens MATHIAS, f. 1869. L. 1897-99 i Naturhistorie. — Cand. mag. 1893. Lærer ved forskellige Skoler indtil 1899. Lærer ved Aarhus Katedralskole 1899, Adjunkt smst. 1902, Lektor siden 1912.

NIELSEN, Carl Christian HOLGER Chri-

stoffer, f. 1868. L. siden 1897 i Dansk. — Cand. mag. 1894. Lærer ved forskellige kbh. Skoler og Kursus. Assistent ved Landsarkivet i Kbhvn. 1902, Underarkivar smst. 1914.

NIELSEN, Søren JULIUS Elisæus Levin- sen, f. 1874. L. 1897-99 i Græsk. — Cand. mag. 1897. Studieophold i Rom. Lærer ved forskellige kbh. Skoler indtil 1905. Adjunkt v. Frborg Statsskole 1905, Rektor v. Ribe Katedralskole 1910, v. Ø. Borgerdydskole i Kbhvn. 1918. Lektor v. V. Borgerdydskole og v. Universitetet 1924. Lærer ved Statens Lærerhøjskole. Medlem af Bestyrelsen for forskellige pædagogiske Foreninger m. v. Se endv. K. B. B.

OEST, JOHANNE, f. 1874. Li. 1897-99 i Dansk, Regning og Haandarbejde. Gift med Kontorchef Gudmon.

ROHDE, ÁSA, f. Zøylner, f. 1874. Li. 1897-1903 og siden 1915 i Latin, Fransk og Kunsthistorie. — Cand. mag. 1900. Lærerinde v. forskellige Skoler. Gift 1903 med Landskabsmaler Johan Rohde.

ROSENDAHL, Ida, f. 1873. Li. 1897-1900 i Gymnastik. — Uddannet paa forskellige Gymnastikkursus. Gift 1900 med Snedkermester Troels Lund.

1898

BAHNSON, Antonie (TONI), f. 1874. Li. siden 1898 i Regning, Skrivning og Haandarbejde. — Uddannet paa N. Z.'s Privat- lærerindekursus.

BECKETT, JOHANNE, f. 1871. Li. 1898-1900 i Tysk. — Uddannet paa N. Z.'s Privat- lærerindekursus og ved Studier ved Universiteterne i Marburg og Wien. Lærerinde v. Karen Kjærs Skole (Nørre Gymnasium) siden 1900, Adjunkt smst. 1919.

BERTELSEN, Hans HENRIK August, f. 1874. L. 1898-1901 i Dansk. — Cand. mag. 1898, Dr. phil. 1902. Lærer ved forskellige Skoler 1898-1905. Adjunkt ved Metropolitanskolen 1905-12, Rektor v. Roskilde Katedralskole 1912-18. Undervisningsinspektør for de højere Almensko- ler 1918. Forf. af sproghistoriske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

CARSTENSEN, ESTHER, f. Hansen, f. 1873. Li. 1898-1904 i Projektionstegning. — Cand. math. 1897. Redaktør af »Kvinden og Samfundet« 1908-13. Medlem af forskellige Bestyrelser indenfor »Dansk Kvin- desamfund«. Gift 1898 med Premierløjtnant, nuværende Oberst, Kammerjunkeren Ivan Carstensen. Se endv. K. B. B.

CASSE, SIGRID, f. 1870. Li. 1898-1916 i Religion. Forstanderinde for de sociale Klasser 1911-16. — Eks. Skolelærerinde 1897. Lærerinde ved Comtesse Moltkes Pigeskole fra 1924.

HELMS, MARIE, f. 1870. Li. 1898-1902 i Dansk. — Uddannet ved Universitetet i Grenoble. Lærerinde ved forskellige Skoler, v. Aurehøj Gymnasium siden 1916.

MARSTRAND, MARGRETE, f. Lønborg Jensen, f. 1874. Li. 1898-1916, især ved Smaaabørnsundervisning. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Forf. og Ud- giver af Skole- og Børnebøger. Gift 1915 med Borgmester J. Marstrand.

SALOMONSEN, SALLY Adolphine Frede- rikke, f. 1869. Li. siden 1898 i Naturlære. Lektor. — Cand. phil. Studier ved Poly- teknisk Læreanstalt. Tillige Lektor ved M. Kruses Skole siden 1910.

SCHLICHTKRULL, ELISABETH, f. 1857. Li. 1898-1902 i Tysk. Lærerinde ved for- skellige Skoler.

TELMANN, KATE, f. Hempel, f. 1879. Li. 1898-1912 i Fransk, Naturlære og Reg- ning. — Cand. phil. Eks. Institutbesty- rerinde. Lærerinde ved Gentofte kom-

munale Skolevæsen. Gift 1907-21 med Gymnastikdirektør Kåre Teilmann.

TORM, FREDERIK Emanuel, f. 1870. L. 1898-1904 i Religion. — Cand. theol. 1894, Studierejse 1895-97. Lic. theol. 1901. Professor v. Universitetet 1903. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i forskellige kirkelige Foretagender. Forf. af theologiske Værker. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

TRYDE, LOUISE, f. 1876. Li. 1898-1900 i Regning og Matematik. — Cand. mag. 1902. Lærerinde ved forskellige Skoler, Beregnerassistent i Statsanstalten for Livsforsikring 1906-09. Gift 1909 med Sognepræst Erik Eriksen.

UDSEN, Søren CARL, f. 1864. L. 1898-1918 i Sang og Musik. — Uddannet ved Musikkonservatoriet. Død 1918.

UDSEN, Johanne (JONNA) Amalie Kirstine, f. Thomsen, f. 1868. Li. siden 1898 i Sang. — Udd. i U. S. A. Leder af Musikskole. Gift 1886 med Sang- og Musiklærer Udsen.

1899

BARMWATER, Peter Heinrich Ferdinand, f. 1867. L. 1899-1918 i Naturlære. — Cand. mag. 1890. Dr. phil. 1898. Lærer v. Ø. Borgerdydskole 1886-1918. Lærer v. Polyteknisk Læreanstalt 1894, Docent v. Farmaceutisk Læreanstalt 1900. Forfatter af fysiske Afhandlinger og af Lærebøger i Naturlære. Død 1918. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HOLTEN-BECHTOLSHEIM, HANS Gustav, f. 1875. L. 1899-1904 i Latin. — Cand. mag. 1899. Adjunkt ved Sorø Akademis Skole 1904, Lektor smst. 1919. Forf. af Skolebøger (græsk Mytologi) og Oversætter af græske Skrifter.

LANGBALLE, Li. 1899-1901 i Tysk.

LØNBORG, NANNA Conradine, f. 1881. Li. 1899-1902 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Lærerinde ved Statens

Gymnastikinstitut. Gift: 1) 1906 med Magister Harald Nielsen, 2) 1921 med Skoleinspektør Reimer.

MOLTESEN, EVA Elisabeth, f. Hällström, f. 1871. Li. 1899-1902 i Svensk. — Cand. mag. 1894. Medarbejder ved »Salmonsens Leksikon« m. v., Forfatter af Skrifter vedrørende finske Emner og finsk Litteratur. Gift 1898 med Dr. phil. Laust Moltesen. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MOLTESEN, Laust Jensen, f. 1865. L. 1899-1913 i Historie. — Cand. theol. 1888. Dr. phil. 1896. Lærer v. forskellige Skoler bl. a. v. Statens Lærerhøjskole 1903-14. Statens Tilsynsførende ved Højskoler 1913. Medlem af Folketinget 1909-18 og 1920-26. Udenrigsminister 1926. Forf. af kulturhistoriske Afhandlinger m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

NUTZHORN, SIGRID, f. 1876. Li. siden 1899 i Gymnastik. — Gymnastikdirektørens. fra Centralinstitutet i Stockholm. Forfatter af Artikler om Gymnastik. Formand for eller i Bestyrelsen for flere Gymnastik-Foreninger.

SEIDENFADEN, SIGRID, f. 1878. Li. 1899-1903 i Dansk, Tysk og Haandarbejde. Gift 1923 med Grosserer Fritz Rolff.

TETENS, GRACE Gillelan, f. 1867. Li. 1899-1905 i Engelsk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Død 1909.

THOMSEN, HEDVIG, f. 1869. Li. 1899-1920 i Matematik og Regning. Adjunkt ved Nørre Gymnasium siden 1920.

ZAHLE, AGNETE, f. 1877. Li. 1899-1902 i Dansk og Haandarbejde. Gift 1903 med Generalkonsul, Grosserer Kaj Bruun Muus.

ZAHLE, OTTO, f. 1875. Ved N. Z.'s Skole siden 1899. Inspektør ved Skolen 1906, Medlem af Skolens Bestyrelse 1910, Rektor fra 1913. — Cand. mag. 1899. Translatør i Fransk 1900. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

1900

BARFOD, ANNA TANG, f. 1875. Li. 1900-03 i Dansk, Tegning, Haandarbejde og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde 1900, eks. Gymnastiklærerinde. Bestyrerinde af P. Lønborgs Skole. Inspektør ved Frederiksberg kommunale Skolevæsen.

BARFOD, HULDA Ostenfeld, f. 1881. Li. 1900-26 i Sløjd. — Uddannet ved Statens Lærerhøjskole. Død 1926.

BJERRE, EDLE, f. Bentzen, f. 1870. Li. 1900-02 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Lærerinde ved Statens Gymnastikinstitut. Gift 1898 med Ingeniør Bjerre.

CHRISTENSEN, LUDVIG, f. 1854. L. 1900-03 i Religion. — Cand. theol. 1879. Kapellan i Sdr. Omme 1880, Sognepræst i Gjern 1884, i Kristrup 1894. Kapellan v. Frelsers Kirke, Kbhvn. 1899, Sognepræst v. Christians Kirke 1901, i Køge 1903-25.

JENSEN, Anna ELISABETH, f. 1877. Li. 1900-03 i Dansk, Regning og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1900. Lærerinde, senere Viceinspektrice ved kbh. Kommuneskoler.

LARSEN, IDA Margrethe, f. ca. 1875. Li. 1900-03 i Dansk og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1900. Død 1903.

MADSEN, Marie, Li. 1900-03 i Dansk, Historie, Geografi og Tysk. — Eks. Institutbestyrerinde.

THEISEN, Estrid MARIE, f. 1874. Li. 1900-06 i Historie og Dansk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og Statens Lærerhøjskole. Lærerinde ved Mørks Skole, Hillerød 1907-14. Skolebestyrerinde i Kolding 1915-23, i Ribe siden 1923.

VAHL, MARTIN, f. 1869. L. 1900-21 i Naturhistorie og Geografi. — Cand. theol. 1895, cand. mag. 1900, Dr. phil. 1904. Professor v. Universitetet 1921. Forfatter af videnskabelige Værker og af Lærebøger

i Naturkundskab og Geografi. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

WAHL, IDA Christiane, f. 1869. Li. 1900-02 i Dansk og Historie. — Uddannet ved Studieophold i Paris. Lærerinde ved Nørrebros Døtreskole. Gift 1903 med Overlæge J. Schrader.

1901

FENGER, KAREN, f. 1883. Li. 1901-04 i Smaabørnsundervisning. Gift 1909 med Bankdirektør Poul Harhoff.

LUND, BETTY, f. 1880. Li. siden 1901 i Dansk og Historie. — Uddannet paa Statens Lærerhøjskole.

MICHELSSEN, MARIE, f. 1881. Li. 1901-04 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Musiklærerinde.

NYHOLM, THORA Birgitte, f. 1877. Li. 1901-12 i Kvindeligt Husgerning. Død 1912.

ROSENØRN, MARIE, f. Rosenørn, f. 1878. Li. siden 1901 i Haandarbejde, Geografi og Naturhistorie. Gift 1908 med Toldkontrollør Rosenørn.

TOFTE, EMILIE Anna, f. 1867. Li. siden 1901 i Dansk, Geografi, Historie og Taleteknik. — Eks. Skolelærerinde 1901.

WERNER, AGNES, f. 1865. Li. 1901-13 i Tysk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og paa Studierejser. Lærerinde ved forskellige Skoler. Gift 1913 med Købmand Lauritzen, Slagelse.

1902

ANDERSEN, SIGRID Ingeborg, f. Hertel, f. 1882. Li. 1902-19 i Gymnastik. — Eks. Faglærerinde. Lærerinde ved M. Kruses Skole siden 1909. Gift 1915 med Lektor Carl Andersen.

BERGMANN, LORENZ Andreas Christian, f. 1875. L. siden 1902 i Religion. — Cand. theol. 1899. Assistent ved Theologisk La-

boratorium 1903-16, Lærer ved forskellige Skoler fra 1899, v. Statens Lærerhøj-skole fra 1914. Lektor v. Universitetet 1918, Docent smst. 1923. Forf. af missionsvidenskabelige m. fl. Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

BUDTZ-JØRGENSEN, f. 1872. L. 1902-06 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærer. Løjtnant. Død 1906.

CADOVIUS, INGEBORG, f. 1879. Li. 1902-04 i Naturhistorie og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1902. Lærerinde v. kbh. Kommuneskoler 1907, Inspektør siden 1922.

FLENSBORG, Carla AUGUSTA, f. 1872. Li. 1902-17 i Gymnastik, Skrivning og Haandarbejde. — Eks. Gymnastiklærerinde. Gift 1917 med Borgmester, senere Dommer Malta-Müller.

GEDDE, ELISABETH, f. 1873. Li. 1903-05 i Dansk. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler. Død 1909.

KOCH, OLIVIA, f. 1882. Li. 1902-05 i Religion, Dansk, Regning og Haandarbejde. — Cand. phil. Eks. Skolelærerinde 1909. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler siden 1910.

LARSEN, IDA, f. 1871. Li. 1902-05 i Gymnastik. — Uddannet paa Femmers Privatlærerindekursus, eks. Gymnastiklærerinde og Sygegymnast. Gift 1906 med Maskininspektør C. C. Ilving.

1903

AGERTOFT, Peter Martin Frederik, f. 1865. L. 1903-18 i Naturlære. — Cand. mag. 1894. Lærer ved forskellige kbh. Skoler, navnlig ved Henrik Madsens Skole (St. Jørgens Gymn.) siden 1909, Lektor smst. 1919. Lærer ved Statens Lærerhøj-skole 1913. Medlem af forskellige Eks-amenskommissioner.

BLYTT, VALBORG, f. Wiengaard, f. 1862.

Li. 1903-10 i Sang. — Gift 1885 med Professor Blytt. Død 1918.

BOYE, ANNA, f. 1872. Li. 1903-07 i Religion, Engelsk, Haandarbejde og Anskuelsesøvelser. — Gift 1908 med Fuldmægtig, senere Kommitteret v. den militære Klædefabrik Hatting.

HERTEL, ELNA, f. Steen, f. 1872. Li. 1903-07 i Tegning. — Billedhuggerinde. Gift 1906 med Inspektør Hertel.

LANGKILDE, KIRSTEN, f. 1873. Li. siden 1903 i Historie og Engelsk. — Cand. mag. 1901. Lærerinde ved forskellige Skoler, ved L. Engelhardts Skole (nuværende Rysensteens Gymn.) 1909, Lektor smst. 1919. Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse 1916-21. Medlem af Bestyrelsen i Forsvarsforeninger m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

MATTHIASSEN, ANNA Marie Elisabeth, f. 1880. Li. 1903-09 i Dansk, Geografi, Regning og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1903. Lærerinde ved kbh. Kommuneskoler siden 1908.

PAULLI, BETTY, f. 1879. Ved N. Z.'s Skole siden 1903. Har navnlig undervist i Religion og Dansk. Forstanderinde for Barneskolen 1924. Medlem af Skolens Bestyrelse siden 1916. — Eks. Skolelærerinde 1901.

TRUELSEN, ANNA Marie, f. 1885. Li. 1903-07 i Engelsk, Haandarbejde og Skrivning. Overassistent ved Københavns Telefonselskab.

VOIGT, GERDA Anna Elisabeth, f. 1883. Li. siden 1903 i Dansk, Skrivning og Haandarbejde.

1904

FRANTZEN, Jenny Marie (MINNA), f. 1873. Li. 1904-11 i Engelsk og Tysk. Missionsarbejder.

FROM, KAREN, f. 1886. Li. 1904-06 og

1911-12 i Dansk og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1911. Gift 1913 med nuværende Overlæge, Dr. med. H. E. Abrahamsen.

GULDBERG, MARIE, f. 1859. Li. 1904-24 i Tegning.

JUNGERSEN, REGITZE Charlotte, f. 1880. Li. 1904-06 i Dansk, Engelsk og Tegning. — Cand. phil. 1900. Gift 1907 med nuværende Højskoleforstander, cand. theol. Johs. Monrad.

JØRGENSEN, OVE, f. 1877. L. siden 1904 i Latin, Græsk og Oldtidskundskab. — Mag. art. 1902. Studierejser til Berlin, Italien og Grækenland. Lærer ved forskellige Skoler, Lektor 1921. Lærer i Græsk ved Universitetet fra 1914.

KIER, Karen Margrethe (KAMMA), f. 1884. Li. 1904-05 og 1906-08 i Dansk. — Cand. phil.

NISSEN, OLGA, f. 1869. Li. 1904-21 i Musik. — Giver Musikundervisning.

SVANE, Hans Anton, f. 1869. L. 1904-20 i Regning. — Eks. Skolelærer 1889. Lærer ved Kbhvns Kommuneskoler 1892, Skoleinspektør 1914, Viceskoleinspektør 1916. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i en Række pædagogiske m. fl. Foreninger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

TILLISCH, JOHANNE Jacobine Nicoline, f. 1880. Li. siden 1904 i Smaa børnsundervisning, Dansk, Geografi, Naturhistorie og Skrivning. — Udd. p. Stat. Lærerhøjskole.

ØLLGAARD, KAREN Lind, f. 1882. Li. 1904-08 i Regning og Haandarbejde. — Tandlæge.

1905

FENGER, CLARA, f. 1886. Li. 1905-09 i Dansk og Engelsk. — Gift 1910 med nuværende Landsretsdommer L. N. Hvidt.

HERTEL, NINA, f. Gertz, f. 1881. Li. siden 1905 i Fransk, Engelsk og Latin. Lektor 1920. — Cand. mag. 1909. Gift 1909 med Kaptajn E. Hertel.

HØYER, ANNA Sofie Frederikke, f. Olsen, f. 1884. Li. 1905-12 i Religion, Matematik og Dansk. — Eks. Skolelærerinde og eks. Faglærerinde. Gift 1911 med cand. mag. Høyer, nuværende Seminarieforstander i Aarhus.

LASSEN, AGNES Marie, f. 1880. Li. siden 1905 i Dansk, Tysk og Latin. — Eks. Faglærerinde 1910, cand. mag. 1915. Skuespillerinde v. Det kgl. Teater 1903-05. Lærerinde v. (H. Adlers Skole) Sortedams Gymn. 1915, Lektor smst. 1920.

LORENZ, SIGRID Marie Elisabeth, f. Frederiksen, f. 1875. Li. 1905-09 i Violinspil. Gift 1907 med Havneingeniør, senere Havnebygmester Johan Lorenz.

PHILIPSEN, RACHEL Lykke WISSING, f. 1880. Li. siden 1905 i Gymnastik og Skrivning. — Eks. Gymnastiklærerinde.

RAFN, GERDA, f. 1877. Li. 1905-08 i Dansk, Historie og Geografi. — Uddannet paa Statens Lærerhøjskole. Lærerinde paa Færøerne. Lærerinde ved Kbhvns Kommuneskoler siden 1920.

ROSE, VALBORG, f. Berg, f. 1874. Li. 1905-20 i Sang. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus. Gift 1902 med Skoleinspektør Rose.

RÆDER, HANS Henning, f. 1869. L. 1905-07 i Græsk. — Cand. mag. 1893. Dr. phil. 1900. Lærer ved Universitetet i Latin siden 1911 og i Græsk siden 1915. Bibliotekar ved filologisk-historisk Laboratorium. Forf. af Værker vedrørende klassiske Emner. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

SKYTTE, CATHRINE Marie, f. Ishøy, f. 1883. Li. 1905-19 i Matematik, Regning og Naturlære. — Cand. phil. Gift 1909 med Hospitalsassistent Skytte. Død 1919.

1906

BARUËL, ELSE Margrethe, f. Brandt, f. 1886. Li. 1906-17 i Engelsk. Gift 1915 med

Overretssgff., nuvær. Fuldmægtig i Kbhvns Skoledirektion J. F. E. Baruël.

FALKENSTJERNE, VAGN, f. 1882. L. 1906-08 i Engelsk og Dansk. — Cand. mag. 1909. Lærer ved forskellige kbh. Skoler. Adjunkt v. Østre Borgerdydskole 1925, Lektor v. Gentofte Statsskole 1926. Forf. af Skolebøger (Engelsk og Dansk.)

GRABOW, KAREN, f. 1884. Li. 1906-08 i Dansk og Historie. — Eks. Faglærerinde. Lærerinde ved forskellige Skoler, ved Ingrid Jespersens Skole siden 1912.

HARPØTH, ANNA Elisabeth, f. Baruël, f. 1878. Li. siden 1906 i Smaabørnsundervisning, Dansk, Haandarbejde og Skrivning. Gift 1911 med cand. pharm. Harpøth.

KRYGER, ALFA Mary Agnes, f. Johansen, f. 1874. Li. 1906-24 i Regning. — Cand. phil. Medindehaver af Handlesskole for Kvinder. Gift 1900 med Pastor Kryger, Matthæus Kirke, Kbhvn.

LISBERG, ANNA EDEL Elisabeth, f. 1885. Li. 1906-09 i Religion og Tegning. — Sekretær i Kristelig Forening for unge Kvinder 1909-19. Leder af den indre Bys kristelige-sociale Arbejde siden 1920.

LORENZEN, VILHELM Birkedal, f. 1877. L. 1906-18 i Historie. — Cand. mag. 1901, Dr. phil. 1921. Studierejser i Tyskland, Italien, Frankrig og Belgien. Lærer v. forskellige Skoler og Kursus, bl. a. siden 1912 v. Kadetskolen, 1912 v. Statens Lærershøjskole og siden 1920 Adjunkt ved Metropolitanakademiet. Forfatter af kulturhistoriske, især arkitekturhistoriske Skrifter m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LUDWIGS, CHRISTIAN, f. 1877. L. 1906-15 i Religion. — Cand. theol. 1902. Lærer v. forskellige Skoler. Kapellan ved Blaa-gaards Kirke, Kbhvn. 1905, ved Vor Frel-sers Kirke 1911. Biskop i Aalborg 1915. Sekretær i Udvalget for den grønlandske Kirkesag 1906. Medlem af Bestyrelsen for forsk. kirkelige Foretagender. Forfatter

af Skrifter, især vedrørende grønlandske Forhold, samt vedrørende dansk Salmedigting. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

POULSEN, HENRIETTE, f. 1886. Li. 1906-09 i Dansk, Historie, Naturhistorie og Geografi. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler.

1907

BAGGE, KAREN Dortha, f. 1884. Ved N. Z.'s Skole siden 1907. Har undervist i Dansk og Historie. Bestyrerinde for Seminar-skolen 1924. Medlem af Skolens Bestyrelse fra 1924. — Cand. phil. Eks. Faglærerinde. Medlem af Bestyrelsen i forskellige pædagogiske Foreninger.

BREDSORFF, KAJ Christian Bramhelt, f. 1880. L. 1907-11 i Dansk. — Cand. mag. 1904. Lærer v. Rungsted Kostskole 1904-07. Lærer v. Frederiksborg Statsskole 1911, Lektor smst. 1921. Forfatter af Af-handlinger om engelsk Litteratur m. v.

JACOBSEN, INGEBORG Gudrine, f. 1882. Li. 1907-15 i Engelsk. — Cand. mag. 1912. Lærerinde v. Wintellers Skole, Odense 1915, Adjunkt v. St. Knuds Gymnasium, Odense 1921.

LUND, HELGA, f. 1881. Li. 1907-09 i Projektionstegning. — Cand. mag. 1908. Lærerinde v. kbh. Skoler 1908-12. Lærerinde v. Helsingør højere Almenskole 1912, Lektor smst. 1920. Rektor v. St. Knuds Gymnasium, Odense, 1926. Medlem af Helsingør Byraad 1919-26.

NØRREGAARD, MARGRETHE, f. 1879. Li. 1907-17 i Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Kontorassistent i Kirkeministeriet.

PAGH, INGEBORG, f. 1883. Li. siden 1907 i Haandarbejde, Skrivning og Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde.

THAULOW, KARIN Valborg Agnete, f. 1884. Li. 1907-09 i Naturlære. — Cand.

polyt. Assistent v. Universitetets kemiske Laboratorium.

THEISEN, EBBA Helga Cecilie Bøttiger, f. Carlsen, f. 1886. Li. siden 1907 i Violinspil. — Gift 1921 med Grosserer Theisen.

VINDING, POUL Andreas, f. 1877. L. siden 1907 i Violinspil og Sang. Lærer ved forskellige kbh. Skoler.

1908

BATTAGLIA, VALBORG Bertha, f. 1887. Li. 1908-13 i Naturhistorie, Geografi og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1908. Eks. Faglærerinde. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler fra 1913.

BETRUP-HANSEN, Henriette Mathilde, f. 1885. Li. 1908-10 i Religion, Naturhistorie, Regning og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1908. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler fra 1910.

KOEFOED, EDITH, f. 1881. Li. 1908-13 i Kvindelig Husgerning.

MADVIG, Mme. Li. 1908-10 i Fransk. Død 1926.

TRYDE, INGEBORG, f. 1880. Li. siden 1908 i Tysk og Dansk. — Eks. Faglærerinde.

1909

CHRISTENSEN, CLARA, f. 1880. Li. siden 1909 i Religion, Dansk, Naturlære og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1909 og eks. Faglærerinde.

EILERSEN, MARIE, f. 1859. Li. siden 1909 i Tegning. — Uddannet paa Kleins Tegneskole.

HELWEG-MØLLER, HENRY, f. 1881. L. siden 1909 i Engelsk. — Cand. mag. 1906. Lærer v. forskellige kbh. Skoler. Lektor v. Sortedams Gymnasium 1919. Forfatter af engelske Skolebøger.

JØRGENSEN, ELLEN Sophie Rasmine, f.

1877. Li. 1909-16 i Historie. — Cand. mag. 1903. Dr. phil. 1909. Studierejser i Sverige, England, Tyskland og Italien. Lærerinde v. forskellige Skoler. Underbibliotekar v. det kgl. Bibliotek 1915. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i forskellige historisk-videnskabelige Foreninger. Forfatter af historiske Arbejder. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

LIISBERG, INGEBORG, f. 1887. Li. siden 1909 i Matematik, Regning og Haandarbejde. — Eks. Faglærerinde.

RASMUSSEN, SIGRID Emilie, f. 1888. Li. 1909 i Sang m. fl. Fag. — Eks. Skolelærerinde 1909 og eks. Faglærerinde.

1910

BOCKELUND, Elisabeth (ELISE) Margrethe, f. 1890. Li. 1910-11 og 1915-16 i Religion og Historie. — Cand. mag. 1918. Lærerinde ved forskellige Skoler. Sekretær i K. F. U. K. i Aarhus.

BORRIES, CECILIE Elisabeth Catharine, f. 1867. Li. 1910-17 i Sang. — Lærerinde v. Frbg. Kommuneskoler.

DELBANCO Petersen, EVA, f. 1882. Li. 1910-15 i Naturlære. — Eks. Faglærerinde. Cand. mag. 1923. Lærerinde v. Pigeskolen i Rosenvænget.

HAMMER, Margrethe, f. Lund, f. 1859. Li. 1910-21 i Haandarbejde. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde ved Kbhvns Kommuneskoler.

PETERSEN, SOPHIE Clausine, f. 1887. Li. 1910-13 i Naturlære. — Cand. mag. 1911. Studierejser i Grønland. Lærerinde ved forskellige Skoler 1911-20. Lektor ved Nørre Gymnasium 1920. Medlem af Bestyrelsen for forskellige Lærerorganisationer, Udvalg (Grønlandske Kirkesag, Østgrønland) m. v. Forf. af geografiske og geologiske Afhandlinger, Skolebøger m. v.

1911

BRODERSEN, ELLEN, f. 1891. Li. siden 1911 i Tysk. — Eks. Faglærerinde.

BRØNDUM-NIELSEN, Johannes, f. 1881. L. 1911-13 i Dansk. — Eks. Skolelærer 1902. Mag. art. 1910, Dr. phil. 1914. Lærer v. Statens Lærerhøjskole 1909-19. Docent v. Universitetet 1917, Professor smst. 1926. Redaktør v. »Ordbog over det danske Sprog« 1915, v. »Salmonsens Leksikon« 1926. Medlem af Bestyrelsen for en Række videnskabelige, især filologiske Selskaber, Foreninger og Udvalg. Forfatter af filologiske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

GRANØ, GERDA Ingeborg Vang, f. 1888. Li. siden 1911 i Engelsk og Tysk. — Eks. Faglærerinde.

HEIBERG, ELISABETH Marie, f. 1880. Li. 1911-13 i Historie og Tysk. — Eks. Faglærerinde. Gift med Sognepræst Wernberg-Møller, nu i Kerteminde.

KJELGAARD, ALICE Brix, f. 1890. Li. siden 1911 i Religion, Fysik, Kemi og Matematik. Inspektrice v. Skolen 1924. — Eks. Faglærerinde.

KOCH, ANNA, f. 1880. Li. 1911-13 i Religion. — Eks. Faglærerinde. Bestyrerinde af Pigeskolen i Rosenvænget siden 1914.

ROSENØRN, Eleonora (ELÉ) Sofie Elisabeth, f. 1880. Li. siden 1911 i Haandarbejde.

WINTHER, Gudrun S., f. 1889. Li. 1911-13 i Religion, Dansk, Geografi, Regning og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1911. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler 1913. Gift med Kommunelærer Nielsen.

1912

BAGGESEN, CAROLINE, f. 1868. Li. 1912-19 i Ler- og Papsløjld og Anskuelsestegning. — Eks. Skolelærerinde 1891. Eks. Institut-

bestyrerinde. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler fra 1895. Død 1919.

BLOCH, Kamma, f. 1888. Li. 1912-14 i Religion, Dansk, Geografi og Haandarbejde. — Eks. Skolelærerinde 1911. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler.

CARSTENSEN, EMMY, f. Heiberg, f. 1883. Li. 1912-13 og 1917-19 i Engelsk, Tysk og Historie. — Eks. Faglærerinde. Gift med Styrmand Carstensen.

HEMPEL, JENNY, f. 1882. Li. 1912-14 i Naturhistorie. — Mag. scient. 1910. Dr. phil. 1916. Assistent v. Prof. W. Johannsens Arvelighedsundersøgelser 1910-13, ved Carlsberg Laboratoriet 1914-16. Universitetsstipendiat v. Oslo Universitet 1919-22. Forfatter af videnskabelige Værker. Gift 1917 med Overbibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Oslo Wilhelm Munthe.

HOLSTEIN, BODILD, f. 1874. Li. 1912-17 i Sundhedslære. — Cand. med. 1904. Reservelæge ved Howitz' Fødehjem siden 1910. Prakt. Læge paa Frbg.

JESPERSEN, KRISTIANE Marie, f. 1882. Ved N. Z.'s Skole siden 1912. Har især undervist i Religion, Naturlære, Matematik og Regning. Inspektrice 1916. — Eks. Skolelærerinde og Faglærerinde.

JØRGENSEN, ALFRED Theodor, f. 1874. L. 1912-17 i Vejledning i Velgørenhedsarbejde. — Cand. theol. 1897, Dr. theol. 1907. Sekretær v. »De samvirkende Menighedsplejer« siden 1902. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i en Række kristelig-filantropiske og kirkelige Foretagender. Medarbejder ved »Berlingske Tidende«. Forf. af theologiske og kirkelige Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

TØRSLEFF, SIGNE, f. 1879. Ved N. Z.'s Skole 1912-20. Har navnlig undervist i Religion, Dansk, Regning og Matematik. Inspektrice v. Skolen 1916-20. — Eks. Skolelærerinde 1913. Overlærer v. Haderslev Realskoler siden 1920.

1913

BORGEN, ELLEN Jutta Mathilde, f. 1877. Li. 1913-16 i Dansk. — Eks. Skolelærerinde og eks. Institutbestyrerinde. Lærerinde ved forskellige kbh. Pigeskoler.

CHRISTENSEN, Niels GEORG, f. 1877. L. 1913-26 i Dansk og Verdenslitteraturhistorie. — Mag. art. 1902. Lærer v. forskellige kbh. Skoler, samt ved Statens Lærerrhøjskole 1902-22. Lektor v. Universitetet i Uppsala 1922-24. Forstander for Haderslev Seminarium 1926. Forfatter af litteraturhistoriske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HJELMER, JULIE Antoinette, f. 1884. Li. siden 1913 i Kvindelig Husgerning. — Uddannet paa Landbohøjskolen og Birgitte Bergs Seminarium.

MAAG, MAJA, f. 1888. Li. 1913-15 i Dansk, Engelsk og Tysk. — Eks. Faglærerinde.

MEYN, NIELLA Charlotte Mathilde, f. 1884. Li. 1913-15 i Religion, Dansk, Historie, Geografi og Haandarbejde. — Eks. Skolelærerinde 1913. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler siden 1915.

NIELSEN, MARIA, f. 1882. Li. 1913-19 i Historie. — Cand. mag. 1910. Lærerinde v. forskellige kbh. Skoler. Rektor v. Rysensteens Gymnasium 1919. Medlem af Bestyrelsen for forskellige Lærerforeninger. Forfatter af historiske Artikler. Se endv. K. B. B.

PANDURO, HENNY Elisabeth, f. Køster, f. 1863. Li. 1913-17 i Tegning. — Uddannet paa Tegneskolen for Kvinder og Statens Lærerrhøjskole. Kunstmalerinde. Gift: 1) 1906 med Læge Panduro (død 1914). 2) 1917 med Overlærer Panduro.

PEDERSEN, THORA Caroline, f. Gertz, f. 1888. Li. siden 1913 i Tysk, Latin og Oldtidskundskab. — Cand. mag. 1913. Assistent v. Universitetsbiblioteket 1918, Un-

derbibliotekar smst. 1920-21. Gift 1921 med Professor, Dr. phil. & theol. Johs. Pedersen.

1914

HØYER, JOHANNE Cathrine, f. 1886. Li. 1914-16 i Naturhistorie. — Eks. Faglærerinde.

JAKOBSEN, FLORENCE, f. 1875. Li. 1914-17 i Skrivning. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde ved Kbhvns Kommuneskoler. Gift 1922 med Kunstmaler Carl Hansen.

LUND, ULLA Kristine, f. Treschouw, f. 1873. Ved N. Z.'s Skole siden 1914. Har især undervist i Religion og Dansk. Forstanderinde for de sociale Klasser siden 1917. — Eks. Faglærerinde. Gift 1902 med Sagfører Einer Lund.

ROED-MÜLLER, Anna MARGRETHE, f. 1890. Li. 1914-20 i Tysk og Regning. — Eks. Skolelærerinde 1913. Eks. Faglærerinde. Adjunkt ved Statsskolen i Sønderborg siden 1920.

SMITH, HELGE, f. 1880. L. siden 1914 i Nationaløkonomi. — Cand. polit. 1906. Assistent i Finansministeriet 1906, senere Fuldmægtig smst. Inspektør for Tobaksbeskatningen 1913. Se endv. K. B. B.

1915

CHRISTENSEN, Axel Christen HØJBERG, f. 1888. L. 1915-21 i Tysk. — Mag. art. 1913, Dr. phil. 1918. Studieophold i Tyskland. Manuduktør, Lærer v. forskellige kbh. Skoler fra 1913. Privatdocent v. Universitetet 1919-21. Adjunkt v. Metropolitanskolen 1920, Lektor smst. 1921. Rektor v. Ordrup Gymnasium 1921.

HANSEN, Hans Jørgen MARIUS, f. 1884. L. 1915-17 i Religion. — Cand. theol. 1909. Lærer v. forskellige Skoler. Præst i Hellerup 1912, Kapellan v. Luther Kirken, Kbhvn. 1914-17. Sekretær i Krigs-

fangelejrene 1917-20. Kapellan v. Solbjerg Kirke, Frbg. 1921-24, Sognepræst i Vindum og Brandstrup siden 1924.

SCHOUSBOE, ALHED, f. 1884. Li. siden 1915 i Dansk, Historie og Engelsk. — Eks. Faglærerinde.

STEGLICH, MARGRETHE Adelaide Berzelius, f. 1894. Li. 1915-17 i Dansk, Historie, Geografi og Naturhistorie. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde ved Kbhvns Kommuneskoler.

1916

BONDO, ELLEN Margrethe, f. Ipsen, f. 1891. Li. 1916-18 og siden 1925 i Dansk, Religion, Naturhistorie, Geografi og Regning. Gift 1918 med Læge, Dr. med. Bondo.

FISCHER, WANDA Vilhelmine MYNSTER, f. 1873. Li. siden 1916 i Historie, Engelsk og Fransk. — Uddannet paa N. Z.'s Privatlærerindekursus og paa Statens Lærerhøjskole, samt v. Studieophold i Udlandet. Li. ved Kaja Jørgensens Skole 1900-1916.

SCHLEGEL, ANNA ELISABETH, f. 1882. Li. 1916-24 i Haandarbejde. Tilsynsførende v. de kommunale Fortsættelseskursus. Uddanner Faglærerinder i Haandarbejde.

WINTHER, INGRID, f. 1884. Li. 1916-19 i Dansk, Historie, Naturhistorie og Geografi. — Eks. Faglærerinde.

1917

AMMUNDSEN, OVE VALDEMAR, f. 1875. L. 1917-23 i Religion. — Cand. theol. 1899. Studierejser 1900-01. Æresdoktor i Kristiania 1917. Professor 1901. Biskop i Haderslev 1923. Forf. af kirkehistoriske Værker og theologiske Skrifter. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

BACH, JOHANNE Anine Jensen, f. 1893. Li. 1917-20 i Gymnastik og Tysk. — Eks. Faglærerinde. Død 1926.

BRUN, THYRA, f. Sloth, f. 1889. Li. 1917-22 i Sundhedslære. — Cand. med. 1915. Kommunal Venerolog paa Frbg. 1918, Reservelæge v. Kommunehospitalet 1920-22. Prakt. Læge i Kbhvn. siden 1922, Assistent v. Finsens Lysinstitut 1923. Forf. af medicinske Afhandlinger. Gift 1922 med Læge Olaf Brun.

FRIIS-HANSEN, DAGMAR, f. 1891. Li. 1917-19 i Tegning. — Uddannet paa Tegne- og Industriskolen for Kvinder. Lærerinde ved M. Kruses Skole siden 1916.

GAD, LILY Agot, f. Riise, f. 1890. Li. 1917-18 og siden 1926 i Dansk og Verdenslitteraturhistorie. — Mag. art. 1916. Har oversat og udgivet fremmede Digterværker. Gift 1916 med mag. art., nuværende Lektor Carl Gad.

GEISMAR, EDUARD Osvald, f. 1871. L. siden 1917 i Religion. — Cand. theol. 1894. Studieophold i Udlandet 1897-99. Sognepræst i Veggerslev 1899, i Randers 1908, v. Trinitatis Kirke, Kbhvn. 1917, Professor v. Universitetet 1921. Formand for eller Medlem af Bestyrelsen i en Række kirkelige Foretagender. Forfatter af theologiske, især religionsfilosofiske Skrifter m. v. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

HJEJLE, ENEVOLD Waldt Hansen, f. 1888. L. 1917-19 i Tysk. — Mag. art. 1917. Adjunkt v. Metropolitanskolen 1922.

JOHANNSEN, ELLEN, f. 1891. Li. 1917-22 i Gymnastik. — Gift 1922 med Ministersekretær cand. jur. Johannsen.

RASMUSSEN, Ch., f. 1870. L. 1917-23 i Anskuelsestegning. — Eks. Skolelærer. Lærer v. Kbhvns Kommuneskoler.

SCHMIEGELOW, ANDREA Johanne, f. 1892. Li. 1917-19 i Engelsk. — Eks. Faglærerinde.

THRANE, ANNA Christiane, f. 1890. Li. siden 1917 i Tegning. — Uddannet paa Kunstakademiet.

WODSTRUP-NIELSEN, ASTA, f. 1892. Li. 1917-19 i Matematik. — Eks. Skolelærerinde 1913 og eks. Faglærerinde. Adjunkt v. Aurehøj Gymnasium siden 1921.

1918

GAARN, Birger WÖLLNER, f. 1881. L. siden 1918 i Sang. — Uddannet som Organist paa det kgl. Musikkonservatorium. Organist og Kantor v. Christians Kirken 1907, Lærer v. Statens Sang- og Musik-kursus fra 1911, ved det kgl. Musikkonservatorium fra 1912. Musikkritiker ved forskellige Blade. Se endv. K. B. B.

KOCH, AGNES, f. 1897. Li. 1918-20 i Regning og Haandarbejde. — Cand. phil. Eks. Skolelærerinde 1918. Lærerinde v. Kbhvns Kommuneskoler siden 1922.

STEENBERG, IDA Vilhelmine, f. 1883. Li. siden 1918 i Dansk og Engelsk. — Eks. Faglærerinde. Studier i Udlandet. Li. ved M. Mørks Skole 1911-1918.

TOPSØE-JENSEN, Helge Gottlieb, f. 1896. L. 1918-21 i Verdenslitteraturhistorie. — Mag. art. 1921. Assistent v. det kgl. Bibliotek 1916-17, Underbibliotekar v. Statsbiblioteket i Aarhus 1921. Forf. af litteraturhistoriske Afhandlinger.

1919

ARHNUNG, Jens Otto Roepstorff, L. 1919-21 i Historie. — Cand. mag. 1919. Lærer v. forskellige Skoler, Adjunkt v. Roskilde Katedralskole siden 1921.

FLAGSTAD, Anna ELISABETH, f. 1894. Li. 1919-21 i Gymnastik, Regning og Geografi. — Eks. Gymnastiklærerinde. Chef for Spejderskolen, Brahetrolleborg.

HANSEN, ERIK, f. 1889. L. 1919-24 i Matematik. — Cand. mag. 1911. Adjunkt v. Gl. Hellerup Gymnasium 1923.

HAUGEGAARD, INGE, f. 1895. Li. siden

1919 i Regning og Matematik. — Eks. Faglærerinde.

HAUGEGAARD, KAREN Margrethe, f. Ægidius, f. 1894. Li. siden 1919 i Religion, Dansk, Historie, Geografi og Skrivning. — Eks. Skolelærerinde 1919. Gift 1924 med Assistent Haugegaard.

KLEINICKE, Astrid, f. Scharling, f. 1888. Li. 1919-21 i Historie. — Cand. phil. Adjunkt i Svendborg siden 1921. Gift med: 1) Dr. phil. Kleinicke. 2) Adjunkt Chr. Møller, Svendborg.

REHLING, GUDRUN, f. Schneekloth, f. 1887. Li. 1919-22 i Dansk og Regning. — Mag. art. 1917. Lærerinde v. Ingrid Jespersens Skole siden 1921. Gift 1911 med Adjunkt Erik Rehling.

1920

DALSGAARD, SIGRID, f. 1894. Li. 1920-22 i Regning, Geografi og Naturhistorie. — Eks. Skolelærerinde 1918, eks. Faglærerinde. Missionær i Indien 1926.

FRIIS, RAGNHILD Ingeborg Tranborg, f. 1896. Li. 1920-24 i Matematik, Naturhistorie og Regning. — Eks. Faglærerinde. Lærerinde ved Kbhvns Kommuneskoler.

FRIIS, Thyra VERA, f. Jonsson, f. 1894. Li. siden 1920 i Matematik og Regning. — Cand. phil. Eks. Skolelærerinde. Gift 1926 med stud. polit. Charles Rudolph Friis.

LANGKJÆR, RAGNHILD Katrine, f. 1897. Li. siden 1920 i Regning, Matematik og Dansk. — Eks. Skolelærerinde 1919 og eks. Faglærerinde.

SOMMER, CECILIE, f. Kiær, f. 1896. Li. siden 1920 i Matematik, Regning og kemi. — Eks. Faglærerinde. Gift 1925 med Sekretær, cand. polit. Sommer.

STEENBERG, JOHANNE Agnes, f. Møller, f. 1888. Li. 1920-22 i Naturhistorie. — Eks. Faglærerinde. Lærerinde ved den Suhrske Husmoderskole. Gift 1919 med Lektor v. Universitetet, Dr. phil. C. M. Steenberg.

STORGAARD, Viggo EINAR Larsen, f. 1890. L. siden 1920 i Geografi. — Cand. mag. 1915. Studierejser i Frankrig, Indien, Kina og Japan. Deltager i Olufsens Sahara-Ekspedition i 1922-23. Assistent ved Universitetets geografiske Laboratorium 1920.

1921

GAD, CARL, f. 1890. L. siden 1921 i Tysk. — Mag. art. 1914. Lærer v. forskellige Skoler. Lektor 1924. Litterær Medarbejder v. forskellige Blade og Tidsskrifter. Forf. af litteraturkritiske Skrifter. Se endv. K. B. B.

HYLLERSLEV, DAGMAR, f. Hedegaard, f. 1888. Li. siden 1921 i Religion, Geografi og Gymnastik. — Eks. Gymnastiklærerinde. Gift 1914 med Lærer Hyllerslev.

KANSTRUP, THORVALD Constantius, f. 1881. L. 1921-24 i Naturkundskab. — Cand. mag. 1906. Lærer v. Esbjerg Gymnasium 1907, v. Nærum Kostskole 1913, v. Statens Kursus og de forenede Præliminærkursus siden 1921.

KAYSER, OLAF Ivar Monrad, f. 1893. L. siden 1921 i Geografi. — Cand. mag. 1916. Deltager i Olufsens Sahara-Ekspedition 1922-23. Assistent v. Universitetets geografiske Laboratorium 1916-20. Rigsdagsstenograf. Forfatter af geografiske Afhandlinger.

MARKE, Axel Walbuhm, f. 1883. L. siden 1921 i Fysik. — Mag. scient. 1910. Manuduktør 1910-21. Assistent v. Polyteknisk Lærestanstalt 1910, Docent smst. 1921. Professor v. Landbohøjskolen 1927. Forfatter af Afhandlinger om naturvidenskabelige Emner.

REUMERT, JOHANNES Karl Kristian Ponsaing, f. 1894. L. 1921-23 i Geografi. — Cand. mag. 1919. Lærer v. forskellige Skoler 1919-21, Adjunkt v. Svanholm

Gymnasium siden 1921, Lærer v. Statens Lærerhøjskole siden 1925.

STAROPOLSKI, Henriette, f. 1887. Li. siden 1921 i Matematik. — Eks. Skolelærerinde 1908, eks. Faglærerinde. Lærerinde v. Frbg. Kommuneskoler.

WÜRTZ, JOHANNES Henrik, f. 1880. L. siden 1921 i Sang. — Organist v. St. Johs. Kirke i Kbhvn.

1922

ANDERSEN, Hansine (HANSE), f. 1885. Li. siden 1922 i Gymnastik. — Eks. Faglærerinde. Studier i England.

BOHN-JESPERSEN, GERDA Katrine, f. 1885. Li. siden 1922 i Haandarbejde. — Eks. Faglærerinde. Uddanner Faglærerinder og underviser paa Statens Haandgerningskursus for Lærerinder. Assistent hos Haandgerningsinspekticen.

DAMSHOLT, Christine, f. Brasch, f. 1900. Li. siden 1922 i Naturhistorie, Geografi, Regning og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde. Gift 1926 m. Direktør Damsholt.

KASPERSEN, MARIE, f. 1890. Li. siden 1922 i Dansk. — Cand. mag. 1916. Lærerinde v. forskellige Skoler 1907-14. Bestyrerinde af Christianshavns Døtreskole siden 1923.

PLUM, Niels Munk, f. 1880. L. siden 1922 i Religion. — Cand. theol. 1904, Dr. theol. 1920. Klokker i Gentoft 1906, Kateket smst. 1909, v. Roskilde Domkirke 1913. Sognepræst i Gunslev 1917. Doc. v. Universitetet 1922, Professor siden 1924. Form. for Theologisk Forening siden 1923. Forf. af theolog. Skrifter. Se endv. K. B. B.

SKYDSGAARD, KAREN, f. 1898. Li. 1922-26 i Naturhistorie, Geografi og Gymnastik. — Eks. Skolelærerinde.

THORS, THORVALD Christian, f. 1887. L. siden 1922 i Dansk og Tysk. — Cand. mag. 1919. Lærer i Vestindien indtil 1912.

Lærer v. Kbhvns Kommuneskoler 1919, Adjunkt v. Metropolitanskolen siden 1921. Medlem af Bestyrelsen for forskellige pædagogiske Foreninger.

1923

BARSLUND, ANNA MARIE, f. 1894. Li. 1923-24 og siden 1926 i Dansk, Engelsk og Regning. — Cand. phil. Eks. Faglærerinde.

CHRISTIANSEN, ANNA, f. 1885. Li. siden 1923 i Violinspil.

LARSEN, ERNST Otto, f. 1894. L. siden 1923 i Historie. — Cand. mag. 1923. Lærer v. forskellige Skoler. Adjunkt 1926.

NIELSEN, ANNA MARGRETHE, f. 1902. Li. siden 1923 i Religion, Geografi, Naturhistorie og Tysk. — Eks. Skolelærerinde 1923.

SCHRØDER, CAROLINE, f. 1877. Li. 1923-25 i Naturhistorie og Sundhedslære. — Eks. Skolelærerinde. Lærerinde v. forskellige Skoler fra 1907, v. Ingrid Jespersens Skole siden 1924.

1924

BOCK, INGEBORG, f. 1893. Li. 1924-26 i Geografi. — Eks. Faglærerinde.

CHRISTIANSEN, JOHANNE Ostenfeld, f. 1882. Li. siden 1924 i Sundhedslære. — Cand. med. 1907, Dr. med. 1912. Assistent v. Universitetets Institut for alm. Patologi 1913-19. Prakt. Læge siden 1921. Forf. af lægevidenskabelige Afhandlinger. Se endv. D. B. L. og K. B. B.

DALL, ANNA RUTH, f. Svendsen, f. 1899. Li. siden 1924 i Tegning. — Uddannet paa Kunstakademiet og Statens Tegnekursus. Gift 1926 med M. Dall, Assistent i Brandforsikringselskabet »Danmark«.

MÈCHAKA, ALMA Elvira Augusta, f. Grønwald, f. 1879. Li. siden 1924 i Anskuelsestegning. — Uddannet i Paris. Kunstmalerinde. Gift med Eduard Selim af Mèchaka.

PETERSEN, VICTOR, f. 1890. L. siden 1924 i Psykologi. — Cand. theol. 1916. Kapellan i Katstrup 1918, i Birkerød siden 1921.

1925

HOLST, KAREN Elisabeth, f. 1880. Li. siden 1925 i Tegning. — Uddannet paa Statens Tegnekursus og paa Akademiet i Amsterdam.

HOLT, KIRSTEN, f. 1902. Li. siden 1925 i Religion, Dansk og Historie. — Eks. Skolelærerinde 1925.

JENSEN, DAGMAR, f. 1899. Li. siden 1925 i Religion. — Eks. Skolelærerinde.

LANGE, ELLEN, f. 1894. Li. siden 1925 i Dansk og Engelsk. — Eks. Faglærerinde.

1926

BRANNOV, IRENE Margrethe, f. Weis, f. 1898. Li. siden 1926 i Sløjd. — Eks. Sløjdlærerinde. Gift 1921 med Ingeniør Brannov.

KORNERUP, CAMMA Christine Julie Marie, f. 1904. Li. siden 1926 i Geografi og Naturhistorie. — Eks. Faglærerinde.

PINHOLT, THORA Rosendal, f. 1902. Li. siden 1926 i Historie. — Eks. Faglærerinde.

SANDVAD, HOLGER, f. 1892. L. siden 1926 i Dansk. — Mag. art. 1917. Medarbejder v. Ordbog over det danske Sprog 1914, Redaktør smst. 1917. Lærer v. forskellige Skoler. Forfatter af litteraturhistoriske og filologiske Afhandlinger.

THASTUM, BODIL, f. 1903. Li. siden 1926 i Religion. — Stud. theol.

NAVNEREGISTER

Ved
CAND. POLIT. RIGMOR GRAN

(Paa de med * mærkede Sider findes Portræt.)

- Aagaard, A. M., *109.
Abelsted, Marie, 248.
Abrahamsen, H. E., 268.
— Karen, se From.
Adler, Ada, *109.
Agerskov, (Professor,) 26.
Agertoft, P., 267.
Ahrensen, Fanny, 244.
— Louise, 243.
Aischylos, 185.
Albeck, Emil, 262.
Albrechtsen, Dagmar, 259.
Ammundsen, Valdemar, 138,
273.
Andersen, Carl, 266.
— Hanse, *178, 275.
— H. C., 59, 106, 189, 217.
— Sigrid, 266.
— Vilh., 116, 127, 130—31,
236, 259.
Andresen, M., *96.
Andromache, 182.
Anger, Christiane, 254.
— Clara, 252.
Antoni, Augusta, se Hindenburg.
Aquiba, 69.
Appel, Ingeborg, se Schrøder.
Arboe, O., *89.
d'Arc, Jeanne, 45.
Arhning, J. O., 274.
Aubain, Saint, 59.
Augustin, 216.
Bågå, Annagrete, 161.
— Christoffer, 85.
Baagøe, Marie, 249.
Bach, Johanne, 273.
Bache, Fanny, 258.
— Johanne, 87, 249.
— Otto, 245.
Bagge, Karen, *147, *178,
269.
Baggesen, Caroline, 271.
Bahnsen, Toni, *178, 264.
Balslev, Thyra, 261.
— Vilhelm, *178, 260, 261.
Bang, Niels, 236.
Barfod, Anna Tang, 266.
— Benjamin, 258.
— Frederik, 71, 85.
— Hulda, 266.
— Kirstine, 249.
Barfred-Pedersen, Elna, 256.
Barkokeba, 69.
Barmwater, F., 127, *135, 265.
Barslund, Anna Marie, *178,
276.
Baruël, Anna, se Harpøth.
— Else, 268.
— Euchaire, 32, 126, 252.
— J. F. E., 269.
Battaglia, Valborg, 270.
Bauditz, Sophus, 254.
Baumann, Søren, 249.
Bay, Elise, 61—62, 63, 143,
250.
— Hans, 248, 250.
Bech, Amalie, 245.
— Cathrine, 247.
— Marie, 245.
Beck, Georgine, se Mariager.
Beck, (Bankdirektør), 246.
Beckett, Johanne, *89, 264.
Begtrup-Hansen, Henriette,
270.
Belfrage, Mimi, se Strømbech.
Bentzen, Edle, se Bjerre.
— Laura, *135, *178, 261.
Benzon, Emma, 259.
Berg, C., 160.
— Valborg, se Rose.
Bergmann, Lorenz, *178, 266.
Bergsøe, Ellen, se Rothe.
— J. F., 263.
Bernhard, Carl, 59.
Bernini, 186.
Berntsen, Klaus, Frue, 161.
Bertelsen, Henrik, 127, 130,
264.
Bertram, Agnete, 169.
Beyer, Annestine, 26.
— Sille, 85.
Bielefeldt, Viggo, 256.
Bjerre, A., 266.
— Edle, 266.
Bjerrum, Kirstine, se Meyer.
Björkstèn, Elli, 167—71.
Bjørnson, Bj., 104.
Blicher, Karen, 256.
— St. St., 218.
Bloch, Kamma, 271.
Blom, Franciska, 261.
Bloy, Johanne, se Molbech
— Léon, 255.
Blytt, Valborg, 267.
— (Professor), 267.
Bock, Ingeborg, 276.

- Bockelund, Elise, 270.
 Bohn-Jespersen, Gerda, *178, 275.
 Bohr, Harald, 242.
 Boisen, Harald Imm., 253.
 Bondesen, Elisabeth, 19.
 Bondo, Ellen, *147, 273.
 — E. C., 273.
 Bonnevie, Charlotte, 160, 258.
 Borgen, Ellen, 272.
 — V. A., 93, 94.
 Bornemann, Emilie, 253.
 Borries, Cecilie, 270.
 Borup, Johan, 258.
 Boye, Anna, 267.
 — C. J., 11.
 Brahde, C. V. J., 244.
 Brammer, G. P., 28, 93.
 Brandes, Edvard, 248.
 — Georg, 128.
 — Ingeborg, se Gad.
 Brandt, C. J., 85, 251.
 — Else, se Baruël.
 Brannov, Irene, *178, 276.
 — Svend, 276.
 Brasch, Christine, se Damsholt.
 Bredsdorff, Kaj, 269.
 Bremer, Fredrika, 93.
 Brix, Nina, 257.
 Brochmann, E., *135.
 Brodersen, Ellen, *178, 271.
 Brorson, Elisabeth, 251.
 — Hans Adolf, 198.
 Bruhn, Elisabeth, se Meyer.
 — F., 246.
 Brun, Friederike, 199.
 — Olaf, 273.
 — Thyra Sloth, 273.
 — Minne, *89, 253.
 Bruun, (Gymnastiklærerinde), 250.
 — F. (Sognepræst), 247.
 — Georg, 257.
 — Johanne, 244.
 — Malte Konrad, 218.
 — Sophie, se Juell.
 Brynjulfsson, Gísli, 245.
 — Marie, 245.
- Brøndum-Nielsen, Johs., 271.
 Buch, Margrethe, 261.
 — Mathilde, 261.
 — Yelva, 261.
 Bucher, Frk., 36.
 Budtz-Jørgensen, 267.
 Bugge, Sophie, 245.
 Buhl, F., 68, 70.
 Busck, Fanny, se Ahrensen.
 — Theodor, 244.
- Cadovius, Ingeborg, 267.
 Carlsen, Ebba, se Theisen.
 — Franziska, 60.
 Carstensen, Ane Cathrine, 258
 — E. (Styrmand), 271.
 — Emmy, 271.
 — Esther, 264.
 — Ivan, 264.
 Casse, Sigrid, 264.
 Charlier, Evodier, 32, 246.
 Chateaubriand, 194.
 Christensen, A. Højberg, 272.
 — Clara, *147, 270.
 — Georg, 272.
 — Ludvig, 266.
 — Sara, 247.
 — Vilhelm, 15, 242.
 Christiansen, Anna, *178, 276.
 — Carla, 255.
 — Johanne Ostenfeld, 276.
 Cicero, 188.
 Claudi, Alexia, 250.
 Clausen, Bertha, se Hahn.
 — Christine, 260.
 Clod-Hansen, Abr., 254.
 Comenius, 16, 217.
 v. Cossel, L., 263.
 la Cour, Kirstine, se Barfod.
 — P. H. M. C. Dornonville de, 249.
 — Poul, 158, 160.
 Courson, Mlle, 252.
 Cæsar, 134.
- Dahl, K., *96.
 — Louise, 262.
 — M., *96.
- Dahlerup, Verner, 256.
 Dalgas, Susette, 13—14, 42—43.
 Dall, Anna Ruth, *178, 276.
 — Hans, 257.
 — Kathrine, se Krarup.
 — M., 276.
 Dalsgaard, Sigrid, 274.
 Damsholt, Christine, *178, 275.
 — M., 275.
 Darre, Gustav, 254.
 — Henrica, se Hansen.
 Daudet, 194.
 Delbanco, Augusta, 247.
 — Petersen, Eva, 270.
 Delacroix, 187.
 Delavigne, 194.
 Dethlefsen, E., *135.
 Dickens, Ch., 124, 185.
 Dons, Nico, se Vinding.
 Drachmann, A. B., 48, *109, 109—10, 115—17, 126, *135, 138, 182, 256.
 — A. G., 152—56, 161, 171.
 — Erna, se Juell-Hansen.
 — Holger, 152.
 — Johanne, 249.
 Duhamel, Gabrielle, 255.
 Dumreicher, Augusta, 248.
 Dyrkopf, Marie, 242.
- Edenreich, E., *135.
 Eggert, Meta, 247.
 — (Købmand), 247.
 Eibe, Thyra, *109, 133, 261.
 Eilersen, Marie, 270.
 — T., *96.
 Elberling, Emil, 255.
 Engelbretsdatter, Dorthea, 199.
 Engelhardt, Conrad, 249.
 — Ellinor, 251.
 — Laura, 72, 253.
 Engström, Lilly, 159.
 Erichsen, M., *109.
 Eriksen, Erik, 265.
 — Louise, se Tryde.
 Esche, L., *96.

- Eschricht, D. F., 11, 28, 30,
35, 124.
— Frue, 11, 32.
— Louise, 245.
- Ewald, Carl, 252.
- Faber, O., *89.
- Fabritius de Tengnagel, C. A.,
248.
— Vilhelmine, se Sarauw.
- Falbe-Hansen, Ida, 18, 127—
28, 252.
- Falk, Elin, 168.
- Falkenstjerne, Vagn, 269.
- Feilberg, H. F., 243.
- Femmer, Nicolaj, 245.
- Fenger, Augusta, 253.
— Christian, 154.
— Clara, 268.
— H. M., 252.
— Karen, 266.
— P. A., 61.
- Fischer, Emil v., 256.
— Sophie, 41.
— Wanda Mynster, *147,
*178, 273.
- Fjelstrup, August, 251.
- Flagstad, Elisabeth, 274.
- Flensborg, Augusta, 267.
- Foersom, Frk., 13, 51, 174.
- Foget, A., *135.
- France, Anatole, 194.
- Frank, Louise, 249.
- Frantzen, Minna, 267.
- Frederik VI, 150.
- Frederiksen, A., *135.
— Kirstine, 74, 255.
— Sigrid, se Lorenz.
- Fridericia, Emma, 258.
— I. A., 259.
- Frier, M., 243.
- Friis (Cand. mag.), 255.
— (Fransklærer), 242.
— Charles Rudolf, 274.
— J. (Sognepræst), 249.
— Johanne, se Drachmann.
— Ragnhild, 274.
- Friis, Vera, *178, 274.
- Friis-Hansen, Dagmar, 273.
- Frimodt, Marie, 254.
- Frisch, Thierry, 245.
- From, Karen, 267.
- Frontin, Betzy, 242.
- Frydenlund, T., *135.
- Fyhn, Septima, se Storch.
— Thomas, 244.
- Gaarn, Birger Wøllner, *178,
274.
- Gad, Carl, *178, 273, 275.
— Henriette, *147, 263.
— Ingeborg, 248.
— Lily, *178, 273.
- Garde, Aage, 260.
— Christine, se Clausen.
— Karen, 263.
- Garrigues, H. J., 246.
- Gedde, Elisabeth, 267.
- Geismar, Eduard, 273.
- Gerdtzen, Hansine, 15, 32,
51—54, *53, 243.
— Marie, se Brynjúlfsson.
— Meta, se Eggert.
- Gertz, M. Cl., 126.
— Nina, se Hertel.
— Thora, se Pedersen.
- Gjerløff, Lauritz, 15, 242.
- Glahn, Nanna, 257.
- Gorgios, 116.
- Gotfredsen, Anna, 253.
- Gottschalk, A., *96.
- Govl, Poulina, 77, 247.
- Grabow, Karen, 269.
- Gram, Inger, 258.
— R. S., 258.
- Granø, Gerda, *147, 271.
- Graun, C. H., 199.
- Greensten, H., 246.
- Grundtvig, N. F. S., 13, 16,
19, 29, 60, 66, 104, 129,
131, 140, 158, 196, 199,
203, 231 ff.
- Græbe, Harriet, 261.
— Ingrid, 262.
- Grønlund, Chr., 251.
- Grønwald, Alma, se Mèchaka.
- Gudmon, C., 264.
— Johanne, se Oest.
- Guldberg, Marie, 268.
- Gunnar fra Hlidarende, 45.
- Gustav Vasa, 45.
- Güntelberg, Ingeborg, 262.
- Gyllembourg, Thomasine, 111.
- de Gähler, Thecla, 259.
- Gøtsche, Johannes, 68, 260.
- Haagensen, Marie, 245.
- Haar, Minna, 32, 249.
— M. A., 249.
- Hagen, Charlotte, se Kühnel.
— Johs., 259.
- Hagens, Vilh. Troels, se Petersen.
- Hahn, Bertha, 48, 50, 57, 63
—71, *65, 77, 87—89,
*89, 91, 92, 138, 211,
249.
— (Købmand), 64, 250.
- Hall, C. C., 235.
- Hammer, Margrethe, 270.
- Hammerich, Martin, 20.
- Hansen, Carl, 272.
— E., *89.
— Edla, 253.
— Erik, 274.
— Esther, se Carstensen.
— Florence, se Jakobsen.
— Henrica, 254.
— Octavius, 113.
— Olga, se Lessow.
— Marius, 272.
— P., 85, 97, 99, 249.
— P. C. V., 252.
- Hansen-Ølstykke, J., 250.
— Rasmine, se Vinter.
- Harhoff, Karen, se Fenger.
— Poul, 266.
- Harpøth, Anna, *178, 269.
— J. P. A., 269.
- Hartmann, Emil, 174, 250.
- Hasselquist, Sophie, se Olrik.
- Hatting, Anna, se Boye.
— S. A., 267.

- Haugegaard, Karen, *178, 274.
— Inge, *147, 274.
— (Assistent), 274.
- Haxthausen, F. F., 244.
- Hedegaard, Dagmar, se Hylerslev.
- Hedemann, Charlotte, 251.
— Paul v., 262.
- Heiberg, Elisabeth, 271.
— Emmy, se Carstensen.
— J. L., (Digter) 19, 131.
— J. L. (Filolog), 121, 254.
— Peter Andreas, 259.
- Hektor, 182.
- Helms, Marie, 264.
- Helsted, F., 97, 243.
- Helweg-Møller, Henry, *178, 270.
- Hempel, Jenny, 271.
— Kate, se Teilmann.
- Henriksen, J., *89.
- Hertel, Axel, 154.
— E., (Kaptajn) 268.
— E. (Inspektør), 267.
— Elna, 267.
— Nina, *135, *178, 268.
— Sigrid, se Andersen.
- Hertz, Henrik, 131.
- Hindenburg, Augusta, 243.
— G. D., 243.
- Hjeje, Enevold, 273.
- Hjelmer, Julie, *147, *178, 272.
- Hjort, Anna, 15, 54—59, *55, 95, *96, 97, 98, 100, 151—52, 155, 244.
— Louise, *89, 244.
— Peder, 54, 151.
— Poulina, 54, 55.
- Hoé, Johanne, 42.
— (Justitsraad), 42.
- Hoffmann, Maren, 263.
- Hohlenberg, Ove, 97, 99, 250.
- Holberg, Ludvig, 131, 215.
- Holders, Tonny, 251.
- Holm, Gudrun, 260.
— Johanne, 255.
- Holst, A., 254.
— Karcn, *178, 276.
- Holstebro, Th., *135.
- Holstein, Bodild, 271.
- Holt, Kirsten, *147, 276.
- Holtens-Bechtolsheim, Hans, 133, 265.
- Homer, 185.
- Horats, 134.
- Hornbech, Elisa, se Siemsen.
— (Grosserer), 260.
- Hornemann, Gerhard, 259.
— H., *135.
- Hostrup, C., 159.
- Hovgaard, Thomas, 262.
- Hvidt, L. N., 9.
— L. N. (Landsretsdommer), 268.
— Clara, se Fenger.
- Hyllerslev, Dagmar, *147, 275.
— (Lærer), 275.
- Hällström, Eva, se Moltesen.
- Høegh-Guldberg, Anna, 262.
— C., 258.
- Høgsbro, Sofus, 235.
- Høgström, Sally, 159—60, 162.
- Højberg Christensen, se Christensen.
- Hørup, V., 113.
- Høyer, Anna, 268.
— Johanne, 272.
— Jacob, 268.
- Ilving, Ida, se Larsen.
— C. C., 267.
- Ingemann, B. S., 54, 197, 211.
- Ipsen, Ellen, se Bondo.
- Irmischer, 242.
- Ishøy, Cathrine, se Skytte.
- Jacobsen, A., 254.
— Elisabeth, 254.
— Ingeborg, *135, 269.
— J. C. (Professor), 68.
— J. C. (Brygger), 76.
— Lis, 18.
- Jacobson, Elna, 58, 133, 260.
- Jahn, Eline, 254.
- Jakobsen, Florence, 272.
- Jensen, D., *96.
- Jensen, Dagmar, *178, 276.
— E., *135.
— Elisabeth, 266.
— K., *89.
- Jespersen, H., 250.
— Kristiane, *178, 271.
— O., *109.
— Otto, 137, 192.
- Jessen, Edwin, 245.
— T. C. W., 121—22, 126, 251.
- Johannsen, Ellen, 273.
— (Ministersekretær), 273.
- Johansen, Alfa, se Kryger.
- Jonatan, 69.
- Jonsson, Vera, se Friis.
- Juel, Chr., 257.
— Sophie, 247.
- Juel-Hansen, Erna, 153, 161, 248.
— Niels, 248, 250.
- Juul-Holst, S., *135.
- Jungersen, Fr., 247.
— H. F. E., 252.
— Regitze, 268.
- Jørgensen, A. D., 231.
— Alfred Th., 271.
— Christian, 253.
— Ellen, 270.
— Henriette, 42.
— Kaja, 193.
— Ove, *135, *178, 268.
- Kall-Rasmussen, Abr., 242.
- Kanstrup, Thorvald, 275.
- Karl XII, 45.
- Kaspersen, Marie, *178, 275.
- Kayser, Olaf, *178, 275.
- Kier, Kamma, 268.
- Kierkegaard, Søren, 66, 129.
- Kipp, A., *135.
- Kiær, Cecilie, se Sommer.
- Kjelgaard, Alice, *178, 271.
- Kjer, Elisabeth, se Jacobsen.
— (Grosserer), 254.
- Kjær, Karen, 72, 253.
- Kleinicke, Astrid, 274.
— (Dr. phil.), 274.

- Klopstock, 199.
 Knudsen, Jakob, 50.
   — K. A., 164.
 Knuth, Georgine, *147, 258.
 Koch, A., *89.
   — Agnes, 274.
   — Anna, 271.
   — Olivia, 267.
 Koefoed, Edith, 270.
   — Johanne Louise, se Til-
   lisch.
 Kofoed, Carl Antoni, 263.
 Kold, Kristen, 234.
 Kornerup, Camma, *178, 276.
   — Rasmus H. J., 245.
 Krag, Jenny, se Petersen.
   — N., *89.
   — Peter, 247.
 Kramp, Emmy, 251.
 Krarup, Alfrida, 262.
   — Amalie, 97, 247.
   — F. C., 68, 71, 255.
   — Hans, 244.
   — Kathrine, 257.
 Kräyenbühl, É., 32, 243.
 Krogh, Inger, 258.
 Kryger, Alfa, 269.
   — Harald, 269.
 Kühnel, Charlotte, 259.
 Købke, A., *109.
 Køster, Henny, se Panduro.
- Lafontaine, 194.
 Langballe, Frk., 265.
 Lange, Christen, 251.
   — Ellen, *178, 276.
   — Emmy, se Kramp.
   — Margrethe, 97, 98, 247.
   — Thor, 40, 185.
 Langkilde, Kirsten, *89, *178,
 267.
 Langkjær, Ragnhild, *178, 274.
 Larsen, Anna, se Gotfredsen.
   — Ernst, *178, 276.
   — Ida, 266.
   — Ida (g. Ilving), 267.
   — Laurids, 253.
   — (Kommunelærer), 253.
- Lassen, Agnes, *178, 268.
 Lauritzen, Agnes, se Werner.
   — (Købmand), 266.
 Lavisse, Ernest, 194.
 Lehmann, Alfred, 255.
   — Edvard, 259.
   — Nanna, se Liebmann.
   — Signe, 250.
 Lemming, Ingeborg, 253.
 Leonora Kristina, 45.
 Lessow, Olga, 262.
   — Otto, 262.
 Levinsen, G. M. R., 257.
 Levison, A., *135.
 Levy (Købmand), 96.
   — Sigfred, 154.
 Liebmann, Axel, 251.
   — Nanna, 251.
 Lighthart, Jan, 203.
 Lisberg, Edel, 269.
   — Ingeborg, *178, 270.
 Lind, Birgitte, *89, *109, 121,
 250.
 Lindegaard-Petersen, Harriet,
   *178, 263.
   — V., 263.
 Lindhard, J., 168.
 Ling, P. H., 158, 165, 171.
 Lissner, C., *96.
 Listov, Jens, 15, 26, 32, 84,
 242.
 Livius, 134.
 Lobedanz, Edmund, 243.
   — Eleanor, 243.
 Lollegaard, Frue, 255.
 Lorenz, Johan, 268.
   — L. V., 245.
   — Sigrid, 268.
 Lorenzen, Vilhelm, 269.
 Loti, Pierre, 194.
 Lotze, 21.
 Ludwigs, Chr., 138, 269.
 Lund, Betty, *178, 266.
   — Christiane, 53, *96, 250.
   — Einer, 272.
   — Elise, se Bay.
   — Gesina, se Trojel.
   — Helga, 269.
- Lund, Ida, se Rosendahl.
   — Johanne, 162—63, 262.
   — Margrethe, se Hammer.
   — Troels, 264.
   — Ulla, *178, 272.
   — (Proprietær), 253.
 Luther, Morten, 203.
 Lynge, Betzy, 243.
   — Eleanor, se Lobedanz.
 Lütken, Alfred, 257.
   — Anna, 257.
   — Johanne, *147, *178,
   261.
 Lützhøft, Hans, 260.
 Løffler, Ernst, 16, 245.
 Lønborg, Katrine, 36, 71—75,
   *73, 205, 250.
   — Nanna, 265.
   — Theodora, *147, 260.
 Lønborg-Jensen, Margrete, se
 Marstrand.
 Løvmand, Christine, 242.
- Maag, Maja, 272.
 Mac Gregor, A. Stewart, 252.
 Mackeprang, M., 133, 263.
 Madsen, J. K., 248.
   — Marie, 266.
 Madvig, Mlle, 257.
   — Mme, 270.
 Malta-Müller, Augusta, se
 Flensborg.
   — A. A., 267.
 Mariager, Georgine, 246.
 Mariboe, Carl, 13, 15.
 Marke, A. W., *178, 275.
 Marstrand, Christine, 158.
   — J., 264.
   — Julie, 157.
   — Margrete, 264.
   — Wilhelm, 157.
 Martensen, H. L., 93—94.
 Martensen-Larsen, H., 75,
 261.
 Matthiassen, Anna, 267.
 Mèchaka, Alma, *178, 276.
   — Eduard Selim, 276.
 Meinert, Alfred, 242.

- Mérimée, Prosper, 194.
 Meyer, Adolph, 257.
 — Augusta, 253.
 — Elisabeth, 246.
 — Joh., 154.
 — Kirstine, *109, 124—
 25, 139, 182, 257.
 — Ludvig Vilh., 253.
 — Wilh., 35, 251.
 Meyn, Niella, 272.
 Michelangelo, 186.
 Michelsen, Anine, 246.
 — A. P. W., 247.
 — C. A., 246.
 — Marie, 266.
 Milo, Sophie, 257.
 Mohr, Johan, 244.
 — Louise, se Ahrensen.
 Molbech, C. K., 97.
 — Johanne, 255.
 Mollerup, William, 256.
 Moltesen, Eva, 265.
 — L., 131—32, 265.
 Moltke, Th., 59—63, *61, 97,
 143, 174, 248.
 — Vilh., 59.
 Monod, 18.
 Monrad, D. G., 93, 95, 235.
 — Frue (f. Garde), 58.
 — Johs., 268.
 — (Lærerinde i Haand-
 arb.), 250.
 — Regitze, se Jungersen.
 Mortensen, H. C. C., 253, 254.
 — Ingeborg, se Lemming.
 Moses, 69.
 Mossin, Elisabeth, *178, 262.
 Mourier, Hanne, 119, *178,
 260.
 Muhle, Elisabeth, se Selmer.
 — (Birkedommer), 247.
 Mundt, Emilie, 246.
 — Gerda, 263.
 — Henrik, 243.
 Munthe, Jenny, se Hempel.
 — Wilhelm, 271.
 Muus, Agnete Bruun, se Zahle.
 — Kaj Bruun, 265.
 Muus, Valborg, *178, 258.
 Müller, Anna, se Lütken.
 — Sigurd, 248.
 — Th. A., 260.
 Münter, Fr., 149.
 Myran, 186.
 Møller, Albert, 245.
 — Astrid, se Kleinicke.
 — Charlotte, 249.
 — Christen, 251.
 — Chr. (Adjunkt), 274.
 — Christoffer, 249.
 — H. F., 245.
 — H. L., *178, 256.
 — Johanne, se Steenberg.
 — Margrethe, 253.
 — Marie, se Bech.
 — Marie, se Haagensen.
 — Mathias, 263.
 — Thyra, 257.
 — (Købmand), 245.
 Mørk-Hansen, Svend, 255.
 Nachtgall, Franz, 149, 150,
 157, 158, 171.
 Nathan, Henriette, 95, 100.
 Naumann, Anna Mathia,
 *147, 263.
 Nielsen, Anna Margrethe,
 *178, 276.
 — Dagmar, 263.
 — Emilie, 255.
 — Emilie Caroline, *178,
 259.
 — Fanny, 254.
 — Fredrik, 97, 98, 99, 174,
 249.
 — Gudrun, se Winther.
 — Harald, 265.
 — Holger, *178, 263.
 — Julius, 264.
 — Maria, 272.
 — M., 254.
 — Nanna, se Lønborg.
 Nissen, Olga, 268.
 Njal, 45.
 Nobel, E. F., 72.
 Nutzhorn, Heinrich, 243.
 Nutzhorn, Sigrid, *178, 265.
 Nycander, Th., 56, 151,
 153—54, 174.
 Nyholm, Thora, 266.
 Nyrop, Martin, 158.
 Nørregaard, Jens, 16, 26, 85,
 157, 245.
 — Lauritz, 248.
 — Margrethe, 269.
 Oehenschläger, Adam, 19,
 131, 198, 216.
 Oest, Johanne, 264.
 Olrik, Axel, 260.
 — Sophie, 260.
 Olsen, Anna, se Høyer.
 — J., *96.
 — V., *135.
 Oppermann, Elisabeth, 125,
 249.
 Ottesen, B., 248.
 Ottosen, Johan, 258.
 Ouchterlony, Frk., 248.
 Ovid, 134.
 Pagh, Ingeborg, *147, 269.
 Palladius, Peder, 196.
 Paludan, Julius, 217.
 Paludan-Müller, Fr., 19.
 Panaitescu, Johanne, se Holm.
 — (Oberst), 255.
 Panduro, Henny, 272.
 — K. J. S., 272.
 — Valdemar, 272.
 Panum, Louise, 258.
 Passy, Paul, 192—93.
 Paulli, Betty, *178, 267.
 Paul-Petersen, B., 154—57,
 171, 255.
 — Magdalene, 157.
 Paulsen, Cecilie, 246.
 Paulus, 18, 93.
 Pedersen, Augusta, se Meyer.
 — Johs., 272.
 — Thora, *178, 272.
 Pestalozzi, 14, 16, 27, 28, 40,
 73.
 Petersen, Agnes, *109, 133, 255.

- Petersen, Dorthea, 248.
 — Eva, se Delbanco.
 — J., *89.
 — Jenny, 247.
 — L., *89.
 — Sophie, 270.
 — Victor, *178, 276.
 — Vilh. Troels, 244.
- Phidias, 186.
- Philipson, Rachel Wissing,
 *147, *178, 268.
- Pigueron, Mlle, 248.
- Pinholt, Thora, *178, 276.
- Pirtzel, Anna, 250.
- Platon, 181, 182.
- Ploug, Carl, 76, 120, 235.
 — Helene, 255.
- Plum, N. M., *178, 275.
 — Peter, 113.
- Polyklet, 186.
- Poulsen, Henriette, 269.
- Praxiteles, 186.
- Prehn (Assessor), 151.
- Prunst, Anna, 257.
- Prytz, P. K., 254.
- Præstgaard, K., 163.
- Prætorius, Elisabeth, 260.
- Pullich, Julie, 122—23, 127,
 252.
- Raagaard, Therese, 246.
- Raffenberg, Adelheid, 259.
- Rafn, Gerda, 268.
- Raphaël, Clara, 37.
- Rasbech (Infanteri-Kaptajn),
 54.
- Rasmussen, A., *96.
 — Ch., 273.
 — Christiane, *109, 133
 —34, 256.
 — H. V., 15, 98, 111, 247.
 — N. H., 158—59.
 — Sigrid, *147, *178, 270.
 — Vilhelm, 261.
- Rathsach, Emil, 262.
- Ravn, Amalie, 243.
- Rehling, Erik, 274.
 — Gudrun, 274.
- Reimer, Nanna, se Lønborg.
 — L., 265.
- Restorff, Theodora, se v. Ro-
 sen.
 — N., 254.
- Reumert, Johannes, 275.
- Ribbing, S. (Professor), 161.
 — (Professorinde), 161.
- Richardt, Chr., 16, 85, 244.
- Richter, John, 251.
- Riise, Charlotte, se Hede-
 mann.
 — K. K., 251.
 — Lily, se Gad.
- Ring, E., *89.
- Ringberg, Marie, *178, 256.
- Rode, Gotfred, 16, 85, 96,
 174, 245.
- Roed-Müller, Margrethe, 272.
- Rohde, Åsa, 264.
 — G., *135.
 — Johan, 264.
- Rolf, Fritz, 265.
 — Sigrid, se Seidenfaden.
- Rose, F., 268.
 — Valborg, 268.
- v. Rosen, Theodora, 254.
- Rosenberg, C., 113, 129, 249.
 — P. A., 127, 128—29,
 256.
- Rosendahl, Ida, 264.
- Rosenkilde (Skrivelærer), 243.
- Rosenørn, Elé, *178, 271.
 — Marie, *178, 266.
 — P. C. (Toldkontrollør),
 266.
- Rosing, Ulrikke, 13.
- Rosing-Hansen, Marie, 261.
- Rousseau, 16, 27, 40.
- Rothe, Chr. E., 42, 248.
 — Ellen, 263.
 — Jutta, se Skram.
- Rowland, J., *96.
- Rubens, 186.
- Rudkøbing, M., *96.
- Rump, Helene, *135, 262.
- Rung, Frederik (Skolebesty-
 rer), 246.
- Rung, Frederik (Komponist),
 254.
 — Henrik, 16, 247.
- Ræder, Hans, 268.
- Rønning, F., 127, 128, 258.
- Rørdam, Peter, 60, 61.
- Sabroe, P., 58.
- Sahlertz, Ivan, *96, 252.
 — Helga, 261.
- Sallust, 134.
- Salmon, Albertine, *89, 250.
- Salomon, Therese, 251.
- Salomonsen, Sally, *178, 264.
- Salzmann, C. G., 27.
- Sandstrøm, Anna, 237.
- Sandvad, Holger, *178, 276.
- Sanne, Frk., 157.
- Sarauw, Laura, 250.
 — Vilhelmine, 248.
- Saul, 69.
- Scharling, Astrid, se Kleinicke
 — Carl, 97, 246.
- Schaumburg-Müller, Ingrid,
 se Græbe.
 — Hakon, 262.
- Scheuer, 259.
- Schive, Marie, 258.
- Schjødte (Professor), 152.
- Schlegel, Elisabeth, 273.
- Schlichtkrull, Elisabeth, 264.
- Schmidt, Agnes, 250.
- Schmiegelow, Andrea, 273.
- Schneekloth, Gudrun, se Reh-
 ling.
 — H., 28.
- Scholten, H., *89.
- Schou, A., *89.
 — Kristine, 253.
- Schousboe, Alhed, *147, 273.
- Schrader, Ida, se Wahl.
 — Johs., 266.
- Schrøder, Caroline, 276.
 — Charlotte, 161.
 — G., *89.
 — Ingeborg, 160.
 — Ludvig, 85.
- Schumacher, Fritz, 32, 246.

- Schwartz, Frantz, 51.
 Schwartzbrem, L., 243.
 Schweitzer, Albert, 201.
 Schönau, Johanne, *96, 249.
 Scott, Walter, 17, 18.
 Secher, C. E., 244.
 Sehested, Helga, *178, 261.
 Seidelin, Ebbine, 248.
 Seidenfaden, Sigrid, 265.
 Selchou, I., *89.
 Sell, Adolph, 253.
 — Augusta, se Meyer.
 Selmer, Elisabeth, 87, 247.
 Seneca, 188.
 Serubabel, 69.
 Severin, 246.
 Shakespeare, William, 185.
 Siemsen, Elisa, 260.
 — Emma, se Fridericia.
 Siim, G., *135.
 Simesen, Ingeborg, 127, 129, 257.
 Skouboe, Johanne, 255.
 Skovgaard-Petersen, Carl, 254
 — Marie, se Frimodt.
 Skram, Emma, 32, 42, 88—90, *89, 123—24, 250.
 — Erik, 42.
 — Henriette, 9, 14, 15, 19, 25, 32, 42—51, *43, 64, 67, 77, *89, 100, 108, 113, 116, 117—20, 130, 131, *135, 138, 161, 175, 204, 211, 235, 237, 244.
 — Jutta, 42, 248.
 — Tyge, 42.
 Skydsgaard, Karen, 275.
 Skytte, Cathrine, 268.
 — (Hospitalsassistent), 268.
 Sloth, Thyra, se Brun.
 Smith, C. W., 246.
 — Frederikke, 254.
 — G., *89.
 — Helge, *178, 272.
 — Henrik, 252.
 — Marie, 259.
 Soetmann, Kirstine, *89, 260.
 Soetmann, Maren, se Hoffmann.
 — (Boghandler), 263.
 Sokrates, 141, 182, 189.
 Sommer, Cecilie, *178, 274.
 — Helge, 274.
 Sophokles, 185.
 Spreckelsen, Harriet, se Lindegaard-Petersen.
 Stamm, T., *135.
 Staropolski, Henriette, *178, 275.
 Starup, C., 261.
 — Marie, se Rosing-Hansen.
 Steen, Elna, se Hertel.
 — Helga, 259.
 Steenberg, C. M., 274.
 — Ida, *147, *178, 274.
 — Jacobine, *178, 255.
 — Johanne, 274.
 Steenstrup, Joh., 79, 86.
 Steglich, Margrethe, 273.
 Steintal, F. W., 257.
 — Martha, 144, *147, 175, *178, 259.
 — Thyra, se Møller.
 Stockfleth, William, 246.
 Storch, Septima, 244.
 Storgaard, Einar, *178, 275.
 Stremme, Louise, 15, 26, 97, 246.
 Strøm, Vincens, 261.
 Strømbech, Mimi, 162.
 Stub, Ambrosius, 218.
 Svane, H. A. 268.
 Svendsen, Anna Ruth, se Dall.
 — C. A., 262.
 Sørensen, Anna, 251.
 — D., *96.
 — J. (Elev), *89.
 — J. (Lærerinde), 250.
 — William, 133, 259.
 Tacitus, 134.
 Tauber, Louise, 243.
 Teilmann, Kate, 264.
 — Kåre, 265.
 Termansen, Niels, 235.
 Tetens, Grace, 265.
 Thastum, Bodil, *178, 276.
 Thaulow, Fritz, 248.
 — Ingeborg, se Gad.
 — Karin, 269.
 Theisen, Ebba, *178, 270.
 — Johan, 270.
 — Karl, 252.
 — Marie, 266.
 Thelin, Carla, se Christiansen.
 — (Præst), 255.
 Themistokles, 182.
 Thiele, Margrethe, 262.
 Thielemann, Frk., 245.
 Thomsen, D., *96.
 — Dagmar, se Nielsen.
 — Else, 163, 169.
 — Hedvig, 265.
 — Jonna, se Udsen.
 — Louise, 245.
 Thornley, Mlle, 250.
 Thors, Th., *178, 275.
 Thorsen, Gerda, 262.
 — Thyra, se Balslev.
 Thrane, Anna, 178*, 273.
 de Thurah, Chr., 243.
 Tietgen, C. F., 21.
 Tillisch, Johanne Louise (f. Koefoed), 263.
 — Johanne, *178, 268.
 — P. C., 263.
 Timotheus 18.
 Tofte, Emilie, *147, *178, 266.
 Tolderlund-Hansen, Laurids, 261.
 Topsøe, Vilhelm, 16, 85, 247.
 Topsøe-Jensen, H., 274.
 Torm, Fr., 265.
 Treschow, Ulla, se Lund.
 Trier, Ernst, 85, 157, 158—59.
 — Viggo, *109, 126—27, *135, 258.
 Trojel, Gesina, 253.
 Trolle, Birgit, *109, 263.
 Truelsen, Anna, 267.
 Tryde, Elisabeth, 258.
 — Ingeborg, *147, 270.

- Tryde, Louise, 265.
 Tscherning, Valdemar, 263.
 Tuxen, S. L., 109, 112—15, 252.
 Tybjerg, Inger, se Gram.
 Tørsleff, Signe, 271.
- Udsen, Carl, 265.
 — Jonna, *178, 265.
 Unna, Ida, 254.
- Vahl, Martin, 133, 266.
 Vallentin, J., *89.
 Valløe, Knud, 16, 85, 97, 244.
 Vaupell, Chr., 16, 242.
 — Vilhelm, 260.
 Vedel, E. (Kammerherre), 72.
 Vibe-Simonsen, A. B., 256.
 — Christiane, se Rasmus-
 sen.
 Vilsoët, Pierre, 32, 248.
 Vinderen, Ingeborg, 53, 256.
 Vinding, Nico, *147, *178, 259.
- Vinding, (Kaptajn), 259.
 Vinter, Rasmine, 250.
 Voigt, Gerda, *178, 267.
 Voss, Nanna, 247.
 Wagner, Valborg, 262.
 Wahl, Ida, 266.
 Wamberg, Marie, 248.
 Wandall, Olivia, 253.
 Weidemann, Conrad, 246.
 Weikert, Anna, *147, *178, 262.
 Weis, Irene, se Brannov.
 Wendt, M., *89.
 Wernberg-Møller, Elisabeth,
 se Heiberg.
 — I. P. C., 271.
 Werner, Agnes, 266.
 Wesenberg, M., *89.
 Wiberg, Rosa, 263.
 Wiengaard, Valborg, se Blytt.
 Wilkens, Claudius, 255.
 Winding, Poul, *178, 270.
 Winsløw, Vilhelm, 245.
- Winther, Gudrun, 271.
 — Ingrid, 273.
 Wodstrup-Nielsen, Asta, 274.
 Worm, Pauline, 93—94.
 Würtz, Johannes, *178, 275.
- Xerxes, 182.
- Yanoski, Sophie, 32, 248.
- Zahle, Agnete, 265.
 — Fr., 52, 75—77, *76.
 — Otto, *135, *178, 265.
 — P. Chr., 249.
 — Sofus, 10.
 Zøylner, Ása, se Rohde.
 — I., *109.
- Ægidius, Karen, se Hauge-
 gaard.
- Øllgaard, Karen, 268.

BILLEDFORTEGNELSE

	Side
Natalie Zahle	Titelbillede
Henriette Skram	43
Hansine Gerdtzen	53
Anna Hjort	55
Th. Moltke	61
Bertha Hahn	65
Katrine Lønborg	73
Fr. Zahle.....	76
Privatlærerindeskolens 4de Afdeling 1890	89
Almuelærerindehold 1885.....	96
Studenter 1897	109
Studenter 1912	135
Seminarieskolens Lærerkreds 1924.....	147
Drachmanns Gymnastik	153
Paul Petersens Gymnastik	154—156
Haandbogens Gymnastik efter Lings System	163
Tropsøvelser. N. Zahles Skole 1907	166
Gymnastik i N. Zahles Skole 1927	172
Gymnasieskolens Lærerkreds 1926.....	179
Seminiariets Lærerkreds 1926.....	179
2den sociale Klasse paa Udflugt.....	230

INDHOLD

	Side
FORORD.....	5
FRA SKOLENS HISTORIE	
Edv. Lehmann: Natalie Zahle	9
Martha Steinthal: Natalie Zahles nærmeste Medarbejdere	42
Henriette Skram: N. Zahles Privatlærerindeskole	79
Christiane Lund: Af Almuelærerindeskolens Saga	93
Otto Zahle: Bidrag til Eksamensafdelingens Historie	102
G. Knuth: Seminarieskolen 1895—1924	143
Sigrid Nutzhorn: Af Kvindegymnastikkens Historie.....	149
Skolens Data	174
FRA SKOLENS NUVÆRENDE LIV	
Ove Jørgensen: Klassicismen i det kvindelige Gymnasium	181
Marie Ringberg: Lidt om Sprogundervisningen — særlig Fransk — i Barneskolen	191
Betty Paulli: Børn og Salmer.....	196
Betty Lund: Klasselærerinden.....	204
Georg Christensen: Dansktimerne paa N. Zahles Seminarium	214
A. W. Marke: Min Fysikundervisning paa Seminariet.....	219
Helge Smith: Kvindelig Ungdom og sociale Spørgsmaal.....	224
Karen Bagge: Spor af grundtvigske Tanker i den højere Almenskoles Undervisning	231
LÆRERKRÆFTERNE 1852—1927 ved cand. polit. Rigmor Gran.....	241
NAVNEREGISTER ved cand. polit. Rigmor Gran	277
BILLEDFORTEGNELSE	286

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN